

ทุนทางสังคม : แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชน
ของชุมชนลาวโซ่ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี

**SOCIAL CAPITAL : THE PATTERN OF THE COMMUNITY
TOURISM DEVELOPMENT OF LAO SONG COMMUNITY
IN SUPHANBURI PROVINCE**

พระครูโพธิสุวรรณคุณ(มานพ จันทาโก)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

ทุนทางสังคม : แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชน
ของชุมชนลาวโซ่ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี

พระครูโพธิสุวรรณคุณ(มานพ จนทาโก)

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**SOCIAL CAPITAL : THE PATTERN OF THE COMMUNITY
TOURISM DEVELOPMENT OF LAO SONG COMMUNITY
IN SUPHANBURI PROVINCE**

Phrakhruphodhisuwannakun (Manop Jantapho)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Social Development)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E.2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับคุณิพนธ์ เรื่อง “ทุนทางสังคม : แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนลาวโซ่ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี” เป็น ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบคุณิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รศ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์)

(รศ.ดร.เอื้อมทิพย์ ศรีทอง)

กรรมการ

(ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น)

กรรมการ

(พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร.)

กรรมการ

(ดร.เดชา กัปโก)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์

พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร.

ประธานกรรมการ

ดร.เดชา กัปโก

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูโพธิสุวรรณคุณ)

ชื่อคุณูปนิพนธ์ : ทูตทางสังคม : แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่ง
ในจังหวัดสุพรรณบุรี

ผู้วิจัย : พระครูโพธิสุพรรณคุณ (มานพ จันทาโก)

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การพัฒนาสังคม)

คณะกรรมการควบคุมคุณูปนิพนธ์

: พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ. ดร., ป.ธ.๗, ร.บ.(รัฐศาสตร์), พช.ม.(การพัฒนาชุมชน),
พธ.ด.(พระพุทธศาสนา)

: ดร.เดชา กัปโก, ศน.บ.(สังคมวิทยา), M.A.(Sociology), Ph.D.(Sociology),

วันสำเร็จการศึกษา :

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ๒) ศึกษาศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ๓) เสนอแนวทางการเชื่อมโยงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๔๗ รูป/คน ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้พบลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ใน ๔ องค์ประกอบที่สำคัญ คือ องค์ประกอบด้านมนุษย์ องค์ประกอบด้านสถาบันและองค์กรชุมชน องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และองค์ประกอบด้านภูมิปัญญาและวิถีชุมชน เนื่องจากชุมชนลาวโซ่งโดยทั่วไปมีความผูกพันกับเครือญาติ และลาวโซ่งด้วยกันเองค่อนข้างสูง มีวิถีวัฒนธรรมการดำเนินชีวิต การรักษาสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี จะผูกพันกับความเชื่อในพิธีกรรม ๒ ลักษณะ คือ พิธีกรรมตามความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีการบวช และพิธีกรรมตามความเชื่อแบบดั้งเดิมคือนับถือผี ทั้งยังรวมกลุ่มอนุรักษ์วิถีชีวิตและการละเล่นพื้นบ้านของตนไว้อย่างเหนียวแน่น และมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มลาวโซ่งในพื้นที่อื่นๆ ของจังหวัดและในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสัมผัสวิถีชุมชน

๒. ศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี จากการศึกษาทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชน ได้พบองค์ประกอบที่เป็นศักยภาพชุมชนที่เหมาะสมในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนลาวโซ่ง ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านทรัพยากรชุมชน ชุมชนมีทรัพยากรเชิงวัฒนธรรมที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตชุมชน ชุมชนเองมีความต้องการสร้างคุณค่า มูลค่าจากวัฒนธรรมของตน อีกทั้งต้องการส่งเสริมการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ในแง่การจัดการความพร้อมของชุมชน

และประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว ได้มีการรวมกลุ่มผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาชุมชน ๒) ด้านองค์กรชุมชนและผู้นำ ชุมชนมีผู้นำที่อาจจะเป็นผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่คนในชุมชนต่างให้ความเคารพ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำต่างมีจิตใจที่มุ่งหวังประโยชน์และความเข้มแข็งของชุมชน และหาแนวทางส่งเสริมจากภายนอกชุมชน ๓) ด้านการจัดการตนเองและการมีส่วนร่วม ชุมชนมีการจัดการตนเองด้วยองค์ประกอบสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยสมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การทำกิจกรรม การติดตามปรับปรุง และการเรียนรู้ประเมินผล รับประโยชน์ร่วมกัน รวมถึงมีการกำหนดมีกฎ กติการ่วมกัน ที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ๔) ด้านเครือข่ายและการประสานงาน ชุมชนมีการรวมกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรมหรือองค์กรชุมชน รวมถึงเครือข่ายการท่องเที่ยวและการให้บริการต่าง ๆ

๓. แนวทางการเชื่อมโยงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี กิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชนและวัฒนธรรมชุมชนลาวโซ่ง ใน ๓ มิติ คือ มิติท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ มิติท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม และ มิติท่องเที่ยววิถีชุมชนและธรรมชาติ และควรสร้างเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมทั้งภาครัฐและเอกชน ประสานงานสนับสนุนจากเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ ทำหน้าที่ในการรับผิดชอบบริหารจัดการและวางแผนพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญา สถานศึกษาทำหน้าที่สะสม เผยแพร่องค์ความรู้ หรือมีการส่งเสริมจัดอบรมให้ความรู้ พัฒนาฝึกปฏิบัติการต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมแก่ชุมชนทั้งในเรื่อง อาหารความปลอดภัย รวมถึงการสร้างร่วมมือกับภาคเอกชน ผู้ประกอบการในการส่งเสริมอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่น การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างยั่งยืน เครือข่ายภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการรวบรวมข้อมูลภายหลังการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ช่วยให้เครือข่ายเกิดการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป เหล่านี้เป็นลักษณะของการเชื่อมโยงเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรีในปัจจุบัน

คำสำคัญ : ทูนทางสังคม, วิถีชุมชน, ชุมชนลาวโซ่ง.

Dissertation Title : Social Capital : The Pattern of the Cultural Tourism and Community Tourism Development of LAO SONG Community in Suphanburi Province.

Researcher : Phrakhruphodhisuwannakun (Manop Jantapho)

Degree : Doctor of Philosophy (Social Development)

Dissertation Supervisory Committee.

: Assoc. Prof. Dr., PhraSutheerattanapundit, Pali VII, B.A.(Pol), Ms.A. (Community Development), Ph.D. (Buddhist Studies)

: Dr.Decha Kappako, B.A., M.A., (Sociology), Ph.D. (Sociology)

Date of Graduation :

ABSTRACT

This research, a qualitative research, consists of three main objectives, namely : i) to examine pattern of social capital and livelihood of Lao Song community in Suphanburi province, ii) to examine Lao Song Community' s capability to promote the livelihood tourism, and iii) to illustrate networking of the livelihood tourism promotion of Lao Song community in Suphanburi province. There were 47 key informants. The collected data were analyzed using descriptive and exploratory data analyses.

Findings in this study reveal as follows :

1. The social capital of Lao Song community in Suphanburi province : Generally, 1. The social capital of the communities in the Lao province. Has found that social capital of the community Lao Song in Suphanburi province. Both concrete and abstract elements in 4 Elements is the human side. The institutional and community organizations Elements of cultural traditions, beliefs, and elements of community life and wisdom. The Lao Song community in general with ties of kinship and Lao Song themselves quite high. A culture of life Maintaining cultural traditions are bound to believe in rituals 2 types of rituals based on the belief in the Buddhist tradition, as the clerics. Rituals and beliefs traditional animist. It also includes the preservation of folk culture and its firmly. And the interaction between the Lao Song Interview thousand in other areas. Of the province and in other provinces. Both within the country and abroad Contributes to the cultural and lifestyle experience.

2. Potential to promote tourism in their community Lao community in the province. From educational resources to promote tourism in their communities. Empowerment is a common element in the proper way to promote tourism in the community Lao four areas: i) Community Resources. Community resources are cultural ties with community life. The community needs to create value. The value of its culture They want to promote the conservation of cultural heritage, literally. In terms of community management, availability and performance management dimension of tourism in the community. Has included the

production of commercial wisdom of the community, ii) Community Organizations and leaders. Community leaders may lead to formal and informal, where people in the communities to respect as headman clergy scholars. The leader of a mind to look forward and to strengthen the community. And find ways to promote from outside the community. ii) Self-management and Participation. Community self-management is a key component of community involvement. The community members have been involved in thinking, planning, follow-up activities to improve. Learning and Assessment Benefit-sharing. The rules are defined together with the community to manage efficiently, and iii) Networking and Coordination. The community is together as a group. A club or community organization Including network and providing various services.

3. Approach to networking communities promote tourism in the way of the Lao Song community in Suphanburi Province. Tourist activities in various attractions associated with the lifestyle and culture of the community Lao Song in different dimensions is a historic dimension. Dimension and cultural tourism, religious tourism and lifestyle dimensions and nature. And should create a network to promote tourism, culture and community life, both public and private. Coordinated support from a network of government agencies. Made responsible for the management and further development planning wisdom. Education serves collectors Dissemination of Knowledge Or the promotion of training knowledge. Development in Practice To prepare the community in both. Food Safety Including partnerships with the private sector. Entrepreneurs to promote conservation of the cultural heritage of local wisdom. Caring for the environment to tourism combined with conservation of sustainable communities. Government networks play an important role in gathering information, subsequent events tourism. Allows the network management plan in the future. These are the characteristics of the network path tourist and cultural communities in the province today.

Keywords : Social Capital, Cultural Community, Lao Song community.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “ทุนทางสังคม : แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี” สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือจากอาจารย์ที่ปรึกษาคือ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ประธานกรรมการควบคุมดูแลคุณวุฒิ และอาจารย์ ดร.เดชา กับโก กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำและได้กรุณาเสียสละเวลาให้คำปรึกษา และตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้กราบขอบพระคุณ และอนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในการสอบป้องกันคุณวุฒิ โดย มี ๑. รองศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์ ประธานกรรมการสอบป้องกันคุณวุฒิ ๒.รองศาสตราจารย์ ดร.เอื้อมทิพย์ ศรีทอง กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสอบป้องกันคุณวุฒิ และ ๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสอบป้องกันคุณวุฒิ ที่เมตตาชี้แนะในการแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาที่บกพร่องให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอเจริญพรอนุโมทนาขอบคุณ ท่านอาจารย์ รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ที่ได้ช่วยแนะนำให้คำปรึกษาด้วยดีตั้งแต่เริ่มต้นเข้าศึกษา และคณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ รวมถึงเพื่อน สหธรรมมิก พธ.ด. การพัฒนาสังคม รุ่นที่ ๑ ทุกท่าน ที่ได้เป็นกัลยาณมิตรให้กำลังใจและให้คำชี้แนะอันเป็นประโยชน์แก่การศึกษาเรื่อยมา ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่อำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาที่ได้ทำการศึกษา และขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน รวมถึงผู้ที่ได้ให้คำชี้ คำแนะเป็นประโยชน์แก่การทำคุณวุฒิฉบับนี้ได้เสร็จสมบูรณ์ ที่สำคัญขอกราบขอบคุณคณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย คณะศรีทฤษฎาติโยมและผู้ให้ความอุปถัมภ์ สนับสนุนทุก ๆ ด้าน รวมทั้งเป็นกำลังใจให้กับผู้วิจัยเป็นอย่างดี และสุดท้ายนี้ขอขอบคุณพระอาจารย์ทุกรูป/คน ที่ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการ และเพื่อนร่วมชั้นเรียนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่เป็นกำลังใจให้มาโดยตลอดจนประสบผลสำเร็จ

ขอวิทายนานทั้งมวลอันจะบังเกิดจากคุณวุฒิฉบับนี้จึงส่งผลเป็นบุญกุศลแก่บิดามารดา ผู้ให้กำเนิด ดวงวิญญาณของหลวงปู่ฮวด วัดดอนโพธิ์ทอง ครูบาอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และผู้มีอุปการคุณแก่ข้าพเจ้า รวมถึงแก่ตัวข้าพเจ้าเองตลอดกาลนาน เทอญ.

พระครูโพธิสุวรรณคุณ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๖)
สารบัญตาราง	(๘)
สารบัญแผนภูมิ	(๙)
สารบัญแผนภาพ	(๑๐)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๖
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๖
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๘
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๙
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ ข้อมูลพื้นฐานของลาวโซ่งในประเทศไทยและชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี	๑๐
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม	๔๙
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	๖๔
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	๗๙
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวชุมชน	๙๒
๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย	๑๐๒
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐๘
๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย	๑๑๖
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๑๙
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๑๙
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๒๐
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๒๑
๓.๕ การตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล	๑๒๒
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย	๑๒๔

สารบัญ (ต่อ)

	เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย		
	๔.๑ ลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี	๑๒๕
	๔.๒ ศักยภาพชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว วิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี	๑๔๙
	๔.๓ แนวทางการเชื่อมโยงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยว วิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี	๑๗๔
	๔.๔ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๙๗
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ		
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๒๐๔
	๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๒๑๗
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๒๔
บรรณานุกรม		๒๒๕
ภาคผนวก		
	ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก	๒๓๓
	ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ	๒๕๑
	ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์ แบบเก็บข้อมูล	๒๕๕
	ภาคผนวก ง ภาพประกอบ	๒๕๘
ประวัติผู้วิจัย		

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
๓.๑	แสดงรายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก	๑๒๐
๓.๒	แสดงรายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ	๑๒๐
๔.๑	แสดงสรุปลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดสุพรรณบุรี	๑๓๕
๔.๒	แสดงสรุปลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี	๑๔๘
๔.๓	แสดงทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดสุพรรณบุรี	๑๕๖
๔.๔	แสดงทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี	๑๖๓
๔.๕	แสดงกำหนดจัดงาน “ประเพณีสงกรานต์ อื่นก่อน ฟ้อนแกน” ของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณและใกล้เคียง	๑๖๙

สารบัญแนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
๒.๑	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๑๖
๔.๑	ศักยภาพชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวิถีชุมชนลาวโขงจังหวัดพรรณบุรี	๑๖๘
๔.๒	มิติการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโขงจังหวัดสุพรรณบุรี	๑๕๗
๔.๓	กระบวนการการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน	๑๗๘
๔.๔	การเชื่อมโยงกลุ่มแกนนำเครือข่ายจัดการท่องเที่ยวชุมชนลาวโขงจังหวัดสุพรรณบุรี	๑๘๑
๔.๕	การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโขงจังหวัดสุพรรณบุรี	๑๘๖
๔.๖	แสดงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของชุมชนลาวโขงจังหวัดสุพรรณบุรี	๑๙๔
๔.๗	ลักษณะทุนทางสังคมและศักยภาพชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนลาวโขง จังหวัดสุพรรณบุรี	๒๐๐
๔.๘	การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโขงจังหวัดสุพรรณบุรี	๒๐๑
๔.๙	แนวทางการจัดการและเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนลาวโขงจังหวัดสุพรรณบุรี	๒๐๒
๕.๑	ศักยภาพชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวิถีชุมชนลาวโขงจังหวัดพรรณบุรี	๒๑๐
๕.๒	มิติการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโขงจังหวัดสุพรรณบุรี	๒๑๔
๕.๓	เครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของชุมชนลาวโขงจังหวัดสุพรรณบุรี	๒๑๕

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	วิถีวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตของชุมชนลาวโซ่งในรอบ ๑ ปี	๔๙
๔.๑	บทกลอนบูชาพระคุณ “หลวงปู่นนท์ ปาสาทิโก”	๑๕๑
๔.๒	ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ บริเวณ อบต.ดอนมะเกลือ	๑๕๒
๔.๓	“งานประเพณีสงกรานต์สืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ” ดอนมะเกลือ	๑๕๔
๔.๔	“พิพิธภัณฑ์บ้านไทยทรงดำ” วัดดอนมะนาว	๑๕๗
๔.๕	วัดอนันนิกายเฉลิมพระชนมพรรษากาล(วัดเจ๊กเซ่งตัว)	๑๕๘
๔.๖	งานสืบสานวัฒนธรรม“ประเพณีไทยทรงดำ” ณ วัดดอนมะนาว	๑๕๙
๔.๗	การทอผ้าของกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง	๑๖๐
๔.๘	แสดงเส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรี	๑๙๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการท่องเที่ยวได้เข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นรายได้หลักทางหนึ่งของประเทศที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้เข้มแข็งขึ้น ในแต่ละปีที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าแนวโน้มการท่องเที่ยวของประเทศไทย มีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ ขณะเดียวกันรายได้จากการท่องเที่ยวก็เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ จะเห็นได้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตลอดระยะเวลา ๒๐ ปี ที่ผ่านมา มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวทุกฉบับ โดยเฉพาะฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) ได้มีนโยบายส่งเสริมในการท่องเที่ยวให้มีอัตราการขยายตัวที่สูงขึ้นอย่างชัดเจน และมียุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศในด้านต่าง ๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในลำดับต้น ๆ ของโลกที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจที่จะเข้ามาท่องเที่ยว เหตุผลก็เพราะว่า คนไทยเป็นคนที่ มีอัธยาศัยไมตรี มีน้ำใจที่ดีงาม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รวมถึงมีขนบธรรมเนียม เทศกาลงานประเพณี ศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายเป็นเอกลักษณ์ สิ่งเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวต่างชาติสนใจที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ให้กับประเทศชาติเป็นจำนวนมาก นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นต้นมา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ถือให้เป็นปีแห่งการเริ่มต้นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพลักษณะประเทศไทยให้เป็นดินแดนแห่งความรื่นรมย์ โดยได้ตั้งเป้าหมายการสร้างรายได้ ๒.๒ ล้านล้านบาทสู่ประเทศไทยภายในปี พ.ศ.๒๕๕๘^๑

นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีสิ่งดึงดูดใจอีกหลายด้าน อาทิเช่น สถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติที่สวยงาม ทั้งที่เป็นธรรมชาติทางน้ำ ภูเขา ทะเล ป่า ถ้ำ เป็นต้น การท่องเที่ยวชุมชนเป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม วิถีชีวิต คติความเชื่อ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาและการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงาม และประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มุ่งเรียนรู้จากวัฒนธรรมอื่นๆ เพื่อให้เกิดโลกทัศน์ใหม่ๆ ที่กว้างไกล จาก

^๑ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ททท. ๒๕๕๘), หน้า ๒-๓.

การมีประสบการณ์ในแหล่งวัฒนธรรมที่คงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม เช่น การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การเดินทางท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่จะได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรีย์ ศิลปะ วิถีวัฒนธรรม ตลอดจนเพื่อศึกษาถึงคติความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพในพิธีกรรมต่างๆ การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบทเป็นการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่น เช่น การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชาวบ้านวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่าง ๆ สำหรับการท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาทางศาสนาเป็นการเดินทางเพื่อทัศนศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา ภูมิปัญญาความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิต รวมถึงได้ประสบการณ์และความรู้ใหม่จากการเดินทางไปท่องเที่ยวสัมผัสวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่น อันจะทำให้คุณค่าในการทางท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

การสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการตนเองโดยใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ชนบทธรรมเนียมและประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อแก้ปัญหาความยากจนและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ยุทธศาสตร์หนึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) ดังนั้นหากชุมชนท้องถิ่นสามารถดึงศักยภาพของตนมาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านต่างๆ ชุมชนเองย่อมจะมีการพัฒนาเพื่อสร้างรายได้แก่ชุมชน ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรที่เป็นทุนของชุมชน อีกทั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดจากฐานคิดจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่มีส่วนผลักดันให้เกิดกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว ๓ ประการ คือกระแสความต้องการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้ และกระแสความต้องการพัฒนาศักยภาพคนจากชุมชนท้องถิ่น จากกระแสการพัฒนาทั้ง ๓ ประการดังกล่าวมีผลต่อการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยวและระบบการจัดการท่องเที่ยวในการหาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ (Alternative Tourism) เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและทดแทนการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยม (Conventional Tourism) แบบเดิมๆที่เคยปฏิบัติกันมา การท่องเที่ยวเชิงศึกษาระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแวดล้อม การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ นิเวศสัญจร นิเวศท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้การปรับตัวขององค์กรและชุมชนที่ดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวในประเทศไทยจึงอนุโลมให้มีการเรียก "Eco tourism" ว่าหมายถึง "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางกระแสท้องถิ่นนิยม ที่มุ่งเน้นให้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นการท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นฐานการบริหารจัดการ "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" เป็นที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายในหลายๆ ความหมาย ความเข้าใจและประสบการณ์ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยว จึงจะเป็นเรื่องการท่องเที่ยววิถีชุมชนหรือเชิงวัฒนธรรมชุมชน เช่น การจัดการด้านโฮมสเตย์ที่ต้องมี "ชุมชน" เป็นส่วนประกอบสำคัญทำให้อย่างยั่งยืนได้โดยชุมชน

ชุมชนลาวโซ่ง หรือ ลาวทรงดำ หรือ ไทยโซ่ง หรือ ไทยทรงดำ หรือ ผู้ไทยดำ นั้น เป็นชื่อเรียกที่คนไทยภาคกลางใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งซึ่งอพยพจากเขตสิบสองจุไทในประเทศเวียดนามตอนเหนือ คำว่า "ลาว" ในที่นี้เป็นสรรพนามที่คนไทยถิ่นสยามแต่โบราณใช้เรียกกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไทยหลาย ๆ กลุ่มที่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดย

มิได้หมายถึงผู้คนจากประเทศลาวเพียงอย่างเดียวเหมือนในปัจจุบัน ส่วนคำว่า “ลาวโห่ง” หรือ “ลาวทรงดำ” เป็นชื่อเก่าในสมัยแรก ๆ ที่ชาวสยามใช้เรียกชนกลุ่มนี้อย่างเป็นทางการมาแต่โบราณ โดยมาจากการที่ชาวสยามเห็นว่าเป็นคนที่เดินทางมาจากทางประเทศลาว จึงเข้าใจว่าเป็นชาวลาว ส่วนคำว่า โห่ง (หรือทรง) นั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับคำว่า “ส้วงก้อม” หมายถึง กางเกงขายาวสีดำของผู้ชายชาวโห่ง ที่มีรูปทรงคล้ายกางเกงของชาวจีน โดยสรุปแล้วคำว่า “ลาวโห่ง” “ไทยทรงดำ” “ลาวทรงดำ” เป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะแตกต่างจาก ชนชาติอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในเมืองไทย เช่น การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำ ทรงผมของสตรีที่เป็นบันเกล้า และความเชื่อประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ และต่อมาด้วยเหตุผลทางการปกครอง ส่วนคำว่า “ผู้ไทย” นั้น เป็นชื่อที่พลเมืองในเขตสิบสองจุไทยของเวียดนามและเขตหัวบันของลาวใช้เรียกตัวเองมาแต่โบราณ จึงเรียกว่า “ไทยโห่ง” หรือ “ไทยช่วงดำ” หรือ “ไทยทรงดำ” หรือ “ผู้ไทยดำ” แต่สำหรับเจ้าของวัฒนธรรมพึงพอใจที่จะให้ใครๆ เรียกว่า “ไทยโห่ง” หรือ “ไทยทรงดำ” มากกว่าเพราะมีความรู้สึกผูกพันและกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในความเป็นไทย^๒ ชาวไทยทรงดำได้อพยพออกจากจังหวัดเพชรบุรีเข้าสู่จังหวัดสุพรรณบุรีครั้งแรกประมาณปี พ.ศ. ๒๔๐๐ โดยมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านดอน อำเภอรไรสามพัน ซึ่งปัจจุบันก็คือตำบลบ้านดอน อำเภออุทุมพร หลังจากนั้นปีใดไม่ปรากฏชัดสันนิษฐานว่าน่าจะก่อนปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้มีชาวไทยทรงดำ เริ่มมาตั้งถิ่นฐานที่ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพร บ้านดอนโก อำเภอบางปลาม้า บ้านบางกุ้ง บ้านบางหมั่น อำเภอเมืองสุพรรณบุรี และบ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้องเป็นกลุ่มแรก ๆ^๓ สำหรับการดำรงชีวิตของชาวลาวโห่งในจังหวัดสุพรรณบุรี แรกเริ่มที่อพยพเข้ามาอยู่ในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี แถบตำบลบ้านดอนนั้น ก็ยังคงยึดแบบแผนที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นแผ่นดินแรก ๆ ของชาวลาวโห่งในประเทศไทยมีวิถีวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชนที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ มีลักษณะเฉพาะตัวของชนเผ่าซึ่งผิดแผกแตกต่างไปจากวัฒนธรรมชุมชนอื่น ๆ ซึ่งความแตกต่างทางวัฒนธรรม ก็มีได้เป็นอุปสรรคแก่ชุมชนลาวโห่ง ในการอยู่ร่วมกับวัฒนธรรมชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดสุพรรณบุรีแต่ประการใด

เมื่อกาลเวลาสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปดังเช่นในปัจจุบัน ชุมชนลาวโห่งรุ่นหลังๆ ก็ได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้ประสานกับความเป็นไปของสังคมส่วนใหญ่ทุกวันนี้ แต่ก็ยังคงรักษาคติความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีของตนเองไว้ให้เห็นและสัมผัสได้ แม้วิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยซึ่งอาจทำให้ความเป็นลาวโห่งหรือไทยทรงดำอาจเป็นเพียงสิ่งที่เหลืออยู่เพียงในความทรงจำ และยิ่งนานวันเข้าก็ยิ่งจะสาบสูญไปด้วยเหตุผลด้านการกลืนกินทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยนิยม แม้ว่าความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคมจะเป็นสิ่งสามัญและเป็นเรื่องธรรมดาของโลกก็ตาม แต่ในแง่ของการศึกษาด้านวัฒนธรรม จากวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและการจัดการทางสังคมเพื่อความยั่งยืน สืบทอดชาติพันธุ์ไทยทรงดำหรือลาวโห่ง เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาค้นคว้า รวบรวม เพื่อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ สืบสาน สร้างความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ลาวโห่งในฐานะประชาชนชาวไทยอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง

^๒ พระมหามานตรี ขนติสาร, “ชาวไทยโห่งเป็นลาวหรือไทย : งานอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไทยทรงดำ บ้านเกาะแรด จังหวัดนครปฐม”, (นครปฐม : มูลนิธิไทยทรงดำประเทศไทย, ๒๕๔๘). (อัดสำเนา)

^๓ ประยุทธ์ สิบอารีพงศ์, โห่งดอนมะนาว : วิถีชีวิตชุมชนชาวไทยทรงดำบ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี, (กรุงเทพมหานคร : เพชรเกษม พริ้นติ้ง กรุป, ๒๕๕๑), หน้า ๕-๗.

อีกทั้งในด้านวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวลาวโซ่ง(ไทยโซ่ง,ไทยทรงดำ) จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ วัฒนธรรมทางด้านการแต่งกาย วัฒนธรรมทางด้านภาษาและวิถีการดำเนินชีวิต เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง การแต่งกายของชาวลาวโซ่งจะชอบใช้เครื่องแต่งกายสีดำหรือสีครามเข้มจนเกือบดำ ผู้หญิง ไว้ผมยาว เพื่อทำทรงผม เรียกว่า “ปั้นเกล้า” ไว้กลางศีรษะและสับปิ่นไว้ เสื้อผ้ามีเสื้อกั๊กม เสื้อฮี ผ้าเปียว ผ้าซิ่นสีครามแก่ มีลายทางสีฟ้า เรียกว่า “ลายแดงโม” ส่วนผู้ชาย สวมเสื้อกั๊กมหรือเสื้อไทยแขนยาว บ้านของชาวไทยทรงดำ เป็นแบบดั้งเดิมโบราณ เป็นบ้านแบบเครื่องผูกวัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นไม้ไผ่ โครงสร้างหลังคาสูงชัน มุงด้วยหญ้าแฝก ใต้ถุน อุบนิสัยชาวไทยทรงดำ รักสงบ ซื่อสัตย์ อดทน ขยันขันแข็ง มีความรักและสามัคคีในหมู่คณะ รักความสนุกสนาน เพลิดเพลิน นอกจากนั้นภายในหมู่บ้านยังมีหัตถกรรมที่น่าสนใจ ได้แก่ การทอผ้า และเครื่องจักสานต่าง ๆ ชาวลาวโซ่งที่บางชุมชนยังคงมีการใช้สิ่งของเหล่านั้นประกอบกรดำเนินชีวิตตามวิถีลาวโซ่ง หรือไทยทรงดำอยู่เช่นอดีต อันแสดงให้เห็นถึงการหวงแหน รักษา ควบคู่คุณค่าด้านภูมิปัญญาการดำเนินชีวิตอันดีงามและยังคงอยู่อย่างภาคภูมิใจของชาวลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี แม้บริบทของสังคมที่เปลี่ยนไป อิทธิพลของการศึกษา และการสื่อสารที่พัฒนาขึ้น ทำให้วัฒนธรรมบางอย่างจางหายไป ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ตลอดจนบทเพลงพื้นบ้านหรือบทขับลำนำของไทยทรงดำ การเล่นคอนฟ้อนแคน หรือแอ่วลาว หรือกวีลาว ที่หาผู้สืบทอด สืบสาน เรียบเรียง นับวันจะเลือนรางลงไปทุกขณะ และมีแนวโน้มจะสูญหายไปอย่างแน่นอน ควรที่จะมีการส่งเสริมให้อนุชนรุ่นหลัง มีการอนุรักษ์ สืบทอดความคงอยู่ และการเกิดขึ้นใหม่ เพื่อเป็นการรักษาค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี สืบต่อไป ควรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีในชุมชนชาวลาวโซ่ง ดำอาศัยอยู่ สนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการแก้ปัญหาวัฒนธรรมท้องถิ่นในเรื่องภาษาวรรณกรรมอย่างเร่งด่วน ในส่วนของวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยทรงดำที่ยังสมบูรณ์อยู่ ก็ควรสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ไทยทรงดำเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของท้องถิ่น^๕ นอกจากนี้ ควรสนับสนุนส่งเสริมการจัดงานประเพณีต่างๆ ของชาวลาวโซ่งเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การละเล่น ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยทรงดำให้เป็นที่รู้จักทั่วไป ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนและสร้างรายได้จากการขายสินค้าเครื่องแต่งกายของไทยทรงดำ ที่ทอขึ้นเองและจำหน่ายเป็นสินค้า OTOP ของชุมชน ซึ่งปรัชญาการดำรงชีวิตของไทยทรงดำที่บรรพบุรุษชาวลาวโซ่งได้ สันนิษฐานและปรัชญาการดำรงชีวิตไว้ในเครื่องแต่งกายเอาไว้และตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในปัจจุบัน

จังหวัดสุพรรณมีลักษณะเด่นหลายอย่าง คือมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยธรรมชาติที่งดงาม มีแหล่งอารยธรรมทางประวัติศาสตร์มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่รุ่งเรืองมาแต่อดีตที่ทรงคุณค่า วัฒนธรรมพื้นบ้าน วิถีชีวิตที่เรียบง่าย ความมีน้ำใจของชุมชนเป็นเสน่ห์ที่มัดใจนักท่องเที่ยว มีความหลากหลายของอาหารพื้นบ้าน ซึ่งมีความโดดเด่นไม่เหมือนจังหวัดใดในภาคตะวันออก ปัจจุบันมีการพัฒนาทั้งด้านสาธารณูปโภคและการคมนาคม มีการสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมชุมชน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน และพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญยุทธศาสตร์หนึ่งในแผนพัฒนาจังหวัด

^๕ ประยุทธ์ สืบอารีพงศ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒ – ๒๘.

ซึ่งในปัจจุบันการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่น จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการอย่างมืออาชีพ ซึ่งหากการพัฒนาขึ้นเป็นการพัฒนาอย่างเป็นระบบแล้วก็จะทำให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็สามารถที่จะรักษาความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศโดยการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอันมีคุณค่าอย่างรอบคอบและฉลาดในการประยุกต์ใช้ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ในระยะยาว สอดคล้องกับกลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยว ๒๕๖๐-๒๕๖๑ ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี^๕ ที่ได้กลยุทธ์ในการกระจายพื้นที่และช่วงเวลาในการท่องเที่ยว ในโครงการสนับสนุนกิจกรรมท่องเที่ยวเทศกาลงานประเพณี ตามแผนงานประสานความร่วมมือเครือข่ายทางการตลาดและเสริมศักยภาพด้านการตลาดการท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้เกิดกระแสการเดินทางท่องเที่ยวของกลุ่มเป้าหมายและกระจายรายได้ท่องเที่ยวสู่พื้นที่มีกลุ่มเป้าหมายหลักคือนักท่องเที่ยวชาวไทย

ดังนั้น หากชุมชนท้องถิ่นสามารถดึงดูดทุนที่ศักยภาพของชุมชนมาส่งเสริมให้ชุมชนมาพัฒนาเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยววิถีชุมชน ย่อมจะทำให้การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์เพราะเป็นการพัฒนาจากศักยภาพที่เหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น และนำไปสู่การพัฒนาประเทศบรรลุวัตถุประสงค์ตามยุทธศาสตร์ที่ได้ตั้งไว้จึงต้องมีการศึกษาข้อมูลประกอบการวางแผนการพัฒนา การสร้างความรู้ความเข้าใจกับคนในท้องถิ่นให้ชัดเจนในเรื่องของแนวคิดและ แนวทางที่แท้จริงของการท่องเที่ยวว่าเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นประโยชน์ระยะยาวในด้านการสร้างความ แข็งแรงให้กับชุมชนและคนในท้องถิ่นในสามารถพึ่งตนเองได้ตัวแทนชุมชนและคนท้องถิ่นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งเรื่องบุคลิกภาพ ความรู้ความเข้าใจ การบริหารจัดการ และการพึ่งตนเอง รวมทั้งส่งเสริมให้มีการจ้างงานและกิจกรรมที่ต่อเนื่องกับการท่องเที่ยวโดยเน้นให้คนในท้องถิ่นมีงานทำ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียที่เป็นเจ้าของธุรกิจและกิจการ มีการแบ่งปันผลประโยชน์กันอย่างเป็นธรรม ดังนั้นการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยใช้ชุมชน จะเอื้ออำนวยให้จังหวัดเป็นผู้นำด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาคอย่างต่อเนื่อง และยกระดับคุณภาพการท่องเที่ยว นอกจากนี้การร่วมกันขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยใช้แนวทางการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติของชุมชนสมาชิกหรือผ่านกระบวนการวิจัย และการขับเคลื่อนโดยหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งในระดับชุมชน และระดับเครือข่ายฯ ทั้งนี้การเชื่อมโยงเครือข่ายฯ เป็นการดำเนินการแบบที่ดูแลน้อง อันหมายถึง กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนสมาชิกที่มีการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวมาเป็นระยะเวลาหนึ่งและมีบทเรียนด้านการจัดการ ที่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์สู่ชุมชนที่เพิ่งดำเนินการ หรือชุมชนที่คิดจะดำเนินการด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งการเชื่อมโยงกับเครือข่ายการท่องเที่ยวทั้งในจังหวัดและนอกจังหวัด รวมถึงเครือข่ายการท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิถีวัฒนธรรม ประเพณี วิถีดำเนินชีวิต อันเป็นลักษณะทุนทางวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงตัวตนความเป็นลาวโซ่งของชุมชนลาวโซ่ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี ศึกษา

^๕ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี, (สุพรรณบุรี, ๒๕๕๙). (อัดสำเนา).

ศักยภาพชุมชนและการเชื่อมโยงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนหรือเชิงวัฒนธรรมชุมชนของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี และเพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนด้วยวัฒนธรรมและวิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่ง จังหวัดสุพรรณบุรีที่ยังคงวิถีความเป็นลาวโซ่งและส่งเสริมคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมบนวิถีวัฒนธรรมหรือทุนทางสังคมชุมชนที่ยั่งยืนสืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี
- ๑.๒.๓ เพื่อเสนอแนวทางการเชื่อมโยงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ศักยภาพในการจัดการตนเองเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ แนวทางการเชื่อมโยงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีชุมชนลาวโซ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ในด้านการดำรงชีวิตประจำวัน ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านวัฒนธรรม ด้านศาสนา ด้านความเชื่อ ด้านพิธีกรรม และด้านเศรษฐกิจ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ มีการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ คือ ประชากรในพื้นที่ซึ่งเป็นชาวไทยทรงดำ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านชาวไทยทรงดำ ที่ปรึกษานายกเทศมนตรี ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำทางพิธีกรรมและจิตวิญญาณ ตัวแทนกลุ่มอาชีพ และชาวไทยทรงดำที่อยู่ในพื้นที่ โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) คือพื้นที่เป็นชุมชนที่มีประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่งหรือไทยทรงดำอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากในจังหวัดสุพรรณบุรี และยังคงมีกิจกรรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตด้วยวิถีวัฒนธรรมแบบเดิม^๖ เป็นชุมชนที่เป็น

^๖ ห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน), ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นลาวโซ่ง บ้านดอนมะเกลือ อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี หรือไทยทรงดำ ในประเทศไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.sac.or.th/>, [๑๕ มกราคม ๒๕๖๐]

จุดยุทธศาสตร์สำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของชุมชนลาวโซ่งหรือไทยทรงดำ^๗ ของพื้นที่ โดยคัดเลือกจำนวน ๒ พื้นที่ ได้แก่

- ๑) ชุมชนลาวโซ่งดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
- ๒) ชุมชนลาวโซ่งดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

๑.๔.๒.๑ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมชุมชนที่มีชุมชนเป็นฐาน ทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยวิถีชุมชน รวมจำนวน ๔๗ ท่าน ประกอบด้วย

- ๑) กลุ่มผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุพรรณบุรี สภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานท่องเที่ยวจังหวัด จำนวน ๙ ท่าน
- ๒) กลุ่มประชาชนหรือผู้มีเชื้อสายลาวโซ่งในพื้นที่ เช่น พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนและเยาวชนเชื้อสายลาวโซ่ง จำนวน ๒๘ ท่าน
- ๓) กลุ่มผู้ประกอบการเกี่ยวกับให้บริการและกลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น บ้านพัก ร้านอาหาร นักท่องเที่ยว จำนวน ๑๐ ท่าน

๑.๔.๑.๒ การสนทนากลุ่มเฉพาะ(Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยใช้คัดเลือกแบบเจาะจงจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักวิชาการ พระสงฆ์ชั้น ปกครอง ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ รวมจำนวน ๑๗ รูป/คน สรุปได้ ดังนี้

- ๑) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการ จำนวน ๔ รูป/คน
- ๒) กลุ่มผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน ผู้แทนองค์กรชุมชน เช่น สภาวัฒนธรรม วัด จำนวน ๑๐ รูป/คน
- ๓) กลุ่มผู้ประกอบการ เช่น ร้านค้า กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน ๓ รูป/คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งศึกษาทุนทางสังคมที่เป็นศักยภาพและแนวทางในการสร้างเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี โดยผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาในการศึกษา ดังนี้

- ๑) ศึกษาทุนทางสังคมที่มีบทบาทเป็นพลังในชุมชนและสังคมตามแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบทุนทางสังคมที่สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^๘ ได้สรุปไว้ ๔ ประเด็น ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้

^๗ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุพรรณบุรี, (สุพรรณบุรี, ๒๕๕๙). (อำนวยการ).

^๘ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ยุทธศาสตร์แผนฯ ๑๑. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.nesac.go.th/>, [๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๐]

๒) ศึกษาทรัพยากรที่เป็นศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชน ตามแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน^๙ ได้กล่าวไว้ ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้

๓) ศึกษาแนวทางการเชื่อมโยงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนจากองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^{๑๐} ได้กล่าวไว้ ๖ ด้าน คือ ด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม ด้านธุรกิจท่องเที่ยว ด้านการตลาดท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้อง

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

ผู้ศึกษาได้ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสิ้นเป็นระยะเวลา ๑๒ เดือน โดยเริ่มตั้งแต่ เมษายน ๒๕๖๐ ถึง มีนาคม ๒๕๖๑

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ชุมชนลาวโซ่ง หมายถึง ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกกันว่า “ลาวโซ่ง” หรือ ลาวทรงดำ หรือ ไทยโซ่ง หรือ ไทยทรงดำ หรือ ผู้ไทยดำในงานวิจัยนี้ได้แก่ ชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ ตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง, และตำบลดอนมะเกลือ อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ทุนทางสังคม หมายถึง ทุนภายในชุมชนหรือสังคม เช่น ทศนคติ ความเชื่อ วัฒนธรรม และทุนภายนอกชุมชนหรือสังคม เช่น เครือข่ายความสัมพันธ์ภายนอกชุมชน ที่ก่อให้เกิดการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจสายใยความผูกพันและวัฒนธรรมที่ดึงามของชุมชนหรือสังคมผ่านระบบความสัมพันธ์ด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ๑) ทุนมนุษย์ คือ บุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และนำมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ๒) ทุนสถาบัน คือ การรวมตัวของกลุ่มคนเป็นองค์กรที่มีศรัทธา ความเชื่อมั่น และมีจิตสำนึกร่วมกัน มุ่งมั่นในสิ่งเดียวกันเพื่อพัฒนาสังคม ชุมชนให้เข้มแข็ง ๓) ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม คือ การนำเอาองค์ความรู้จากตัวบุคคล ชุมชนภูมิปัญญา ปรากฏท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีต ประเพณีวัฒนธรรม นำไปสู่การใช้ประโยชน์และความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเอง และ ๔) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ คือ ทุนที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น แม่น้ำ น้ำตก ถ้ำ ป่าเขา ของป่า ในงานวิจัยนี้ คือ ทุนทางสังคมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

การจัดการทุนทางสังคม หมายถึง การบริหารจัดการทุนทางสังคมทั้งที่เป็นทุนภายในและทุนภายนอกทั้งในลักษณะการจัดการตนเองของชุมชนและเครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่ง และในงานวิจัยนี้หมายรวมถึงการจัดการตนเองของเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่งเพื่อส่งเสริมการ

^๙ สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community – based tourism), (กรุงเทพมหานคร : สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒.

^{๑๐} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : เพรส แอนด์ดีไซน์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๘-๓๙.

ท่องเที่ยวที่มุ่งในการให้นักท่องเที่ยวได้เห็นและสัมผัสได้ถึงวิถีชุมชน จารีตประเพณี ภูมิปัญญาความรู้ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นอัตลักษณ์ชุมชน โดยในงานวิจัยนี้ มุ่งถึงการจัดการตนเองด้าน ทูทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

วิถีชุมชน หมายถึง วิธีการดำรงชีวิต การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และในงานวิจัยนี้วิถีชุมชน รวมไปถึงวัฒนธรรมชุมชน ที่เป็นวิถีการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญา การเป็นอยู่ ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม ทัศนคติ การดำรงชีวิต การแต่งกาย วิถีอยู่ร่วมกัน ในงานวิจัยนี้ คือวิถีชุมชนลาวโซ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบถึงทุนทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน รวมถึงการจัดการตนเองในด้าน วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนลาวโซ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี

๑.๖.๒ ทำให้ทราบถึงศักยภาพชุมชนลาวโซ่งในการจัดการตนเองเพื่อส่งเสริมเป็นแหล่ง ท่องเที่ยววิถีชุมชนด้วยทรัพยากรและทุนทางสังคมและทุนวัฒนธรรมของชุมชนลาวโซ่ง จังหวัด สุพรรณบุรี

๑.๖.๓ ทำให้ทราบถึงแนวทางการเชื่อมโยงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของ ชุมชนลาวโซ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี

๑.๖.๔ ผลการศึกษาจะเป็นข้อมูลแก่หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนหรือองค์กร ชุมชนในการใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชน การ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวในลักษณะต่าง ๆ

๑.๖.๕ ผลจากการศึกษาจะเป็นข้อมูลในการพัฒนาศักยภาพชุมชนลาวโซ่งและเชื่อมโยง เครือข่ายการแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสุพรรณบุรี และ สามารถสร้างนำไปเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวของจังหวัดใกล้เคียง

๑.๖.๖ ผลการศึกษาจะเป็นข้อมูลเปรียบเทียบในการทำวิจัยของแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ หรือเป็นแนวทางในการพัฒนางานวิจัยในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมและวิถีชุมชนต่อไป

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ทุนทางสังคม : แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

- ๒.๑ ข้อมูลพื้นฐานของลาวโซ่งในประเทศไทยและชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวชุมชน
- ๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ ข้อมูลพื้นฐานของลาวโซ่งในประเทศไทยและชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี

๒.๑.๑ ความเป็นมาของลาวโซ่งในประเทศไทย

ชาวลาวโซ่งหรือ ผู้ไทยดำ หรือ ลาวทรงดำ หรือ ลาวโซ่ง หรือ ไทยโซ่ง นั้นเป็นชื่อเรียกคนไทยภาคกลางใช้เรียกกลุ่มชนชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งซึ่งอพยพจากเขตสิบสองจุไทยในประเทศเวียดนามตอนเหนือ คำว่า “ลาว” ในที่นี้เป็นสรรพนามที่ชาวไทยสยามในโบราณใช้เรียกกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไทยหลายกลุ่มที่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มิได้หมายถึงผู้คนจากประเทศลาวเพียงอย่างเดียวเหมือนในปัจจุบัน ส่วนคำว่า “ผู้ไทย” นั้นเป็นชื่อที่พลเมืองในเขตสิบสองจุไทยของเวียดนามและเขตหัวบันของลาวใช้เรียกตัวเองมาแต่โบราณ และคำว่า “ลาวโซ่ง” หรือ “ลาวทรงดำ” เป็นชื่อในสมัยแรก ๆ ที่ชาวไทยสยามใช้เรียกชนกลุ่มนี้อย่างเป็นทางการ โดยมาจากการที่ชาวไทยสยามเห็นว่าเป็นคนที่เดินทางมาจากทางประเทศลาว จึงเข้าใจว่าเป็นชาวลาว ส่วนคำว่า “โซ่ง” หรือ “ทรง” นั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับคำว่า “สังข์อม” หมายถึง กางเกงขายาวสีดำของผู้ชายชาวโซ่ง ที่มีรูปทรงคล้ายกางเกงของชาวจีน ต่อมาด้วยเหตุผลทางการปกครอง จึงเรียกว่า “ไทยโซ่ง” หรือ “ไทยช่วงดำ” หรือ “ลาวโซ่ง” “หรือไทยทรงดำ” โดยสรุปแล้วก็คือกลุ่มชนชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในเมืองไทยและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำ ทรงผมของสตรีที่เป็นปั้นเกล้า และมีความเชื่อประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เป็นของตน^๑ แต่เดิมนั้นชาวลาวโซ่งมีถิ่นอาศัยดั้งเดิมอยู่ในบริเวณแคว้นสิบสองจุไทย ซึ่งมีอาณาเขตในแถบแม่น้ำดำ แม่น้ำแดง ของประเทศเวียดนาม ซึ่งอยู่ติดกับทางตอนเหนือ

^๑ พระมหามนตรี ขุนตีสาวโร, เรื่องราวชาวไทยโซ่งในดินแดนสยาม, (นครปฐม : ๒๕๓๘). (อ้างสำเนา).

ของประเทศลาวและติดต่อกับชายแดนทางใต้ของประเทศจีน ปัจจุบันเป็นเขตของประเทศเวียดนาม แต่เดิมนั้นแคว้นสิบสองจุไทยปกครองตนเองเป็นอิสระ ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ ได้ตกไปอยู่ในความคุ้มครองของนครหลวงพระบางจากพงศาวดารเมืองไลในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๙ ของกรมศิลปากร กล่าวว่าแต่เดิมในเขตสิบสองจุไทยได้แบ่งการปกครองเป็นสองหัวเมืองหลัก ซึ่งต่างเป็นอิสระต่อกัน ประกอบด้วยหัวเมืองของผู้ไทยชาว ๔ เมือง ได้แก่เมืองไล เมืองเจียน เมืองมูน เมืองบาง และหัวเมืองของผู้ไทยคำ ๘ หัวเมือง ได้แก่ เมืองแถง เมืองควาย เมืองถุง เมืองม่วย เมืองลา เมืองโม่เมืองหวัด(ว่าด) และเมืองซาง^๒

ชาวลาวโซ่งอพยพเข้ามาในประเทศไทยหลายคราว จากการถูกกวาดต้อนเป็นเชลยศึก สงครามเริ่มต้นครั้งแรกในสมัยกรุงธนบุรี ในปี พ.ศ. ๒๓๒๒ พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกและเจ้าพระยาสุรสีห์พิชิตญวณราช (กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท) เป็นแม่ทัพยกทัพไปปราบเมืองเวียงจันทน์และเมืองต่างๆ ในอาณาจักรลานช้าง และให้กองทัพหลวงพระบางไปตีเมืองทันต์ (เวียดนามเรียก “ซื่อหงี”) และเมืองม่วยซึ่งทั้งสองเมืองมีประชากรเป็นลาวโซ่งจึงทรงโปรดเกล้าฯ ได้ได้กวาดต้อนครอบครัวลาวโซ่งมาเป็นจำนวนมาก พระเจ้ากรุงธนบุรี จึงโปรดให้ลาวโซ่งไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองเพชรบุรี เพราะมีภูมิประเทศที่เป็นป่าเขามาก ประกอบด้วย หุบเขา ห้วยลำธารน้ำท่วมไม่ถึงภูมิประเทศของเพชรบุรีถือว่ามีความคล้ายคลึงกับถิ่นฐานเดิมของชาวลาวโซ่งเป็นอย่างมาก ชาวลาวโซ่งได้อาศัยปลูกสร้างบ้านเรือนเป็นหมู่ๆ กระจายกันออกไปพร้อมๆ กับเป็นกำลังในการผลิตเสปียงส่งส่วยให้แก่กองทัพในภาวะเกิดสงคราม และเป็นแรงงานให้แก่ทางราชการในสมัยนั้นด้วย^๓ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พ.ศ. ๒๓๓๕ เจ้าเมืองเวียงจันทน์ได้ยกทัพไปตีเมืองพวนและเมืองแถง ได้กวาดต้อนลาวโซ่งหรือลาวโซ่งมาจาก เมืองแถง ประเทศเวียดนาม ใน พ.ศ. ๒๓๓๕ เพื่อมิให้เป็นกำลังสำคัญของประเทศเวียดนามอีกต่อไป ดังนั้นจึงต้องหาที่อยู่ใหม่ให้แก่ลาวทงดำ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ไปอยู่ที่เมืองเพชรบุรีกับพวกที่มาอยู่ก่อนแล้วต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๗๗ กองทัพสยามได้รับชัยชนะจากการปราบกบฏ เจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์แล้ว ทั้งกองทัพไทยและกองทัพหลวงพระบางได้ยกทัพไปตีหัวเมืองบริวารที่ราบสูงทรานนินท์ได้ขับไล่ญวนออกจากเมืองพวนได้เข้าตีเมืองแถงในแคว้นสิบสองจุไทยพร้อมกวาดต้อนครัวลาวโซ่งจากสิบสองจุไทย เข้ามากรุงเทพฯ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๗๙ เจ้าอุปราชและเจ้าราชวงศ์แห่งเมืองหลวงพระบางได้แต่งตั้งให้ท้าวพระยาคุมกองทัพไปตีเมืองทิม เมืองคอย เมืองควร และกวาดต้อนพวกลาวโซ่งส่งลงมากรุงเทพฯ และในปี พ.ศ. ๒๓๘๑ เจ้าอุปราชเจ้าราชวงศ์และเจ้านายทางหลวงพระบางและเวียงจันทน์เกิดการวิวาทกันเจ้าราชวงศ์หนีลงมากรุงเทพฯ และได้คุมลาวโซ่งมาด้วยอีกครั้ง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรีทั้งหมด^๔ และสำหรับความเป็นมาของลาวโซ่งนั้น ผู้วิจัยสรุปเรียบเรียงแหล่งข้อมูลที่ได้รับรวบรวมไว้ ดังนี้

^๒ ถวิล เกษรราช, **มูลนิธิลาวโซ่งประเทศไทย**, (นครปฐม : ๒๕๔๘). (อัดสำเนา).

^๓ มานิตา เชื้ออนันต์ , **ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นชาวลาวโซ่งบ้านดอนมะเกลือ อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี**, (สุพรรณบุรี : ๒๕๔๑). (อัดสำเนา).

^๔ ชมรมไทยทรงดำ, “ลาวโซ่ง”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.thaisongdumphet.is.in.th.>, [๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐].

พระมหามนตรี ขุนตีสโร^๕ ได้กล่าวถึงความเป็นมาของลาวโซ่งหรือลาวโซ่งไว้ ดังนี้

กลุ่มชนชาวไทยดำ มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทย มีบันทึกเป็นหลักฐานไว้ในพงศาวดารเมืองไล่ว่า “เมืองที่พวกผู้ไทดำอยู่นั้น คือเมืองแกงหนึ่ง เมืองควายหนึ่ง เมืองตุงหนึ่ง เมืองม่วยหนึ่ง เมืองลาหนึ่ง เมืองโม่หนึ่ง เมืองหวัดหนึ่ง เมืองซางหนึ่ง รวมเป็น ๘ เมือง เมืองผู้ไทขาว ๔ เมือง ผู้ไทดำ ๘ เมืองเป็น ๑๒ เมือง จึงเรียกว่า “เมืองสิบสองผู้ไท” แต่บัดนี้เรียก “สิบสองจุไทย” เขตสิบสองจุไทย บริเวณลุ่มแม่น้ำดำและแม่น้ำแดง ในเวียดนามภาคเหนือ ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของไทยดำ ไทแดง และไทขาว แต่เมื่อฝรั่งเศสเข้าปกครองเวียดนามจึงได้เรียกชนเผ่าที่อาศัยอยู่ลุ่มแม่น้ำดำว่า “ไทดำ” เหตุที่เรียกว่า “ไทดำ” เพราะชนดังกล่าวนิยมสวมเสื้อผ้าสีดำซึ่งย้อมด้วยต้นหอมหรือคราม แตกต่างกับชนเผ่าที่อยู่ใกล้เคียงเช่น ไทขาวที่นิยมแต่งกายด้วยผ้าสีขาว และไทแดงที่ชอบใช้ผ้าสีแดงขลิบทองแดงชายเสื้อ ชาวไทยดำอยู่ที่เมืองแกงหรือแถน แต่เดิมเป็นเมืองใหญ่ของแคว้นสิบสองจุไทย ปัจจุบันคือจังหวัดเดียนเบียนฟู อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศเวียดนาม มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศลาว (แคว้นล้านช้าง) ทิศเหนือติดกับตอนใต้ของประเทศจีน

ชาวไทยดำอพยพเข้ามาตั้งรกรากในไทยถึง ๒ ครั้งด้วยกัน ครั้งแรกในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีที่โปรดให้ไปตี เมืองเวียงจันทร์ได้ในปี พ.ศ. ๒๓๒๑ ดังได้กล่าวไว้ในประวัติศาสตร์ไทยว่า “แล้วปีรุ่งขึ้นโปรดฯ ให้ยกกองทัพไปตีเมืองหลวงพระบาง ไปตีเมืองทัน เมืองม่วย เมืองทั้ง ๒ นี้เป็นเมืองของไทยดำ ตั้งอยู่ในเขตแดนญวนเหนือ แล้วพาครัวไทเวียง ไทดำ ลงมากรุงธนบุรี ในเดือนยี่ ไทยดำให้ไปอยู่เพชรบุรี” ต่อมารัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ประมาณ พ.ศ. ๒๓๗๘ ก็ได้นำครอบครัวชาวไทยดำเข้ามาอยู่ในไทยอีก ดังบันทึกของจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีกล่าวไว้ เมื่อคราวเป็นแม่ทัพไปปราบฮ่อในสมัยรัชกาลที่ ๕ พ.ศ. ๒๔๓๐ ไว้ว่า “พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาธรรมาฯ ยกกองทัพขึ้นมาเมืองถึงเมืองแกง จัดราชการเรียบร้อยแล้วได้อาครักษ์เมืองแกงและสิบสองจุไทยซึ่งเป็นไทดำลงมากรุงเทพฯ เป็นอันมาก เพราะขึ้นไว้จะเกิดการยุ่งยากแก่ทางราชการขึ้นอีกครั้ง แล้วพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้พวกไทดำเหล่านั้น ไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ ณ เมืองเพชรบุรี จนได้ชื่อว่า ลาวซ่ง จากหลักฐานการอพยพเข้ามาในไทยทั้งสองครั้ง แสดงให้เห็นว่าไทดำหรือลาวโซ่งมาตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดเพชรบุรี เป็นแห่งแรกและจากคำบอกเล่าจากชาวลาวโซ่งเอง ก็บรรยายว่า เติกอพยพมาจากถิ่นฐานเดิมโดยทางเรือ มาตั้งถิ่นฐานที่ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม ซึ่งเป็นบ้านชายทะเล ชาวลาวโซ่งไม่ชอบภูมิประเทศแถบนั้น จึงได้ย้ายถิ่นฐานมาเรื่อย ๆ จนถึงแถบอำเภอย้าย ซึ่งภูมิประเทศเป็นป่าเขาเหมือนกับถิ่นฐานเดิมจึงได้ตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่น ต่อมาชาวลาวโซ่งก็ได้ย้ายถิ่นฐานไปทำมาหากินในที่อื่นๆ เช่น นครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี พิจิตร ชุมพร และสุราษฎร์ธานี แต่ชาวลาวโซ่งในจังหวัดต่าง ๆ เหล่านี้จะบอกที่มาเป็นแหล่งเดียวกันว่ามาจากจังหวัดเพชรบุรี

ในสารานุกรมไทยคำล้าค่าของกลุ่มนักศึกษา โครงการเรียนรู้ร่วมกันสร้างสรรค์ชุมชน กล่าวถึงไทยดำไว้ว่า ไทยดำหรือไตดำ (Tai Dam, Black Tai) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น ผู้ไทยดำ ลาวโซ่งโซ่ง ลาวโซ่ง ไทยโซ่ง เรียกอย่างไรคงไม่ผิด เพราะเป็นที่เข้าใจถึงกลุ่มชนเดียวกัน กลุ่มชนชาวไทยดำมีชื่อเรียกตนเองว่า “ไต” - ผู้ไต - ผู้ไตดำ (หรือไทยดำ) ความหมายของคำว่า “ไต” คือกลุ่ม

^๕ พระมหามนตรี ขุนตีสโร, “ชาวไทยโซ่งเป็นลาวหรือไทย : งานอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไทยทรงดำบ้านเกาะแรด จังหวัดนครปฐม”, (นครปฐม : มูลนิธิไทยทรงดำประเทศไทย, ๒๕๔๘). (อัคราณา)

ชาติพันธุ์คนไทยสาขาหนึ่งที่มีความเป็นอิสระ คำว่า "ดำ" หมายถึงการแต่งกายด้วยเครื่องนุ่งห่มสีดำ ชื่อเรียกขานในนาม "ไทยดำ" จึงมีความหมายโดยรวมว่ากลุ่มชาติพันธุ์คนไทยสาขาหนึ่งในบรรดาหลายชนเผ่า ที่แต่งกายด้วยสีดำนั่นเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยดำด้วย

ในสปป.ลาว ไทยดำได้อพยพเข้าสู่หลวงน้ำทาในปี พ.ศ.๒๔๓๘ เพราะเกิดศึกสงครามแย่งชิงอำนาจกันระหว่างบรรดาหัวหน้าของไทดำกลุ่มต่าง ๆ ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานครั้งแรกในหลวงน้ำทาที่บ้านปู่บ้านทุ่งดี บ้านทุ่งอ้อม บ้านน้ำแฉ่งและบ้านทุ่งใจใต้ ต่อมาเกิดความไม่สงบในสิบสองจุไทยขึ้นอีก เนื่องจากศึกฮ่อซึ่งเป็นพวกกบฏใต้เผงที่ถูกทางการจีนปราบปรามแตกหนีเข้ามาปล้นสะดม และก่อกวนอยู่ในเขตสิบสองจุไทย ทำให้ชนเผ่าไทดำอพยพจากเมืองสะกบและเมืองวา แขวงโงเจา เข้าตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านปู่บ้านนาลือและบ้านใหม่ ในปี พ.ศ.๒๔๓๙ เมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงได้กระจายกันออกไปตั้งหมู่บ้านอยู่ทั่วเขตทุ่งราบหลวงน้ำทา ของ สปป.ลาว และชาวลาวโซ่งหรือ ลาวโซ่ง ซึ่งมีบรรพบุรุษและถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ที่เดียนเบียนฟู ประเทศเวียดนาม ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแถบเมืองเพชรบุรี เป็นที่แรกในประเทศไทย เมื่อกว่า ๒๐๐ ปีมาแล้ว

ไทยดำได้ถูกอพยพเข้าสู่ดินแดนของประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ใน พ.ศ.๒๓๒๒ เมื่อกองทัพไทยไปตีเวียงจันทน์ แล้วกวาดต้อนไทยดำที่อพยพมาจากสิบสองจุไทยส่งไปตั้งถิ่นฐานที่บ้านท่าแร่ อําเภอบ้านแหลมเมืองเพชรบุรี ต่อมาได้กวาดต้อนเข้ามาเพิ่มเติมอีก ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ใน พ.ศ. ๒๓๓๕ และสมัยรัชกาลที่ ๓ ใน พ.ศ.๒๓๘๑ ก่อนจะย้ายมาตั้งถิ่นฐานบริเวณหนองปรังในปัจจุบัน และถือว่าแผ่นดินหนองปรังนี้ คือบ้านเกิดเมืองนอนของชาวไทยดำ มีการสืบเชื้อสายมาหลายชั่วอายุคนจนถึงปัจจุบันและได้กระจายกันอยู่ในพื้นที่หลายจังหวัด เช่น ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี พิจิตร พิษณุโลก กาญจนบุรี ลพบุรี สระบุรี ชุมพร และสุราษฎร์ธานี

และกลุ่มที่ย้ายมาอยู่ในเมืองไทยนี้เป็นกลุ่มที่อาศัย อยู่ในประเทศลาว คนไทยแต่ไหนแต่ไรมาจึงเรียกชนกลุ่มนี้โดยใช้คำนำหน้าว่า “ชาวลาว” ซึ่งที่มาของชื่อชนกลุ่มนี้ยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ บ้างก็ว่ามาจาก “ไทสง” อันเป็นภาษาในสิบสองจุไทย หมายถึง คนที่อาศัยตามป่าเขา ต่อมาเพี้ยนเป็น ไทยโซ่ง แต่บ้างก็ว่าน่าจะเป็น ช้วง ซึ่งมาจากคำว่า “ช้วงก้อม” อันเป็นคำเรียกกางเกงผู้ชาย (มีลักษณะขายาวแคบ สีดำ) จึงเรียกกันว่า “ลาวช้วงดำ” หรือ “ลาวโซ่ง” ภายหลังด้วยเหตุผลทางการปกครอง จึงเรียกว่า “ไทยโซ่ง” หรือ “ไทยช้วงดำ” และ “ลาวโซ่ง” แต่สำหรับเจ้าของวัฒนธรรมพึงพอใจที่จะให้ใคร ๆ เรียกว่า “ไทยโซ่ง” หรือ “ลาวโซ่ง” มากกว่า เพราะ มีความรู้สึกผูกพันและกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในความเป็นไทย คนไทยดำมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง ภาษาไทดำจัดอยู่ในตระกูลภาษาไท (Tai Language-Family) กลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ เช่นเดียวกับภาษาไทยและภาษาลาว สำเนียงพูดของคนไทยดำแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันไปบ้างแต่ก็ไม่มาก ลักษณะตัวอักษรมีความสวยงามคล้ายกับอักษรลาวและอักษรไทยบางตัว ชาวไทดำมีความเชื่อว่าตนสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษดั้งเดิม ๒ ตระกูลคือ ตระกูลผีผู้ท้าวที่สืบเชื้อสายมาจากชนชั้นเจ้านาย ชนชั้นปกครอง และตระกูลผีผู้น้อย สืบเชื้อสายมาจากชนชั้นสามัญ ชาวไทดำนับถือผีและมีการบวงสรวงผีเป็นประจำ โดยจะทำ "กะล่อหอง" เอาไว้ที่มุมหนึ่งในบ้าน เพื่อใช้เป็นที่เซ่นไหว้บูชาผีบรรพบุรุษ สำหรับในการประกอบพิธีกรรมไทดำจะถือว่า ผีผู้ท้าวนั้นมีศักดิ์สูงกว่าผีผู้น้อยผู้น้อยจะต้องให้ความเคารพยำเกรง แต่สำหรับการดำเนินชีวิตนั้นทั้งสองตระกูลสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเสมอภาค

๑. โซ่งในสิบสองจุไทย

ดินแดนแคว้นสิบสองจุไทยหรือ สิบสองเจ้าไต แผ่นดินบ้านเกิดเมืองนอนของอารยะชนเผ่าไต หรือ ไทดำ แผ่นดินของบรรพชนไทดำแต่ครั้งบรรพกาล จนกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน ตั้งแต่ชนเผ่าไทดำได้อพยพเข้ามาในประเทศไทยในยุคของการตกเป็นอาณานิคมของอาณาจักรต่างๆ ในยุคนั้นแผ่นดินไตหรือแคว้นสิบสองจุไท เคยตกอยู่ในอารักขา ภายใต้การปกครองของราชอาณาจักรสยาม ในยุครัชสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรีหรือพระเจ้าตาก ชนเผ่าที่อยู่ในแคว้นสิบสองจุไทนั้นมีหลายเผ่าพันธุ์ เช่น ไทดำ ไทแดง ไทขาว ข่า ส่า หรือมอญ เขมร เป็นต้น ไทดำนับว่าเป็นชนเผ่าที่มีจำนวนมากกว่าไทขาว หรือไทแดง และก็เป็นชนชั้นผู้ปกครอง หรือ เจ้าเมืองปกครองชนหลายเผ่ามาทุกยุคทุกสมัย จวบจนกระทั่งถึงเสียเมือง เสียแผ่นดินให้แก่ฝรั่งเศส เมื่อปี.ศ. ๒๔๓๒ ก็ยังคงเป็น ไทดำ มาตลอด ไม่ว่า ไทดำ ไทแดง ไทขาว พวกเขาจะเรียกขานตัวเองสั้นๆ ว่า “คนไตแผ่นดินสิบสองจุไท”

ในอดีตที่ผ่านมา นั้น แผ่นดินสิบสองจุไทเหมือนถูกสาป เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมา นับพันปี ดินแดนสิบสองจุไทต้องตกอยู่ภายใต้มหาอำนาจในยุคนั้น บางครั้งตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีน บางช่วงก็ตกอยู่ภายใต้การปกครองของเวียดนาม อาณาจักรหลวงพระบาง อาณาจักรล้านนา อาณาจักรสยาม โดยในช่วงที่อาณาจักรเหล่านั้นเรื่องอำนาจก็ได้เข้ามาครอบครองสิบสองจุไทเป็นเมืองประเทศราช สิบสองจุไทจำต้องยอมส่งส่วย เครื่องราชบรรณาการให้กับอาณาจักรเหล่านั้นตลอดมา จนกระทั่งตกมาถึงยุคที่ลาวหลวงพระบางตกเป็นเมืองประเทศราชของสยาม สิบสองจุไทจึงต้องตกมาเป็นเมืองในอารักขาของสยามโดยปริยาย และนี่คือสาเหตุที่บรรพบุรุษของเราเผ่าไทดำ หรือไททรงดำ ได้อพยพเข้ามาเป็นพลเมืองของประเทศสยามนับแต่รัชสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรี การเข้ามาอยู่ในไทยของบรรพบุรุษไทดำนั้น เรา รู้จักได้ยินได้ฟังจากการบอกเล่าของบรรพบุรุษไทดำ ปู่ ย่า ตา ยาย เล่ากันต่อ ๆ มา เพราะหลังจากนั้นมาจนถึงปัจจุบันนี้แต่ถูกอพยพเข้ามาอยู่ในไทย รวมเวลาแล้วนานนับได้ถึง ๒๒๔ ปีมาแล้ว สิบสองจุไทย แผ่นดินบ้านเกิดเมืองนอนของชนเผ่าไต หรือไทดำ (ลาวโซ่ง) ในอดีตนั้นถูกเรียกขานว่าเป็นดินแดนแห่งขุนเขาหมีนยอด เพราะพื้นที่ทั้งหมดของแคว้นสิบสองจุไทนั้น ๙๐% เป็นภูเขาอันน้อยใหญ่ สลับซับซ้อนสูงเสียดฟ้า ภูมิประเทศสิบสองจุไททั้งแคว้นมีพื้นที่ราบเรียบเป็นทุ่งนาขนาดใหญ่ที่พลเมืองใช้ทำการเกษตร ทำไร่ ทำนาได้เต็ม ๑๐๐% มีอยู่เพียง ๔ ทุ่งนาเท่านั้น คือ ๑.ทุ่งเมืองลอ ๒. ทุ่งเมืองถนน ๓. ทุ่งเมืองเต็ก ๔.ทุ่งเมืองแงง ในบรรดาทุ่งทั้ง ๔ นี้ ทุ่งที่นับว่าใหญ่ที่สุดคือ ทุ่งเมืองแงง นอกเหนือจากทุ่งทั้ง ๔ นี้ ไม่นับว่าใหญ่พอที่จะเรียกว่าทุ่ง เพราะเป็นพื้นราบตามช่องหุบเขาที่พอจะเพาะปลูกได้เท่านั้น เพราะฉะนั้นที่ดินทำนาจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดของชนเผ่าไทดำ สิบสองจุไท มีการปกครองด้วยระบบมูลนาย ปู่จ้าวทำว้เมือง หรือกษัตริย์ผู้ปกครองดินแดนสิบสองจุไทคนแรก คือ ท้าวลอ เป็นลูกชายของท้าวสรวง ท้อพยพมาจากน่านเจ้า ปัจจุบันคือมณฑลยูนนานของจีน ท้าวสรวงอพยพมาถึงเมืองลอและได้ให้กำนันบุตรชาย ๑ คน จึงได้ตั้งให้ชื่อ ท้าวลอ ตามชื่อเมืองที่ปกครองอยู่ อาณาจักรเมืองลอ ในสมัยนั้นถือว่าเป็นศูนย์กลางการปกครองของไทดำ ทุกเมืองที่อยู่ในอารักขาต้องขึ้นกับเมืองลอทั้งหมด ท้าวลอได้ให้กำนันบุตรชาย ๗ คน คือ ๑.ปู่ตาดุก ๒.ปู่ตาเหล่า ๓.ปู่ลือบลี ๔.ปู่ลับลี ๕.ปู่ลำง่าง ๖.ปู่ลำงว้าง และ ๗.ปู่ลำนเจ็อง ลูกทั้ง ๖ คนนั้นมีเมืองที่ท้าวลอได้จัดแบ่งให้ปกครอง ยกเว้นลำนเจ็องคนสุดท้ายที่ไม่มีบ้านเมืองให้ปกครอง ลำนเจ็องจึงขออนุญาตต่อท้าวลอผู้เป็นพ่อ ขอהלึงพลและเสบียงอาหารพร้อมอาวุธออกตระเวนตีตามหัวเมืองน้อยใหญ่ เพื่อขยายอาณาเขตเมืองลอให้กว้างขวางขึ้น ตีได้เมืองไหนถ้ายังไม่ถูกใจหรือเล็กไป ลำนเจ็องก็มอบให้ขุนทหารที่ไว้วางใจปกครองแทน ส่วนตัวก็ตีหัวเมืองไปเรื่อยๆ เพื่อหาที่ตั้งเมืองให้ได้ จนกระทั่งยกไพร่พลมาถึงภูฟ้า ได้ยินคนพูดกันไปทั่ว

ว่ามีเมืองหนึ่งเป็นทุ่งนากว้างขวางสุดลูกหูลูกตา มีแม่น้ำไหลผ่านกลางทุ่งนาจากเหนือไปได้ ล้านเจืองได้ ยินเช่นนั้นจึงสั่งให้ทหารลงจากภูฟ้ามาถึงทุ่งกว้างแห่งนั้น ล้านเจืองเห็นแล้วพอใจมากจึงสั่งให้ไพร่พล สร้างบ้าน สร้างเมือง ณ ทุ่งกว้างแห่งนั้น ล้านเจืองเมื่อสร้างเมืองเสร็จก็ขึ้นปกครองเมืองแห่งนั้น และตั้ง ชื่อเมืองว่า เมืองแฉง และประกาศยกเมืองแฉงเป็นเมืองหลวง ทุกเมืองที่อยู่ในบริเวณอาณาจักรเมืองแฉง ต้องขึ้นต่อเมืองแฉง และส่งส่วย ส่งบรรณาการให้แก่เมืองแฉง นับแต่นั้นมาเมืองแฉงจึงเป็นศูนย์กลาง การปกครอง ของแคว้นสิบสองจุไท เมืองแฉงมีท้าวหนึ่งเมืองติดต่อกัน ๗ คน จนถึงยุคสมัยของท้าวเถิง คน ที่ ๘ ช่วงนั้นเมืองแฉงถูกคุกคามจากอาณาจักรล้านช้าง หรือ ลาว ท้าวเถิงจึงอพยพเมืองลี้กเข้าไปทาง ตะวันออกและตั้งเมืองหม่วย เป็นเมืองหลวงขึ้นแทนเมืองแฉง นับแต่นั้นมาเมืองหม่วยจึงเป็นศูนย์กลาง การปกครองและเป็นเมืองหลวงของแคว้นสิบสองจุไท และมีท้าวหนึ่งเมืองสืบต่อมาเรื่อยๆ จนกระทั่งถึง ท้าวหนึ่งเมืองคนสุดท้ายก่อนที่แคว้นสิบสองจุไทจะถูกฝรั่งเศสเข้ายึดครองเป็นอาณานิคม ชื่อว่าท้าวค้ายัก เป็นคนที่ ๓๒ ของราชวงศ์ลอคำ ท้าวหนึ่งเมืองคนสุดท้ายของแคว้นสิบสองจุไทสมัยนั้น เป็นรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า รัชกาลที่ ๕ ของไทย

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๗ สิบสองจุไทถูกพวกฮ่อเข้ารุกรานเผาบ้านเผาเมืองไปทั่ว ท้าวค้ายักกลัว พวกฮ่อ จึงอพยพพลเมืองมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของ ร.๕ ลี้ภัยอยู่ที่กรุงเทพฯ ถึง ๓ ปี เมื่อฝรั่งเศสเข้า ยึดสิบสองจุไทไปจากไทยแล้ว ท้าวค้ายัก จึงขอพระบรมราชานุญาต จาก ร.๕ ขอลี้ภัยคืนสู่บ้านเกิดเมือง นอนของตน จากนั้นหลังจากที่ถูกยึดครองจากฝรั่งเศส สิบสองจุไท จึงไร้ท้าวหนึ่งเมือง และฝรั่งเศสได้จัดตั้ง สหพันธรัฐไตขึ้น เรียกว่า สิบหกเจ้าไต และแต่งตั้งไทขาว เมืองโล ขึ้นเป็นเจ้าแผ่นดิน ชื่อ แดววันลอง

และ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ ขบวนการเวียตมินท์ นำโดย โฮจิมินท์ เข้าโจมตีค่ายทหารกองทัพ ของฝรั่งเศสที่เมืองแฉง แตกพ่ายแพ้ยับเยินจนฝรั่งเศสแตกกระเจิงเข้าฝั่งลาว เพราะตอนนั้นลาวยังเป็น ของฝรั่งเศสอยู่ คนไทดำต้องหนีภัยสงครามอพยพเข้าลาวส่วนหนึ่งที่รักอิสระและเกรงกลัวภัยสงคราม จึงอพยพเข้าสู่แขวงเชียงขวางของลาวเป็นครั้งแรก เมืองแฉงปรการของฝรั่งเศสแตกเพราะการแตกแยก ของไทดำเอง โดยแบ่งเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งอยู่ฝ่ายฝรั่งเศส อีกฝ่ายอยู่เวียตนาม ทางฝรั่งเศสได้วางแผน ตั้งสหพันธรัฐไต หรือสิบหกเจ้าไตขึ้น เพื่อจูงใจให้ชาวไทดำ ไทขาวช่วยกันต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่ง ช่วงเวลานั้นลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นที่หวาดกลัวของทุกประเทศในโลก โดยเฉพาะในเอเชีย ซึ่งล่อแหลมมาก ต่อการถูกคอมมิวนิสต์เข้าครอบครอง ผลลัพธ์ออกมาคนไทดำ ต่างถูกหลอกใช้ให้ร่วมรบและฆ่ากันเอง ฝ่ายฝรั่งเศสแพ้ต่อโฮจิมินท์ เวียตนามเป็นฝ่ายชนะและขับไล่ฝรั่งเศสออกจากแผ่นดินเวียตนาม แล้ว ผนวกเอาแคว้นสิบสองจุไททั้งหมด เข้ากับแผ่นดินเวียตนาม และได้ปูนบำเหน็จแก่ขุนศึกที่อยู่ฝ่าย เวียตนามให้ได้ทำงานกับรัฐบาลต่อมาจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลานจนถึงปัจจุบันก็ยังมีอยู่ ส่วนไทดำที่อพยพออก จากดินแดนของตนต่างก็แตกหนีเข้าสู่ลาว

ในปี พ.ศ.๒๕๑๘ ขนเผ่าไทดำก็ต้องอพยพลี้ภัยอีกครั้งเมื่อลาวถูกขบวนการประเทศลาวเข้า ยึดอำนาจการปกครองเปลี่ยนการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ ไทดำจึงต้องอพยพเข้าสู่ประเทศที่สาม เช่น ฝรั่งเศส แคนาดา ออสเตรเลีย และสหรัฐอเมริกาที่รัฐโอไฮโอ นับแต่นั้นมาแผ่นดินสิบสองจุไทจึงหายไป จากแผนที่โลกและเลือนหายไปจากความทรงจำของชาวโลกนับแต่นั้น

๒. เมืองแฉง หรือ เมืองเตียนเบียนฟู

ถวิล เกสรราช ได้อธิบายว่า เมืองแฉง หรือ เมืองแฉง ในสมัยนั้นเป็นเมืองใหญ่ของแคว้น สิบสองจุไท ปัจจุบัน คือ เมืองเตียนเบียนฟู ในประเทศเวียตนามภาคเหนือ อนึ่ง แคว้นสิบสองจุไท

นี้อยู่ในราชอาณาจักรไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี (พ.ศ.๑๘๐๐) เพิ่งจะมาเสียให้แก่ฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ.๒๔๓๑ ดังข้อความที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ไทยว่า “ในปี พ.ศ.๒๔๓๑ พวกฮ่อซึ่งแตกมาจากประเทศจีน เกิดจลาจลขึ้น ไทยและฝรั่งเศสต่างยกทัพไปปราบฮ่อ เมื่อปราบจลาจลราบคาบแล้ว ฝรั่งเศสไม่ยอมถอนทหารออกจากแคว้นสิบสองจุไทย ไทยเจรจากับฝรั่งเศสไม่ยอมถอนทหารออก ไทยจึงเสียแคว้นสิบสองจุไทย ให้แก่ฝรั่งเศส พึงทราบว่ามีเมืองสิบสองจุไทย หรือเมืองสิบสองผู้ไทย นั้นคือ เมืองผู้ไทยขาว๑ เมืองผู้ไทยดำ๑ เมืองผู้ไทยขาวอยู่นั้น คือ เมืองไล๑ เมืองเจียน๑ เมืองมุน๑ เมืองบาง๑ ส่วนเมืองผู้ไทยดำอยู่นั้น คือ เมืองแถง๑ เมืองควาย๑ เมืองดุง๑ เมืองม่วย๑ เมืองลา๑ เมืองโมะ๑ เมืองหวัด๑ เมืองซาง๑ รวมเมืองของผู้ไทยขาวและผู้ไทยดำ มี ๑๒ เมือง จึงเรียกว่า เมืองสิบสองผู้ไทย แต่บัดนี้เรียกว่า “สิบสองจุไทย”^๒ เมืองแถงซึ่งเป็นเมืองหนึ่งในสิบสองจุไทยปัจจุบันนี้มีชื่อเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า “เดียนเบียนฟู” อยู่ในเขตไลเจา คำว่า “ไลเจา” เป็นภาษาไทยแคว ไทยลานนา เรียกว่า เมืองไหล หรือ หลายจ้าว แต่เดิมประมุขของเขาเรียกชื่อว่า “จ้าวแผ่นดิน” ทำนองเจ้าฟ้าในแคว้นไทยภาคเหนือประเทศพม่า เช่น เจ้าฟ้าเชียงตุง เจ้าฟ้าเชียงฮุ้ง เป็นต้น คำว่า เจ้าแผ่นดิน หรือ จ้าวแผ่นดิน หรือ จ้าวฟ้า เป็นภาษาไทยเดิม ซึ่งเดิมพุทธศาสนาไปไม่ถึง ฝ่ายได้มีศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ ไทยฝ่ายใต้นิยมยกย่องบาลีสันสกฤตว่าเป็นคำชั้นสูง จึงตั้งคำว่า “จ้าวแผ่นดิน เจ้าฟ้า เจ้าแผ่นดิน” เปลี่ยนมาใช้ “กษัตริย์” แทน เมืองไหล หรือไลเจา นี้ บางท่านสันนิษฐานว่ามาจากคำ “หลายเจ้า” คือ เมืองไลอยู่ติดกับเขตจีน เขตญวนและเขตลาว สมัยก่อนต้องส่งส่วยแก่ทั้งสามประเทศ คือ เวลาจีนเข้ามาก็ยอมเป็นข้าจีน เมื่อญวนขึ้นมาก็ยอมขึ้นแก่ญวน เมื่อลาวยกไปก็อ่อนน้อมต่อลาว เป็นเช่นนี้เรื่อยมา จึงเรียกว่า “เมืองหลายเจ้า” ต่อมาก็ เรียกเป็นเมืองไลบ้าง เมืองไลเจา หรือเมืองไล บางท่านว่า เมืองไร้จ้าว กลายมาเป็นเมืองไลเลาตามภาษาญวน เมืองแถง หรือ เมืองเดียนเบียนฟู นั้นอยู่ในพื้นที่ที่เป็นหุบเขาสูงเคยเป็นสนามรบ เมื่อครั้งท่านโฮจิมินห์ นำทหารเวียดนามเข้าไปทำลายค่ายของฝรั่งเศสและได้รับชัยชนะในที่สุด ถ้าจะว่าไปแล้วเมืองแถง หรือเมืองเดียนเบียนฟูนี้ทางทิศตะวันตกอยู่ไม่ห่างจากเมืองพงสาลีของประเทศลาวเท่าใดนัก ระยะทางไม่เกิน ๑๐๐ กิโลเมตร ส่วนทางทิศใต้อยู่ห่างจากเมืองหลวงพระบางของประเทศลาวระยะทางประมาณ ๒๐๐ กิโลเมตร ส่วนดินแดนเวียดนามซึ่งมีอาณาเขตติดต่อเมืองแถง ว่าตามแผนที่ทางทิศใต้จดตำบลบางเคียง ทิศตะวันออกเฉียงเหนือจดตำบลโกฏู นี้เป็นเค้าโครงอาณาบริเวณเมืองแถงในประเทศเวียดนามในปัจจุบัน

๓. ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับคำว่า “โห่ง”

ที่เรียกว่า “โห่ง” สันนิษฐานว่า น่าจะเรียกตามเนื้อผ้าที่นุ่มห่ม เพราะชอบแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำ คำว่า “โห่ง” แผลงมาจากคำว่า “ส้วง” ซึ่งแปลว่ากางเกง ดังนั้น “โห่งดำ” จึงหมายถึง ชาวผู้ไทยที่นุ่งกางเกงสีดำ ต่อมาคำว่า “ดำ” หายไป จึงเหลือแต่คำว่า “โห่ง” ในหนังสือ สารานุกรมไทยกล่าวถึง “ลาวโห่ง” โดยเติมคำว่า “ลาว” ไปข้างหน้าสันนิษฐานได้สองทาง คือ

๑) คงเป็นเพราะคนไทยเหล่านี้ได้อพยพมาจากดินแดนส่วนหนึ่งติดกับอาณาเขตประเทศลาวและมีขนบธรรมเนียมประเพณีส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับคนในอาณาจักรลาว จึงเรียกว่า “ลาวโห่ง”

^๒ ถวิล เกษรราช, มุลนิธิลาวโห่งประเทศไทย, (๒๕๔๘), (อัคราเนมา), หน้า ๗๐-๗๑.

๒) คงเกิดจากความนิยมเรียกชื่อคนในสมัยนั้น มักจะเรียกผู้ที่จากถิ่นอื่น อพยพเข้ามา อยู่ใหม่ว่า “ลาว” ดังเช่น ลาวเวียง ลาวพวน เป็นต้น โข่งเมื่อได้อพยพมาอยู่ที่เพชรบุรี จึงพลอยได้รับการ เรียกชื่อว่า “ลาว” ไปด้วย

อีกประการหนึ่งก็เรียกชื่อว่า “ไทยดำ” นั้น เพราะคนไทยเหล่านี้ชอบแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสี ดำ หรือสีน้ำตาลแก่ แต่โดยแท้จริงแล้วคนไทยเหล่านี้มีผิวขาว คล้ายคนจีน ภาษาพูดก็ไม่แปร่งจากภาษา ลาวเท่าใด (เพราะฉะนั้น นักเขียนรุ่นใหม่ จึงเรียกชาวไทยโข่งเหล่านี้ แบบติดตลก ว่า แจ็กปนลาว หรือ จ.ป.ล.) หลวงวิจิตรวาทการ ได้ให้ความเห็นไว้ในหนังสือ “ชนชาติไทย” ว่า “ไทยดำ” มีลักษณะเป็นเผ่า ไทยแท้มากที่สุด เพราะส่วนใหญ่แล้วคนไทยเหล่านี้ ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของ ตนเองไว้ได้มากที่สุด และอารยธรรมภายนอกแทรกซึมเข้าไปผสมได้ยาก เพราะคนไทยเหล่านี้ไม่ค่อยได้ ติดต่อกับบุคคลภายนอกและได้แต่งงานกับวงศ์วานของพวกเขาเป็นส่วนใหญ่ สิ่งของต่างๆ ที่จำเป็นต้อง กินต้องใช้ก็ผลิตขึ้นเอง นับแต่การทำนา ทอผ้า สีข้าว ทำเครื่องจักรสานใช้เอง เป็นต้น อีกข้อสันนิษฐาน หนึ่ง (ของผู้เขียนเอง) คำว่า โข่ง มีชื่อพ้องกับ โข่ง แห่งราชวงศ์โข่ง หรือ ส่อง หรือ ซ้อง หรือ นำซ้อง ใน ประเทศจีน ดังข้อความจากประวัติย่อแห่งราชวงศ์จีน ต่อไปนี้ว่า “หลังสมัยสามก๊ก ๗๗๐ ปี หรือหลัง สมัยกษัตริย์ผู้สร้างกาแพงจีน คือ จีนซื่อฮงเต้ ๑,๒๘๖ ปี เตียงคงเอียง หรือ เจ้ากวางอัน ได้กำจัดพระเจ้า เกียงตี้ วงศ์เอ๋อจิว หรือราชวงศ์โจว แล้วขึ้นครองราชย์สมบัติเมื่อ พ.ศ. ๑๕๐๓ ทรงพระนามว่า “ส่งให้ โจ้วฮงเต้” ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์โข่ง แล้วสร้างนครหลวงใหม่ ที่เมืองโคเฟงหรือโคฟอง ในมณฑลฮูหนาน ราชวงศ์นี้เองไทยต้องพ่ายแพ้แก่จีนเมื่อ พ.ศ. ๑๕๙๖ ณ กวางนานฟู เดิมมีชื่อเป็นไทย แต่บัดนี้ไม่ปรากฏ นับว่าราชอาณาจักรน่านเจ้าถูกร่นเส้นเขตแดนที่เป็นเขตของมณฑลกวางซีและไกวเจา ตั้งแต่นั้นเข้ามา พ.ศ. ๑๖๗๐ พวกตาด (โบตาตา หรือเฉียงนู้) ขับไล่ราชวงศ์โข่งเตลิดจากเมืองโคเฟงราชธานีข้ามแม่น้ำ แยกซีเกียงลงมาตั้งเมืองหลวง ที่เมืองฮัวจิว หรือ หางโจ อยู่ริมทะเลสาบในมณฑลซีเกียง มาถึง พ.ศ. ๑๘๑๙ ราชวงศ์โข่ง ถูกกองทัพเพงกิสข่านขับไล่ออกจากประเทศจีนเป็นอันสิ้นสุตราราชวงศ์โข่งในประเทศ จีนตั้งแต่นั้นมา ราชวงศ์โข่งมีอายุครองเมืองจีน ๓๑๖ ปี

๔. การอพยพของลาวโข่งสู่ประเทศไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มนู อุดมเวช^๗ บรรยายเมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๔๘ ณ ศูนย์ มานุษยวิทยาสิรินธรจัดการบรรยายเรื่อง “ประวัติศาสตร์ไทดำในประเทศไทย” และการบรรยายครั้งนี้ เป็นการนำเสนอผลการวิจัย “ประวัติศาสตร์ชาวไทดำในประเทศไทย” โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์มนู อุดม เวชได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของชาวไทดำในประเทศไทย ความเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทาง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนไทดำ โดยเน้นช่วงเวลาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๐ วิธีการศึกษาใช้หลักฐานเอกสารและการสัมภาษณ์ประกอบกัน บรรพบุรุษของชาวไทดำใน ประเทศไทย ส่วนใหญ่เข้ามาอยู่ในดินแดนประเทศไทย ปัจจุบันตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี สมัยรัชกาลที่ ๑ และรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ตามลำดับ โดยเข้ามาด้วยอำนาจบังคับของกองทัพสยาม ที่กวาด ต้อนชาวไทดำมาไว้ที่เพชรบุรี ๓ ครั้ง ในช่วง พ.ศ. ๒๓๕๐-๒๔๐๐ ชาวไทดำได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ภายในจังหวัด เพชรบุรีก่อน หลังจากนั้น จึงเริ่มการอพยพไปอยู่ในพื้นที่อื่น กล่าวคือ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๐๐ มีการอพยพ ไปอยู่ที่สุพรรณบุรี ในปี พ.ศ. ๒๔๒๐ มีการอพยพไปทางนครปฐม ต่อมาในราว พ.ศ. ๒๔๔๐ มีการอพยพ

^๗ ชมรมไทยทรงดำ, “ลาวโข่ง”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.thaisongdumphet.is.in.th.>, [๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐].

ครั้งใหญ่จากเพชรบุรีไปอยู่ที่ชุมพร ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี นครสวรรค์ และในช่วง พ.ศ. ๒๔๖๐ มีการอพยพใหญ่อีกครั้งจากนครปฐม สุพรรณบุรี และเพชรบุรี ไปยังนครสวรรค์ พิจิตร และพิษณุโลก ส่วนในช่วง พ.ศ. ๒๔๖๙-๒๔๗๕ มีการอพยพเป็นครั้งคราวไปสุโขทัย ประจวบคีรีขันธ์ พิษณุโลก กาญจนบุรี นครปฐม นครสวรรค์ นอกจากนี้ ยังมีการอพยพข้ามมาจากประเทศลาวเข้ามาทางจังหวัดเลย ด้วย จากการวิจัยพบว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวไทยได้อพยพ คือ ปัญหาเรื่องที่ดินทำกินและภัยแล้ง ชาวไทยจำนวนมากอพยพจากภูมิลำเนาเดิมเพื่อไปหาที่ดินทำกินใหม่ที่อุดมสมบูรณ์กว่าเดิมโดยไม่คำนึงถึงปัญหาความห่างไกลจากเส้นทางคมนาคมหรือภูมิลำเนาเดิม ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ไม่มีหลักฐานหรือบันทึกของรัฐที่แสดงถึงการรับรู้เรื่องราวการอพยพ เนื่องจากความทุกข์ยากของชาวไทยแต่เลย ทั้งที่เป็นกระบวนการที่กินเวลายาวนานนับร้อยปี

๕. การดำเนินชีวิตลาวโซ่งในไทย

ชาวลาวโซ่งหรือไททรงดำโดยทั่วไป มีความผูกพันกับเครือญาติ และชาวไทยดำด้วยกันเองค่อนข้างสูง วิถีชีวิตของชาวไทยดำในรอบปีมีระบบที่แน่นอน เช่น เดือนอ้ายเป็นฤดูเก็บเกี่ยว, เดือน ๔-๕ ว่าง, เดือน ๖ เตรียมการเพาะปลูก, เดือน๗-๑๒ ทำนา ชาวไทยดำมีภาษาของตนเอง ซึ่งมีศัพท์แสงแตกต่างจากภาษาไทยภาคกลางมาก ทั้งยังมีตัวอักษรของตนเอง อันเป็นสมบัติเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้กันแถบลุ่มน้ำแดง-ลุ่มน้ำดำในเวียดนาม อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันภาษาเฉพาะของไทยดำกำลังถดถอย โดยเฉพาะการอ่าน-เขียนที่เริ่มไม่ค่อยมีผู้รู้แล้ว คำว่า โซ่ง มีหลักฐานปรากฏในหนังสือ ประวัติผู้ไทย หรือ ชาวผู้ไทย ที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองแถน หรือเมืองแถน ให้ไปอยู่ที่จังหวัดเพชรบุรี รวม ๓ ครั้งด้วยกัน คือ ครั้งที่ ๑ ในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๒ (บางหลักฐานอ้าง พ.ศ. ๒๓๒๑) ดังปรากฏหลักฐานในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๑ (หน้า ๓๘-๔๐) ความว่า “ในจุลศักราช ๑๑๔๑ ปีกุน เอกศก (พ.ศ. ๒๓๒๒) พระยาเดโช(แทน) พระยาแสนท้องฟ้า ผู้น้อง อพยพครอบครัวหนีไปอยู่เมืองญวน กองทัพสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และเจ้าพระยาสุรสีห์พิชณวาทิราช ตีเมืองล้านช้างได้แล้วให้เก็บสิ่งของปืนใหญ่น้อย ครอบครัวย้ายเข้ามา ณ เมืองพันพร้าว และให้กองทัพหลวงพระบางไปตีเมืองพันต์ ญวนเรียกว่าเมืองชือหงี เมืองม่วย สองเมืองนี้เป็นลาวทรงดำ (ผู้ไทยดำ) อยู่ริมเขตแดนเมืองญวน ได้ครอบครัวลาวทรงดำลงมาเป็นอันมาก พาครอบครัวลาวเวียง ลาวทรงดำลงมาถึงกรุงในเดือนนี้ ปีกุน เอกศก (พ.ศ.๒๓๒๒) นั้น ลาวทรงดำนั้นโปรดให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่เพชรบุรี ลาวเวียง ลาวหัวเมืองปากโขง ตะวันออกก็โปรดให้ไปตั้งบ้านเมืองอยู่สระบุรี เมืองราชบุรีบ้าง ตามหัวเมืองตะวันตกบ้าง อยู่เมืองจันทบุรีบ้าง ก็มีเชื้อสายมาจนทุกวันนี้ ครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓ ในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๙ และพ.ศ.๒๓๘๑ ทั้งสองคราวนี้มีหลักฐานปรากฏในพงศาวดารเมืองหลวงพระบาง (หน้า ๒๕๓-๒๕๔) ความว่า “ครั้งศักราช ๑๑๙๗ ปีมะแม สัปตศก (พ.ศ. ๒๓๗๘) เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ์(สมบุญ)เป็นแม่ทัพคุมพลทหารยกขึ้นไปตั้งอยู่เมืองหลวงพระบางแล้วแต่งตั้งให้เจ้าราชไภยอุปราชท้าวพระยาคุมกองทัพขึ้นไปตีเมืองพวน แต่งให้เจ้าอุ่นแก้วน้องเจ้าอุปราช เจ้าสิญไชยบุตรเจ้าอุปราชนาคนที่ ๗ เจ้าแก่นคำ บุตรเจ้าหอหน้า อภัยที่ ๒ เจ้าคำปานบุตรเจ้ามังที่ ๑ ท้าวพระยา ยกกองทัพขึ้นตีเมืองแถน จับได้ลาวพวน ลาวทรงดำ (ผู้ไทยดำ) ส่งลงมากรุงเทพฯ เจ้าเมืองธาตุ เจ้าเมืองหลวงพระบางครองเมืองได้ ๒๐ ปี รวมอายุ ๖๔ ปี ก็ถึงแก่กรรม ศักราช ๑๑๙๘ ปีวอก อัฐศก (พ.ศ. ๒๓๗๙) เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ มีศุภอักษรแต่งตั้งให้เจ้าอุ่นแก้วคุมดอกไม้เงินดอกไม้ทองลงมา ณ กรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่า เจ้าอุปราชหรือเจ้าราชวงศ์ คงจะตั้งเป็นเจ้าเมืองหลวงพระบางคนหนึ่ง จึงโปรดตั้ง

เจ้าอุ่นแก้ว บุตรเจ้านครหลวงพระบางอนุรุทธที่ ๕ เป็นเจ้าน้องอุปราชราชไทย เป็นที่ราชวงศ์ ขึ้นไปรักษาบ้านเมือง ครั้นเจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ ปลงศพเจ้าเมืองหลวงพระบางเสร็จแล้ว พวกเมืองหิมา เมืองคอย เมืองควร ตั้งขัดแย้งต่อเมืองหลวงพระบาง เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ แต่งให้ท้าวพระยาคุมกองทัพขึ้นไปตีจับได้ลาวทรงดำ (ผู้ไทยดำ) แต่งให้พระยาศรีมหานาม คุมลงมา ณ กรุงเทพฯ ฯ ครั้งหนึ่ง ศักราช ๑๒๐๐ ปีจอ สัมฤทธิศก (พ.ศ. ๒๓๘๑) เจ้าอุปราชเจ้าราชวงศ์มีความวิวาทกันลงมากรุงเทพฯ ฯ อีกครั้งหนึ่ง ลาวทรงดำ (ผู้ไทยดำ) ที่ถูกกวาดต้อนอพยพลงมาที่กรุงเทพฯ ฯ ทั้งสามคราวดังกล่าวนี้ ได้พบหลักฐานว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ ณ เมืองเพชรบุรี ซึ่งเดิมได้มีการอพยพผู้ไทยดำไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ก่อนแล้ว ผู้ไทยดำที่เมืองเพชรบุรี เรียกว่า “ลาวโซ่ง”

ถามว่า เพราะเหตุใดชาวไทยดำ จึงต้องอพยพมาไทย

ตอบว่า ในแคว้นแคว้นสิบสองจุไทย เป็นดินแดนปลายสุดของพระราชอาณาเขตสยาม เคยถูกพวกจีนฮ่อยกทัพเข้ามาปล้นฆ่า เผาบ้านเมืองราชฎรราบเรียบ อนึ่ง แคว้นสิบสองจุไทยเป็นดินแดนผ่าน เวลาจีนยกพลโยธา มาปราบญวน ก็ต้องผ่านดินแดนสิบสองจุไทย ญวนไปรบจีนบางครั้งก็ต้องผ่านปะทะกันในดินแดนนี้ ไทยดำผู้เป็นเจ้าของถิ่นก็ต้องพลอยเดือดร้อนไปกับเขาด้วย ในพื้นที่บางแห่งราษฎรเข้าไปทำมาหากินในเขตแดนจีนก็มี ในดินแดนของญวนก็มี ในดินแดนลาวก็มี ต้องส่งเครื่องราชบรรณาการให้ทั้งสามฝ่ายและต้องส่งส่วยให้ทั้งสามฝ่ายด้วย จนได้ชื่อว่า “เมืองสามฝ่ายฟ้า” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของไทยทรงห่วงใย เล็งเห็นความทุกข์ยากของไทยดำเป็นอย่างมาก ฉะนั้นเมื่อทรงแต่งกองทัพขึ้นไปปราบยุคเข็ญครั้งใด ก็โปรดให้กวาดต้อนครอบครัวราษฎรลาวโซ่งลงมาด้วยทุกครั้ง ชาวไทยดำให้เข้ามาอยู่ในเมืองไทยอย่างสงบสุข ปลอดภัยจากการถูกกดขี่ข่มเหงจากศัตรูนั่นเอง เมืองวัง เมืองพิน เมืองนอน เมืองเชียงรม และเมืองผาบ้ง เหล่านี้ อยู่ใกล้ชายแดนญวน ญวนจึงพยายามแผ่อิทธิพลเข้าหวังยึดเอาเมืองเหล่านั้นเป็นคลังเสบียง เพราะฉะนั้น ไทยอพยพราษฎรเสียแล้วจึงจุดไฟเผาบ้านเรือนเสียสิ้น มิให้ตั้งเป็นบ้านเมืองได้อีกต่อไป

ถามว่า ในดินแดนแคว้นสิบสองจุไทย นอกจากพี่น้องเผ่าไทยแล้ว ยังมีชนเผ่าเชื้อชาติอื่นๆ อีกหลายเผ่า เช่น แม้ว เย้า ยาง โลโล และซ่า อีกมากมายหลายเผ่า เหตุใด ไทยจึงไม่กวาดต้อนชนเผ่าต่างๆ เหล่านั้นบ้าง

ตอบว่า เพราะคนเหล่านั้นไม่ใช่คนไทย เราต้องการอพยพพวกพี่น้องชาวไทยดำที่นำสงสารเหล่านั้นให้มาอยู่ในแผ่นดินที่มีอธิปไตย เป็นการรวมที่รวมน้องให้มาอยู่ในพื้นที่ปฐพีอันเดียวกันให้ได้รับการคุ้มครองป้องกันอันตรายจากศัตรูภายนอกอย่างทั่วถึงกัน สังคมของไทยก็ต้องรับด้วยความยินดี มีสิทธิ์เหมือนกับคนไทยทุกประการ นับว่าเป็นโชคดีของพี่น้องชาวไทยดำรุ่นก่อนอย่างประเสริฐสุดเหลือหลายที่ไม่ต้องอพยพหลบหนีภัยอีกต่อไป

๖. ชาวไทยโซ่งเป็นลาวหรือไทย

จากหลักฐานปรากฏชัดในหนังสือ “เจ้าชีวิต” บทนิพนธ์ของพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ความว่า “เมื่อคราวที่เจ้าผู้ครองอาณาจักรเวียงจันทร์ทูลขอพลเมืองที่เป็นลูกหลานของไทยดำซึ่งถูกกวาดต้อนมาสู่ประเทศสยามในปีพ.ศ. ๒๓๒๑ สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช คืบไปเมืองลาว แต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ทรงยืนยันว่า พลเมืองเหล่านี้ เป็นไทยมาแต่ดั้งเดิมพึงจะถูกกวาดต้อนไปทางด้านลาวภายหลัง จึงไม่ทรงยอมคืนให้” อีกประการหนึ่ง มีหลักฐานปรากฏชัดในหนังสือพงศาวดารไทยว่า “โซ่ง เป็นคนไทยแท้ เพราะมีแซ่หรือนามสกุล ใช้มาดั้งเดิมตามแบบชาวจีน

ที่พระเจ้าฟุฮี้ หรือ ฟุฮี้สี่ฮ่องเต้ ปฐมกษัตริย์ของจีนครองเมืองเซินสี ตอนเหนือของแม่น้ำฮวงโห และแม่น้ำแยงซีเกียง ได้จัดแบ่งชาวจีนให้มีแซ่เป็นครั้งแรกก่อนพุทธศักราช ๒,๓๗๓ ปี หรือ ราว ๔,๘๐๐ ปีเศษมาแล้ว”

ก่อนที่จะจบเรื่องราวชาวลาวโซ่งในดินแดนสยาม ณ โอกาสนี้ อาตมาภาพ (พระมหามนตรี ขนดิสโร) ได้ฝากบทประพันธ์คำกลอนเป็นอนุสรณ์เตือนใจชาวไตโซ่งไว้ ณ ที่นี้ว่า “อันแดนดินถิ่นไทย เขตไพศาล เป็นสถานที่เรามาอยู่อาศัย แผ่นดินทองของปู่ย่าและตายาย ถิ่นเกิดกายจาวไตโซ่งยืนยงมา จึงขอเตือนเพื่อเผ่าจาวไตโซ่ง อย่าลืมนงศ์หมู่เฮาเผ่าพงศา ทั้งถิ่นฐานบ้านช่องท้องทุ่งทา อย่าหมิ่นว่าไตโซ่งเผ่าพงศ์ทราวม แม้ผู้ใดใจกระด้างถากถางญาติ ว่ามีชาติต้อยต่ำซ้ำเหยียดหยาม ใจผู้นั้นก็ขพะแสนระยา ถ้าไม่สำนึกบ้างช่างน่าอาย โซ่งไม่ลืมนงศ์หมู่เฮาจาวไตโซ่ง เทอดเผ่าพงศ์วงศ์ศาจาริกไว้ เก็บรวบรวม ประวัติศาสตร์ชาติโซ่งไทย ผู้ที่นั้นไซร้หน้าสรรเสริญ เจริญพร”^๔

๒.๑.๒ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

ชาวลาวโซ่งหรือคนทั่วไปเรียกว่า “ไทยทรงดำ” มีถิ่นกำเนิด ณ ดินแดนสิบสองจุไท ดินแดนแห่งนี้ตั้งอยู่บริเวณรอยต่อระหว่างประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ ประเทศเวียดนามและประเทศลาว ชาวไทยทรงดำเรียกตัวเองว่า “ผู้ไต” หรือผู้ไตดำ” ชนชาตินี้มีประวัติความเป็นมาอันนับพันปี และเจริญรุ่งเรืองด้วยศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี มีการคิดค้นประดิษฐ์ตัวอักษรและปฏิทินขึ้นใช้เองในชนเผ่า วัฒนธรรมการแต่งกายมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว หญิงและชายจะสวมใส่เสื้อผ้าด้วยสีดำเป็นสีพื้นและมีการปักลวดลายด้วยเส้นไหม สีฉูดฉาดลงบนผืนผ้าพอดูงามตาคติความเชื่อของชาวไทยทรงดำ จะนับถือและให้ความสำคัญกับผีและเทวดา เพราะเชื่อว่าธรรมชาติที่อยู่รอบตัวเช่นแม่น้ำ ลำคลอง ป่าไม้ ภูเขา จะมีดวงวิญญาณต่างๆสิงสถิตอยู่ และจะให้ความสำคัญสูงสุดกับ “พระยาแถน” ผู้เป็นใหญ่ในจักรวาลและดวงวิญญาณของพ่อแม่ และบรรพชนของตระกูล ในวิถีชีวิตของไทยทรงดำ จึงมีพิธีกราบไหว้บวงสรวงสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ที่เอื้ออำนวยประโยชน์ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรตลอดจนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับดวงวิญญาณต่างๆ ของบรรพชน ซึ่งส่งผลให้สภาพสังคมโดยทั่วไปของชาวไทยทรงดำ มีกรอบของจารีตประเพณีและวัฒนธรรมช่วยจัดระเบียบสังคม จึงทำให้ชาวไทยทรงดำในดินแดนสิบสองจุไทอยู่ร่วมกันและดำรงความเป็นกลุ่ม ชาติพันธุ์มานับพันปี ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีและต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ไทยได้อพยพชาวไทยทรงดำจากดินแดนสิบสอง จุไทยมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ณ จังหวัดเพชรบุรี ด้วยเหตุผลทางการปกครอง ครั้นต่อมาในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ และต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาล ที่ ๕ (พ.ศ.๒๔๐๐-๒๔๒๐) ได้มีไทยทรงดำหลายกลุ่มทยอยอพยพจากจังหวัดเพชรบุรี มาตั้งถิ่นฐานในหลายพื้นที่ของจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อหาแหล่งดำเนินชีวิตตั้งถิ่นฐานที่เหมาะสมกับวิถีวัฒนธรรมของตนคือการเกษตร โดยเริ่มตั้งถิ่นฐานที่บ้านบางกุ้ง บ้านบางเลน บ้านหัวโพธิ์ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี มากกว่า ๑๐๐ ปีมาแล้ว^๕ และยังมีกระจายขยายไปในหลาย ๆ พื้นที่ในจังหวัดสุพรรณบุรี ๆ เช่น เขตอำเภออู่ทอง ที่ตำบลสระยายโสม ตำบลบ้านดอน ตำบลหนองไฉ่ ตำบลดอน

^๔ พระมหามนตรี ขนดิสโร, “ชาวไทยโซ่งเป็นลาวหรือไทย : งานอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไทยทรงดำ บ้านเกาะแรด จังหวัดนครปฐม”, (นครปฐม : มูลนิธิไทยทรงดำประเทศไทย, ๒๕๔๘). (อัดสำเนา)

^๕ สัมภาษณ์ ท่านที่ ๓, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

มะเกลือ ตำบลบางโขง เขตอำเภอเมือง ที่ตำบลบางกุ้ง และเขตอำเภอสองพี่น้อง ที่บ้านดอนมะนาว บ้านดอนตาเกิด^{๑๐}

ลาวโซ่งหรือไทยทรงดำนี้ จึงกลุ่มประชากรกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี พบการกระจายตัวหนาแน่นในอำเภออุทง อำเภอเมืองและอำเภอสองพี่น้อง คนลาวโซ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์โดดเด่น มีการรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่ยึดถือปฏิบัติสืบมา ในแต่ละปีลาวโซ่งจะจัดงานประเพณีสำคัญช่วงหลังวันสงกรานต์ คือช่วงเดือน ๕ - ๖ ซึ่งเป็นช่วงเว้นว่างจากการทำเกษตร โดยชาวลาวโซ่งจากที่อื่น ๆ จะมาร่วมงานประเพณีกัน หมุนเวียนกันไปในแต่ละชุมชน โดยเป็นงานประเพณีที่สำคัญของชาวลาวโซ่งและเป็นงานประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของชาวลาวโซ่ง^{๑๑} ซึ่งหมู่บ้านที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่าเป็นหมู่บ้านโซ่งที่เข้มแข็ง คือจัดกิจกรรมได้อย่างยิ่งใหญ่ คือที่บ้านดอนมะเกลือ อำเภออุทง และบ้านดอนมะนาว อำเภออุทง^{๑๒} ในด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมของชุมชนลาวโซ่งนั้น แต่เดิมจะมีการลำดับชั้นทางสังคมโดยใช้วงศ์ตระกูลหรือครอบครัวเป็นเกณฑ์ แบ่งออกเป็น ๒ ชั้น ได้แก่ “ชนชั้นผู้ท้าว” หมายถึงผู้สืบเชื้อสายมาจากเจ้า “ชนชั้นผู้น้อย” คือคนที่เกิดในตระกูลสามัญชน ในส่วนวิถีชีวิตส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำเกษตรกรรมทำนา ทำไร่ ส่วนในด้านประเพณีชุมชนนั้นชาวลาวโซ่งจะมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายอยู่มากมายหลายประเพณียังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผี ได้แก่ ประเพณีเสนต่างๆ ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ในขณะที่เดียวกันก็รับและมีการผสมผสานกับวัฒนธรรมไทยด้วย เช่น ประเพณีสงกรานต์ การบวช การไปวัดเพื่อทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นต้น เป็นที่น่าสนใจว่า คนลาวโซ่งหรือไทยทรงดำ มีการนับวันเดือนปีตามแบบของตนเอง เมื่อจะจัดงานพิธีต่างๆ ประเพณีของชาวไทยท้าว อาจจำแนกได้เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต และประเพณีการละเล่น โดยวิถีชีวิตชาวไทยทรงดำมีความเชื่อเรื่อง “ผี” และเรื่อง “ขวัญ” เป็นเรื่องสำคัญ คือ มีความเชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ในโลกอยู่ภายใต้อำนาจของผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้น ชีวิตความเป็นอยู่และพิธีกรรมต่าง ๆ จึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับผีประเภทต่าง ๆ การนับถือผีของลาวโซ่งมีทั้งผีดีและผีร้าย ที่สามารถบันดาลให้ชีวิตและครอบครัวเป็นไปตามความพอใจของผี ผลจากการนับถือผีและความเชื่อเรื่องขวัญ จึงได้ก่อให้เกิดพิธีกรรมและจารีตประเพณีต่าง ๆ ในวิถีชีวิตของชาวลาวโซ่ง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นๆ เช่น “พิธีเสนเรือน” “พิธีหนองก้อ” “พิธีป่าตองข้าวใหม่” คือ ชาวลาวโซ่งมีความผูกพันอยู่กับความเชื่อเรื่อง “ผี” เนื่องจากเชื่อว่าผีนั้นเป็น “เทพ” ที่ให้ความคุ้มครอง พิทักษ์รักษาให้ชีวิตประสบแต่ความสุข ความก้าวหน้า ขณะเดียวกันก็อาจให้โทษถึงตายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของ “ผีเรือน” เปรียบเสมือนสิ่งสำคัญประจำตน ถ้าทำในสิ่งไม่ดีจะเป็นการละเมิดข้อห้ามหรือ“ผิดผี”ซึ่งอาจจะถูกลงโทษขั้นรุนแรงโดยไม่มีสิทธิ์ยื่นอุทธรณ์ ด้วยพลังอำนาจยิ่งใหญ่ของผีเช่นนี้ ชาวไทยทรงดำจึงจัดประเภทผีหรือวรรณะผีได้ ดังนี้

๑) ผีแกนหรือผีฟ้า เชื่อว่าเป็นเทวดาอยู่บนฟ้า ซึ่งสามารถบันดาลให้ความเป็นไปแก่มนุษย์ทั้งด้านดีและด้านร้าย จึงต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามความประสงค์ของแกนเพื่อให้แกนหรือผีฟ้ามีความเมตตาและบันดาลให้เกิดความสุขแก่ตนได้

^{๑๐} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๓๗, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๓๐, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๒} ปัทมา พัฒน์พงษ์, “ชาติพันธุ์ไทยโซ่ง”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://taidaml.com/>, (๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐).

๒) ฝึบ้านหรือฝึเรือนเป็นฝึที่คุ้มครองป้องกันบ้านเรือนให้ร่มเย็นเป็นสุข บางแห่งก็สร้างศาลให้อยู่บริเวณที่มีหลักเมือง ถือเป็นเขตหวงห้ามใช้เฉพาะประกอบพิธี เช่นไหว้ที่เรียกว่า "เสน" เท่านั้น ส่วนฝึบ้าน หรือฝึประจำหมู่บ้านก็สร้างให้อยู่ต่างหาก เรียกว่า"ศาลเจ้าปู่" หรือ"ศาลตาปู่" และต้องทำพิธีเช่นไหว้ทุกปี

๓) ฝึบรรพบุรุษ เป็นฝึของปู่ ย่า ตา ยาย หรือพ่อ แม่ ที่ถึงแก่กรรมไปแล้ว จะถูกเชิญขึ้นมาไว้บนเรือน ณ ห้องฝึเรือน หรือห้องของบรรพบุรุษและต้องจัดพิธีเช่นไหว้ทุกปีเรียกว่า"พิธีเสนเรือน"

๔) ฝึป่าฝึดงและฝึอื่น ๆ เป็นที่สถิตอยู่ตามป่า ภูเขา แม่น้ำ หรือสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งหากคนทำให้ไม่พอใจก็อาจลงโทษให้เจ็บป่วยได้เช่นกัน

ชาวลาวโซ่งหรือไทยทรงดำยังคงมีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี มีการสืบสาน เรียนรู้ ถ่ายทอดแก่นุชนรุ่นหลัง ปฏิบัติสืบเนื่องกันตลอดมาจนปัจจุบัน โดยเฉพาะพิธีเสนเรือนเป็นพิธีกรรมเก่าแก่ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาและถือเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวลาวโซ่งหรือไทยทรงดำ ในช่วงเวลาจากว่างงานการเกษตรนั้นผู้ชายไทยทรงดำนิยมทำเครื่องจักสานไม้ไผ่สำหรับใช้ในครัวเรือน ส่วนผู้หญิงนิยมการเย็บปักถักร้อย ทอผ้า

แม้ว่าชาวไทยทรงดำจะเข้ามาตั้งรกรากอยู่ท่ามกลางชนชาวไทยมาเป็นเวลานานจนสนิทสนมคุ้นเคยกัน กระทั่งได้เรียนรู้ถึงขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาตามแบบชาวไทยทั่วไป แต่ไทยทรงดำก็ยังสามารถรักษาวัฒนธรรมประเพณีวิถีวัฒนธรรม ความเชื่อที่เป็นของตนไว้ได้เกือบครบถ้วน เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย และพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ยังปฏิบัติกันมาด้วยความภาคภูมิใจ^{๑๓} อีกทั้งยังมีการร่วมกลุ่มเครือข่ายลาวโซ่งหรือไทยทรงดำในหลายพื้นที่ของประเทศไทยที่มีผู้มีเชื้อสายลาวโซ่งหรือไทยทรงดำตั้งถิ่นฐานอยู่ เช่น ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำเขาย้อย ศูนย์ศิลปะวัฒนธรรมไทยทรงดำ โรงเรียนเขาย้อยวิทยา จังหวัดเพชรบุรี ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นไทดำ ฝั่หูซ่าง โรงเรียนวัดฝั่หูซ่าง จังหวัดนครปฐม ศูนย์อนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรมไทยทรงดำดอนคลัง ศูนย์รวมข้อมูลไทยทรงดำ ศูนย์ศึกษาไทดำประเทศไทย ชมรมไทดำภาคเหนือ โดยมีวัตถุประสงค์คือเพื่อร่วมกันอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมลาวโซ่งหรือไทยทรงดำให้คงอยู่ชั่วลูกหลาน^{๑๔}

ไทยโซ่งหรือไทยทรงดำเป็นกลุ่มประชากรกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี พบการกระจายตัวในหนาแน่นในอำเภออู่ทองและอำเภอสองพี่น้อง ชาวไทยโซ่งยังสามารถพบได้ในหลายหมู่บ้านของอำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอหนองหญ้าไซ และอำเภอบางปลาม้า จากแผนที่แสดงให้เห็นว่าไทยโซ่งในเขตอำเภออู่ทองตั้งถิ่นฐานที่ตำบลดอนมะเกลือและตำบลบ้านดอนเกือบทั้งตำบล ตำบลหนองโองพบหลายหมู่บ้าน ตำบลสระยายโสมที่บ้านโซ่ง ในเขตอำเภอสองพี่น้องพบที่ตำบลดอนมะนาวเกือบทั้งตำบล ตำบลบางเลนที่บ้านลาดมะขาม และตำบลบ้านโพธิ์ที่บ้านดอนไฟใหม่ พื้นที่เขตอำเภอเมืองที่ตำบลบางกุ้งทั้งตำบล ตำบลแม่แตงบางหมู่บ้าน อำเภอหนองหญ้าไซพบประชากรไทยโซ่งในหลายหมู่บ้านที่ตำบลหนองขาม ที่อำเภอบางปลาม้าพบที่ตำบลวังน้ำเย็น บ้านดอนโก เป็นต้น ชาวไทยโซ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์โดดเด่น มีการรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่ยึดถือปฏิบัติสืบมา ในแต่ละปีไทยโซ่งจะจัดงานประเพณีสำคัญช่วงหลังวันสงกรานต์ โดยจะเชิญชาวไทยโซ่งจากที่อื่นร่วมงานประเพณี

^{๑๓} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๓๐, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๑๔} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๓๕, (๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐)

หมู่บ้านที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่าเป็นหมู่บ้านโชนงที่เข้มแข็งมีที่บ้านดอนมะเกลือ อำเภออุทอง และบ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง^{๑๕}

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดพื้นที่ศึกษาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ความเชื่อ จารีต ประเพณี และการละเล่นพื้นบ้านที่ ของลาวโชนงใน ๒ พื้นที่ คือ ชุมชนลาวโชนงตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และชุมชนลาวโชนงตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ดังนี้

๒.๑.๓ ชุมชนลาวโชนงตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

อำเภออุทองเดิมมีชื่อว่าอำเภอจะระเข้สามพัน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดสุพรรณบุรี มีแม่น้ำจะระเข้สามพันไหลผ่านทางด้านทิศใต้ของอำเภอ

ชาวลาวโชนง หรือ ลาวโชนง ที่อยู่ในอำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีการทำนาเป็นอาชีพหลัก ต่อมาประสบปัญหาเรื่องราคาข้าวตกต่ำ จึงหันไปทำไร่เพาะปลูกแตงโม แต่ก็มีปัญหาเรื่องดินจืดเร็วจึงต้องย้ายหลักแหล่งทำการเพาะปลูกไปเรื่อยๆ ปัจจุบันนิยมทำไร่ปลูกแตงโมกันที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนคนหนุ่มสาวได้หันไปทำอาชีพรับจ้างนอกหมู่บ้าน ชาวลาวโชนงหรือลาวโชนงได้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีกันอย่างเหนียวแน่น เช่น การแต่งกาย การเซ่นผีบรรพบุรุษ การปลูกสร้างบ้านเรือน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของตนเอง ที่ไม่เหมือนวัฒนธรรมอื่นๆ ถึงแม้ว่าความเจริญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ จะแพร่กระจายเข้ามา ก็ไม่สามารถกลืนวัฒนธรรมดั้งเดิมได้จะมีการเปลี่ยนแปลงบ้าง ก็เปลี่ยนแปลงเฉพาะวัตถุดิบ และเทคนิควิธีการผลิตเท่านั้น เช่น ผ้าทอลายแตงโมของลาวโชนงแต่โบราณจะใช้เส้นด้ายยีนสีแดงเป็นหลัก เส้นพุ่งเป็นสีดำ หรือครามเข้มนั้นมาจาก การเล้าสีกับกันมาว่าผู้ชายชาวลาวโชนงจะออกไปเข้าป่า ทำไร่ไถนา ฝ่ายหญิงอยู่กับเหย้าเฝ้าเรือนจะทอผ้าไป ทำให้คิดถึงฝ่ายชายจึงใช้ด้ายสีแดงเป็นเส้นยืนเวลาทอผ้าออกมาเสร็จแล้ว จะได้ผ้าทอลายแตงโมที่มีเหลืองสีแดงในพื้นที่ดำหรือครามเข้มสะท้อนออกมาชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อถูกแสงแดดอันเป็นสื่อถึงสัญญาณแห่งความรักที่มีต่อฝ่ายชาย ในการรอกการกลับมาของฝ่ายชาย เป็นการแสดงถึงคุณสมบัติที่ดีของฝ่ายหญิงที่ไม่แสดงออกจึงใช้วิธีนี้ ซึ่งปัจจุบันผ้าทอแบบนี้หายากแล้ว จะมีก็แต่ผ้าทอลายแตงโมธรรมดาที่ไม่มีเส้นด้ายยีนสีแดงที่เห็นในตลาดจะเป็นซิ่นสีดำหรือสีครามทอลายสีขาหรือสีฟ้าเท่านั้น

ลักษณะบ้านอยู่อาศัยของชาวลาวโชนง หรือ ลาวโชนงในอดีตใช้วัสดุธรรมชาติทั้งหมด เช่น โครงสร้างตัวบ้านใช้ไม้เนื้อแข็ง พื้น เสาข่าไม้ ส่วนผนังใช้ไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าแฝก ทรงจั่วยอดแหลม ภายในบ้านมีการแบ่งพื้นที่ทำครัว พื้นที่นอน มีการกั้นผนังสำหรับผีเรือน (กะล่อห้อง) และมีชานหน้าบ้าน บันไดไม้แคบเล็กสูงชัน เช่นบ้านลาวโชนงที่สร้างจำลองไว้ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุทอง และที่ศูนย์หัตถกรรมวัดดอนมะเกลือ จังหวัดสุพรรณบุรี ปัจจุบันนิยมปลูกแบบเรือนไทยมีการประยุกต์ก่อด้วยปูนซีเมนต์ แทนไม้ มุงหลังคาด้วยกระเบื้องแบบยุโรป หรือแบบบ้านเรือนไทยภาคกลางทั่วไปที่มีหลังคาจั่วเป็นยอดแหลม หลังคาลาดเทได้สูงสำหรับนั่งทำงาน พักผ่อนและใช้เก็บเครื่องมือทำงาน เกษตร ภายในบริเวณบ้านจะต้องมียุ้งข้าว ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นสิ่งสำคัญมากแก่ชีวิตชาวลาวโชนง เพราะมีอาชีพทำนา ขนาดของยุ้งข้าวบางบ้านใหญ่เกือบเท่าตัวบ้าน ลักษณะการก่อสร้างความแข็งแรง คล้ายกับตัวบ้าน มีการมุงหลังคาด้วยจั่ว มีบันลมนฉลุลายต้นเสา บางบ้านใช้ไม้ไผ่ทำผนัง ชาวลาวโชนงบูชา

^{๑๕} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๓๗, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

พระแม่โพสพว่ามีบุญคุณต่อการดำรงชีวิต ปัจจุบันจะเห็นว่า ยุงข้าวถูกปล่อยทิ้งร้าง เพราะไม่ต้องเก็บข้าวอย่างแต่ก่อนแล้ว จึงไม่นำมาใช้งานเป็นที่พักอาศัยหรือเหยียบย่ำเป็นการนำสิ่งอับมงคลใส่ตัว ยุงข้าวจึงถูกทิ้งร้างหรือไว้เก็บของ ไม่ได้ ถูกรื้อทิ้งไป

ชาวไทยทรงดำ หรือ ลาวโซ่ง มีวัฒนธรรมประเพณี และพิธีกรรมที่ผูกพันกับความเชื่อค่อนข้างมาก รูปแบบรายละเอียดจะแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว สังคมของลาวโซ่งจะแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ท้าวหรือกลุ่มชนชั้นสูง เป็นการสืบสกุลจากเจ้านายผู้ปกครองในแคว้นสิบสองปันนา อีกกลุ่มเป็นชนผู้น้อย หรือผู้สืบสกุลจากประชาชนหรือคนทั่วไปรูปแบบของวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมจะแตกต่างกันระหว่าง ๒ กลุ่มในอดีต จนถึงปัจจุบันยังมีความแตกต่างกันอยู่ โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผี ชาวโซ่งมีความเชื่อว่าผีมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตประจำวัน เช่น พระแม่โพสพ พระแม่ธรณีมีความผูกพันอย่างแนบแน่น ผีที่ชาวลาวโซ่งมีการนับถือ และให้ความนับถือมากที่สุดคือ ผีบรรพบุรุษ ที่เรียกว่า “ผีเฮือน หรือผีเรือน” ภายในบ้านมีการกั้นห้องขนาดเล็กไว้ด้าน

ในปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมตะวันตก ระบบการศึกษาได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นทำให้สังคมของชาวลาวโซ่งรุ่นใหม่มีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันตามสังคมเมือง แต่ยังมีกรอบพิธีกรรมตามวัฒนธรรมประเพณีเดิมอยู่อย่างเหนียวแน่น เช่น การแต่งกายในพิธีกรรมต่างๆรูปแบบของประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ลายละเอียดลดลงบ้างตามสภาพสังคม ประเพณีความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ เช่น ประเพณีไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีเสนเฮือน (เสนเรือน)

ดังนั้น ผู้วิจัยทำการศึกษาลักษณะการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การแต่งกาย การใช้ภาษา จารีต ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตจากการเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีของชุมชนลาวโซ่ง ตำบลดอนมะเกลือ อำเภอดู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้สรุปเป็นประเด็นในด้านการดำเนินชีวิต ด้านความเชื่อ ด้านจารีต และด้านประเพณีและการละเล่นพื้นบ้าน ดังนี้

๑. วิถีชุมชนด้านการดำเนินชีวิตของชุมชนลาวโซ่งดอนมะเกลือ

ชาวลาวโซ่งที่อยู่ในตำบลดอนมะเกลือ อำเภอดู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีการทำนาเป็นอาชีพหลัก ต่อมาประสบปัญหาเรื่องราคาข้าวตกต่ำ จึงหันไปทำไร่เพาะปลูกแตงโม แต่ก็มีปัญหาเรื่องดินจืดเร็วจึงต้องย้ายหลักแหล่งทำการเพาะปลูกไปเรื่อย ๆ ส่วนคนหนุ่มสาวได้หันไปทำอาชีพรับจ้างนอกหมู่บ้าน ชาวลาวโซ่งหรือลาวโซ่งได้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีกันอย่างเหนียวแน่น เช่น การแต่งกาย การเช่นผีบรรพบุรุษ

การปลูกสร้างบ้านเรือนซึ่งมีลักษณะเฉพาะของตนเอง ที่ไม่เหมือนวัฒนธรรมอื่น ๆ ถึงแม้ว่าความเจริญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ จะแพร่กระจายเข้ามาที่ไม่สามารถกลืนวัฒนธรรมดั้งเดิมได้จะมีการเปลี่ยนแปลงบ้าง ก็เปลี่ยนแปลงเฉพาะวัตถุติด และเทคนิควิธีการผลิตเท่านั้น เช่น ผ้าทอลายแตงโมของลาวโซ่ง แต่โบราณจะใช้เส้นด้ายยืนสีแดงเป็นหลัก เส้นพุ่งเป็นสีดำ หรือครามเข้มนั้นมาจาก การเอาสีบกันมาว่าผู้ชายลาวโซ่งจะออกไปเข้าป่า ทำไร่ไถนา ฝ่ายหญิงอยู่กับเหย้าเฝ้าเรือนจะทอผ้าไป ทำให้คิดถึงฝ่ายชายจึงใช้ด้ายสีแดงเป็นเส้นยืนเวลาทอผ้าออกมาเสร็จแล้ว จะได้ผ้าทอลายแตงโมที่มีเหลือบสีแดงในพื้นสีดำหรือครามเข้มสะท้อนออกมาชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อถูกแสงแดดอันเป็นสื่อถึงสัญญาณแห่งความรักที่มีต่อฝ่ายชาย ในการรอการกลับมาของฝ่ายชาย เป็นการแสดงถึงคุณสมบัติที่ดีของฝ่ายหญิงที่ไม่

แสดงออกถึงใช้วิธีนี้ ซึ่งปัจจุบันผ้าทอแบบนี้หายากแล้ว จะมีก็แต่ผ้าทอลายแดงโอมธรรมดาที่ไม่มีเส้นด้าย ยืนสีแดงที่เห็นในตลาดจะเป็นชิ้นสีดำหรือสีครามทอลายสีขาวหรือสีฟ้าเท่านั้น

ลักษณะบ้านอยู่อาศัยของชาวลาวโซ่ง หรือ ลาวโซ่งในอดีตใช้วัสดุธรรมชาติทั้งหมด เช่น โครงสร้างตัวบ้านใช้ไม้เนื้อแข็ง พื้น เสาทำไม้ ส่วนผนังใช้ไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าแฝก ทรงจั่วยอดแหลม ภายในบ้านมีการแบ่งพื้นที่ทำครัว พื้นที่นอน มีการกั้นผนังสำหรับผีเรือน (กะล่อห้อง) และมีชานหน้าบ้าน บันไดไม้แคบเล็กสูงชัน เช่น บ้านลาวโซ่งที่สร้างจำลองไว้ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุทอง และที่ศูนย์หัตถกรรมวัดดอนมะเกลือ จังหวัดสุพรรณบุรี ปัจจุบันนิยมปลูกแบบเรือนไทยมีการประยุกต์ก่อด้วยปูนซีเมนต์ แทนไม้ มุงหลังคาด้วยกระเบื้องแบบยุโรป หรือแบบบ้านเรือนไทยภาคกลางทั่วไปที่มีหลังคาจั่วเป็นยอดแหลม หลังคาลาดเทได้สูงสำหรับนั่งทำงาน พักผ่อนและใช้เก็บเครื่องมือทำงาน เกษตร ภายในบริเวณบ้านจะต้องมีขี้วัว ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นสิ่งสำคัญมากแก่ชีวิตชาวลาวโซ่ง เพราะมีอาชีพทำนา ขนาดของขี้วัวบางบ้านใหญ่เกือบเท่าตัวบ้าน ลักษณะการก่อสร้างความแข็งแรง คล้ายกับตัวบ้าน มีการมุงหลังคาด้วยจั่ว มีบันลมนลุลายต้นเสา บางบ้านใช้ไม้ไผ่ทำผนัง ชาวลาวโซ่งบูชาพระแม่โพสพว่ามีบุญคุณต่อการดำรงชีวิต ปัจจุบันจะเห็นว่า ขี้วัวถูกปล่อยทิ้งร้าง เพราะไม่ต้องเก็บ ขี้วัวอย่างแต่ก่อนแล้ว จึงไม่นำมาใช้งานเป็นที่พักอาศัยหรือเหยียบย่ำเป็นการนำสิ่งอัปมงคลใส่ตัว ขี้วัวจึงถูกทิ้งร้างหรือไว้เก็บของ ไม่ได้ ถูกรื้อทิ้งไป

๒. วิถีชุมชนด้านความเชื่อ พิธีกรรมของชุมชนลาวโซ่งดอนมะเกลือ

คติความเชื่อประเพณี วัฒนธรรมของชาวลาวโซ่ง (ลาวโซ่ง) ความเชื่อในพิธีกรรมไทยที่มีมาแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ พิธีกรรมตามแนวพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมตามความเชื่อในการนับถือผี และการบูชาบรรพบุรุษ โดยทั่วไปแล้วชาวลาวโซ่งมีความเป็นอยู่ประกอบพิธีกรรมคล้ายคลึงกับวิถีชีวิตของชาวไทย-ลาว ทางภาคอีสานของไทยแต่ความเชื่อดั้งเดิมของชาวลาวโซ่งทำให้ถูกปฏิบัติกันมาอย่างเคร่งครัดจนถึงปัจจุบัน โดยความเชื่อในการนับถือผีของชาวลาวโซ่ง ผีมีทั้งคุณและโทษ แบ่งประเภทตามความสำคัญ คือ

๑) “**แถน หรือ ผีฟ้า**” เป็นเทวดาที่อยู่บนฟ้า มีอำนาจเหนือมนุษย์ทั้งหลาย สามารถบันดาลให้ทั้งดีและร้ายต่อชีวิตคน และพืชพันธุ์ต่างๆ ชาวลาวโซ่งจึงต้องทำให้สบบารมณณ์ของแถน ให้แถนพอใจชีวิตจะได้ดีมีสุข การดำเนินชีวิตของชาวลาวโซ่งจึงอยู่ภายใต้การควบคุมของแถน ซึ่งแถนก็มีอยู่มากมาย แต่ละหน้าที่ดังนี้

แถนหลวง เป็นหัวหน้าของแถนทั้งปวง มีหน้าที่คอยควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของแถนให้เป็นไปตามปกติและตัดสินข้อพิพาทต่างๆ ให้เกิดความยุติธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

แถนบัวกำลาวี เป็นผู้ดูแลทุกข์สุขและความอุดมสมบูรณ์ของมนุษย์โลก ควบคุมดินฟ้าอากาศ และทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล

แถนชาต เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิต และส่งให้มนุษย์มาเกิดในโลก

แถนแนน เป็นผู้ก่อตั้งมิ่งขวัญของคน ทำให้มนุษย์มีอายุสั้นยาวตามที่กำหนดให้

แถนบุน เป็นผู้บันดาลความมั่งคั่ง และความอุดมสมบูรณ์ให้เกิดแก่มนุษย์

แถนเดอ เป็นแถนแห่งโรคภัยไข้เจ็บ โดนเฉพาะการเจ็บป่วยในหมู่เด็ก

แถนเดาะ เป็นผู้บันดาลให้เกิดเคราะห์ร้าย และภัยพิบัติแก่มนุษย์

แกนสิง เป็นแกนประจำตระกูลของชาติเผ่าไทยดำ รักษาผู้อยู่ในวงศ์วานให้อยู่เย็นเป็นสุข

แกนสัด เป็นผู้ดูแลมนุษย์ให้อยู่ในระเบียบวินัย ติดตามจับคนผิดมาลงโทษ และคุ้มครองคนดีให้พ้นภัยพิบัติต่างๆ

แกนนุงขาว เป็นผู้บันดาลให้เกิดแสงสว่าง ทำให้คนเกิดความสวยงาม ฝึบ้านฝเมือง อาจสิงสถิตอยู่ตามป่าเขา หรือต้นไม้ เป็นผู้คุ้มครองรักษาบ้านเมืองให้ร่มเย็น และอุดมสมบูรณ์ มีหลักแสดงเขต หรือหลักเมืองบางแห่งมีการสร้างศาลให้อยู่ใช้ประกอบพิธีเสนี

๒) ฝิบรรพบุรุษ

เมื่อพ่อ แม่ หรือคนในบ้านตายจะถูกเชิญให้เข้ามาอยู่ในเรือน “กะลื้อห้อง” เมื่อถึงปีจะมีการทำพิธีเสนีเป็นการเซ่นไหว้ฝิบรรพบุรุษ ฝิป่า ฝิช่วง และฝิอื่นๆ เป็นฝิที่สิงสถิตอยู่ตามป่า เขา แม่น้ำ หรือวัตถุอื่นๆ ถ้าทำให้ไม่พอใจ ฝิอาจจะทำให้คนเจ็บไข้ได้

๓) ความเชื่อเรื่องขวัญ

ชาวลาวโซ่งมีความเชื่อว่า แกนเป็นผู้สร้างให้มนุษย์มาเกิดโดยมีแกนเป็นผู้ควบคุมการสร้าง และกำหนดมิ่งขวัญของแต่ละคน ถ้ามีขวัญดี จะทำให้คนมีจิตใจปกติ สุขภาพสมบูรณ์ ถ้าขวัญไม่ดีก็จะเจ็บไข้หรือไม่เป็นปกติสุข ขวัญเป็นสิ่งที่อ่อนไหวง่าย จึงต้องมีการทำพิธีสู่ขวัญ หรือเรียกขวัญ เช่นในพิธีปัดรังควานเป็นการเรียกขวัญกลับมา

ในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อทุกพิธีกรรม ชาวลาวโซ่งจะมีการใช้ผ้าที่ทอเก็บไว้มา ตกแต่งลวดลาย รวมทั้งการใช้เครื่องแต่งกายที่มีลักษณะเฉพาะแต่ละพิธีกรรม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีสืบทอดกันมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน โดยการปลูกฝังอบรมสั่งสอนและปฏิบัติสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างเคร่งครัด ผู้ที่มีเชื้อสายลาวโซ่งแม้จะย้ายไปอยู่ถิ่นฐานอื่นเมื่อถึงงานประเพณีก็ยังรักษาและปฏิบัติตามจารีตดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา คือ ถือเรื่องความกตัญญูต่อฝิบรรพบุรุษเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องยึดถือ ปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นผู้ดาวหรือผู้น้อย^{๑๖}

๓. วิธีชุมชนด้านจารีต ประเพณีของชุมชนลาวโซ่งดอนมะเกลือ

ชาวลาวโซ่ง หรือ ลาวโซ่งมีวัฒนธรรมประเพณี และพิธีกรรมที่ผูกพันกับความเชื่อค่อนข้างมาก รูปแบบรายละเอียดจะแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว สังคมของลาวโซ่งจะแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ (๑) กลุ่มผู้ท้าวหรือกลุ่มชนชั้นสูง เป็นการสืบสกุลจากเจ้านายผู้ปกครอง ในแคว้นสิบสองปันนา อีกกลุ่มเป็นชนผู้น้อยหรือผู้สืบสกุลจากประชาชนหรือคนทั่วไป รูปแบบของวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมจะแตกต่างกันระหว่าง ๒ กลุ่มในอดีตจนถึงปัจจุบันยังมีความแตกต่างกันอยู่ โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องฝิ ชาวโซ่งมีความเชื่อว่าฝิมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตประจำวัน เช่น พระแม่โพสพ พระแม่ธรณีมีความผูกพันอย่างแนบแน่น ฝิที่ชาวลาวโซ่งมีการนับถือ และให้ความนับถือมากที่สุดคือ ฝิบรรพบุรุษ ที่เรียกว่าฝิเฮือน หรือฝิเรือน ภายในบ้านมีการกั้นห้องขนาดเล็กไว้ด้านมุมสุดขวามือ เป็นห้องสำหรับฝิเรือน ภาษาโซ่งเรียกว่า “กะลื้อห้อง” ภายในมีหิ้งสี่เหลี่ยมสำหรับวางชั้นฝิเรือน หรือสมุดจดรายชื่อบรรพบุรุษที่อยู่ในตระกูลที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นที่รวมวิญญาณของบรรพบุรุษ ในการปกป้องคุ้มครองลูกหลาน นอกจากนี้ลาวโซ่งยังนับถือฝิฟ้า หรือ แกน ซึ่งเป็นเทวดาที่คอยดูแลรักษาฝิบ้านฝิเรือน

^{๑๖} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๕, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ผีประจำหมู่บ้าน ให้อยู่กันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ความเชื่ออีกอย่างของลาวโซ่ง คือ ความเชื่อเรื่องขวัญ ซึ่งขวัญได้ติดตัวมาแต่กำเนิด ถ้าไม่มีขวัญจะทำให้ร่างกายเจ็บป่วยหรือตายได้ ถ้าขวัญอยู่ดีจะมีดีมีสุข ถ้าขวัญจากไปจะต้องทำพิธีเรียกขวัญให้กลับมาอยู่กับตัว

ในปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมตะวันตก ระบบการศึกษาได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นทำให้สังคมของชาวลาวโซ่งรุ่นใหม่มีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันตามสังคมเมือง แต่ยังมีกรอบพิธีกรรมตามวัฒนธรรมประเพณีเดิมอยู่อย่างเหนียวแน่น เช่น การแต่งกายในพิธีกรรมต่างๆรูปแบบของประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ลายละเอียดลดลงบ้างตามสภาพสังคม แต่ก็ยังคงรักษาประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

๑) ประเพณีไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน

ชาวลาวโซ่ง หรือ ลาวโซ่ง บ้านดอนมะเกลือ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุพรรณบุรี จะมีศาลประจำหมู่บ้าน เพื่อช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจ ช่วยปกป้องคุ้มครองครอบครัว และชุมชนให้ปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง ชุมชนมีแต่ความสุข การทำมาหากิน ทำนาทำไร่ปลูกผักได้ผลดี

พิธีไหว้ศาลประจำหมู่บ้านของชาวลาวโซ่งดอนมะเกลือ จะมี ๒ ครั้ง คือ ครั้งที่ ๑ จะทำพิธีในเดือน ๖ วันข้างขึ้น และครั้งที่ ๒ จะทำในเดือน ๘ วันข้างขึ้น เมื่อหมอกำหนดวันไหว้ตรงกับวันที่เท่าไรแล้วจึงบอกให้ชาวบ้านทุกคนทราบล่วงหน้าประมาณ ๓ วัน เพื่อให้ทุกคนจะได้เตรียมเอาอาหารมาไหว้ศาลกัน ทุกคนจะแต่งกายตามปกติ ชุดที่เคยใส่เป็นประจำทุกวันไปร่วมพิธี เฉพาะหมอกำหนดพิธีเรียกว่า “เจ้าจ้ำ” เท่านั้นจะต้องใส่เสื้อฮี เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วชาวบ้านจะนำอาหารที่มาร่วมพิธีกลับไปบ้านของตนเอง ประเพณีไหว้ศาลประจำหมู่บ้านเป็นการสร้างความสามัคคีกลมเกลียว สนุกสนานร่วมกัน

บ้านดอนมะเกลือมีชาวลาวโซ่งอาศัยอยู่รวม ๑๑ หมู่บ้าน มีการตั้งศาลประจำหมู่บ้านจำนวน ๔ แห่ง คือ

๑. ศาลเจ้าประจำหมู่บ้านที่ ๑ และหมู่บ้านที่ ๗ ชื่อ “ศาลเจ้าพ่อดอกไม้”
๒. ศาลเจ้าประจำหมู่บ้านที่ ๕ ชื่อ “ศาลเจ้าพ่อศรีนวล”
๓. ศาลเจ้าประจำหมู่บ้านที่ ๘ ชื่อ “ศาลเจ้าพ่อทวน”
๔. ศาลเจ้าประจำหมู่บ้านที่ ๑๐ ชื่อ “ศาลเจ้าพ่อยอง”

พิธีไหว้ศาลประจำหมู่บ้านครั้งที่ ๑ จัดทำในตอนเย็นเท่านั้น ประกอบด้วยเครื่องไหว้ศาลชุดใหญ่ เช่น ไก่บ้านต้มสุก ๑๒ ตัว (ให้ฆ่าโดยวิธีทุบหัวห้ามเชือดคอโดยเด็ดขาด) เหล้าขาว ขนมห่มต้มขาว ขนมห่มแดง ข้าวต้มมัด ขนมห่ออื่นๆ หมากพลู ๓ คำ ยาเส้น ๓ มวน กาน้ำ ดอกไม้ธูปเทียน

พิธีไหว้ศาลครั้งที่ ๒ ในเดือน ๘ วันข้างขึ้น ทำพิธีในตอนเช้าและตอนเย็น พิธีตอนเช้าจะทำบริเวณทางสามแยกของหมู่บ้าน ส่วนพิธีตอนเย็นทำบริเวณที่ว่างหน้าศาล พิธีตอนเช้าจะเป็นพิธีทางศาสนาโดยนิมนต์พระจากวัดดอนมะเกลือมาหมดทุกรูปเพื่อสวดมนต์ให้ศีลให้พร ชาวบ้านจะเอาอาหารใส่ขันโตมารวมถวายพระ เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์จะมีการตั้งศาลเพียงตาขึ้นที่สามแยก ชาวลาวโซ่งจะเตรียมอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆมาวางที่ศาลเพียงตา เช่น ที่นอน หมอน เสื้อ ร่มและ ชันน้ำ เป็นต้น และร่วมรับประทานอาหารร่วมกัน เรียกว่า “ทำบุญรวมญาติ” และรอทำพิธีไหว้ศาลในตอนเย็นต่อไป

สำหรับพิธีการไหว้ศาลประจำหมู่บ้านในตอนเย็น เริ่มพิธีเวลา ๓ โมงเย็น พิธีการเหมือนการไหว้ศาลครั้งที่ ๑ แต่เพิ่มพิธีสงฆ์มาสวดในตอนเย็น “เจ้าจ้ำ” ผู้ทำพิธีเป็นผู้กำหนด กลุ่มบุคคลที่เรียกว่า “ผู้ถูกไล่” ในการเตรียมเครื่องเช่นไหว้ศาล เจ้าจ้ำจะใส่เสื้อฮี ทำพิธีจุดธูปเทียนบอกกล่าวเจ้าพ่อ

ยง โดยภาษาช่างให้มารับของที่ชาวบ้านจัดมาถวายและกล่าวอัญเชิญขุมนมเทวดาให้มาช่วยคุ้มครองปกป้องรักษาให้ทุกคนในหมู่บ้านอยู่ดีมีสุข ปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวง ทำไรได้ผลดี การกล่าวนั้นต้องกล่าวแต่สิ่งที่ดีๆ จากนั้นทำนํ้ามนต์ใส่กาน้ำไปปะพรมให้แก่ผู้มาร่วมพิธีเป็นการเสร็จพิธี ชาวบ้านจะเอาอาหารกลับไป และแบ่งไก่ให้เจ้าจํานักกลับไป เรียกว่า “การก๊อบเสื่อ” เป็นการสร้างความสามัคคีร่วมกันในหมู่บ้านโดยนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเจ้าพ่อขององค์เดียวกัน

๒) ประเพณีขึ้นบ้านใหม่

เมื่อมีการสร้างบ้านใหม่ ต้องไปหาฤกษ์ กำหนดวันที่จะทำพิธีเพื่อเป็นสิริมงคลแก่บ้าน และผู้อยู่อาศัยจากนั้นจึง จัดเตรียมเครื่องใช้ ที่นอน หมอน มุ้ง เครื่องใช้ในครัวเรือนที่จำเป็นต่างๆ และของที่ใช้ในพิธีเช่น ไก่ เหล้า และเครื่องเซ่น

เจ้าของบ้านผู้ชายจะแต่งกายใส่ชุดฮี ส่วนผู้หญิงจะนุ่งซิ่นใส่เสื้อฮี หมอผู้ทำพิธีจะแต่งกายด้วยชุดธรรมดาสะพายมิดตาบ ถือถุงย่ามสีแดงใส่เครื่องมือ สิว ค้อน สำหรับทำพิธีตอกเสา ห้องกะล่อห้อง พิธีขึ้นบ้านใหม่ เป็นความเชื่อในการเชิญเทวดา เจ้าพ่อและผีเรือนมาช่วยปกป้องรักษาคนในบ้านให้ปลอดภัย ร่มเย็นเป็นสุข เจริญรุ่งเรือง ร่ำรวยยิ่งขึ้นพิธีขึ้นบ้านใหม่มักจะทำในเวลาเย็นเริ่มจากแม่เจ้าของบ้านจะเตรียมเครื่องไหว้มีไก่๓ตัวใส่พานเพื่อมอบให้ลุงตา ท้าวชวานและชีชวานให้ข้าว (เตาไฟกลางบ้าน)เจ้าของบ้าน สะพายกระบุงข้าวตามประเพณี จะช่วยกันถือ ที่นอน หมอน มุ้ง ขมุกใส่ข้าวของเครื่องใช้และสิ่งของต่างๆในการดำรงชีวิตมาวางไว้ข้างบันไดหน้าบ้านเจ้าของบ้านจะต้องจัดหาคู่สามีภรรยาที่อยู่กันอย่างราบรื่นมารวมขบวนพิธีห้ามคู่ที่มีการหย่าร้าง เพื่อเป็นสิริมงคลในทางที่ดี จากนั้นก็มารวมกันจัดแถวขบวนหน้าบ้านมีหมอแคนเป่าแคน หมอพิธีเดินนำหน้าตามด้วยเจ้าของบ้านชายหญิง และคู่ครองที่ทำหน้าที่หอบเครื่องนอนและญาติ ๆ เดินวนรอบบ้านใหม่โดยเดินวนขวา ๓ รอบแล้วมาหยุดที่ตีนบันไดก่อนขึ้นบ้าน หมอพิธีจะอ่านโองการและใช้มีดฟันหัวบันได ๑ ครั้ง พร้อมเสกคาถาเพื่อข่มและไล่สิ่งชั่วร้ายออกไป เจ้าของบ้านและขบวนญาติขึ้นมาบนบ้านแล้ว เจ้าของบ้านจะหว่านโปรยเงินทองให้ทั่วบ้าน บางบ้านจะเลือกเดินวนภายในบ้าน ๓ รอบ

จากนั้นหมอพิธีจะนำเหล้าไปเซ่นไหว้ผีเรือนที่กะล่อห้องเพื่อให้ช่วยคุ้มครองผู้ที่อยู่อาศัยในเรือนให้ปลอดภัยร่มเย็นเป็นสุขทำมาค้าขายเจริญรุ่งเรือง ร่ำรวยเงินทองไหลมาเทมาเต็มบ้าน หมอพิธีจะยกปานไม้หรือถาดสังกะสีใส่ข้าว แกงและเครื่องเซ่น อัญเชิญเทวดาและเจ้าพ่อมากินและขอพร จากนั้นนำส่วไปตอกที่เสาเอกในห้องกะล่อห้อง๑ครั้ง แล้วเอาถุงย่ามสีแดงใส่สิ้ว ค้อน แขนวนไว้ที่ฝากะล่อห้อง ๓ วัน ๓ คืน และเอาเครื่องเซ่นใส่พานที่ ๑ สูลุงตากิน พานที่ ๒ สุต้าวชวาน พานที่ ๓ สูชีชวานให้ข้าว (เตาไฟกลางบ้าน) พิธีทำกันตรงกลางบ้านบริเวณห้องเปล่ง ในการก่อเตาไฟหมอพิธีจะเอาเชื้อไฟมาก่อให้ไฟลุกก่อน เจ้าของบ้านจะต้องคอยเติมเชื้อไฟให้ติดอยู่ตลอดเป็นเวลา ๓ วัน ๓ คืน จึงจะดับได้ และสุดท้ายมีการเลี้ยงฉลองกันเชิญญาติพี่น้องและคนมาร่วมพิธีทานอาหารร่วมกันเป็นอันเสร็จพิธี

๓) ประเพณีการเส่นเรือ (เส่นเรือ)

พิธีกรรมเซ่นไหว้ผีเรือนของชาวลาวโซ่ง ผีเรือนที่ชาวลาวโซ่งนับถืออย่างเคร่งครัดคือ บรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว โดยเฉพาะ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลูกหลานจะอัญเชิญวิญญาณบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วให้ขึ้นเรือน ในห้อง กะล่อห้องซึ่งเป็นห้องเล็กๆอยู่มุมในवासุดของตัวเรือน ลูกๆจะจัดซื้อใส่ในบัญชีผีประจำบ้าน เรียกว่า “บ๊ิบผีเรือน” และจะทำพิธีเลี้ยงผีเรือน เรียกว่า “พิธีเส่นเรือ” ในทุก ๆ ๒ - ๔ ปี เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูของลูกหลานเป็นการระลึกถึงพระคุณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไป

แล้ว และเป็นการบอกกล่าวให้ผีบรรพบุรุษช่วยปกป้องคุ้มครองลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข สุขภาพแข็งแรงไม่มีโรคภัยเบียดเบียน

ผีบรรพบุรุษจะเป็นผีที่ดีที่ตายในบ้านหรือเจ็บป่วยแก่ชราตายไม่ใช่ผีที่ตายจากอุบัติเหตุหรือ ผีตายโหง ภายในห้องกะล๋อห้องจะไม่มีเก้าอี้กระดูก จะมีแต่เพียงแก้วน้ำ และถ้วยชามวางไว้สำหรับใส่อาหารมาเช่นไหว้ทุกๆ ๑๐ วัน ข้างฝาบ้านจะเจาะเป็นรูกลม สำหรับให้หอมเสนทั้งอาหารที่เซ่นผีเรือนลงใต้ถุนเรือน ซึ่งมีความเชื่อว่าผีเรือนจะมากินเครื่องเซ่น ชาวลาวโห่งจะไม่ทำพิธีในเดือน ๕ เพราะเป็นช่วงแล้ง ข้าวปลาอาหารไม่อุดมสมบูรณ์ ในเดือน ๙ เดือน ๑๐ มีความเชื่อว่าผีเรือนไปเฝ้าเทวดา และเมื่อถึงกำหนดพิธีแล้วไม่ทำพิธีอาจจะมีเรื่องเดือดร้อนต่างๆเกิดขึ้นกับครอบครัวหรือคนในบ้านได้ เนื่องจากผีบ้านผีเรือนอดอยากไม่ได้กินเครื่องเซ่นไหว้ ในการสืบสกุลของตระกูลด้วยการสืบผี จะยึดถือเพศชายเป็นหลักเริ่มจากพ่อบ้าน คนต่อไปต้องเป็นลูกชายหรือหลานชาย ห้ามเป็นเพศหญิงโดยเด็ดขาด

สำหรับประเพณีการเซ่นเรือนนี้จะแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ การเซ่นเรือนผู้น้อยเป็นตระกูลของคนสามัญธรรมดาและการเซ่นเรือนผู้ท้าว ซึ่งเป็นตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากเจ้าในอดีต ดังนี้^{๑๗}

๑) พิธีเซ่นเรือนผู้น้อย โดยเจ้าภาพจะไปปรึกษาหมอเสนกำหนดวันโดยเลือกวันที่ไม่ตรงกับวันตายของพ่อหรือเฒ่าศพ จากนั้นไปบอกญาติพี่น้องที่มีผีเดียวกัน และแขกมาร่วมงาน ญาติพี่น้องที่มีสายเลือดเดียวกัน พ่อแม่เดียวกันจะแต่งกายด้วยชุดธรรมดา ส่วนญาติที่มาจากการทำงานจะใส่ชุดเสื้อสี ส่วนแขกที่มาร่วมงานจะใส่ชุดธรรมดา

สำหรับเครื่องเซ่นไหว้ประกอบด้วยหมู เพราะชาวลาโวห่งส่วนใหญ่จะเลี้ยงหมูไว้ใช้ในพิธีกรรม เจ้าของบ้านจะนำหมูมามัดขาให้ลูกเขยหรือหลานเขยคล้องเสื้อฮีแล้วหามหมูขึ้นบ้านไปวางไว้หน้าห้อง กะล๋อห้อง แล้วทำความสะอาดบอกกล่าวผีเรือน ต่อมาเริ่มฆ่าหั่นหมูตัดซี่โครง ๗ ซี่ ซ้อกระดูกสันหลัง ๗ ซ้อ และใส่หมูวางรอบปานเฝื่อน เจ้าของบ้านจะทำการตกแต่งปานเฝื่อนด้วยใบตอง ภายในใส่อาหารทั้งสดและสุก เช่นหมูสด ข้าวเหนียวพร้อมถั่ว (ตะเกียบ) ข้าวต้มมัด เผือก มัน อ้อย ผลไม้ต่างๆ หมากพลู ขนมน

ส่วนอาหารที่ใช้ในพิธีและเลี้ยงแขกที่ขาดไม่ได้เด็ดขาดและถือเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องมีในสำหรับคือ แกงหน่อไม้เปรี้ยว ต้มกระดูกหมู ผักกาดดอง ต้มเครื่องใน

ในการประกอบพิธีหมอสเอนจะคล้องเสื้อฮี ถือวี (พัด) มีผู้ช่วย ๑ คน บอกกล่าวบางตอนในกรรมพิธี เจ้าของบ้านจะให้เหล่าชาวแก่หมอสเอน และนำอาหารมาเลี้ยงได้แก่ “ถาดไก่ซ้อง” คือการตัดปีกและขาไก่มาเรียง แกงไก่ใส่หน่อไม้เปรี้ยว ๑ ชาม ข้าว ๑ ชาม ข้าวเหนียว หมอสเอนจะตบรับอาหารและเรียกญาติผีเดียวกันมาร่วมรับประทานด้วยกัน เสร็จแล้วหมอสเอนจะทำพิธีเรียกวิญญาณพ่อแม่บรรพบุรุษมากินอาหารโดยคืบอาหารในปานเฝื่อนใส่รูที่ฝาข้างบ้าน (เป็นช่องส่งอาหารให้ผีเรือน) โดยเรียกชื่อผีเรือนทีละคน

ในการทำพิธีเช่นมีขั้นตอนการไหว้ ๖ ครั้ง และมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน คือ

พิธีครั้งที่ ๑ เรียกว่า “เสนปางแปง” หรือ “เซ่นปางแปง” เป็นการเรียกเชิญวิญญาณพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย บรรพบุรุษ มากินอาหาร

^{๑๗} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๓๕, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

พิธีครั้งที่ ๒ เรียกว่า “เช่นก้าก” เป็นการเรียกวิญญาณพี่น้องที่มีพ่อเดียวกันที่ตายดีตามด้วยเรียกชื่อญาติที่ตายไม่ดีมากินอาหารอันดับสุดท้ายเรียกว่า “สามสิบล่า” และเริ่มพิธีใหม่เรียกว่า “ก้าต้อก้า” เป็นการอวยพรญาติพี่น้องที่มีชีวิตอยู่

พิธีเช่นครั้งที่ ๓ เรียกว่า “เช่นสองต๊ีบ” เป็นพิธีที่หมอเสนาจะยกพานใส่เครื่องเช่นที่หิ้งในกะล้อห้องมาเติมอาหาร แล้วเรียกชื่อ พ่อ แม่ ตามลำดับมากินอาหารโดยส่งอาหารทางช่องที่ผนัง

พิธีเช่นครั้งที่ ๔ เรียกว่า “เช่นเหล่า” (เช่นเหล่าหลวง) ผู้ช่วยหมอเสนาจะช่วยรินเหล้าส่งให้หมอเสนา เพื่อนำไปเช่นผีเรือน หมอเสนาจะเรียกชื่อพ่อกินก่อน และตามด้วยแม่ และญาติตามลำดับแล้วเทเหล้าทิ้งในรูที่ฝาบ้าน และกล่าวอวยพรคำพูดที่ดีต่างๆ

พิธีครั้งที่ ๕ เรียกว่า “เช่นเหล่าล้างแกง” เป็นพิธีกินอิมแล้วจะล้างถ้วยชามเลิกงานเลี้ยงแล้ว โดยหมอเสนาจะรินเหล้า เรียกให้ผีเรือนตั้งแต่พ่อ แม่ และญาติที่เป็นผีเดียวกันมากิน

พิธีครั้งที่ ๖ เรียกว่า “เช่นเหล่ากู่” เป็นการรินเหล้าแล้วเชิญวิญญาณบรรพบุรุษมากินเหล้า จากนั้นจะมีคนมาช่วยยกพานเพื่อนออกจากกะล้อห้อง แล้วแบ่งเครื่องเช่นให้หมอเสนา และแจกญาติ ๆ ไปรับประทานที่บ้าน หมอเสนาจะกล่าวคำขวัญ “ส่งล่าเรือน” เป็นการอวยพรให้ขวัญอยู่ดีมีสุขเป็นอันเสร็จพิธี

๒) พิธีเสนเรือนผู้ตัว (ผู้ท้าว) เป็นพิธีกรรมที่ชาวลาวโซ่งหรือลาวโซ่งที่มีฐานะเป็นผู้ตัวคือมีตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากเจ้าในอดีต พิธีกรรมเริ่มจากพิธีเสนเหล่าหลวงก่อน ตามด้วยพิธีเสนปางแปง หมอเสนาจะนั่งอยู่ในห้องกะล้อห้อง ทำพิธีเรียกเจ้าของบ้านมากินหมู และอาหารในพานเพื่อน ด้วยวิธีหย่อน “ห่อหล่อ” ที่งัดใต้ถุนทางช่องพื้นไม้กระดาน พิธีแปงไต (ไต) เป็นพิธีเรียกขวัญในถุงไตของผู้ตัวที่เข้าพิธีเสน ถุงไตมีลักษณะเป็นถุงผ้าเล็กๆ แขนงไว้คู่กับภาชนะจักสานเป็นสัญลักษณ์แทนของขวัญผู้ชายลาวโซ่ง โดยมีการประกอบพิธีเช่นไหว้ ๒ ครั้ง คือ

การเช่นไหว้ครั้งที่ ๑ เรียกว่า “แปงไต” หมอเสนาจะทำพิธีที่ห้องกวานซึ่งเป็นห้องที่ต่อออกมาจากส่วนที่เป็นระเบียบบ้าน เป็นห้องที่อยู่ของผีผู้ท้าวโดยเฉพาะ

การเช่นไหว้ครั้งที่ ๒ เรียกว่า “มอปปานงาย” เจ้าของบ้านจะเตรียมเครื่องเช่น มีเหล้า ไก่ต้มสุก ใส่ลงในพานเพื่อน แล้วหมอเสนาจะทำพิธีและกล่าวอวยพร จากนั้นพวกเขาตีฆ้องที่มาร่วมงานร่วมกันรับประทานอาหารเป็นอันเสร็จพิธี

๓) ประเพณีการแต่งงาน (งานกินหลองหรือกินดอง)

เมื่อชายหนุ่มและหญิงสาวชาวลาวโซ่งรักใคร่กัน ถึงขั้นตกลงแต่งงานกัน ก็จะมีการหาฤกษ์ดีและกำหนดวันแต่งงาน จะมีการเตรียมงานแบ่งการเตรียมงานสำหรับฝ่ายชายและฝ่ายหญิงในวันงานพิธีเข้า ฝ่ายชายจะยกขบวนขันหมากแล้วส่งล่ามขึ้นไปบนบ้านและทำพิธีหมั้นก่อน จากนั้นล่ามจะส่งเจ้าบ่าวให้พ่อแม่เจ้าสาว ล่ามทั้งสองฝ่ายจะกล่าวโต้ตอบกัน เสร็จแล้วจึงพาเจ้าสาวไปไหว้ผีเรือนโดยเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าว ๕ คน ลูกขี้ยืนพร้อมกัน เอามือประสานอกแล้วนกราบเหมือน การไหว้ของเงินจนครบจำนวนผีเรือนแล้วไหว้พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ของเจ้าสาว เจ้าสาวและเพื่อนเจ้าสาว ๒ คนจะไปกราบขอพรพ่อแม่ และญาติของฝ่ายเจ้าบ่าว เสร็จพิธีจึงเลี้ยงอาหารกลางวัน เมื่อแขกกลับไปหมดแล้วเหลือแต่ญาติสนิทจะทำพิธีปูที่นอนและส่งตัว เจ้าบ่าวอาจต้องอาสาอยู่ช่วยทำงานในบ้านเจ้าสาวสักระยะก่อนตามสัญญาจากนั้นจึงแยกกันอยู่ตามลำพัง การแต่งกายของเจ้าบ่าวและเจ้าสาว จะใส่เสื้อฮิโนการประกอบพิธีการแต่งงาน

ขั้นตอนของพิธีแต่งงานเริ่มต้นเช้าล่ำฝ่ายเจ้าบ่าวจะทำพิธีส่อง (การหมั้น) ที่บ้านเจ้าสาว ในห้องกะล่อห้อง ซึ่งมีล่ำของฝ่ายเจ้าสาวคอยอยู่ พร้อมทั้งพ่อ แม่ และญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงอยู่ด้วย ล่ำฝ่ายชายที่ส่งมาทำพิธีส่องจะแต่งตัวด้วยเสื้อฮี เจ้าบ่าวจะใส่เสื้อฮี สะพายถุงย่ามภายในใส่มีดโต้ และ เครื่องเงินยกขบวนขันหมากมาหยุดรออยู่ด้านนอกก่อน เมื่อการเจรจาเสร็จแล้ว จึงนำขันหมากขึ้นเรือน มีการกั้นประตูเงินประตูทองเป็นระยะระหว่างทางขึ้นเรือน ถ้าเป็นผู้น้อยจะขึ้นบันไดบ้านตามปกติ แต่ถ้าเป็นผู้ดี (ผู้ท้าว) ต้องขึ้นบันไดทางกะล่อห้องเท่านั้น ในขบวนขันหมากผู้ดี (ผู้ท้าว) ใช้ขันหมาก ๔ อัน คนถือ ๔ คน แต่งตัวด้วยเสื้อฮี ผู้น้อยก็เหมือนกัน จากนั้น ล่ำของเจ้าบ่าวจะนำของทุกอย่างที่มากับ ขบวนขันหมากไปทำพิธีมอบให้พ่อ แม่ ฝ่ายเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าบ่าวจะนำเหล่า “เหล่าอู่ฝัน” เป็นเหล่าที่ใช้ สำหรับประกอบพิธี ถ้าเป็นผู้น้อยใช้ ๔ ขวด ถ้าเป็นผู้ท้าวใช้ ๘ ขวด ไปมอบให้ล่ำฝ่ายเจ้าสาวรินลงใน ถ้วยที่อยู่ในกะล่อห้องพร้อมด้วย ขันหมาก ถ้วย หมากพลู เงิน สินสอดทองหมั้นทั้งหมด ให้ล่ำฝ่าย เจ้าสาว ฝ่ายเจ้าสาวจะนำเงินที่ลงท้ายด้วยเลขคู่ เจ้าสาวจะรับทองจากเจ้าบ่าว พิธีตรงนี้เสร็จเมื่อแม่ เจ้าสาวนำเงินสินสอดไปเก็บในกะล่อห้อง ล่ำจะนำเจ้าบ่าวพร้อมเพื่อนมาทำพิธีไล่ หรือไหว้พ่อแม่ เจ้าสาว โดยการลุกขึ้นยืนพร้อมกัน เอามือประสานอกแล้ววนกราบเหมือนการไหว้เจ้าของเงินจนครบ จำนวนผีเรือน แล้วจึงไหว้พ่อ แม่ ญาติผู้ใหญ่ของเจ้าสาวไหว้แบบเดียวกับไหว้ผีเรือน พ่อ แม่ ญาติผู้ใหญ่ ทั้งสองฝ่ายจะให้พรเรียกว่า “ไหว้เฮา” เสร็จพิธีมีการเลี้ยงอาหารแก่แขกที่มาร่วมงาน

พิธีกางกวางกวางหยัน (พิธีปูที่นอน) ขาวลาวโซ่งจะใช้มุ้งสีดำ สำหรับพิธีแต่งงานโดยเฉพาะ ใน พิธีจะใช้ผู้ที่มีสถานภาพการครองเรือนที่ดีมีความสุขอยู่กันมานานเป็นที่นับถือของคนทั่วไปเป็นผู้ปูที่นอน ให้ เพื่อเป็นสิริมงคลต่อคู่สมรสให้มีชีวิตคู่ที่ดี พ่อแม่ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะนำเงินมาผูกติดที่หูมุ้งฝ่าย ละ ๒ ข้าง โปรงเงิน ดอกไม้ ถั่ว งา ลงบนที่นอน หมอบขี้จะกล่าวยกออกกันในระหว่างพิธี พ่อแม่ของ ทั้งสองฝ่ายจะสั่งสอนให้บ่าวสาวแย่งกันเก็บสตางค์บนที่นอน เป็นความเชื่อว่าถ้าใครเก็บได้มากจะมี อำนาจเหนือกว่า

๔) ประเพณีงานศพ

เมื่อมีคนในครอบครัวเดียวกันตายญาติพี่น้องจะหยุดทำงานทุกอย่างเพื่อไว้ทุกข์และมาจัด งานศพโดยช่วยกันอาบน้ำศพแต่งตัวศพด้วยเสื้อผ้าใหม่ชั้นในแล้วสวมทับด้วยเสื้อฮีประจำตัวของผู้ตาย โดยขาวลาวโซ่งนั้นจะมีเสื้อฮีประจำตัวคนละหนึ่งตัวโดยใช้งานทั้งสองด้านของตัวเสื้อ คือ ด้านที่มี ลวดลายน้อยจะใช้ในพิธีงานมงคล ส่วนด้านที่มีลวดลายมากๆ จะใช้ในพิธีงานศพ เมื่อจัดศพตามพิธีกรรม แล้วเอาศพใส่โลง(ขอน) จากนั้นใช้เสื้อฮีกลับด้านในที่มีลายมากออกข้างนอกคลุมโลงผู้ตายอีกทีหนึ่ง เสื้อฮีที่ใช้ต้องเป็นเสื้อฮีของผู้หญิงเท่านั้นจากนั้นก็ประกอบตามพิธีกรรม ในพิธีจะมีการโกนหัวลูกชาย ผู้ตายแล้วจึงนำไปฝังที่ป่าช้าเมื่อเสร็จพิธี ทุกคนจึงจะกลับไปทำงานตามปกติได้ การกระทำแบบนี้ เรียกว่า “กำบ้านกำเมือง” หรือ “ป่าแห้ว” (แฮ้ว)

การแต่งกาย ลูกหลานของผู้ตายจะใส่เสื้อขาวเรียกว่า “เสื้อตัก” และโปกหัวด้วยผ้า ส่วนผู้ บอกล่าวเรียกว่า “เขย” และผู้ที่ทำพิธีคือหมอบอกล่าวเรียกว่า “เขยยก” หรือ “เขยใหญ่” จะต้องแต่ง ไปด้วยเสื้อสีดำ สวมหมวก มีผ้าขาวและผ้าไหมยาวประมาณ ๑ วา คาดเอา ถ้าเป็นผ้าไหมแพรสีแดง ก็คาดไว้ที่ มีมีดหมอ ๑ เล่ม และตำราบอกทาง

ในการวางโลงศพ ถ้าเป็นผู้ชายให้วางใต้ถุนบ้านด้านในติดกับห้องกะล่อห้อง ถ้าเป็นผู้หญิงให้ วางใต้ชื่อบ้านถัดออกมา มีไม้ไผ่ยาวประมาณ ๑ เมตร แขนงไว้เหนือโลงด้านศีรษะสำหรับพาดของที่จะ

ให้ผู้ตาย เช่น ผ้าไหมแพรว ผ้าขาวพับห่อใส่สวิงที่ขาดผืนเล็กๆ เรียกว่า “ไขกาดำ” ที่ปลายเท้าศพจะวางอาหาร ๑ สำหรับ ไก่ดิบวางบนพานอีกที่หนึ่งเรียกว่า “พานงายย้อ” ถ้าศพอยู่ในบ้านจะไม่มีพิธีสวด แต่จะจุดไฟไว้ทิศตะวันตกและทิศตะวันออกตลอดเวลาจนกว่าจะนำศพไปเผา

ในการประกอบพิธี ก่อนประกอบพิธีทางญาติผู้ตายต้องเชิญแขกรับประทานอาหารให้เรียบร้อย เสร็จแล้วจึงให้แขกยกทำพิธีบอกให้ผู้ตายกินงายย้อ (อาหารในพาน) แขกจะใช้มีดปักที่กระดานไม้หันคมมีดอก โดยแขกจะนั่งอยู่ด้านปลายเท้าของผู้ตายและจะบอกทางให้แก่วิญญาณของผู้ตายไปป่าแก้ว (เฮี้ยว) จากนั้นจึงหันโลงศพ (ขอน) ไว้ตรงกลางเรือนให้ด้านศรีษะไปทางกะล่อห้อง เพื่อทำพิธี “ซ่อมขวัญ” พิธีซ่อมขวัญ เป็นการเรียกขวัญของญาติผู้ตายให้กลับคืนมาโดยผู้ที่ทำพิธีจะถือสวิงเดินนำหน้าตามด้วยญาติที่นับถือผีเดียวกัน(บรรพบุรุษเดียวกัน)จะเดินวนรอบโลงศพจากซ้ายไปขวารวม ๓ รอบ โดยจะมีผู้เฒ่าผู้แก่มาช่วยตั้งแขนผู้ร่วมพิธีออกจากพิธีกรรมและทำการเรียกขวัญผู้นั้นให้กลับมาอยู่กับตัว และก่อนที่จะนำศพไปป่าช้าแขกจะทำพิธี “งายกับ งายกู” และมอบแก้วให้แก่ผู้ตาย โดยแขกจะทำพิธีสับก้อยลาบมาวางบนเตียงแล้วให้ลูกเขยสับให้แม่ยายกินแล้วจึงเรียกให้ผู้ตายมากินให้อิ่มก่อนไปสวรรค์ ต่อไปให้ลูกสะใภ้มาสับลาบและเรียกให้ผู้ตายมากิน แล้วจึงเรียกญาติผีเดียวกัน(บรรพบุรุษเดียวกัน) ออกมาช่วยกันสับหมูและเครื่องลาบให้ละเอียด แล้วเอาใส่ใบตองห่อไว้บนบ้านใหม่ของผู้ตายในป่าช้า โดยญาติ ๆ ที่เป็นผู้ชายจะช่วยกันสร้างแห้ว (บ้านจำลอง) ด้วยไม้ไผ่ให้เป็นที่อยู่อาศัยและที่เก็บกระดูกด้วย ลักษณะของแห้วนั้นจะทำด้วยเสาไม้หนุนใหญ่ ๆ ใช้ไม้ไผ่พาดเข้าเป็นรูปกากบาทใช้ไม้ไผ่ผ่าซีกล้อมเป็นรูปวงกลมสำหรับปักธง (แห้ว) เสียบตั้งห่อแก้ว เซียน ปลี (ผู้ชายจะใช้หงส์) แห้วนี้จะนำมาตั้งไว้ด้านหลังของบ้าน หลังจากพิธีเผาศพแล้วญาติจะเก็บกระดูกใส่ในถุงผ้าไหมสีเหลือง ใส่เงินลงไปในถุงมัดปากถุงเอาไปใส่ในโกศที่บ้าน และในปัจจุบันนิยมเอาศพไปเผาที่วัดไทย เหมือนความเป็นอยู่ของไทย มีการโกนผมไฟหน้าศพเหมือนกัน แต่ของลาวโซ่งมีความเชื่อว่า ถ้าโกนผมหน้าศพเรียกว่า “เสียผม” เป็นการเรียกขวัญไม่ให้ตามไปอยู่กับผู้ตาย

๕) ประเพณีปิดรางควาน (แห้วเฮือน)

ประเพณีหลังจากจัดงานศพเพื่อเป็นการเรียกขวัญคนในบ้านให้กลับคืนมา จากการเสียขวัญ เสียใจเศร้าโศกที่บุคคลในครอบครัวได้เสียชีวิตไป แม่มด(ผู้ประกอบพิธี)จะเป็นผู้ที่ปิดรางควานบ้านเพื่อให้ผู้อยู่อาศัยและตัวบ้านได้พ้นเคราะห์ พ้นจากความไม่เป็นมงคล

การแต่งกายของแม่มดและผู้ช่วยแม่มด จะใส่เสื้อผ้าสีดำ นุ่งผ้าซิ่นลายแตงโม สวมเสื้อก้อมแขนยาวสีดำปกติโพกผ้าคลุมหัว แม่มดจะทำพิธีช้อนขวัญของคนในครอบครัวที่มีชีวิตอยู่และทำพิธี เช่น ไหว้ผีเรือนด้วยอาหาร เช่น ไก่ดิบ แกงไก่ใส่หน่อไม้เปรี้ยว ไก่ต้ม หมากพลู ถ้วยข้าวสาร ถ้วยข้าวสุก และถ้วยข้าวเปลือก และทำการเสี่ยงทายด้วยไม้มอ (มีรูปร่างคล้ายตะเกียบ เป็นไม้ไผ่ที่เคยหามศพมาแล้ว) ถ้านับไม้มอได้เลขคู่ก็ถือว่าดีพ้นเคราะห์แล้ว ถ้าได้เลขคี่ถือว่าไม่ดี อาจมีคนเสียชีวิตอีก จากนั้นจะทำพิธีทำความสะอาด ปิดรางควานบ้าน

ในการประกอบพิธี ก่อนจะทำพิธี ญาติผู้ตายจะนำเสื้อผ้าของคนที่มีชีวิตอยู่ พร้อมด้วยหมากพลูและเนื้อสดประมาณ ๒ นิ้ว ไปให้แม่มดตรวจดวงชะตากรรมก่อน แล้วจึงจะกำหนดวันเพื่อทำพิธีปิดรางควาน โดยพิธีเริ่มจากนำเสื้อผ้าของคนที่มีชีวิตอยู่ภายในบ้านมาใส่ในสวิง พร้อมด้วยข้าวปั้นลูกกลมเล็กๆ จัดทำห่อข้าว ๑๐ ห่อ ห่อปลา ๙ ห่อ การห่อใบตองให้ทั้งชายยาวออกมาทุกห่อเพื่อใช้ในการเสี่ยงทาย โดยใส่ไว้ในถุงหลา (ถุงย่าม) จากนั้นนำห่อนไม้ (ขนาดเท่าแขนคน)ห่อด้วยผ้าขาวไว้บนพื้นบ้าน

ให้ตรงกับชื่อบ้านโดยสมมุติเป็นตัวแทนของคนตายและให้ญาติผีเดียวกันนั่งล้อมรอบทำพิธี แม่มดจะถือสวิงที่มีเสื่อและข้าวของเดินรอบท่านไม้ บอกกล่าวให้ผู้ตายไปดีไมให้ผู้ตายเอาชีวิตคนในบ้านไปด้วย ให้คนในบ้านไม่มีใครตายอีก จากนั้นแม่มดจะทำพิธีไหว้ผีเรือนโดยการเซ่นผีเรือนด้วย ไก่ดิบวางบนพาน ๑ ตัว แกงไก่ใส่หน่อไม้เปรี้ยว ไก่ต้ม หมาก พลู ถ้วยข้าวสาร ถ้วยข้าวสุก ถ้วยข้าวเปลือก จัดวางในกระดังที่รองด้วยใบตอง เหล้า ๑ แก้ว และแม่มดจะทำพิธีเสี่ยงทายด้วยไม้มอ (มีรูปร่างคล้ายไม้ตะเกียบเหลามาจากไม้ไผ่ที่เคยใช้กับงานศพมาแล้ว) จำนวน ๑ กำใหญ่ ๆ แล้วให้ญาติอธิฐานเสี่ยงทายว่าผู้คนในบ้านจะพ้นเคราะห์หรือไม่ ถ้าพ้นเคราะห์จะนับได้จำนวนเลขคู่ ในระหว่างพิธีจะมีการให้ญาติกินอาหารเครื่องเซ่นพร้อมเหล่าเป็นการเสี่ยงทายว่าจะพ้นเคราะห์หรือไม่ จากนั้นนำกระซอ (ชะลอมใส่เศษผ้า ใบขนาด ใบมะยม รำ แกลบ ดินใต้ถุนบ้านคนตาย และเปลือกไม้) จำนวน ๔ ใบ นำไก่อที่มีชีวิตอยู่ผูกขาแล้วไปผูกติดกับกระซอข้างละ ๒ ตัว ผูกไก่อมัดรวมกับกระซอและไม้คานทั้ง ๒ ข้าง ส่วนไก่อตัวที่ ๕ ผูกไว้ด้านหลังที่นั่งของแม่มด

พิธีปิดลางความตอนนีแม่มดกับผู้ช่วยจะทำพิธีทำความสะอาดบ้านโดยให้ญาติของผู้ตายออกจากบ้านไปให้หมด แล้วใช้ใบมะยมปะพรมน้ำมนต์ นำกระดังซี่เก้าอี้เยียด ๒ กระดัง ไร่ที่เตาไฟ ในครัว ๑ กระดัง และวางไร่ที่หัวบันได ๑ กระดัง ก่อนลงจากบ้าน ห้ามเหยียบบันไดขั้นแรกและขั้นสุดท้ายเด็ดขาด ผู้ช่วยแม่มดจะหาบไก่อพร้อมกระซอไปปล่อยที่ทาง ๓ แห่ง ก่อนปล่อยให้ตัดเชือกที่ผูกไก่ออกก่อนถือว่าปล่อยทุกซบปล่อยเคราะห์ ความอัปมงคลให้พ้นจากบ้านและครอบครัว ถ้าใครจับไก่อได้อีกเรียกว่า “ไก่อแจกตก” หมายถึง ไก่ที่คนจีน(แจก) ทำตกไว้แถวนั้นไม่ใช่ไก่อที่นำมาแก้เคราะห์ ส่วนไก่อตัวสุดท้ายจะมอบให้แม่มดนำกลับไปบ้านเรียกว่า “ไก่อปานตีนตั้ง” การปล่อยไก่อถือเป็นการปล่อยเคราะห์ต่าง ๆ เป็นอันเสร็จพิธี และจากนั้นจึงกลับมาดูรอยเท้าที่ซี้เก้าอี้ในกระดัง ถ้ามีรอยเท้าสัตว์ เช่น นก หนู มีความหมายว่าดี แต่ถ้ามีรอยเท้าแมวหรือคน รอยนิ้วมือ มีความหมายไม่ดี อาจมีญาติผีเดียวกันตายอีกเมื่อมาดูก้อนข้าวเหนียวผสมดินหม้อเขม่าควันไฟในเสื่อของแต่ละคนถ้าก้อนข้าวมีรอยร้าวแตกหรือยุบแห้ง ถือว่าไม่ดี แต่ถ้าก้อนข้าวเหนียวยังปกติดี ถือว่าดวงดี มีความสุข

๔. วิถีชุมชนด้านประเพณีและการละเล่นพื้นบ้านของชุมชนลาวโซ่งดอนมะเกลือ

การละเล่นของชาวลาวโซ่งในตำบลดอนมะเกลือนี้จะเริ่มประมาณเดือน ๕ เดือน ๖ หลังฤดูเก็บเกี่ยวของทุกปี เพื่อเป็นการให้หนุ่มสาวได้สร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมากขึ้น และเป็นการพักผ่อนร่างกายหลังจากงานหลักในฤดูเพาะปลูกเสร็จสิ้นแล้ว โดยมีการ “เล่นคอน ฟ้อนแคน” อันเป็นการละเล่นพื้นบ้านมาแต่โบราณ ในปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนไปไม่มีการเล่นคอน ฟ้อนแคน เล่นลูกช่วงแล้ว เหลือแต่รูปแบบลูกช่วง อุปกรณ์ที่ใช้เล่น เป็นตัวแทนของวัฒนธรรมเดิมไว้เท่านั้น เพราะปัจจุบันนิยมการร้องรำในงานคอนเสิร์ตของกลุ่มลาวโซ่งที่จัดขึ้นระดับตำบลเท่านั้น โดยมีการรื้อฟื้นการละเล่นต่าง ๆ ขึ้นมาในงานประเพณี แม้ปัจจุบันนี้ชุมชนลาวโซ่งในเขตนี้จะไม่มีการละเล่นดังกล่าวแล้ว แต่ที่ตำบลดอนมะเกลือนี้ได้มีการรื้อฟื้นจัดให้เป็นกิจกรรมรื่นเริงในงานสืบสาน อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมไทยทรงดำ หรือไทยโซ่งขึ้นมาในช่วงงานประเพณีสงกรานต์เป็นงานประจำปีของชาวไทยโซ่ง โดยจัดให้มีการละเล่นต่าง ๆ ในประมาณช่วง ๔ - ๕ โมงเย็น บริเวณหน้าศูนย์วัฒนธรรมของชุมชนไทยโซ่ง บริเวณวัด หรือบริเวณหน้าเวทีจัดงานประเพณีสงกรานต์ เยาวชนหนุ่มสาว และผู้ใหญ่ชาวไทยโซ่งก็จะแต่งกาย

แบบดั้งเดิมชาวไทยโชนั่มาร่วมงานกัน^{๑๘} เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยมีการจัดกิจกรรมในรูปแบบจัดคอนเสิร์ต เป็นเวทีฟ้อนรำ เวทีรำวง และการให้กลุ่มชุมชนออกกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของลาวโชนั่ม^{๑๙} มีการละเล่นต่าง ๆ ที่เป็นของลาวโชนั่ม เช่น

๑) **การเล่นคอน** คือ การละเล่นของชาวไทยโชนั่มที่เล่นกันอยู่เป็นประจำใน เทศกาลเดือน ๕ เป็นการ “เล่นลูกช่วง” หรือ “เล่นคอน” ชาวลาวโชนั่มเรียกกันว่า “อันก๊อน” เป็นการ ร้องเพลง ร่ายรำ เล่นเพลงแคนและโยนลูกช่วงและต่อกลอนกันจนตึก(คล้าย ๆ เล่น เพลงอีแซว) การเล่น คอนนี้แต่ก่อนจะเล่นกันในบริเวณลานของหมู่บ้าน หรือลานบ้านของฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้เตรียม อาหารไว้เลี้ยงฝ่ายชาย การเล่นเพลงแคนหอมแคนจะเดินเป่าแคน หนุ่มสาวจะออกมารำแคนเป็นคู่ ๆ มี หมอรำมาร้องเพลงเกี่ยวสาว ฝ่ายหญิงจะออกมาร้องโต้ตอบสลับกันไปมา ผู้ที่อยู่รอบนอกจะตบมือตาม จังหวะทำให้เกิดความสนุกสนานครึกครื้น จากนั้นก็มาจับกลุ่มกันเล่นลูกช่วง ซึ่งเป็นเครื่องเล่นที่ทำด้วย ฝ้ายลายดอกหลาย ๆ สี ภายในยึดด้วยเม็ดปูนและเม็ดมะขาม มีพู่ฝ้ายสีต่าง ๆ ยาวประมาณ ๒๙-๓๐ เซนติเมตร อีกด้านหนึ่งมีเชือกสำหรับจับเหวี่ยงในการเล่นลูกช่วง จะแบ่งกลุ่มคนเล่นเป็น ๒ ฝ่าย คือฝ่าย ชาย ๑๐ คน และฝ่ายหญิง ๑๐ คน ยืนเรียงแถวหน้ากระดานห่างกัน ๑๕ เมตร เริ่มการเล่นจากฝ่ายชาย จะจับลูกช่วงเหวี่ยงเป็นวงกลมแล้วโยนไปที่ฝ่ายหญิง ถ้าฝ่ายหญิงรับได้จะเหวี่ยงโยนกลับไปฝ่ายชาย กลับไปกลับมา ถ้ารับไม่ได้จะมีการเจรจาต่อรองหรือลงโทษ พอเป็นที่สนุกสนาน แล้วกลับไปจับกลุ่มร้อง เพลงร่ายรำเล่นเพลงแคนต่อไปคล้าย ๆ กับการเล่นเพลงอีแซวนั่นเอง^{๒๐}

๒) **การเล่นสะบ้า** ในภาษาลาวโชนั่มเรียกว่า “กะบ้า” มีลักษณะลูกทรงกลมทำ ด้วยไม้แผ่นบางๆ ขนาดเท่าฝ่ามือ เวลาเล่นผู้เล่นจะนั่งคุกเข่าด้วยขาข้างเดียว เอาลูกสะบ้าวางไว้ที่ หัวเข่า ใช้ไม้ไผ่ตัดหรือตีลูกสะบ้าให้ตรงไปยังเป้าไม้กลมแบนขนาดเท่าจาน ใครตีได้ลงเป้าจะเป็นผู้ชนะ จะมีการปรับจากผู้แพ้แล้วแต่ผู้ชนะ

๓) **การเล่นผีมดแดง** เป็นการละเล่นในสมัยโบราณในช่วงสงกรานต์ของชาวลาว โชนั่ม การเล่นเริ่มจากใช้กะลามะพร้าวที่มีรูเดียวคว่ำลง แล้วให้คนที่จะสมมติเป็นผีมดแดงนั่งบนกะลา พร้อมทั้งผูกตา คนอื่นๆจะร้องเพลงและตบมือมีเนื้อร้องดังนี้ “ผีมดแดงเอ๋ยได้แข่งได้ขา เข็ญมดแดงมาลง ตะกร้า เจ้าพระยาผีเอย” เมื่อผีมดแดงเข้าคนจะล้มลง จึงเอาเชือกผูกเอาไว้ แล้วออกคำสั่งให้ทำอะไรก็ได้จนผีมดแดงล้มลง ก็แสดงว่าผีมดแดงออกจากร่างแล้ว เป็นความเชื่อของชาวลาวโชนั่มหรือลาวโชนั่มซึ่งมี ลักษณะคล้าย ๆ กับการละเล่นพื้นบ้านของคนไทยทั่วไปคือ ผีถ้วยแก้ว

ในการเล่นละเล่นต่างๆ ของลาวโชนั่ม หรือไทยทรงดำ ปัจจุบันเรียกว่าเล่น**งาน ประเพณีไทยทรงดำ** สำเนียงโชนั่มที่มักพูด **"ไปอินงานทรงหล้า"** ที่จริงมาจากคำว่า “อินกอนฟ้อนแกน” ในอดีตที่มีกิจกรรมการโยนลูกช่วงแข่งกัน รำแคน วานสาว ปัจจุบันกิจกรรมต่าง ๆ อาจจะแตกต่างกัน ไปบ้างเนื่องจากมีการประยุกต์เข้ากับบริบทในพื้นที่หรือความนิยมตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไปซึ่งต้อง ปรับเปลี่ยนกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน ชาวลาวโชนั่มได้เริ่มฟื้นฟูวัฒนธรรมการละเล่นในงานประเพณีเริ่มต้นที่ ตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี เมื่อประมาณ พ.ศ.๒๕๑๖ โดยจัดงานในวันที่ ๑ เมษายนเพื่อต้อนรับพี่น้องที่ไปทำงานอยู่ที่อื่นกลับบ้าน โดยเมื่อพี่น้องชาวหนองปรังจัดงาน พี่น้อง

^{๑๘} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๕, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๙} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๖, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๖, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๐.

ต่างจังหวัดก็มาร่วม พี่น้องต่างอำเภอ ต่างหมู่บ้านก็มาร่วม ต่อมาหมู่บ้านต่าง ๆ จัดงานบ้างชาวหนองปรังก็จะไปร่วมงานกับเขาเช่นกัน เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมอย่างเด่นชัด จังหวัดที่ไปมาหาสู่กันเป็นประจำก็เช่น จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดราชบุรี และจังหวัดชุมพร^{๒๑} ข้อนี้แสดงให้เห็นถึงความเหนียวแน่นของชาติพันธุ์ในการที่จะอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีของตน ซึ่งการละเล่นในอดีตนิยมจัดกันในช่วง เดือน ๔ หรือเดือน ๕ หรือในช่วงประเพณีสงกรานต์ ซึ่งเป็นช่วงเว้นว่างจากการทำนาโดยถือเป็นประเพณีรื่นเริงของชาวลาวโซ่ง ในการจัดกิจกรรมการละเล่นในงานประเพณีของลาวโซ่งตำบลดอนมะเกลือนี้เริ่มจากผู้สูงอายุและคนหนุ่มสาวไทยทรงดำหรือลาวโซ่ง ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภออุทอง และบางส่วนเดินทางมาจากจังหวัดราชบุรี และเพชรบุรี จะแต่งกายในชุดดั้งเดิมของลาวโซ่ง เพื่อเข้าร่วมงานประเพณีที่จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่เป็นประจำทุกปี ลาวโซ่งดอนมะเกลือนี้กำหนดเป็นประจำทุกปีคือ วันที่ ๑๕ เมษายน จัดขึ้น ณ วัดดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยจัดต่อจากตำบลบางกุ้ง อำเภอเมือง^{๒๒}

๒.๑.๔ ชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

หลังจากที่ชาวลาวโซ่งอพยพย้ายถิ่นฐานจากถิ่นอาศัยดั้งเดิม คือ อยู่ในบริเวณแคว้นสิบสองจุไทย ซึ่งมีอาณาเขตในแถบแม่น้ำดำ แม่น้ำแดง ของประเทศเวียดนาม ซึ่งอยู่ติดกับทางตอนเหนือของประเทศลาวและติดต่อกับชายแดนทางใต้ของประเทศจีน ปัจจุบันเป็นเขตของประเทศเวียดนามมาอยู่จังหวัดเพชรบุรีตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและต้นสมัยรัตนโกสินทร์ ต่อมาช่วงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ (๒๔๐๐-๒๔๖๐) ทรงทำการปฏิรูปการปกครองได้ออกพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหารและยกเลิกระบบไพร่ จึงทำให้ชาวลาวโซ่งพ้นจากฐานะทาสของระบบมูลนายในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ชาวลาวโซ่งหลายกลุ่มจึงได้ทยอยอพยพกระจายออกไปยังจังหวัดใกล้เคียง คือจังหวัดราชบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดพิจิตร อย่างเช่นในราชทัณฑ์เลขา พ.ศ. ๒๔๓๘ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีถึงกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ (ยศในขณะนั้น) ก็มีการกล่าวถึงจำนวนลาวทรงดำมากกว่า ๗๐๐ คน ได้พากันอพยพมาจากเมืองเพชรบุรี เพื่อไปหาที่ทำกินใหม่ ชาวลาวโซ่งได้อพยพออกจากจังหวัดเพชรบุรีเข้าสู่จังหวัดสุพรรณบุรีครั้งแรกประมาณปี พ.ศ. ๒๔๐๐ โดยมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านดอน อำเภอจรเข้สามพัน ซึ่งปัจจุบันก็คือตำบลบ้านดอน อำเภออุทอง หลังจากนั้นปีใดไม่ปรากฏชัดสันนิษฐานว่าน่าจะก่อนปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้มีชาวลาวโซ่งเริ่มมาตั้งถิ่นฐานที่ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง บ้านดอนโก อำเภอบางปลาม้า บ้านบางกุ้ง บ้านบางหมื่น อำเภอเมืองสุพรรณบุรี และบ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง เป็นกลุ่มแรก ๆ และภายหลังจากนั้นนับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๐ มีการอพยพของชาวลาวโซ่งเข้าสู่จังหวัดสุพรรณบุรีอีกหลายครั้ง บางส่วนได้อพยพตามมาอยู่กับญาติพี่น้องที่มาก่อนหน้านั้นแล้ว บางส่วนได้อพยพไปหาที่อยู่ใหม่ในอำเภอต่างๆ อีกหลายระลอก^{๒๓} และการดำรงชีวิตของชาวลาวโซ่งในตำบลบ้านดอน อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี รุ่นแรกๆ ที่อพยพเข้ามาอยู่ตำบลบ้านดอนนั้นยังคงยึดแบบแผนที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นแผ่นดินแม่ของชาวลาวโซ่งทั้งหมดในประเทศไทย วัฒนธรรมประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชนชาวลาวโซ่งยังคงความเป็นเอกลักษณ์ มีลักษณะเฉพาะตัวของชนเผ่า ซึ่งผิดแผกแตกต่างไปจากวัฒนธรรมชุมชนอื่น ๆ ซึ่ง

^{๒๑} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๕, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๒} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๓, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๓} ประยุทธ์ สีอารีพงศ์, *โซ่งดอนมะนาว*, (นครปฐม : พรินตติ้ง กรุป จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕.

ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ก็มีได้เป็นอุปสรรคแก่ชุมชนลาวโซ่งในการอยู่ร่วมกับวัฒนธรรมชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดสุพรรณบุรีแต่ประการใด

ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวลาวโซ่งหรือไทยทรงดำ โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นประเพณีและพิธีกรรมที่ผูกพันกับความเชื่อค่อนข้างมาก ประเพณีหรือพิธีกรรมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความเชื่อของชาวลาวโซ่งในด้านต่างๆ รูปแบบรายละเอียดของประเพณีค่อนข้างมีความแตกต่างกันตามท้องถิ่นเพราะสังคมโดยทั่วไปของชาวลาวโซ่งมีการแบ่งชนชั้นภายในสังคมออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ผู้ท้าว หรือ ชนชั้นสูงที่มีการสืบสายสกุลหรือสืบการนับถือผีจากเจ้านาย ผู้ปกครองในแคว้นสิบสองปันนา ถิ่นฐานดั้งเดิมของพวกลาวโซ่งส่วนอีกชนชั้นหนึ่ง คือ ผู้น้อย หรือ ผู้สืบสกุลการนับถือผีจากประชาชนหรือคนทั่วไปในสมัยนั้น ภายหลังจากการอพยพและย้ายถิ่นฐานเข้ามาในประเทศไทย ความแตกต่างทางด้านสถานภาพและชนชั้นเริ่มจางหายไป แต่ยังคงปรากฏให้เห็นรูปแบบเดิมทางด้านประเพณีและด้านพิธีกรรมซึ่งประเพณีเหล่านี้ มีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องรายละเอียดต่างๆ ระหว่างทั้งสองชนชั้นซึ่งมีมาตั้งแต่ในอดีตจวบจนถึงปัจจุบันนี้ เราจะยังพบเห็นความแตกต่างระหว่างชนชั้นในความเชื่อเรื่องการนับถือผีเสมอมา^{๒๔}

ในปัจจุบันสภาพสังคมของชาวลาวโซ่งเริ่มเปลี่ยนไป ภายหลังจากการเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมเมืองที่ลี้ลับไหลเข้ามาอย่างมากจนแทรกแซงและเปลี่ยนรูปแบบทางวัฒนธรรม ประเพณีของชาวลาวโซ่งไปจากอดีตอย่างมาก แต่ความเชื่อเรื่องผีและความเชื่อเรื่องขวัญ ยังคงมีความสัมพันธ์กับสังคมของชาวลาวโซ่งอย่างใกล้ชิดเหมือนเดิมนอกจากนี้ยังถูกปะปนด้วยประเพณีและพิธีกรรมแบบไทยด้วย โดยนำมาประยุกต์เข้ากับความเชื่อเรื่องผีและขวัญแบบดั้งเดิม ออกมาเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมใหม่ที่เหมือนและเปลี่ยนแปลงไปจากวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านี้เป็นความเปลี่ยนแปลงที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในสังคมของชาวลาวโซ่งในปัจจุบัน เนื่องจากชาวลาวโซ่งรุ่นใหม่ได้รับการปลูกฝังจากระบบการศึกษาของไทยทำให้เกิดความผูกพันกับสังคมวัฒนธรรมไทยมากขึ้นซึ่งทำให้ความแตกต่างระหว่างคนลาวโซ่งและคนไทยมีน้อยมาก ไม่แสดงออกถึงลักษณะเอกลักษณ์ของกลุ่มชนเหมือนในอดีต แต่อย่างไรก็ตามประเพณีและพิธีกรรมดั้งเดิมของชาวลาวโซ่งก็ยังคงได้รับการยึดถือปฏิบัติและถ่ายทอดสู่ลูกหลานตลอดมา ประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ของชาวลาวโซ่งที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างเหนียวแน่น และยังคงอยู่ในปัจจุบัน เช่น ประเพณีไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน ประเพณีปาดตง ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีเสนเฮือน (เสนเรือน)

ประเพณีต่างๆ ได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อ คือความเชื่ออย่างหนึ่งที่ส่งผลถึงรูปแบบประเพณีและพิธีกรรมของชาวลาวโซ่งก็คือ ความเชื่อในเรื่องขวัญ ชาวลาวโซ่งเชื่อว่า ขวัญเป็นสิ่งติดตัวมาแต่กำเนิด คนจะอยู่ดีมีสุขเพราะขวัญเป็นสาเหตุ ถ้าขวัญออกจากตัวไปก็จะทำให้เจ็บป่วยหรือตายได้ ดังนั้น เมื่อเกิดความเจ็บป่วย จะมีการทำพิธีเรียกขวัญ หรือ เสนขวัญ โดยมี “แม่มด” เป็นผู้ทำพิธี ทำหน้าที่ต่ออายุ และแก้ไขการกระทำต่างๆ ที่ผิดผี อันเป็นสาเหตุให้เกิดความเจ็บป่วยเพื่อให้ขวัญกลับมาทำให้ร่างกายหายเจ็บป่วย และกลับมาแข็งแรงดังเดิมในปัจจุบันสภาพสังคมของชาวลาวโซ่งเริ่มเปลี่ยนไปภายหลังจากการเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมเมืองที่ลี้ลับไหลเข้ามาอย่างมากจนแทรกแซงและเปลี่ยนรูปแบบทางวัฒนธรรมประเพณีของชาวลาวโซ่งไปจากอดีตอย่างมาก แต่ความ

^{๒๔} ดร.สุรพล ชัยกร, ลาวโซ่ง-ไทยทรงดำ อัตลักษณ์ทางภาษาและพิธีกรรม, (กรุงเทพมหานคร : ชัตเตอร์ ลาร์จ พอร์แมท พริ้นติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๘.

เชื่อเรื่องผีและความเชื่อ เรื่องขวัญ ยังคงมีความสัมพันธ์กับสังคมของชาวลาวโห่งอย่างใกล้ชิดเหมือนเดิม นอกจากนี้ยังถูกปะปนด้วยประเพณีและพิธีกรรมแบบไทยด้วย โดยนำมาประยุกต์เข้ากับความเชื่อเรื่องผี และขวัญแบบดั้งเดิม ออกมาเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมใหม่ที่เหมือนและเปลี่ยนแปลงไปจากวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม

ผู้วิจัยทำการศึกษาลักษณะการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การแต่งกาย การใช้ภาษา จารีต ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตจากการเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีของชุมชนลาวโห่ง ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้สรุปเป็นประเด็นในด้านการดำเนินชีวิต ด้านความเชื่อ ด้านจารีต และด้านประเพณีและการละเล่นพื้นบ้าน ดังนี้

๑. วิถีชุมชนด้านการดำเนินชีวิตของชุมชนลาวโห่งดอนมะนา

บ้านเรือนของลาวโห่ง ถือว่ามีเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นที่ไม่ค่อยเหมือนใคร เป็นรูปแบบที่มีทั้งศิลปะความงามและความกลมกลืนกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เน้นวัสดุหาง่าย และไม่สิ้นเปลืองกับค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง บ้านเรือนของลาวโห่ง มีลักษณะเป็นเรือนเครื่องผูก มีชตกดบนหลังคาเหนือจั่ว มุงด้วยแฝกหรือหญ้าคา ใต้ถุนสูง ส่วนเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ในชีวิตประจำวันก็ผลิตเอง โดยใช้ไม้ไผ่รวมเป็นหลัก

สำหรับบ้านเรือนของลาวโห่งในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงสภาพบ้านเรือนดั้งเดิมให้กลมกลืนกับวัฒนธรรมไทยและยุคสมัย ซึ่งบ้านเรือนแบบดั้งเดิมจะสร้างบ้านด้วยวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ หญ้าแฝก หญ้าคา ต้นไม้ต่าง ๆ ปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนเป็นบ้านเรือนไม้จริงหรือบ้านปูนครึ่งไม้ หลังคาให้เป็นทรงจั่วแหลมแบบบ้านชานนาไทย มีการลากปีกนกออกมายาวเสมอชายคาบ้าน มุงด้วยกระเบื้องหรือสังกะสี ฝาผนังบ้านสูงชันกว่าเดิม สำหรับยุงข้าวที่ชาวลาวโห่งต้องสร้างคู่กับบ้านนั้น ปัจจุบันข้าวเปลือกไม่ได้นำมาเก็บไว้ที่ยุงข้าวแล้ว เพราะมีนวดข้าวเปลือกด้วยเครื่องจักรและบรรจุลงกระสอบ ณ ทุ่งนานั้นเลย เพราะสะดวกในการขนบรรทุกไปยังโรงสีมากกว่า ยุงข้าวจึงหมดความสำคัญลงอย่างสิ้นเชิง ยังคงมีที่ร้างไว้ให้เห็นอยู่บ้างหรือบางบ้านใช้เป็นที่เก็บของไป^{๒๕} บ้านเรือนของลาวโห่งยุคใหม่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมทางสถาปัตยกรรมหลากหลายคือ คนรุ่นใหม่หันมาสร้างและปรับปรุงบ้านเรือนขึ้นใหม่ โดยเปลี่ยนเป็นเรือนไทยประยุกต์ คือ สร้างด้วยปูนแทนไม้บ้าง สร้างด้วยปูนมุงกระเบื้องแบบบ้านยุโรปบ้าง และสร้างด้วยปูนลักษณะบ้านเป็นแบบยุโรปสมัยใหม่ เป็นไปตามยุคโลกาภิวัตน์ตามกระแสการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับคนทั่วไป แต่มีสิ่งหนึ่งที่ยังคงอนุรักษ์ไว้ดั้งเดิมคือ ห้องผีเรือน โดยบ้านแบบดั้งเดิมนั้นมีการสร้างจำลองไว้ที่พิพิธภัณฑสถานไทยทรงดำ^{๒๖} ณ วัดอัมพวันราม และมีการจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ของลาวโห่งไว้ด้วย

การแต่งกายของลาวโห่งที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองที่แตกต่างจากคนไทยหรือคนเชื้อสายอื่น ๆ ทั่วไป จะเห็นชัดเจนว่า ชาวลาวโห่งมักสวมใส่เสื้อผ้าที่มีสีดำการแต่งกายผู้ชายนุ่งกางเกงขาสั้นปลายแคบเรียวยาวปิดเข้า นุ่งแบบกางเกงจีน เรียกว่า “ส้วงขาเต้น” หรือ “ส้วงก้อม” (แปลว่า กางเกงขาสั้น) ตัวเสื้อเป็นเสื้อแขนยาวทรงกระบอก ปลายแขนปล่อยกว้างขนาดข้อมือผ่าหน้าตลอด ติดกระดุมเงินยอดแหลมมีลวดลาย เรียงกันถี่ประมาณ ๑๐-๑๕ เม็ด ตัวสั้นเลยเอวไปนิดหน่อย ตัวเสื้อเย็บเข้า

^{๒๕} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๔, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๖} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๖, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

รูปทรงกระสอบ หน้าอกผาย คอตั้ง ด้านข้างตอนปลายผ่าทั้ง ๒ ข้าง ใช้เศษผ้า ๒-๓ ชั้นตัดขนาดรอยผ่า เย็บติดไปกับรอยผ่า เรียกว่า “เสื่อขอน” ส่วนผู้หญิงในชีวิตประจำวันจะนุ่งผ้าถุงพื้นดำ ประกอบด้วยผ้า ๓ ชั้น คือ ชั้นที่ ๑ เป็นสีดำไม่มีลวดลายใช้เป็นชั้นทั้งผืน ชั้นที่ ๒ เป็นชั้นสีดำสลับลายสีขาว ชั้นที่ ๓ กว้างประมาณ ๑ ฟุต มีลวดลายสีขาวสองสามริ้ว เย็บติดเป็นตีนซิ่น(ชายผ้าซิ่น) ถ้าสามีตายต้องเลาะตีนซิ่นนี้ออกเพื่อไว้ทุกข์^{๒๗} ส่วนเสื่อใช้แขนยาวทรงกระบอก ตัวเสื่อเย็บเข้าตัว คอตั้งผ่าอกตลอด ติดกระดุมเงินถี่ ๑๐ เม็ด เรียกว่า “เสื่อก้อม” บางทีจะใช้ผ้าคาคอกเรียกว่า “ผ้าเปี้ยว” ปักลวดลายไว้ที่ชายทั้งสอง และชายหญิงที่แต่งงานแล้วจะใช้ผ้าเปี้ยวสีดำหรือครามแก่ในโอกาสพิเศษ เช่น พิธีแต่งงาน โดยลาวโซ่ง จะแต่งชุดใหญ่ เรียกว่า “เสื่อฮี” ตัดเย็บด้วยผ้าฝ้ายย้อมครามมี ๒ ด้าน เสื่อฮีของชายยาวคลุมสะโพก คอกกลม ก้นรอบคอด้วยผ้าไหมสีแดง แล้วเดินด้วยเส้นทับด้วยผ้าไหมสีอื่น ตรงคอด้านข้างติดกระดุมแบบ คล้อง ๑ เม็ด ผ่าตลอดตั้งแต่กระดุม پایทบาททางด้านข้าง แขนเสื้อเป็นแขนกระบอกยาวปลายแคบ ชายเสื้อจะปักด้วยผ้าไหมสีต่าง ๆ พร้อมติดกระดุมจุกขึ้นเล็ก ๆ ด้านข้างผ่าตั้งแต่ปลายเสื้อจนถึงเอว ปัก ตกแต่งอย่างงดงาม ส่วนเสื่อฮีของผู้หญิงตัวเสื้อใหญ่และยาวกว่ามาก คอแหลมเล็ก ไม่ผ่าหน้า แขนเสื้อ แคบเป็นแขนกระบอก ใส่ถุงกับผ้าถุง^{๒๘} ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า จะไม่ค่อยพบเห็นการแต่งกายของลาวโซ่งเหมือนอย่างในอดีตมากนัก เนื่องจากสภาพสังคม ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต สมัยนิยมวิวัฒนาการ ทางด้านวัตถุและเทคโนโลยีตลอดถึงสภาพทางเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป ทำให้วัฒนธรรม การแต่งกายของลาวโซ่งก็ได้ปรับเปลี่ยนไปด้วย โดยปัจจุบันชาวลาวโซ่งได้ปรับเปลี่ยนการแต่งกายไปตาม ยุคสมัย คือ แต่งกายแบบธรรมดาอย่างคนไทยทั่วไป แต่จะเห็นชาวลาวโซ่งแต่งกายเหมือนอย่างในอดีต ก็เฉพาะในงานประเพณีพิธีสำคัญ ๆ ของชาติพันธุ์เท่านั้น เช่น ในงานพิธีเสนเรือน งานแต่งงาน งานพิธี ศพ และเมื่อไปร่วมงานชุมนุมประจำปี เช่น งานประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

ส่วนการทำมาหาเลี้ยงชีพหรือระบบเศรษฐกิจของชุมชนลาวโซ่ง ตำบลดอนมะนาว อำเภอ สองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรีนี้ เดิมเป็นชุมชนพึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจ ชาวลาวโซ่งส่วนมากทำนาเป็น อาชีพหลัก แม้จะอพยพไปอยู่ในพื้นที่ใหม่ชาวลาวโซ่งก็ยังคงทำนาอยู่ แต่อาจเปลี่ยนไปเพาะปลูกพืช อย่งอื่นนอกเหนือจากข้าว ที่ผ่านมามีแนวโน้มว่าชาวลาวโซ่งจะอพยพไปอยู่ในที่ดินที่ห่างไกลความเจริญ ออกไปเรื่อยๆ ทำให้ได้รับความยากลำบากเนื่องจากอยู่ห่างไกลเส้นทางคมนาคมและตลาด วิธีการได้มา ซึ่งที่ดินใหม่ของผู้อพยพชาวลาวโซ่ง มีตั้งแต่การซื้อด้วยทุนเดิม ซื้อด้วยทุนที่สะสมอดออมขึ้นใหม่ แลก ด้วยวัตถุสิ่งของต่างๆ ไปจนถึงการหักล้างทางพง จับจองที่ดินที่ยังไม่มีเจ้าของ ชาวลาวโซ่งโดยทั่วไป มีความผูกพันกับเครือญาติและชาวลาวโซ่งด้วยกันเองค่อนข้างสูง วิถีชีวิตของชาวลาวโซ่งในรอบปีมีระบบ ที่แน่นอน เช่น เดือนอ้ายเป็นฤดูเก็บเกี่ยว เดือน ๔-๕ ว่าง เดือน ๖ เตรียมการเพาะปลูก เดือน ๗-๑๒ ทำ นา ชาวลาวโซ่งมีวิถีวัฒนธรรมผูกพันกับวัฒนธรรมข้าว คือ การทำนาและหาปลาในนาข้าวด้วยการตัก ต้อนตามคันนาขนาดใหญ่ ที่ขานนาทาร์่องทางเดินทางปลาในฤดูน้ำหลาก

ชาวลาวโซ่งบ้านดอนมะนาวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เพราะมีความถนัดเกี่ยวกับการ ทำการเกษตร โดยเฉพาะการทำนาปลูกข้าวทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว โดยมีคลองบางปลาเป็นแหล่งน้ำ สำคัญ สามารถทำนาได้ตลอดทั้งปี มีน้ำอุดมสมบูรณ์ และปัจจุบันยังมีคลองชลประทานไหลผ่านอีกด้วย ทำให้มีแหล่งน้ำทำการเกษตรได้สะดวกยิ่งขึ้น สมัยก่อนการทำนาจะใช้แรงงานคนและสัตว์ มีการช่วยกัน

^{๒๗} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๗, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๔, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ทำนาโดยการลงแขกเกี่ยวข้าว และใช้วัวควายไถนา นวดข้าว แต่ปัจจุบันก็ได้พัฒนาการทำนาไปในรูปแบบสมัยใหม่ คือใช้เครื่องจักรกลและอุปกรณ์เข้ามาช่วยในการทำนาเกือบเต็มรูปแบบ ตั้งแต่ การไถ การหว่าน การใส่ปุ๋ย การเกี่ยวข้าว การนวดข้าว เครื่องจักรกลและอุปกรณ์การทำนาเหล่านี้ช่วยประหยัดเวลา ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ต้องลงทุนสูงมากขึ้นในการทำนาแต่ละครั้ง สำหรับชุมชนลาวโซ่งบ้านเกาะแรตนั้น ได้สร้างศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมลาวโซ่งไว้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับบุคคลที่สนใจและเป็นการอนุรักษ์ข้าวของเครื่องใช้ในอดีตให้คนรุ่นหลังได้เห็นวิถีชีวิตของบรรพบุรุษที่สืบทอดความเป็นลาวโซ่งไม่ขาดสาย

ในชีวิตประจำวันของชาวลาวโซ่ง นิยมรับประทานปลา ผัก ผลไม้ที่หาได้ในท้องถิ่น หาได้ตามฤดูกาล เช่น ฤดูหนาวนำปลาลงปลาชุกชุม ชาวลาวโซ่งจะหาปลามาทาปลาแร่ หมักเป็นน้ำปลา ทาปลาเค็ม ทากะปิ ปลาอย่าง ส่วนผักก็นำมาดองเก็บไว้รับประทาน เช่น หน่อไม้ดอง ผักเสี้ยนดอง ดอกกุ่มดอง ต้นหอมดอง เป็นต้น อาหารการกินในเวลาอยู่ไฟจะไม่รับประทานเนื้อสัตว์ทั่วไป มีแต่ผักและปลาบางชนิด เช่น ปลาคัง ปลาแก้ม โดยนำมาปิ้งเมื่อครบ ๒๐ วัน ฆ่าเปิด ๑ ตัว ทำพิธีเซ่นผี จากนั้นจึงเริ่มรับประทานเนื้อสัตว์ได้ โดยเริ่มจากเปิดก่อนต่อมาเป็นไก่ หมู ปลาอย่าง ปลาไหลอย่าง ห้ามรับประทานเนื้อสัตว์ใหญ่ เช่น เนื้อวัว เนื้อควาย จนกว่าจะออกจากกาเดือน โดยเฉพาะเนื้อควายเผือกห้ามรับประทานเด็ดขาด เพราะจะทำให้มีอาการแสดงอาจถึงตายได้ อาหารของลาวโซ่ง แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ อาหารในชีวิตประจำวันและอาหารในพิธีกรรม สำหรับอาหารในพิธีกรรมของลาวโซ่งถือว่ามีความสำคัญและยังคงสืบทอดความเชื่อเรื่องอาหารมาจนถึงปัจจุบัน อาหารที่ใช้ในพิธีกรรม เช่น จูบผัก เป็นอาหารประเภทผักกึ๋น จูบหัวปลี เลือดตา (ลาบเลือด) แกงคั่วใส่หมูหรือผัดเผ็ดใส่หมู แกงไก่ย่างหรือแกงหน่อไม้รวกดองใส่ไก่ สำหรับอาหารของชาวลาวโซ่งบ้านดอนมะนาวนี้มีลักษณะคล้ายกับชาวลาวโซ่งทั่วไป คือ นิยมรับประทานข้าวเหนียวมากกว่าข้าวเจ้าและอาหารที่มีรสจัดประเภทแกงเผ็ด เครื่องแกงของลาวโซ่งนิยมใส่มะแข่น (พริกพราน) ทำให้อาหารมีกลิ่นแตกต่างจากอาหารทั่วไป ส่วนประกอบของอาหารเป็นประเภทผักพื้นบ้าน เช่น ใบมะขามอ่อน ตาลึง กระจับ ถั่วฝัก ถั่วฝัก ถั่วฝัก ถั่วฝัก ถั่วฝัก ถั่วฝัก (ใบบัวบก) ผักกุ่ม ผักเสี้ยน เป็นต้น โดยนำผักมาจิ้มน้ำพริกหรือทาผักจู้บ อาหารส่วนใหญ่ประกอบจากเครื่องปรุงที่หาได้ในท้องถิ่น จากแหล่งธรรมชาติโดยนำมาถนอมอาหาร เช่น น้ำปลา ปลาแร่ กะปิ ปลาจ่อม กุ้งจ่อม หน่อไม้ดอง เป็นต้น ปัจจุบันอาหารในชีวิตประจำวันของชาวลาวโซ่ง ก็ยังคงคล้ายคลึงกับคนไทยภาคกลางทั่วไป คือรับประทานข้าวเจ้าแทนข้าวเหนียวเป็นส่วนใหญ่ การหาวัตถุดิบมาประกอบอาหารก็ใช้วิธีการซื้อหาจากท้องตลาด ซึ่งสะดวกกว่า ส่วนอาหารบางชนิดก็ยังเป็นเอกลักษณ์และเป็นที่นิยมกันอยู่ในหมู่ลาวโซ่ง ซึ่งคนทั่วไปหารับประทานได้ยาก เช่น แจ่วเอือดดำ แกงหยวก ขนมห่อน เป็นต้น

๒. วิถีชุมชนด้านพิธีกรรม ความเชื่อของชุมชนลาวโซ่งดอนมะนาว

ชาวลาวโซ่ง ส่วนใหญ่มีความเชื่อในเรื่องผี และขวัญอยู่มาก เชื่อว่าผีนั้นเป็นเทพดาที่ให้ความคุ้มครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผีเรือน หากทำสิ่งไม่ดีจะเป็นการผิดผี ซึ่งผีเรือนอาจจะลงโทษได้

๑) การนับถือผี

การนับถือผีจะมีการบวงสรวงผีเป็นประจำ เช่น ผีบรรพบุรุษ ที่มุมหนึ่งในบ้านจะใช้เป็นที่บูชาผีบรรพบุรุษ เรียกว่า “กะล่อหอง” นอกจากนี้ยังมีการนับถือ “แกน” คือผู้ให้คุณและโทษ ผีแกนหรือผีฟ้า เชื่อว่าเป็นเทวดาอยู่บนฟ้า สามารถบันดาลความเป็นไปแก่มนุษย์ทั้งด้านดีและด้านร้าย

ต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามความประสงค์ของแถน เพื่อจะได้รับความเมตตาได้รับความสุข ผีบ้านผีเรือน เป็นผีที่คุ้มครองป้องกันบ้านเรือนให้ร่มเย็นเป็นสุขและอุดมสมบูรณ์ อาจสิงสถิตอยู่ตามป่า ภูเขาหรือ ต้นไม้บางแห่ง ก็สร้างศาลให้อยู่บริเวณที่มีหลักเมือง ถือว่าเป็นเขตหวงห้ามใช้เฉพาะการประกอบพิธีเช่น ไหว้ หรือที่เรียกว่า เสน เท่านั้น ส่วนผีประจำหมู่บ้านให้อยู่ต่างหากเรียกว่า ศาลเจ้าปู่ หรือศาลตาปู่ และ ต้องทำพิธีเช่นไหว้ทุกปี ผีบรรพบุรุษ เป็นผีของปู่ย่า ตายาย หรือพ่อแม่ที่ถึงแก่กรรมไปแล้ว จะถูกเชิญ ขึ้นไว้บนเรือน ณ ห้องผีเรือน หรือห้องของบรรพบุรุษที่เรียกว่า กะล่อห้อง และต้องจัดพิธีเช่นไหว้ทุกปี เรียกว่า พิธีเสนเรือน ผีป่าขวง และผีอื่น ๆ ที่สถิตอยู่ตามป่า ภูเขา แม่น้ำ หรือสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งหากคน ทำให้ไม่พอใจก็อาจลงโทษให้เจ็บป่วยได้เช่นกัน

๒) ความเชื่อในเรื่องขวัญ

เชื่อว่าแถนเป็นผู้สร้างให้มนุษย์มาเกิด และมีขวัญแต่ละคนติดตัวมาอยู่ในร่างกายรวม ๓๒ ขวัญ ซึ่งมองไม่เห็นด้วยตาเปล่า แต่ทำให้ร่างกายเคลื่อนไหวทำงานได้ ขวัญอาจตกหล่นหรือสูญหาย ได้ง่าย ถ้าตกใจหรือเจ็บป่วยขวัญจะไม่อยู่กับตัว จึงต้องทำพิธีเรียกขวัญ หรือสู่ขวัญ เพื่อให้ขวัญกลับมา อยู่ในร่างกายอย่างปกติสุขตามเดิม

๓) การขับมด

เป็นจารีตในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บของลาวโซ่งกล่าวคือ เมื่อมีคนเจ็บป่วยเรื้อรังใน ครอบครัว รักษาด้วยหมอยาพื้นเมืองแล้วไม่หาย สามิภรรยาหรือญาติของผู้ป่วยจะไปหา "หมอยา" มา เสกเป่าเหยี่ยวยาแก้ไข ถ้ายังไม่หายก็จะไปเชิญหมอมดมาทำพิธีรักษาหมอมดจะรักษาด้วยการขับมดและ เสี่ยงทาย เพื่อให้ทราบสาเหตุของการเจ็บป่วย ถ้าหากถูกผีทาก็จะทำพิธีเลี้ยงผีแก้ไขอาการเจ็บป่วย เดิม การรักษาของหมอมดมีค่าค่าย (ขึ้นครู) ๒ ปี แต่ปัจจุบันใช้เงิน ๑,๐๐๐ กีบ เทียน ๘ คู่ ไช้ ๒ พอง กระเทียม ๒-๓ หัว ฝ้าย ๑ มัด เกลือ ๑ ห่อ ข้าวสารใส่กะละมัง หวี และปอขม ๑ ปอขม เพื่อถวายให้ผี มด การรักษาเริ่มด้วยการให้ผู้ช่วยหมอมด ๒ คนช่วยกันเป่าปี หมอมดจะทาการขับมดเพื่อเชิญผีมดให้มา ช่วยในการวินิจฉัยสาเหตุของการเจ็บป่วย โดยสุ่มถามผีมดว่าถูกผีอะไรทา เช่น ถามว่าถูกผีเรือนทาใช้ ไหม แล้วเสี่ยงทายหาคาตอบด้วยการสาดข้าวสารลงบนพื้น ๓ ครั้ง ให้ได้จำนวนคู่-คี่สลับกัน กล่าวคือ ถ้า ครั้งแรกได้จำนวนคู่ ครั้งที่สองจะต้องได้จำนวนคี่ และครั้งที่สามได้จำนวนคู่ แสดงว่าผีเรือน ถ้าเสี่ยง ทายไม่ได้จำนวนดังกล่าวก็จะเป่าปีขับมดต่อไปอีกจนจบคา ขับมด แล้วเสี่ยงทายอีกเช่นนี้จนกระทั่งได้ จำนวนคู่สลับคี่ตามที่ต้องการ ดังนั้นการขับมดจึงใช้เวลานานอาจใช้เวลาตั้งแต่ตอนบ่ายจนกระทั่งถึง กลางคืน เมื่อทราบถึงสาเหตุของการเจ็บป่วยว่าถูกผีใดมาทา หมอมดก็จะให้ญาติผู้ป่วยจัดเตรียมเหล่า อาหาร และสิ่งของสำหรับเช่นเลี้ยง เพื่อให้เลิกทาแก่ผู้เจ็บป่วย การรักษาของหมอมดไม่มีข้อห้ามในการ รักษาพร้อมกับแพทย์แผนปัจจุบัน แม้ว่าคนป่วยจะนอนอยู่โรงพยาบาล หมอมดทำพิธีรักษาที่บ้านไปด้วยก็ได้ ผู้ร่วมพิธีขับมดได้แก่ ญาติพี่น้องใกล้ชิด เพื่อนบ้านใกล้เคียง รวมทั้งคนในหมู่บ้านจะมาร่วมโดยไม่ ต้องบอกกล่าว ขับมด เป็นการรักษาทางด้านจิตใจ การเชิญหมอมดมารักษาแสดงว่าลูกผีรักแพง รวมทั้ง มีญาติและเพื่อนบ้านมาเยี่ยมเยียนทำให้ผู้ป่วยมีขวัญและกำลังใจดีขึ้น ซึ่งอาจทำให้หายจากการเจ็บป่วย

๓. วิถีชุมชนด้านจารีตประเพณีของลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว

กลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่งมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายอยู่มากมาย หลายประเพณียังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผี ได้แก่ ประเพณีเสนต่าง ๆ ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ในขณะที่เดียวกันก็รับและมีการผสมผสาน กับวัฒนธรรมไทย

ด้วย เช่น ประเพณีสงกรานต์ การบวช การไปวัดเพื่อทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นต้น เป็นที่น่าสนใจว่าคนลาวโซ่ง นับวันเดือนปีตามแบบของเขาเมื่อจะจัดงานพิธีต่าง ๆ ประเพณีของชาวลาโวโซ่งอาจจำแนกได้เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและประเพณีการละเล่นต่าง ๆ คือ

๑) ประเพณีในวัยเด็ก

ประเพณีการเกิดของชาวลาโวโซ่งปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ด้วยมีการรับและผสมผสานวัฒนธรรมพุทธเข้าไว้ด้วย ตามธรรมเนียมดั้งเดิมแล้วตั้งแต่ผู้เป็นแม่รู้ตนเองว่ามีครรภ์ ผู้เป็นแม่คงทำงานตามปกติโดยเชื่อว่าการได้ออกแรงจะทำให้คลอดลูกง่าย ก่อนคลอดมีการทำพิธีเช่นผีเรือน เรียกว่า “วานขวัญผีเรือน” โดยหมอขวัญเป็นผู้ทำพิธีฆ่าไก่เช่นผีญาติพี่น้องที่ตายทั้งกลมหรือตายในขณะคลอดลูก เพื่อไม่ให้มารบกวนในขณะคลอด เมื่อเด็กคลอดแล้วจะตัดสายรก ซึ่งเรียกว่า “สายแห่” จากนั้นอาบน้ำเด็กด้วยน้ำอุ่นแล้วนำไปวางในกระด้ง รองจนกระทั่งสายรกลุดออกมา นำรกใส่กระบอกไม้ไผ่แล้วเอาไปแขวนที่คอกไม้ใหญ่ในป่า ส่วนผู้ที่เป็นแม่ก็ให้ล้างทำความสะอาดร่างกาย เล็กน้อยแล้วนั่งอยู่ไฟเป็นเวลา ๑ เดือน เรียกว่า “อยู่กำเดือน” ขณะอยู่ไฟต้องอาบน้ำร้อนต้มผสมใบไม้ซึ่งเป็นสมุนไพรพื้นบ้านจนครบเดือน ในระยะแรกของการอยู่ไฟจะนั่งอยู่ที่เตาไฟตลอดเวลา ๓ วัน เรียกว่า “อยู่กำไฟ” แม่กำเดือนหรือหญิงที่อยู่ไฟจะรับประทานได้เฉพาะข้าวเหนียวหนึ่ง กับเกลือคั่วหรือเกลือเผาจนครบ ๓ วัน จึงออกกำไฟ จากนั้นมีการเช่นผียาไฟโดยใช้ไข่ไก่ ๑ ฟองไปวางไว้ที่ทารก แรกคลอดทำพิธีเช่นสู่ขวัญเพื่อให้ดูแลรักษาเด็กน้อยที่เกิดใหม่ สำหรับแม่ใช้ไก่ต้ม ข้าวต้ม ขนม จัดใส่สำหรับทำพิธีสู่ขวัญ เมื่อถึงเวลากลางคืนก็ให้แม่และเด็กน้อยย้ายไปนอน ที่นอนตามปกติ แต่ผู้เป็นแม่จะต้องอยู่ไฟต่อไปจนครบ ๓๐ วันจึงสามารถออกจากกำเดือนได้ แต่ในปัจจุบันคนลาโวโซ่งส่วนใหญ่คลอดลูก ที่โรงพยาบาลจึงไม่พบเห็นการประกอบพิธีเช่นนี้แล้ว

ในการศึกษาอบรม พ่อจะสอนลูกชายให้รู้จักการทำไร่ไถนา จักสาน เช่น สานกะเหล็บ กระบุง ช้อง ไซ และภาชนะต่าง ๆ ส่วนแม่จะสอนลูกสาวให้รู้จักเย็บเย้าการเรือน ปั่นฝ้าย เลี้ยงไหม สานไหม ทอผ้า และการประดิษฐ์ลวดลายต่าง ๆ บนผืนผ้า

๒) ประเพณีในวัยหนุ่ม

ประเพณีการบวช การบวชเป็นประเพณีที่เกิดขึ้นภายหลัง(ก่อนหน้านั้นประมาณ ๕๐ ปี) เมื่อคนเชื้อสายลาโวโซ่งเข้ามาอยู่ร่วมกับคนไทยในประเทศไทย จึงรับเอาประเพณีบวชในพุทธศาสนาเข้าไว้ด้วยโดยผสมผสานกับวัฒนธรรมตนและถือเป็นประเพณีปฏิบัติที่สำคัญ เมื่อเด็กหนุ่มอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์จะเข้ารับการบวช ก่อนบวชประมาณ ๑๕ วันจะไปอยู่วัดเพื่อฝึกท่องบทสวดและเรียนรู้การใช้ชีวิตสมณเพศ และช่วยเหลืองานวัด สำหรับพิธีต่าง ๆ ในการบวชจะคล้าย ๆ กับคนไทย นอกจากมีธรรมเนียมปฏิบัติบางอย่างเกี่ยวกับผี ที่แตกต่างออกไป เช่น การบอกกล่าวผีเรือนในกะล้อห้อง

ประเพณีการเลือกคู่ครอง เมื่ออายุย่างเข้าสู่วัยหนุ่มวัยสาว ผู้สาวจะชวนเพื่อน ๆ ไปลงช่วงปั่นฝ้ายเป็นกลุ่ม ๆ ในยามค่ำคืนของฤดูหนาว ส่วนผู้บ่าวก็จะชวนกันไปเยี่ยมสาวปั่นฝ้าย โดยเป่าปี่แล้วขับลาโวโซ่งวงเวียนไปตามช่วงโน้้นบ้างช่วงนี้บ้าง มีการขับโต้ตอบกันไปมาระหว่างหนุ่มสาวจนตีกต้นจึงกลับขึ้นเรือนโดยมีผู้บ่าวที่ชอบพอกันติดตามไปส่ง กระทำเช่นนี้เป็นกิจวัตรประจำจนเกิดความรักซึ่งกันและกัน ฝ่ายชายจะเล่าให้พ่อแม่ฟังเกี่ยวกับเรื่องที่ตนไปรักมักผู้สาวแล้วอยากได้เป็นภรรยา หลังจากนั้นพ่อแม่ก็จะไปหารือ บรรดาลุงป้าน้าอาที่นับถือ แล้วแต่ง "พ่อใช้" ไปถามผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง ๒-๓ ครั้ง โดยปกติการไปถามครั้งแรกหรือครั้งที่สองพ่อแม่ฝ่ายหญิงจะยังไม่ตอบตกลงหรืออาจบอกปัดก็ได้

ดังนั้นจึงไปถามอีกเป็นครั้งที่สามเรียกว่า “ถามขาด” เมื่อพ่อแม่ฝ่ายหญิงตอบรับก็เป็นอันว่าตกลงให้แต่งงานกันได้ หลังจากนั้นจะเตรียม “พิธีกินตองน้อย” เป็นพิธีสู้อเรียกว่า “ไปสอง” ฝ่ายชายจะจัดเตรียมพริกขี้หนูหรือขันทมาสุ่อ โดยฆ่าไก่ ๔ ตัว แยกเป็น ๔ ห่อ สิ่งของประกอบพิธีสู้อจะทำเป็นห่ออย่างละ ๔ ห่อ ได้แก่ ปลาปิ้ง ๔ ห่อ หนังกาด ๔ ห่อ (เปลือกไม้ใช้เดียวกับหมาก) พลุ ๔ ห่อ เหล้า ๔ ขวด จัดใส่สำหรับมอบให้แม่แก่ญาติฝ่ายเจ้าสาว แล้วมอบตัวเป็น “เขยกว้น” ในวันนั้น เพื่อเตรียม “พิธีกินตองใหญ่(แต่งงาน)” ต่อไป เขยกว้นจะอาศัยอยู่ที่บ้านเจ้าสาวเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่พิธีกินตอง โดยใช้เวลา ๒ เดือน ถึง ๑ ปี บางรายอาจใช้เวลา ๓-๔ ปี และยังไม่มียศอยู่กินกันฉันสามีภรรยา เพราะผิผีเรือน จะต้องนอนอยู่ทางกว้น(ปลายเท้าของพ่อตาแม่ยาย) หลังจากพิธีสอง ฝ่ายหญิงยังมีสิทธิเสรีในการพูดคุยกับผู้ชายคนอื่นที่เกี่ยวพาราสิ โดยว่าที่สามีจะต้องทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นและไม่โกรธ ทั้งนี้เพื่อทดสอบความอดทน อดกลั้นในอารมณ์

ประเพณีแต่งงาน หรือพิธีแต่งงานหรือกินตองใหญ่ เป็นพิธีแต่งงานของลาวโซ่ง มีกำหนด ๓ วัน บางครั้งจะจัดพิธีพร้อมกับการ“เสนเรือน” วันแรกฝ่ายชายจะทำพิธีเช่นผีเรือนที่บ้านเจ้าสาว โดยฆ่าหมู ๑ ตัว ไก่ ๘ ตัว ปลาปิ้ง ๘ ห่อ หาด ๘ ห่อ พลุ ๘ ห่อ เหล้าไห ๒ ไห พร้อมกับเงินสินเลี้ยงหรือค่าน้ำนม ๕ หมัน ๒ ปี ฆ่าควาย ๑ ตัว เลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน วันที่สองสะใภ้ใหม่จะไปเยี่ยมพ่อแม่ปู่ย่า คือ ไปเยี่ยมพ่อแม่ของสามีตั้งแต่ตอนเช้าเพื่อแสดงความเคารพ สะใภ้จะต้องมีของไปฝาก เช่น ผ้าเปียว (ผ้าคลุมศีรษะของสตรีเผ่าลาวโซ่ง) ผ้าปู ที่นอน ซิ่นไหม เสื้อ ถ้วยยาม ที่ทาจากฝีมือของตนเอง ส่วนพ่อแม่ย่าจะให้เงินรับไหว้จำนวน ๕-๑๐ หมัน หรือให้สิ่งของตอบแทนตามสมควรแก่ฐานะ หลังจากนั้นก็จะไปบไหว้ญาติผู้ใหญ่ของสามี จนกระทั่งถึงตอนบ่ายจึงเดินทางกลับไปรับประทานอาหารเรียกว่า “กินงายหัว” ส่วนวันที่สามของพิธีแต่งงานเป็นวันสรุปเพื่อเก็บของที่เยี่ยมมาจัดงานส่งทอาหารเลี้ยงผู้ที่อยู่ช่วยงาน ส่วนมากจะเป็นญาติพี่น้องเพื่อนสนิทและเพื่อนบ้านใกล้เคียง ธรรมเนียมดั้งเดิมของลาวโซ่ง ผู้เป็นชายจะต้องอยู่ที่บ้านของพ่อตาแม่ยาย มีกำหนดนานถึง ๑๒ ปี จึงจะมีสิทธิ์กลับคืนไปอยู่กับพ่อแม่ฝ่ายสามีหรือปลูกเรือนใหญ่อยู่ใกล้ ๆ กับพ่อแม่และญาติฝ่ายสามี ต่อมาลดลงเหลือ ๘ ปี ปัจจุบันลดลงเหลือ ๔ ปี “มานทาง” หญิงใดมีท้องนอกสมรสเรียกว่า “มานทาง” จะถูกสังคมลงโทษ โดยถูกอานาจการปกครองของหมู่บ้านปรับไหมทั้งชายและหญิงเป็นเงิน ๑ หมัน ๕ ปี เรียกว่า “เงินล้างน้ำล้างท่า” แล้วให้อยู่กินเป็นสามี-ภรรยาอีก ถ้าหากฝ่ายชายไม่ยอมรับเป็นภรรยาจะต้องเสียค่าปรับไหมให้แก่ฝ่ายหญิงเป็นเงิน ๓๐ หมัน ในกรณีที่หญิงนั้นตายจะถูกชาวบ้านปรับไหมเรียกว่า “เฮียวขาว” โดยให้ฆ่าควาย ๑ ตัวเพื่อเลี้ยงผู้มาช่วยงานศพแล้วมอบความรับผิดชอบการจัดงานศพให้ฝ่ายชายรับภาระทั้งหมด การแต่งงานของลาวโซ่ง การแต่งงาน จะเกิดขึ้นได้ขึ้นอยู่กับฝ่ายหญิง การเลือกคู่ครองเป็นอิสระ เห็นได้ในประเพณีลงช่วงเล่น คอนบนลานกว้าง ซึ่งเป็นลานนวดข้าว ตกกลางคืนหลังจากทำไร่ไถนาแล้ว หญิงสาวจะมานั่งทำงานในลานช่วง เช่น ปั่นฝ้าย กรอไหม เย็บปักถักร้อย ตาข้าว ฯลฯ ลานนี้เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวพบปะกัน หนุ่มสาวจะนัดเจอกันหลังช่วงเสร็จแล้ว ระหว่างคุยกันห้ามชายแตะต้องตัวหญิงสาว ถ้าแตะต้องตัวถือว่าผิผี ผู้ชายต้องเอาดอกไม้ รูปเทียน เหล้า หมากพลุและเงิน จำนวนหนึ่งมาขอขมาผีเรือนและพ่อแม่ฝ่ายหญิง เมื่อชายหญิงตกลงใจที่จะใช้ชีวิตร่วมกันแล้ว ฝ่ายชายต้องไปสู้อหญิง มีการหมั้นและเรียกสินสอด หลังแต่งงาน หนุ่มสาวต้องแยกครัวเรือนจากพ่อตาแม่ยายทันที การแต่งงานต้องแต่งในเดือนคู่เท่านั้น ชายหนุ่มกับหญิงสาวจาวโซ่ง ถ้ามีความรักใคร่ชอบพอกันถึงขั้นตกลงจะใช้ชีวิตร่วมกันหรือแต่งงานกัน เพื่อจะทราบข่าวฝ่ายชายจะส่งผู้ใหญ่ไปเจรจาหาบาทบาทกับพ่อแม่ของฝ่ายหญิง ผู้หญิง

นั้นรักใคร่ชอบพอกับฝ่ายชายจริงหรือไม่ เรียกว่า “ไปเจาะ” พ่อแม่ฝ่ายหญิงก็จะถามลูกสาวของตัวเองว่า มีความพอใจรักใคร่กับฝ่ายชายจริงหรือไม่ ยินดีตกลงใจจะแต่งงานกับฝ่ายชายหรือไม่ หรือยินดีตอบรับการมาทาบทามสู่ขอของฝ่ายชายในครั้งนี้อหรือไม่ เป็นต้น ประมาณ ๒-๓ วัน ผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะไปเจรจากถามไถ่ดูว่าพ่อแม่ของฝ่ายหญิงตกลงที่จะรับลูกชายเป็นชายใหม่ และลูกสาวตกลงหรือไม่ ถ้าตกลงก็จะสอบถามเกี่ยวกับค่าเลี้ยงดูและค่าน้ำตุน้ำนม หรือ ค่าสินสอดทองหมั้นนั่นเอง ผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะยังไม่รับปากตกลงในทันที จะต้องกลับมาปรึกษา เรียกว่า “ไปปอง” หรือ “ไปขอ” เมื่อทางฝ่ายชายตกลงเรียบร้อยแล้ว จะหาวันที่เป็นฤกษ์ดีและกำหนดวันแต่ง บอกตกลงตามที่ฝ่ายหญิงเรียกค่าสินสอดทองหมั้น และนัดวันที่เป็นฤกษ์ดีสำหรับการเตรียมงาน เรียกว่า “ไปนัด” หรือ ตกลง เมื่อกำหนดวันเรียบร้อยแล้ว ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง จะต้องเตรียมของที่จำเป็น ที่จะใช้ในพิธีแต่งงาน และเตรียมบอกแขกมาकिनต้อง คำพูดภาษาโชน ที่พูดบอกกับแขกว่า “ ไปจิมกินจิมมวน นำแอ” (จิม) ในกรณีที่ฝ่ายหญิงมีลูกสาวคนเดียว หลังจากแต่งงานกันแล้ว จำเป็นต้องให้ฝ่ายชายมาอยู่ที่บ้านของฝ่ายหญิงด้วย จะเรียกว่า “เขยสู่”

๓) ประเพณีเกี่ยวกับการตาย

ประเพณีลาวโชนเมื่อมีคนตายในหมู่บ้านจะมีการยิงปืนขึ้นฟ้า ๓ นัด เพื่อเป็นสัญญาณบอกกล่าวแก่ชาวบ้าน ซึ่งทุกคนจะหยุดทำงานจนกว่าจะนาศพไปฝัง ภายหลังจากตายบรรดาญาติพี่น้องจะช่วยกันอาบน้ำศพ จากนั้นก็แต่งตัวด้วยชุดเสื้อผ้าของเผ่าลาวโชน นำผ้าแพรสีขามาเย็บเป็นถุงบรรจุศพแล้วใช้ไหมเย็บติดให้เรียบร้อย บรรจุลงในโลงศพโดยใช้ผ้าคลุมหน้าศพไว้ผืนหนึ่ง กรณีเด็กน้อยตายจะไม่ประกอบพิธีกรรมตายวันไหนให้นำไปฝังในวันนั้น ส่วนคนหนุ่มสาวถ้าตายตอนกลางคืนในเช้าวันรุ่งขึ้นให้ฆ่าหมูหรือวัว ควาย ๑ ตัว ทำอาหารจัดสำหรับทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย กินเรียกว่า "เฮ็ดตาย" พอถึงตอนเย็นก็นำไปฝัง ส่วนคนวัยกลางคนหรือผู้สูงอายุตายเก็บศพไว้ ๑-๒ คืน แล้วจึงนำไปฝัง และฆ่าหมูหรือวัวควาย ๑ ตัว เฮ็ดตายให้ผู้ตายในเช้าของวันที่จะนำไปฝัง การทำพิธีฝังฆ่าหมู ๑ ตัว อุทิศให้เรียกว่า “หมูเข้าขุม” หลังจากนั้นอีก ๓ วัน จะทำ “พิธีเฮ็ดเฮียว” ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ โดยนำเครื่องเฮียวไปส่งให้ที่ป่าช้า เมื่อเสร็จพิธีฝังศพ ผู้ไปร่วมพิธีศพทุกคนจะลงไปอาบน้ำชำระร่างกายและสระผมในแม่น้ำ เพื่อชำระสิ่งอัปมงคลทั้งหลายออกจากร่างกาย พอถึงตอนเย็นหมอขวัญจะทำพิธีสู่ขวัญให้แก่ครอบครัวของผู้ตายและผู้ที่เป็นศพ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ทุกคน หลังจากนั้นครอบครัวของผู้ตายจะจัดสำหรับอาหารไปทานอุทิศให้ที่หลุมฝังศพผู้ตายเป็นเวลา ๗ วัน พอครบวันที่เจ็ด เขยกก(หมอนำทำพิธีในงานศพ) จะทำพิธีเชิญขวัญหรือวิญญาณของผู้ตายขึ้นไปเป็นผีเรือน โดยนำไปไว้ด้านในสุดของเรือนเรียกว่า "กะลอหอง" เพื่อปกป้องคุ้มครองลูกหลานและสมาชิกในครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขตลอดไป หลังจากนั้นเมื่อครบรอบวันตายทุก ๆ ๑๐ วัน จะจัดพาข้าวเป็นสารบเล็ก ๆ ทำพิธีเช่นผีเรือนเรียกว่า "เสนเทวดาปาดตง" หรือ "ม้อปาดตง" นำไปวางไว้ที่ห้องผีเรือน โดยใช้อาหารจากที่สมาชิกในครอบครัวรับประทานในชีวิตประจำวัน ส่วนการ "เสนปาดตง" พิเศษจะทำในช่วงเวลาที่ได้ผลผลิตจากการเก็บเกี่ยวข้าว ทำพิธีเสนปาดตงเพื่อทานข้าวใหม่ให้ผีเรือนกินก่อนสมาชิกของครอบครัว เป็นการแสดงความกตัญญูทวดต่อผู้มีพระคุณ เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวและลูกหลาน

ในงานพิธีศพ จะเชิญหมอเสนมาประกอบพิธี เริ่มตั้งแต่การเอาผีลงเรือน และการเอาผีขึ้นเรือน การเอาผีลงเรือน ถ้าผู้ตายถึงแก่กรรมในบ้านเรือน และตั้งศพไว้ในบ้านก่อนจะเคลื่อนย้ายไปประกอบพิธีต่อที่วัด เจ้าภาพจะเชิญหมอเสนมาทำพิธี “เรียกขวัญ” (ช้อนขวัญ) คนในบ้านก่อนไม่ให้

ติดตามผู้ตายไปอยู่ที่อื่น การช้อนขวัญ เริ่มด้วยหมอเสนาถือสวิงเดินนำหน้าขบวนและทำท่าช้อนไปรอบ ๆ บริเวณที่ตั้งโลงศพของผู้ตาย ตามด้วยเจ้าภาพซึ่งเป็นเจ้าของบ้าน เดินถือเสื้อผ้าของคนในบ้านหนึ่งชุด บรรดาญาติพี่น้อง และบุตรหลานทั้งหมดเดินตามหลัง เมื่อวนสามรอบแล้วต้องเข้าไปในห้องผีเรือน เพื่อให้หัวผีเรือนให้ช่วยคุ้มครองอันตราย หรือเคราะห์ร้ายทั้งปวง และให้ขวัญของแต่ละคนกลับมาอยู่กับตนเอง หลังจากนั้นจึงทำพิธีเคลื่อนย้ายศพจากเรือนไปวัด โดยจัดขบวนแห่ให้สวยงาม เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ตายมีการตกแต่งด้วยธง การเอาผีขึ้นเรือน จะทำเมื่อบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ในบ้านตายเท่านั้น เป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้ตาย มิให้วิญญาณของผู้ตายต้องเร่ร่อน เป็นการเชื่อเชิญวิญญาณของผู้ตายให้เข้าไปอยู่ร่วมกับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อจะได้คุ้มครองบุตรหลาน โดยหมอเสนา จะเป็นผู้กำหนดวันเอาผีขึ้นเรือนและเตรียมพิธี หลังจากเผาศพผู้ตายเรียบร้อยแล้ว วันรุ่งขึ้นหมอเสนาจะเก็บอัฐิของผู้ตายบรรจุโกศส่วนหนึ่ง เพื่อให้บุตรหลานนำไปบูชา ณ ห้องผีเรือน ส่วนอัฐิที่เหลือจะใส่ไหนำไปฝังยังสถานที่ที่เตรียมไว้ในป่าช้า และนำบ้านเล็ก ๆ ทำด้วยตอกไม้ไผ่เรียกว่า “หอแก้ว” ปลูกครอบบนบริเวณที่ฝังไหอัฐิไว้ หากผู้ตายเป็นชาย เช่น บิดา ปู่ ตา ฯลฯ จะตกแต่งหอแก้วให้สวยงามด้วยธงไม้ไผ่สูงประมาณห้าวา เรียกว่า “ลากาว” พร้อมทั้งนำผ้าดิบสีขาวขลิบรอบ ๆ ขอบผ้าด้วยผ้าสีต่าง ๆ สลับกันสามสี คือ แดง เหลือง ดำ ผูกติดกับยอดไม้ไผ่ให้มีความยาวพอเหมาะกับการลากาว ปลายยอดลากาวติดรูปหงส์ตัวเล็ก ๆ ทาด้วยไม้จิวแกะสลักงดงาม เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนพาหนะพาผู้ตายกลับไปเมืองแถน หลังจากนั้นจะนำอาหารมาเช่นไหว้ผู้ตาย ทุกเช้าจนครบสามวัน แล้วหมอเสนาจะรื้อหอแก้ว และลากาวทั้งหมดด้วยเชื่อว่า จะได้ไม่มีการตายเกิดขึ้นในครอบครัวนี้อีก และนัดกำหนดวันเอาผีขึ้นเรือนตามความพร้อมของเจ้าภาพ เมื่อถึงวันกำหนดเอาผีขึ้นเรือน หมอเสนาจะเป็นผู้กล่าวเชิญวิญญาณของผู้ตายและทำพิธีเช่นไหว้ในห้องผีเรือน โดยทำพิธีคล้ายการเสนาผีเรือน เริ่มด้วยหมอเสนาจะกล่าวเชิญวิญญาณของผู้ตายให้มารับอาหารที่เตรียมไว้ก่อน แล้วจึงเชิญบรรพบุรุษตามลำดับรายชื่อที่จดไว้ในสมุดผีเรือน ให้มารับอาหารจนครบทุกชื่อเสร็จแล้วจึงทำพิธีกู่ผีเรือนคือ การนำอาหารที่เหลือออกจากปานเผื่อน ทั้งหมดหลังจากเสร็จพิธีเอาผีเรือนขึ้นเรือนเรียบร้อยแล้ว หมอเสนาต้องทำพิธีสู่ขวัญ หรือเรียกขวัญญาติพี่น้องบุตรหลานในครอบครัวผู้ตาย

๔) พิธีเสนาเรือน

พิธีเสนาเรือน เป็นพิธีเช่นไหว้ผีเรือนของชนเผ่าลาวโซ่งซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษได้แก่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ตามปกติพิธีเสนาเรือนจะปฏิบัติกันทุกครอบครัวเป็นประจำ ๒-๓ ปีต่อครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะและความพร้อมของครอบครัว เพื่อคุ้มครองบุตรหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ทามาหากินเจริญก้าวหน้า ผู้ประกอบพิธีกรรมคือ "หมอเสนา" ส่วนผู้ร่วมพิธีได้แก่บรรดาลูกหลานและญาติ ๆ รวมทั้งแขกเชิญ ในกรณีที่เจ้าบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวเป็นพนักงานของรัฐมีตำแหน่งสำคัญ จะเชิญแขกงานจำนวนมาก บางครั้งแขกมาร่วมงาน ๒๐๐-๓๐๐ คน ญาติที่มาร่วมงาน แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือญาติสืบสายโลหิตจะแต่งกายแบบธรรมดา และญาติจากการแต่งงานได้แก่ฝ่ายชายหรือสะใภ้ จะแต่งกายพิเศษด้วยชุด "เสื้อฮี" หรือเสื้อยาวเพื่อเป็นการเคารพผีเรือนและเป็นที่สังเกตให้ผู้มาร่วมงานรู้ว่า เป็นชายหรือสะใภ้ ก่อนทำพิธีเสนาเรือนจะจัดเตรียมสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ได้แก่ เหล้า หมู ๑ ตัว ตามปกติจะเตรียมต้มเหล้าไว้ล่วงหน้าใส่ไหฝังดินไว้ ๖ เดือน ถึง ๑ ปี เพื่อให้ได้เหล้าที่มีคุณภาพดี ส่วนหมูจะเตรียมเลี้ยงไว้ล่วงหน้าเป็นเวลา ๑ ปี พิธีเสนาเรือน เริ่มตั้งแต่ในตอนเช้า โดยมีหมอเสนาเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมในห้องผีเรือน ผู้เข้าร่วมพิธีได้แก่ญาติที่อยู่ในสังหรือตระกูลเดียวกัน พิธีกรรมเริ่มจากเจ้าบ้านยกสำรับเครื่องเช่นถวายผีเรือน จากนั้นหมอเสนาจะเริ่มประกอบพิธีโดยกล่าวเชิญผีเรือนให้มารับ

เครื่องเช่น โดยเรียกชื่อผีเรือนจาก"ปี่บ"รายชื่อผีเรือน ให้มากินเครื่องเช่นทีละคน ขณะที่เรียกชื่อผีเรือน หมอเสนาจะใช้ไม้ทุ (ตะเกียบ) คีบอาหารและเครื่องเช่นป้อนให้ผีเรือนกิน โดยหย่อนลงทางช่องเล็ก ๆ ลงไปได้ถุ่นบ้านแล้วหยอดน้ำตามลงไป จนกระทั่งเรียกชื่อผีเรือนครบทุกคน พิธีเช่นให้ผีกินอาหารเช่นนี้จะทำ ๒ ครั้ง คือมือเช้าและกลางวัน หลังจากนั้นจะเสนเหล่าหลวง โดยใช้เหล่า ๑ ขวด และกับแก้มเป็นเครื่องเช่น หมอเสนาจะทำพิธีเรียกผีบรรพบุรุษมากินตามรายชื่อในปี่ผีเรือนจนครบทุกคนเป็นเสร็จพิธี

พิธีเสนเรือนนี้เป็นพิธีสำคัญของลาวโซ่ง ซึ่งจะขาดหรือละเลยไม่ได้ เนื่องจากเชื่อว่าเป็นการกระทำที่เพิ่มความเป็นสวัสดิมงคลแก่ครอบครัว จะต้องจัดปีละครั้งเป็นอย่างน้อย คำว่า "เสน" แปลว่า เช่น หรือสังเวก เสนเรือน หมายถึงการเช่นไหว้ผีเรือน ได้แก่ การเช่นไหว้ ปู่ย่า ตายาย รวมทั้งบรรพบุรุษทุกคน การทำพิธีเสนเรือน เจ้าภาพจะเชิญหมอเสนา มาเป็นผู้ประกอบพิธีพร้อมกับแจ้งญาติพี่น้องให้ทราบ กำหนดวันทำพิธี และจัดเตรียมเครื่องใช้ในการทำพิธีให้เรียบร้อย เช่น เสื่อฮี - ส้วงฮี สำหรับเจ้าภาพสวมใส่ในขณะทำพิธี ปานเผื่อน (ภาชนะคล้ายกระเจาดขนาดใหญ่ใช้บรรจุอาหารและเครื่องเช่นผีเรือน) ปานข้าว (ภาชนะใส่อาหารในหม้อเสน) ตั่งกำ (เก้าอี้หรือม้านั่งสำหรับหมอเสนนั่งทำพิธีในห้องผีเรือน) และอาหารที่เป็นเครื่องเช่นต่าง ๆ หมูจู้บ (เนื้อหมู เครื่องในหมูยา) แกงไก่กับหน่อไม้เปรี้ยว เนื้อหมูดิบ ซีโครงหมู ไส้หมู ข้าวต้มผัด มันเทศต้ม เผือกต้ม อ้อย ขนมนและผลไม้ต่าง ๆ ตามฤดูกาล ข้าวเหนียวนึ่งเจ็ดห่อ ตะเกียบเจ็ดคู่ หมากพลู บุหรี่และเหล่า เป็นต้น เมื่อได้เวลาเช่นไหว้ผีเรือน เจ้าภาพจะจัดเครื่องเช่นต่าง ๆ บรรจุลงในปานเผื่อนที่เตรียมไว้ และยกเข้าไปวางไว้ในห้องผีเรือนที่เรียกว่า กะล่อห้อง ซึ่งเป็นสถานที่ทำพิธี หมอเสนาจะเริ่มพิธีด้วยการกล่าวเชิญบรรดาผีเรือนที่เป็นบรรพบุรุษของเจ้าภาพ โดยเรียกชื่อบรรพบุรุษตามบัญชีรายชื่อที่เจ้าภาพจดไว้ในสมุดผีเรือน เรียกว่า "ปี่ผีเรือน" จนครบทุกชื่อสามครั้ง เมื่อครบแต่ละครั้ง หมอเสนาจะใช้ตะเกียบคีบหมูกับขนมทิ้งลงในช่องเล็ก ๆ ด้านขวาของห้องผีเรือนแล้วเช่นเหล่าผีเรือนอีกสองครั้ง หลังจากเช่นไหว้ผีเรือนเรียบร้อยแล้ว หมอเสนาจะทำพิธีเสี่ยงทายให้แก่เจ้าภาพเรียกว่า "ส่องไก่" ด้วยการพิจารณาลักษณะของตีนไก่ในแกงหน่อไม้เปรี้ยวที่เจ้าภาพนำมาให้ และทำนายตามลักษณะของตีนไก่ จากนั้นเจ้าภาพจะทำพิธีขอบคุณ หมอเสนาเรียกว่า "พายหมอ" แล้วจึงเลี้ยงอาหารแขกที่มาช่วยงานเป็นอันเสร็จพิธี

๕) ประเพณีวันขึ้นปีใหม่

ตามธรรมเนียมของชาวลาวโซ่งแต่เดิม วันขึ้นปีใหม่นั้นจะเริ่มขึ้นในวันขึ้น ๑ ค่ำของเดือน ๖ ซึ่งถือว่าเป็นวันแรกของการเริ่มทำงานของคนลาวโซ่งหลังจากที่หยุดพักผ่อนตลอดเดือน ๕ ตั้งแต่วันเริ่มปีใหม่จะมีการเริ่มพิธีเสนต่าง ๆ มีการปฏิบัติตัวใหม่ ละทิ้งสิ่งที่ไม่ดี ส่วนกิจกรรมในวันขึ้นปีใหม่อื่น ๆ ก็คล้าย ๆ กับคนไทย คือ การไปวัดทำบุญ^{๒๙}

๔. วิถีชุมชนด้านการละเล่นพื้นบ้านของชุมชนลาวโซ่งดอนมะนาว

ชาวลาวโซ่งจะพักการทำงานคือว่างจากการทำนาในช่วงเดือน ๔ - ๕ จึงมักมีการจัดกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ ในเดือนนี้ การละเล่นซึ่งกลายมาเป็นประเพณีของคนกลุ่มนี้ คือ การลงขวงการอื่นก่อน รำแคน ดังนี้

๑) การลงขวง

^{๒๙} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๙, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

เป็นประเพณีการเกี่ยวสาว โดย “ขวง” หมายถึงลานนัดพบของหญิงสาวจะมีแคร่อยู่ใต้ผิวบ้าน ในตอนเย็นเมื่อว่าง จากการทำงานอื่นแล้ว สาว ๆ ในหมู่บ้านจะมานั่งรวมกันทำงาน เช่น ปั่นฝ้าย กรอ ด้าย ปักหน้าหมอน เป็นต้น หมู่ในหมู่บ้านเดียวกันหรือ หมู่บ้านอื่นจะพากันเดินเที่ยวไปตามขวงต่างๆ และจะเข้าไปสนทนาทักทายกับสาว ๆ ที่นั่งขวงมีการหยอกล้อกันตามสมควรหากคิดจะโอ้ (สนทนา) กับสาวคนใดในเดือนนั้นก็ให้เพื่อนทำหน้าที่เป็นล่ามมาคุยกับสาวคนนั้นก่อน ถ้าสาวเต็มใจ หมู่คนนั้นก็ต้องรอนขวงเล็กแล้ว หมู่สาวก็จะชวนกันไปคุยต่อบนบ้านจะคุยเร็วหรือช้าแล้วแต่ความพอใจ

การลงขวงนี้ เป็นประเพณีมาแต่เดิมเพื่อให้ได้ประโยชน์ทางอ้อมในการผลิต เครื่องใช้ไม้สอย และเป็นโอกาสให้หนุ่มสาวได้รู้จักคุ้นเคยกัน ประเพณีนี้ มีเล่นกันในสมัยก่อน แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว นอกจากประเพณีที่ได้กล่าวมาแล้ว คนลาวโซ่งยังร่วมประเพณีต่างๆ ที่เป็นของคนไทย เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ปัจจุบันคนลาวโซ่งมีการจัดงานที่เรียกว่า “งานลาวโซ่ง” ในช่วงเดือนเมษาซึ่งกลายมาเป็นงานประเพณีของคนเชื้อสายลาวโซ่งทั่วประเทศไทย โดยงานลาวโซ่งของตำบลดอนมะนาวนี้กำหนดจัดขึ้นที่วัดดอนมะนาวในช่วงประเพณีสงกรานต์เป็นประจำทุกปี

๒) การอินกอน การรำแคน

เป็นศิลปะการละเล่นและการแสดงอย่างหนึ่งของชาวลาวโซ่ง นิยมแสดงในงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันตรุษสงกรานต์ การอินกอน การรำแคนจัดเป็นเอกลักษณ์ซึ่งแสดงถึงศิลปวัฒนธรรมและจิตใจของกลุ่มชนในท้องถิ่นนั้น ๆ การรำแคนเป็นการรำตามเสียงเพลง เสียงดนตรีคือเสียงแคน บางจังหวะจะมีลักษณะอ่อนช้อยสวยงาม บางส่วนจะแสดงความสนุกสนานเร้าใจและหยอกล้อกันระหว่างคู่รำหรือรำเกี่ยวพาราสิระหว่างชายหนุ่มหญิงสาว เพลงแคนอย่างหรือแคนสุดสะแนน เป็นเพลงที่มีจังหวะช้าอ่อนช้อย สวยงาม เพลงแคนระบำหรือแคนแกร เป็นเพลงที่แสดงความอ่อนช้อยทำนองงาม ส่วนเพลงแคนเล่น เป็นเพลงที่มีจังหวะสนุกสนาน จังหวะเร้าใจ การเจรจาหยอกล้อกันหรือเกี่ยวพาราสิระหว่างหนุ่มสาว

ปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป การละเล่นพื้นบ้านของชาวลาวโซ่งก็จางหายไป หนุ่มสาวชาวลาวโซ่งไม่อินกอน ฟ้อนแคน แต่ชาวลาวโซ่งยังคงเห็นความสำคัญของการละเล่นพื้นบ้าน ร่วมกันอนุรักษ์ และสืบทอดให้คงอยู่ให้ลูกหลานได้เห็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนโดยจัดให้มีการละเล่นต่าง ๆ การอินกอน ฟ้อนแคน การแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้านในงานชุมนุมชาวลาวโซ่งที่จัดงานที่เรียกว่า “งานประเพณีไทยทรงดำ” ซึ่งจะหมุนเวียนกันจัดไปตามชุมชนลาวโซ่งที่ต่างๆ ในจังหวัดสุพรรณบุรีในช่วงเดือนเมษายน ซึ่งถือเป็นงานประเพณีสำคัญของคนเชื้อสายลาวโซ่งที่จะมาร่วมกันในงานนี้ และมีเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่งจากจังหวัดต่าง ๆ เช่น เพชรบุรี ราชบุรี เข้าร่วมอย่างมากมาย^{๓๐}

๒.๑.๕ สรุปลักษณะของลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี

จากการศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ในพื้นที่ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัย พบว่า ชาวลาวโซ่งโดยทั่วไปมีความผูกพันกับเครือญาติและชาวลาวโซ่งด้วยกันเองค่อนข้างสูง การอยู่ร่วมกันในสังคมของลาวโซ่งแต่เดิมนั้นจะแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ท้าวหรือกลุ่มชนชั้นสูง เป็นการสืบสกุลจากเจ้านายผู้ปกครองในอดีต อีกกลุ่มเป็นชนผู้น้อยหรือผู้สืบสกุล

^{๓๐} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๖, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

จากประชาชนคนทั่วไป ด้านวิถีการดำเนินชีวิตของชาวลาวโซ่ง ในรอบปีมีระบบที่แน่นอน เช่น เดือนอ้าย เป็นฤดูเก็บเกี่ยว, เดือน ๔-๕ ว่าง, เดือน ๖ เตรียมการเพาะปลูก, เดือน ๗-๑๒ ทำนา^{๓๑} การแต่งกายก็ดี ที่อยู่อาศัยก็ดี มีการเปลี่ยนแปลงไปให้เหมาะสมตามยุคสมัยและพื้นที่ การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์จะเห็นได้ในช่วงที่มีการจัดงานประเพณีหรือประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ปัจจุบันจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสำเร็จรูปที่หาซื้อได้ทั่วไปตามท้องตลาด เนื่องจากความจำเป็นด้านเศรษฐกิจ ต้องทำงานนอกบ้านมากขึ้นทำให้ไม่มีเวลาตัดเย็บเสื้อผ้าให้ใส่ได้เหมือนแต่ก่อน ประกอบกับเสื้อผ้าสำเร็จรูปมีวางขายตามท้องตลาดมากมายสามารถเลือกซื้อได้ง่าย รวมถึงวิถีวัฒนธรรมคนเมืองที่เข้ามามีส่วนเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการแต่งกายแบบดั้งเดิมของลาวโซ่ง จึงทำให้ค่านิยมในการแต่งกายของชาวลาวโซ่งได้พัฒนาเปลี่ยนไปตามกระแสสมัยในปัจจุบัน^{๓๒} ชาวลาวโซ่งโดยทั่วไปจะมีวิถีวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตที่ผูกพันกับความเชื่อค่อนข้างมาก ที่จังหวัดสุพรรณบุรีมีการอนุรักษ์สาระสำคัญในกิจกรรมเกี่ยวกับความเชื่อไว้อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผี เพราะลาวโซ่งมีความเชื่อว่าผีมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตประจำวันทั้งเรื่องดีและไม่ดี เช่น พระแม่โพสพ พระแม่ธรณีมีความผูกพันอย่างแนบแน่น ผีที่ชาวลาวโซ่งมีการนับถือและให้ความนับถือมากที่สุดคือ “ผีบรรพบุรุษ” ที่เรียกว่า “ผีเฮือน” หรือ “ผีเรือน” ในการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยแม้จะเปลี่ยนไปจากเดิมเนื่องด้วยมีการปรับปรุงให้เข้ากับยุคสมัยและสภาพพื้นที่^{๓๓} แต่การนับถือผีก็ยังมีบทบาทอย่างมากในการดำเนินชีวิตของลาวโซ่ง เพราะคนโซ่งจะเชื่อว่าทุกๆ สิ่งบนโลกอยู่ภายใต้อำนาจเหนือธรรมชาติหรือผี ดังนั้น เราจึงเห็นผีหรือเทพเจ้าที่ชาวลาวโซ่งนับถือค่อนข้างมาก และผีที่ชาวลาวโซ่งให้การนับถือและให้เคารพมากที่สุดนั้น คือ “ผีบรรพบุรุษ” ที่เรียกว่า “ผีเฮือน” หรือ “ผีเรือน” ในการสร้างบ้านชาวลาวโซ่งทุกครอบครัวและทุกบ้านจะต้องกันห้องขนาดเล็กไว้ยุ่มมในสุดทางด้านขวามือของตัวเรือน เป็นห้องสำหรับผีบรรพบุรุษ(ผีเรือน) เรียกว่า “กะล่อห้อง” ภายในห้องจะมีหิ้งสี่เหลี่ยมสำหรับวาง “บันผีเรือน” หรือ “สมุดจดรายชื่อบรรพบุรุษที่อยู่ในตระกูล” เป็นที่รวมวิญญาณบรรพบุรุษจะมาอยู่รวมกัน เพื่อทำการปกป้องคุ้มครองลูกหลานเครือญาติ^{๓๔} ความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษเป็นระบบควบคุมทางสังคมอย่างหนึ่งของชาวลาวโซ่งให้อยู่ในกรอบของจารีตประเพณีที่ดี อันเป็นพื้นฐานของสังคมชาวลาวโซ่งนอกจากความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษแล้ว ชาวลาวโซ่งยังเคารพนับถือผีต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น ผีฟ้า หรือ แถน ซึ่งเป็นเทวดาที่สิงสถิตอยู่บนฟ้าคอยควบคุมดูแลทุกอย่างให้มีความเรียบร้อย เช่น คอยควบคุม ผีบ้านผีเรือน ผีประจำหมู่บ้าน ให้คอยดูแลคุ้มครองเมืองหรือหมู่บ้านที่ผิตนนั้นๆ สิงสถิตให้มีความร่มเย็นเป็นสุข เป็นต้น ผีเจ้าป่า ผีเจ้าเขา ที่เป็นผีตามธรรมชาติทำหน้าที่ควบคุมดูแลป่าเขาต่างๆ ความเชื่อในผีเหล่านี้มีบทบาทค่อนข้างมากในประเพณีและพิธีกรรมของชาวลาวโซ่งอันก่อให้เกิดรูปแบบสังคมที่ถูกควบคุมด้วยความเชื่อที่ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันสภาพสังคมของชาวลาวโซ่งเริ่มเปลี่ยนไปภายหลังจากการเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมเมืองที่หล่อหลอมเข้ามาสู่ชุมชนจนแทรกแซงและเปลี่ยนรูปแบบทางวัฒนธรรมประเพณีของชาวลาวโซ่งไปจากอดีตอย่างมาก แต่ความเชื่อเรื่องผีและความเชื่อ เรื่องขวัญ

^{๓๑} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๓๗, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๒} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๕, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๓} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๙, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๔} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๓๕, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

ยังคงมีความสัมพันธ์กับสังคมชุมชนลาวโซ่งอย่างใกล้ชิดเหมือนเดิม นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์ด้วย ประเพณีและพิธีกรรมแบบไทยคือพิธีกรรมหรือวัฒนธรรมชาวพุทธ^{๓๕} ได้อย่างดี

ในการดำเนินชีวิตชาวลาวโซ่งจะมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ใช้ชีวิตแบบพอเพียง ยังพบมีการหาคู่ครองตามระเบียบแบบเดิมให้เห็น คือ การ "อันกอน" บทอันกอน บทลงช่วง หนุ่มจะมา เทียวบ้านสาว จะต้องมีบพมาเยื่อนบอกกล่าวเจ้าของบ้าน บทขับที่เจ้าของบ้านจะต้องทักทายและชวน เข้ามาในบ้าน หรือลงช่วงใต้ถุนบ้าน เพื่อทอผ้า หรือปั่นหลอดด้ายตามวิถีชีวิตของไทยทรงดำ ที่แสดงให้เห็นถึง การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มและสาว ที่จะต้องปฏิบัติตามจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัดเพื่อให้เกิด การพอใจระหว่างหนุ่มและสาวที่จะได้ศึกษานิสัยใจคอกันโดยไม่ต้องคลุมถุงชน แต่จะต้องอยู่ในแบบแผน ของวัฒนธรรมประเพณีของไทยทรงดำ ที่จะกระทำเกินเลยมิได้เพราะจะมีการผิดผีตามความเชื่อของบท ขับตามพิธีกรรมต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้ ยังมีบทบาทในการให้ความรู้ การสั่งสอนให้ประพฤติปฏิบัติให้คน เป็นคนดี มีความเชื่อฟังและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของไทยทรงดำ^{๓๖}

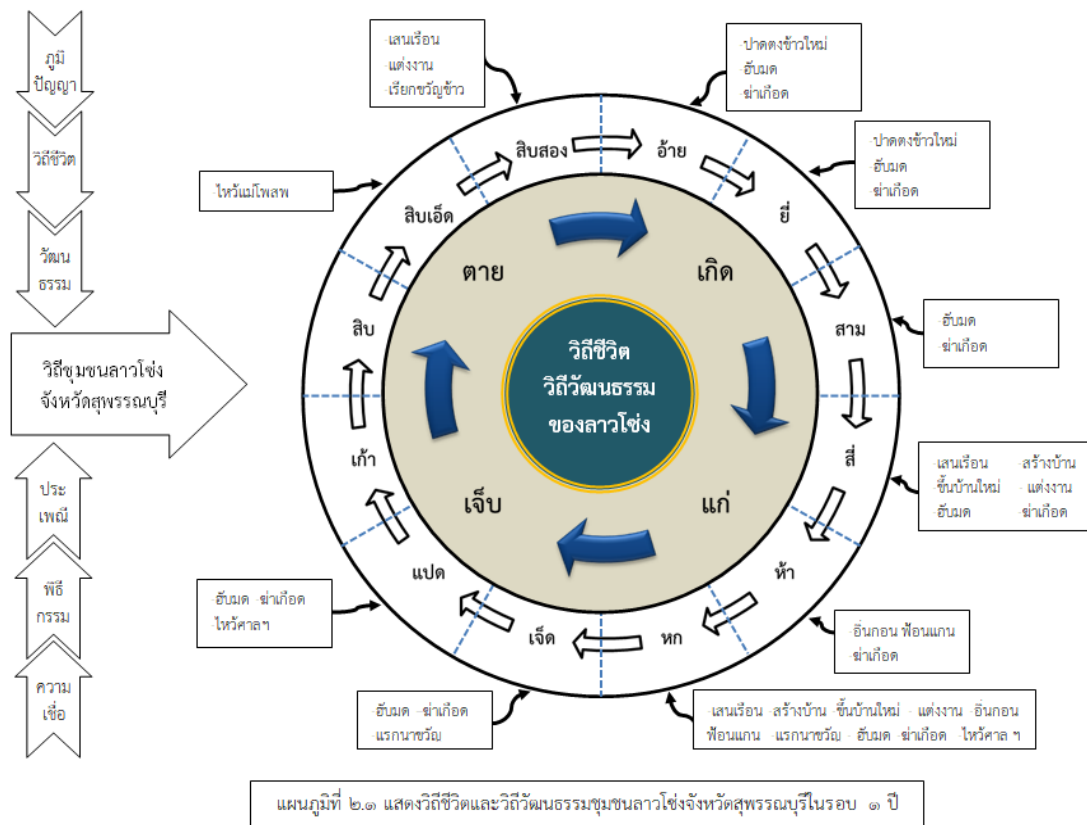
ดังนั้น ในบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อิทธิพลของการศึกษาและการสื่อสารที่พัฒนาขึ้น ทำให้วัฒนธรรมบางอย่างจางหายไป ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ตลอดจนบทเพลงพื้นบ้านหรือบทขับลำนำ ของไทยทรงดำ การเล่นคอนฟ้อนแคน หรือแอ่วลาว หรือกวีลาว ที่หาผู้สืบทอด สืบสาน เรียบเรียง นับวันจะเลือนรางลงไปทุกขณะ และมีแนวโน้มจะสูญหายไปอย่างแน่นอน ควรที่จะมีการส่งเสริมให้ อนุชนรุ่นหลัง มีการอนุรักษ์ สืบทอดความคงอยู่ และการเกิดขึ้นใหม่ เพื่อเป็นการรักษาค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี สืบต่อไป วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การละเล่น ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยทรงดำให้เป็นที่รู้จักทั่วไป ก่อให้เกิดการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมและสร้าง รายได้จากการขายสินค้าเครื่องแต่งกายของไทยทรงดำ ที่ทอขึ้นเองและจำหน่ายเป็นสินค้า OTOP ของ ชุมชน ซึ่งปรัชญาการดำรงชีวิตของไทยทรงดำที่บรรพบุรุษชาวไทยทรงดำได้ ส่งสมคำสอนและปรัชญา การดำรงชีวิตไว้ในเครื่องแต่งกายเอาไว้และตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในปัจจุบัน อีกทั้ง ชุมชน ของชาวลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีนั้น มีการรวมกลุ่มกันเป็นชมรมที่เหนียวแน่นเพื่อร่วมกันสืบสาน อนุรักษ์วัฒนธรรมของตนไว้ ถือเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ อีกทั้งยังมีการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มลาวโซ่งหรือ ไทยทรงดำอื่นๆ ที่มีชื่อเรียกว่า “ชมรมไทยทรงดำ” ในจังหวัดสุพรรณบุรีมีการรวมกลุ่มกันตั้งชมรมใน แต่ละพื้นที่ เช่น ชมรมไทยทรงดำบ้านดอนมะนาว ชมรมไทยทรงดำบ้านดอนมะเกลือ ชมรมไทยทรงดำ สระยายโสม บางพื้นที่ก็มีการสร้างศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมไว้เพื่อให้ลูกหลานหรือผู้สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ เช่น ศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำดอนมะนาวที่วัดดอนมะนาว ทั้งนี้ก็เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมของตนไม่ให้เกิดสูญหายไป แม้วัฒนธรรมบางอย่างแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย หรือตามกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การแต่งกาย แต่ในด้านวิถีความเชื่อ พิธีกรรม จารีต ประเพณี ที่เป็นวิถีชุมชนแล้ว ลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีก็ยังยึดปฏิบัติได้อย่างเหนียวแน่นเช่นเดิม คือ ยึดถือเรื่องความกตัญญูต่อบรรพบุรุษเป็นสำคัญ^{๓๗} โดยในรอบ ๑ ปี จะมีการกำหนดช่วงเวลาการ ประกอบพิธีกรรม กิจกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน ตามวิถีการดำเนินชีวิต วิถี วัฒนธรรม จารีต ประเพณี ที่สืบทอดกันมา เช่น ประเพณีการเสนเรื่อน จะทำในเดือนคู่ คือ เดือน ๔

^{๓๕} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๓๔, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๖} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๖, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๗} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

เดือน ๖ หรือเดือน ๑๒ โดยผู้วิจัยได้สรุปเป็นวิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชุมชนจากที่ปรากฏในชุมชนลาวโขงจังหวัดสุพรรณบุรี ไว้ตามแผนภูมิ ที่ ๒.๑ ดังนี้

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

๒.๒.๑ ความเป็นมาและแนวคิดของทุนทางสังคม

ในสังคมไทย คำว่า “ทุนทางสังคม” ถูกนำมาใช้อย่างมากหลังจากการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ เนื่องจากปัญหาการจัดการทุนทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการนำเข้าคำศัพท์ใหม่ๆ เกี่ยวกับการแสวงหาความร่วมมือมากกว่าการแข่งขันแสวงหากำไร คำว่าทุนทางสังคมจึงถูกนำเข้ามาใช้ในสังคมไทย โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ให้ความหมายของทุนทางสังคมในบริบทของสังคมไทยว่าหมายถึง ผลรวมของสิ่งดีงามต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม ทั้งในส่วนที่ได้จากการสั่งสมและการต่อยอด รวมถึงการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีคุณภาพเพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม บนพื้นฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยแห่งความผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงาม ซึ่งหากนำมาพัฒนาและใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมแล้วจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติและสังคมให้สมดุลและยั่งยืน^{๓๘๘} และ คำว่า “ทุนทางสังคม” ยังถูกนำไปใช้ในหลายบริบทและหลายความหมาย ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างในทางการเมือง เช่น ในบทความของปิยะชาติ มงคลไชยสิทธิ์^{๓๘๙} กล่าวถึงทุนทาง

^{๓๘๘} สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต, ทุนทางสังคม (Social Capital), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://pattanathai.nesdb.go.th/Knowledge_pdf/social_capital.pdf [๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐]

^{๓๘๙} ปิยะชาติ มงคลไชยสิทธิ์, "ทุนทางสังคม", มติชนรายวัน, ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๙๙๑๖, ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๘.

สังคมในฐานะที่เป็นปัจจัยหลักในการกำหนดพื้นฐานของความเป็นนักการเมืองและภาพพจน์ที่จะถูกส่งออกมาเป็นนักการเมืองที่ดี ทำให้การประกอบอาชีพทางการเมืองมีความราบรื่นและส่งผลดีต่อประเทศชาติ ซึ่งในกรณีของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีพื้นฐานทุนทางสังคมมาจากพ่อค้าวานิชภาพของรัฐบาลและภาพพจน์ของรัฐมนตรีเหล่านั้น ในความรู้สึกของประชาชนทั่วไป จึงออกไปในทางตั้งข้อระแวง สงสัยไม่ค่อยจะไว้วางใจนัก โดยเฉพาะในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต เป็นความรู้สึกที่เหมือนกับการมองพ่อค้าวานิชทั่วไปว่าเป็นพวกที่มุ่งแสวงหากำไรสูงสุดให้กับตนเองอย่างเดียวเป็นสำคัญมากกว่าจะคิดเจือจางรับใช้แผ่นดินด้วยความสุจริตใจ

อย่างไรก็ดี การทำความเข้าใจทุนทางสังคมไม่ใช่เป็นเพียงพื้นฐานส่วนบุคคล แต่ต้องมองในลักษณะองค์รวม เพราะทุนทางสังคมเป็นเรื่องของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทอันหลากหลายของสมาชิกในสังคมจนออกมาเป็นสถาบันที่อยู่บนความเชื่อใจ ความร่วมมือกัน และมีเครือข่ายระหว่างกัน จนสุดท้ายทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานให้กับกิจกรรมทั้งหลายที่เกิดทั้งในทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งทุนทางสังคมดังกล่าวจำเป็นต้องใช้เวลาในการสะสมอย่างยาวนาน และสามารถสถาปนาเป็นสถาบันที่จัดความสัมพันธ์ของสมาชิกได้อย่างลงตัว

ทั้งนี้ ได้มีนักวิชาการ หลายท่านได้ให้ความหมายของ “ทุนทางสังคม” ไว้ในหลายมิติทั้งในมิติที่เป็นเรื่องของระบบคิดและในมิติของค่านิยม วัฒนธรรมของประชาชน ความไว้วางใจกันความสำนึก ร่วมกันในความเป็นเจ้าของความเป็นชุมชนเดียวกัน มีจารีตและมีค่านิยมต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน นอกจากนี้นักวิชาการบางท่านเสนอแนวคิดที่ว่า ทุนของชุมชนเป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่งซึ่งประกอบด้วย ทุน ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานวัฒนธรรม ความเอื้ออาทร ความสามัคคี ความไว้วางใจซึ่งกันและกันที่ทำให้คนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีการรวมพลังความคิด และมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งทุนทางสังคมถือเป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นมิติจริยมิติธรรมาภาพ ความเห็นอกเห็นใจ และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันของสมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้าน และบุคคลทั่วไป แล้วขยายวงออกไปเรื่อย ๆ อย่างกว้างขวาง ก็จะนำไปสู่การสะสมทุนทางสังคมในชุมชนนั้น ๆ ในขณะที่นักคิด นักวิจัย และนักวิชาการส่วนใหญ่ให้ทัศนะของทุนทางสังคมไว้อย่างกว้างขวาง โดยวรวุฒิ โรมรัตน์พันธ์^{๕๐} ได้สรุปไว้เป็น ๔ ทัศนะหลัก คือ

๑. ทัศนะเชิงชุมชนนิยม (Communitarian View)

โดยผู้สนับสนุนทัศนะนี้ เห็นว่าทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์โดยตรงกับองค์กรระดับท้องถิ่น เช่น สมาคม สโมสร และองค์กรประชาชน การวัดทุนเหล่านี้คือการพิจารณาจากจำนวนและความหนาแน่นของกลุ่มเหล่านี้ในชุมชนหนึ่ง ๆ นั่นคือยิ่งมีมากยิ่งดี และจะส่งผลต่อการให้ความช่วยเหลือแก่คนยากจน และผู้ด้อยโอกาสในชุมชน อย่างไรก็ตาม ทัศนะนี้มองข้ามผลกระทบในทางลบ ในกรณีที่มีการรวมกลุ่มกันทำ กิจกรรมในทางที่ผิด เช่นการค้ายาเสพติด อาชญากรรม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีผู้โต้แย้งว่า หลักฐานจากหลายประเทศพบว่าการรวมกลุ่มกันในลักษณะนี้ ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าจะนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจเสมอไป เช่นในประเทศเคนยา ที่มีองค์กรชุมชนในลักษณะนี้กว่า ๒๐๐,๐๐๐ องค์กร แต่สมาชิกก็ยังไม่สามารถหลุดพ้นจากปัญหาความยากจนได้เนื่องจากองค์กรเหล่านี้ โดยส่วนใหญ่ไม่ได้

^{๕๐} วรวุฒิ โรมรัตน์พันธ์, *ทุนทางสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชน เป็นสุข, ๒๕๔๘), หน้า ๕๙.

เชื่อมโยงกับองค์กรและทรัพยากรจากภายนอกมากนัก รวมทั้งการไม่สามารถเข้าถึงอำนาจที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่งานได้

๒. ทักษะเชิงเครือข่ายนิยม (Network View)

โดยแนวคิดนี้มองความสัมพันธ์ของคนทั้งในแนวราบ นั่นคือระหว่างคนในชุมชนเดียวกัน และในแนวตั้ง หรือความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับองค์กรอื่น ๆ ที่อยู่ภายนอกชุมชน ซึ่ง **วิรัช วิรัชนิภาวรรณ**^{๔๑} ได้สรุปจากการศึกษาของแกรนโนเวทเทอร์ (Granovetter) พบว่า นอกจากความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนและมีเป้าประสงค์ร่วมกันแล้ว ชุมชนยังต้องการการปฏิสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ๆ ที่มีความแตกต่างทางด้านศาสนา ชนชั้น ชนชาติ เพศ เศรษฐกิจ และสังคมด้วย หากไม่แล้วชุมชนนั้น ๆ จะสนองประโยชน์ให้แก่คนบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยอีกหลายเรื่อง ที่เห็นว่าทุนทางสังคมควรประกอบด้วย ๒ รูปแบบ ได้แก่ “การยึดโยงและเชื่อมโยง” (Bonding and Bridging) มีตัวอย่างที่เป็นเครื่องพิสูจน์ทักษะในเรื่องนี้ ได้แก่ การดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการท้องถิ่นในประเทศกำลังพัฒนาต่างๆ ที่แรกเริ่มจำเป็นต้องพึ่งพาเพื่อนฝูงและคนภายในชุมชน (Bonding) ในด้านต่าง ๆ เช่น เงินลงทุน ทรัพยากร และแหล่งจำหน่ายสินค้า แต่เมื่อธุรกิจขยายตัว ผู้ประกอบการจำเป็นต้องแสวงหาปัจจัยด้านการผลิตและการตลาดจากภายนอก (Bridging) เพิ่มเติมนอกจากนี้ เครือข่ายทางสังคมยังช่วยตอบสนองความต้องการของคนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจระดับต่าง ๆ ด้วย เช่น ในกลุ่มคนยากจน เครือข่ายของคนจนมีบทบาทสำคัญในการคุ้มครอง การจัดการความเสี่ยง และความสามัคคี ในขณะที่กลุ่มคนที่มีฐานะดี เครือข่ายจะช่วยส่งเสริมการทำงานในเชิงรุก เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูลทางด้านเทคโนโลยี และความเป็นไปในตลาดโลกโดยมี เป้าหมายเพื่อเพิ่มผลผลิต กำไร และส่วนแบ่งการตลาด เป็นต้น

๓. ทักษะสถาบันนิยม (Institutional View)

ผู้สนับสนุนทักษะสถาบันนิยม มีความเห็นว่าความสำเร็จของเครือข่ายชุมชนและประชาสังคมต่างเป็นผลพวงของการมีบรรยากาศทางด้านการเมือง กฎหมาย และสถาบัน ที่เอื้อต่อการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่าย โดยชุมชน และเครือข่ายที่ถือได้ว่าเป็นการรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการ ไม่ได้เกิดขึ้นด้วยตัวของตัวเอง แต่จะต้องพึ่งพาปัจจัยทางด้านสถาบันที่เป็นทางการด้วย ทั้งนี้ มีงานวิจัยหลายชิ้นที่พิสูจน์แนวคิดในเรื่องนี้ เช่น การกระจายอำนาจในประเทศบราซิลที่เน้นความสำคัญของการมีระบบบริหารจัดการภาครัฐที่ดี เพื่อเป็นแรงผลักดันให้กิจกรรมในท้องถิ่นหรือชุมชน สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทางตรงกันข้าม การเติบโตทางเศรษฐกิจที่ล่าช้า เป็นผลมาจากสังคม หรือชุมชนที่แตกแยก และมีสถาบันทางการที่อ่อนแอ หรือไม่มีระบบบริหารจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ

๔. ทักษะการรวมพลัง (Synergy View)

นักวิชาการกลุ่มนี้ได้เสนอแนวคิดที่ผสมผสานระหว่างแนวคิดเรื่องเครือข่าย และสถาบันเข้าด้วยกัน และได้ทดลองทำการศึกษาในประเทศต่าง ๆ ๕ ประเทศ (อินเดีย เม็กซิโก รัสเซีย เกาหลีใต้ และบราซิล) ผลการวิจัยโดยสรุป พบว่า การพัฒนาต้องการความร่วมมืออย่างเข้มข้นระหว่างภาคีการพัฒนาต่าง ๆ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างภาครัฐ และภาคประชาสังคม ทั้งนี้ เนื่องจากการดำเนินการทั้งของภาครัฐ และภาคสังคมต่างก่อให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในการบรรลุเป้าหมาย

^{๔๑} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, การบริหารการพัฒนาชุมชนเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๙-๒๒.

ร่วมกัน ในขณะเดียวกัน ภาครัฐ ภาคธุรกิจ และชุมชนเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่สามารถเป็นเจ้าของทรัพยากรที่จำเป็นเพียงพอต่อการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ต้องการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementarities) และการเป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership)

นอกจากนี้ J. Turner^{๔๒} ยังได้จำแนกทุนทางสังคมออกตามขอบเขตและกรอบของการศึกษาที่สำคัญ ๓ ระดับ คือ

๑. ระดับจุลภาค (Micro analytical level) เป็นการศึกษาในรูปแบบเครือข่ายของบุคคลและครัวเรือนที่มีความสัมพันธ์กันในแนวนอน โดยมีบรรทัดฐานและคุณค่าเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน

๒. ระดับกลาง (Me so analytical level) เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ทั้งในแนวตั้งและแนวนอนระหว่างกลุ่มต่างๆ เช่น องค์กรท้องถิ่น ระหว่างชุมชนต่าง ๆ เป็นต้น

๓. ระดับมหภาค (Macro analytical level) เป็นการศึกษาวิจัยในประเด็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ยังหมายรวมถึงสถาบันที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม สิ่งแวดล้อม ประสิทธิภาพในการบริหารงานของรัฐบาล และการติดต่อระหว่างประเทศ

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม^{๔๓} อธิบายไว้ว่า สำหรับประเทศไทย หากกล่าวถึง “ทุนทางสังคม” ที่แปลมาจากคำว่า “Social Capital” ก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นคำใหม่ที่เริ่มมีขึ้นในสังคมไทย ช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี ๒๕๔๐ และจากวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนั้นทำให้ประเทศไทยต้องหันมาทบทวนทิศทางการพัฒนาประเทศ โดยที่รัฐบาลกำหนดให้มีโครงการเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Program : SIP) โดยได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการและเงินกู้จากธนาคารโลกเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยยึดหลักการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมนี้ เริ่มเป็นที่แพร่หลายมากขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ สืบเนื่องจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น รัฐบาลและนักวิชาการทั้งหลายมีแนวคิดที่จะแปรวิกฤตให้เป็นโอกาสในการกอบกู้เศรษฐกิจและสร้างฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงได้มีโครงการการลงทุนเพื่อสังคม (Social Investment Project หรือ SIP) เกิดขึ้นซึ่งประกอบด้วย ๒ แนวทาง คือ แนวทางแรก จัดสรรให้กับโครงการให้มีประสิทธิภาพของภาครัฐตามแผนงานโครงการที่มีอยู่แล้ว ซึ่งสามารถบรรเทาและแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมได้ด้วย ความรวดเร็ว และสำหรับแนวทางที่สอง กระทรวงการคลังมอบหมายให้ธนาคารออมสินเป็นผู้บริหารจัดการกองทุน ๒ กองทุน คือ กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund - SIF) หรือกองทุนชุมชน และกองทุนพัฒนาเมืองในภูมิภาค (Regional Urban Development Fund - RUDF) หรือกองทุนเมือง สำหรับกองทุนชุมชนนั้นจัดตั้งขึ้น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนทั้งในชนบทและในเมือง เพื่อการฟื้นฟูวิกฤตสังคมและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การพึ่งตนเองในระยะยาว โดยให้การสนับสนุนงบประมาณแก่กิจกรรมหรือโครงการที่เสนอโดยองค์กรท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน สถาบันในชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์กรบริหารส่วนตำบล สุขาภิบาล และ

^{๔๒} J. Turner, *The Structural of Sociological Theory*, (Homewood, Ill. : Dorsey Press, 1982), p. 1-15.

^{๔๓} สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, *โครงการจัดสวัสดิการชุมชนเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบากโดยเครือข่ายองค์กรชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๔.

เทศบาล เป็นต้น ซึ่งกองทุน SIF นี้เองทำให้สังคมไทยได้หันกลับมามองคุณค่าที่เราเคยมีอยู่ซึ่งเป็นทุนเดิมเป็นสิ่งที่อยู่ในตัวบุคคล เช่น ความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความเป็นชุมชน เป็นต้น และเป็นสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น ภูมิปัญญา ประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งสิ่งที่เป็นศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน เช่น ผู้นำ กลุ่ม องค์กร เครือข่าย เป็นต้น ซึ่งสิ่งหรือคุณค่าเหล่านี้เป็นทุนทางสังคมที่มีอยู่ แต่ได้ถูกละเลยและมองข้ามไป

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ทุนทางสังคมในบริบทของการพัฒนาในประเทศไทยเป็นผลมาจากข้อผิดพลาดทางการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ประกอบกับธนาคารโลกขานรับกระแสการพัฒนาที่ใช้ทุนทางสังคมเป็นรากฐานในการพัฒนา ทำให้กระแสวิชาการมีการถกแถลงเรื่อง ทุนทางสังคมทั้งในระดับนานาชาติ รวมทั้งประเทศไทยในวงกว้างมากยิ่งขึ้น และเมื่อรัฐบาลกำหนดให้มีโครงการเพื่อการลงทุนทางสังคมให้ความสำคัญกับฐานทุนทางสังคมเป็นรากฐานการพัฒนายิ่งส่งผลให้แนวคิดทุนทางสังคมในประเทศไทยขยายตัวกว้างขวางยิ่งขึ้นในแวดวงการพัฒนาของไทย

๒.๒.๒ ความหมายของทุนทางสังคม

เมื่อมีการพูดถึงคำว่า “ทุนทางสังคม” ปัญหาความไม่ชัดเจนและกว้างเกินไปยังเป็นปัญหาคลุมเครือในการกำหนดความหมายของทุนทางสังคมอยู่มาก มีนักวิชาการหลายท่านทั้งไทยและต่างประเทศ พยายามกำหนดความหมายเพื่อให้เกิดความชัดเจนและครอบคลุมในแง่มุมต่าง ๆ ดังเช่นที่นักวิชาการชาวไทยได้ให้ความหมายไว้หลายท่าน เช่น

นิธิ เอียวศรีวงศ์^{๔๔} ได้กล่าวไว้ว่า ทุนทางสังคมของคนไทย ไม่ใช่มีความหมายเพียงแต่คุณภาพของคนไทย สังคมที่อนามัยดี การศึกษาดี และมีสมรรถภาพในการผลิตเท่านั้น เพราะคนไทยยังมีทุนทางสังคมอีกมากมาย เพียงแต่ไม่มีโอกาสพัฒนาด้านความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอันได้แก่

๑. ความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัว เครือญาติ กับผู้อื่นในชุมชน เช่น แรงงานคืนถิ่น ต้องอาศัยครอบครัวและเครือญาติในการดำรงชีวิต

๒. ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้จากครอบครัวและชุมชนสามารถปรับและเป็นส่วนสนับสนุนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ได้

๓. ความรู้พื้นบ้านเกี่ยวสุขภาพ เช่น สมุนไพร หมอพื้นบ้าน

๔. การรวมกลุ่มเป็นองค์กรประชาชนในชุมชน

๕. การมีความสุขจากความสงบและสันโดษ

๖. การมีเศรษฐกิจที่หมุนเวียนอยู่ในชุมชน เช่น จ้างคนในชุมชน บริโภคทรัพยากรในชุมชน

ทางด้าน **ประภาพรรณ อุ่นอบ**^{๔๕} ก็ได้อธิบายไว้ว่า ทุนทางสังคมมิใช่เรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย หากแต่เป็นคุณค่าเดิมที่สังคมไทย มีอยู่สังคมไทยมีคุณค่าที่เป็นทุนทางสังคมของตนเองมานานแล้วและมีอยู่อย่างมากมาย เช่น

^{๔๔} นิธิ เอียวศรีวงศ์, **ชุมชนเข้มแข็ง ทุนทางสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, ๒๕๔๑), หน้า ๖.

^{๔๕} ประภาพรรณ อุ่นอบ, **ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม**, (นครปฐม : โครงการวิจัยและพัฒนาประชาคมพุทธมณฑล มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๘.

๑. ระบบคุณค่า อุดมการณ์ ความเชื่อ ที่วางอยู่บนพื้นฐานของความเคารพ นอบน้อมต่อธรรมชาติ หรือกำหนดตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ อันมีรากฐานมาจากพุทธศาสนา

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนสรรค์สร้างและสั่งสมมาเพื่อการดำรงชีพ เช่น ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม การแพทย์พื้นบ้าน การอยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งเป็นความรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง (Living Knowledge) และใช้ญาณวิทยา (Epistemology) ที่แตกต่างจากการแสวงหาความรู้แบบตะวันตก เป็นองค์ความรู้ที่กลั่นกรองจากประสบการณ์ที่ละเอียดลึกซึ้งและแนบแน่นกับธรรมชาติอย่างแยกไม่ออก

๓. ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีลักษณะของระบบครอบครัวเครือญาติที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวระนาบเอื้อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในยามตกทุกข์ได้ยาก เช่น ระบบการเอามื้อเอาร่างกันในทุกภาค

๔. กฎ จารีต ประเพณี อันเป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ที่หล่อหลอมจากประสบการณ์ของคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นสำนึกร่วมของคนในชุมชนที่มุ่งสร้างระบบขึ้นมาเพื่อควบคุมชุมชนให้ดำเนินชีวิตไปตามระบบคุณค่า

๕. ระบบธรรมสัทธิตีและการจัดการร่วมกัน เช่น สัทธิตูมชนในการจัดการทรัพยากรอันเป็นสิทธิการใช้และดูแลรักษาสิ่งที่เป็นทรัพย์สินรวมของชุมชน และสาธารณะประโยชน์

๖. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม อันเป็นที่มาของภูมิปัญญา วิถีคิดที่แตกต่างกันไปตามระบบนิเวศ เงื่อนไขที่สำคัญทางเศรษฐกิจ และการเมือง

๗. ผู้นำทางปัญญาของชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาในการดำรงชีพด้านต่าง ๆ อันได้แก่ ผู้อาวุโส พระ หมอพื้นบ้าน ผู้นำเกษตรกร เป็นต้น

๘. กลุ่มองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณะในประชาสังคม เช่น องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มวิชาชีพ นักวิชาการที่ดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในประเด็นต่าง ๆ

ส่วน **เอี่ยม ทองดี**^{๕๖} ก็ได้กล่าวว่า ทูทางสังคมคือปัจจัยที่นำมาใช้เป็นพื้นฐานในกระบวนการสร้างสรรค์ลักษณะต่าง ๆ ของชุมชน ทั้งทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมส่วน **พรรคิน สุขโต**^{๕๗} กล่าวว่า ทูทางสังคมน่าจะได้แก่ ธรรมชาติที่มนุษย์รู้จักและใช้อย่างเอื้ออาทร ความเชื่อ ความคิด ความอ่าน การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งประดิษฐ์คิดค้น ทั้งที่เป็นวัตถุและนามธรรมที่เอื้อให้มนุษย์กับธรรมชาติและมนุษย์กับมนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรต่อกัน สอดคล้องกับ **ประเวศ วะสี**^{๕๘} ที่ได้กล่าวไว้กล่าวว่า ทูทางสังคม คือ ภูมิปัญญาและคุณค่าเดิมของสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นความรู้ทางด้านการเกษตร การรักษาพยาบาลความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติ และความผูกพันภายในชุมชน ฯลฯ

^{๕๖} เอี่ยม ทองดี, “ภูมิปัญญาพื้นบ้านกับการปลูกฝังพฤติกรรมทางจริยธรรม”, **ดรชนนินวารสาร**, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๓ (มกราคม ๒๕๕๒): หน้า ๕๙-๗๓.

^{๕๗} พรรคิน สุขโต, **ทูทางสังคม**, หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็งลำดับที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กองทุนเพื่อสังคม, ๒๕๕๓), หน้า ๕.

^{๕๘} ประเวศ วะสี, **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางพริกพื้นเศรษฐกิจสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๕๒), หน้า ๒๗.

และได้มีนักวิชาการชาวต่างชาติได้ให้ความหมายของทุนทางสังคมไว้อย่างหลากหลาย เช่น

R. Putnam กล่าวไว้ว่า ทุนทางสังคมเป็นส่วนที่เอื้อประโยชน์ต่อทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในประเด็นความสัมพันธ์กันทางสังคม ที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจกันและกันที่ส่งผลให้เกิดความสะดวกต่อการดำเนินการทำงานด้านเศรษฐกิจ

ส่วน A. Portes^{๕๙} ได้อธิบายว่า ทุนทางสังคมออกเป็น ๒ ลักษณะตามแนวทางของความสัมพันธ์ คือ ความสัมพันธ์ในแนวราบ ซึ่งจะมองในเชิงบวกเท่านั้น ในขณะที่ความสัมพันธ์ในแนวตั้งจะมองความสัมพันธ์เป็นเชิงลบ โดยลักษณะทุนทางสังคมสามารถปรากฏเป็นลักษณะหรือคุณสมบัติประจำที่ฝังอยู่ในความสัมพันธ์ความร่วมมือกันของคนในสังคมในขณะที่นักวิจัยทางสังคมวิทยามองว่า ทุนทางสังคม คือ องค์ประกอบที่เชื่อมโยงบุคคลเข้ามาทำกิจกรรมที่มีผลประโยชน์สาธารณะร่วมกันและเรียกปรากฏการณ์นี้ว่าการเกิดกลุ่มประเภทหนึ่ง ซึ่งในทางทฤษฎีแล้ว การเกิดกลุ่มประกอบด้วย

๑. ต้องมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิก
๒. มีโครงสร้างของความสัมพันธ์
๓. มีความเข้าใจในบรรทัดฐาน เป้าหมาย และระบบคุณค่าของกลุ่มร่วมกัน
๔. สมาชิกในกลุ่มมีใจร่วมป็นกัน (Sense of Shared Identity)

และ A. Portes^{๕๐} ยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ทุนทางสังคมสามารถบ่งบอกได้ถึงความสำเร็จและโอกาสของบุคคลที่เป็นสมาชิก ซึ่งนักสังคมวิทยามองทุนทางสังคมออกเป็น ๒ แนวทางคือ

๑. เป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในการกระทำของบุคคลทั่วไป เพราะว่าความแข็งแกร่งทางด้านวัฒนธรรมและบรรทัดฐานของสังคมที่เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตและรูปแบบของชุมชนที่แสดงออกให้เห็นได้ง่ายทั่วไปเช่น การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

๒. เป็นทรัพยากรที่บุคคลทั่วไปสร้างขึ้นมาได้ ยกตัวอย่างเช่น พฤติกรรม การแสดงออกของปัจเจกบุคคลอันเนื่องมาจากผลกระทบของทุนทางสังคมเพราะว่ามันคือระดับ ของการส่งเสริมหรือการถูกลดโทษทางสังคม ทุนทางสังคมจึงเป็นได้ทั้งดีและไม่ดี ทุนทางสังคม ที่มีในระดับสูงสามารถสร้างความสำเร็จหรือการถูกลดโทษทางสังคมที่ได้รับมาจากบรรทัดฐานของสังคมนั้นเอง

J.S Coleman^{๕๑} ได้อธิบายอีกว่า ทุนทางสังคมเป็นชุดของความสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นความสัมพันธ์ที่มีผลมาจากความตั้งใจบนพื้นฐานของความคาดหวังในสิ่งที่ต้องใช้ร่วมกันเป็นชุดของการมีค่านิยมร่วมกันและการมีสำนึกของความไว้วางใจระหว่างกัน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคนหรือมากกว่าที่ได้แสดงออกมา และส่งผลต่อกิจกรรมที่ได้กระทำในมิติดังกล่าว ทำให้เห็นได้ว่าทุนทางสังคมนั้น เป็นโครงสร้างทางสังคมที่เกิดขึ้นกับปัจเจกบุคคลในองค์กร

^{๕๙} A. Portes, "Social Capital : Its Origins and Applications in Modern Sociology", *Annual Review of Sociology*, Vol. 24 (August 1998) : p. 1-24.

^{๕๐} R. Putnam, *Making democracy work: Civic tradition in modern Italy*, (NJ : Princeton University Press, 1993), p. 9.

^{๕๑} J.S Coleman, *a. Foundations of Social Theory*. Cambridge, (MA : Harvard University Press, 1998), p.95.

และทางตรงข้ามในที่มีทุนทางสังคมอ่อนแอก็จะปรากฏความขัดแย้งกันในค่านิยมและการขาดซึ่งความไว้วางใจระหว่างกัน

สอดคล้องกับ F. Fukuyama^{๕๒} อีกท่านที่ได้อธิบายว่า ทุนทางสังคมเป็นชุดของค่านิยมที่ไม่เป็นทางการหรือบรรทัดฐาน/จารีตที่จะจัดว่าเป็นทุนทางสังคมได้นั้นต้องเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับศีลธรรมความดีงาม ซึ่งประเด็นนี้ทำให้ความหมายของทุนทางสังคมมีความชัดเจนยิ่งขึ้นว่าจะต้องเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับศีลธรรมอันดีงามเท่านั้น ถึงแม้ว่าความสัมพันธ์ของสมาชิกจะมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความไว้วางใจกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการมุ่งประโยชน์ร่วมกัน และเป็นความสัมพันธ์กันอย่างไม่เป็นทางการก็ตาม แต่ถ้าความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ไม่สอดคล้องกับหลักศีลธรรมความดีงาม ก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องของทุนทางสังคม

ดังนั้น การให้ความหมายจากนักวิชาการยังมีความหมายที่หลากหลาย กว้างขวาง และแตกต่างกันอยู่ตามมุมมองของแต่ละคน แต่ในหลักการตามแนวคิดพบว่ายังเน้นหนักในเรื่องของความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันของปัจเจกบุคคล ที่แสดงออกในรูปแบบของการรวมกลุ่ม ความไว้วางใจกัน การมีบรรทัดฐานทางสังคมเดียวกัน และรวมถึงการมีเครือข่ายทางสังคม นอกจากนี้ ทุนทางสังคมยังถูกอธิบายด้วยสถานการณ์อีกหลายมิติทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่แสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจนในรูปแบบของการดำเนินชีวิตประจำวัน เชื้อชาติ ศาสนา สถาบัน บรรทัดฐาน ประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้บ่งบอกได้ถึงความเป็นอยู่ของประชาชนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน และส่งเสริมให้งานด้านต่าง ๆ ดีขึ้น เช่น เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การศึกษา สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งการรักษาสิ่งแวดล้อม จากแนวคิดและความหมายดังกล่าว เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเหมาะสมกับสังคมไทย ผู้วิจัยมีความเชื่อว่าทุนทางสังคมมิได้หมายถึงปัจเจกบุคคลใด ๆ จำนวนกลุ่ม องค์กร หรือจำนวนของสถาบันรวมกัน แต่หมายถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันของประชาชนที่แสดงออกในรูปแบบของกิจกรรมการดำเนินชีวิตประจำวัน อันประกอบด้วย การรวมกลุ่ม การมีการศึกษา การมีวัฒนธรรม การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพ ในการทำงานรวมทั้งการมีการบริหารและระบบราชการที่ดี

๒.๒.๓ องค์ประกอบและรูปแบบของทุนทางสังคม

สำหรับทุนทางสังคมในประเทศไทยนั้น **กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์**^{๕๓} กล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ผ่านสิ่งที่เป็นามธรรมและรูปธรรม โดยผ่านองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

๑. ทุนมนุษย์ คือ บุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และนำมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ชุมชน สังคม บนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร มีน้ำใจ มีจิตอาสา ได้แก่ ผู้นำทางสังคม แกนนำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน อาสาสมัครที่มีความรัก เอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีน้ำใจ มีจิตสาธารณะ

^{๕๒} F. Fukuyama, *The great disruption : human nature and the reconstitution of social order*, (New York : Free Press, 1999), p.56.

^{๕๓} อังโน ไมตรี อินทรีย์, **ทุนทางสังคม**, วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช Vol. 10 No. 2 (2018) : ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ เดือนกรกฎาคม ถึง ธันวาคม (๒๕๖๑), หน้า ๑๔ – ๒๕.

ได้รับความไว้วางใจ มีความรู้สติปัญญาและทักษะ มีคุณธรรม มีวินัยมีความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน และได้ใช้ศักยภาพและคุณสมบัติทั้งหลายที่มีทำประโยชน์ต่อชุมชน

๒. **ทุนสถาบัน** คือ การรวมตัวของกลุ่มคนเป็นองค์กรที่มีศรัทธา ความเชื่อมั่น และมีจิตสำนึกร่วมกัน มุ่งมั่นในสิ่งเดียวกันเพื่อพัฒนาสังคมชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นการรวมกลุ่มและสถาบันทางสังคม เป็นเครือข่ายที่มีพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ความเป็นกลุ่มก้อนทำให้มีศักยภาพและพลังที่จะช่วยเหลือกันเองหรือร่วมกันทำประโยชน์เพื่อชุมชน ตัวอย่างของทุนสถาบันในชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ กลุ่มอาชีพ วัด โรงเรียน สถาบันครอบครัว รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์กรการบริหารส่วนตำบล (อบต.) สถานีอนามัย สถานีตำรวจ เป็นต้น

๓. **ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม** คือ การนำเอาองค์ความรู้จากตัวบุคคล ชุมชนภูมิปัญญา ปรากฏท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีต ประเพณีวัฒนธรรม นำไปสู่การใช้ประโยชน์และความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเอง ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมได้แก่ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีไทย สถาปัตยกรรมต่างๆ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน รวมทั้งระบบคุณค่า เช่น คุณธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะ ภูมิปัญญา จารีตประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่สั่งสมสืบทอดกันมา เป็นสายใยของความผูกพัน เป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่สามัคคีเป็นหมู่เหล่ามีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันกัน เป็นสิ่งที่ควบคุมให้คนอยู่ในกรอบของจริยธรรม คุณธรรม เป็นตัวช่วยสนับสนุนการทำความดีอื่นๆ ของชุมชน

๔. **ทุนทรัพยากรธรรมชาติ** เป็นทุนที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น แม่น้ำ น้ำตก ถ้ำ ป่าเขา ของป่า ผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน ทรัพยากรทั้งหลายที่มีอยู่ในชุมชน เป็นสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความผูกพัน เป็นตัวเชื่อมโยงให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นกลุ่ม เป็นเครือข่ายร่วมกัน ใช้ประโยชน์เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ น้ำตก ภูเขา ป่าไม้ เพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและทำให้มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เช่น การร่วมกันพัฒนาผลผลิตของชุมชนให้มีคุณภาพหรือร่วมกันอนุรักษ์ให้คงไว้ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้คนรวมกลุ่มมีสัมพันธ์ภาพที่ดี ช่วยเหลือกันและช่วยงานของส่วนรวม

ส่วน **เสกสรร คำมูลดี และคณะ**^{๕๔} ได้แบ่งทุนทางสังคมออกเป็น ๕ รูปแบบ ได้แก่

ทุนทางสังคมนิรูปแบบแรก คือ จิตวิญญาณ ระบบคุณค่า สำนึกท้องถิ่น ความภาคภูมิใจที่มีต่อถิ่นฐานบ้านเกิด รวมเรียกว่า Spirit Capital สิ่งนี้ในสังคมไทยมีมาตลอดในความรู้สึกรักบ้านรักเมือง เสียสละ และการดูแลสืบต่อ ซึ่งจิตวิญญาณและระบบคุณค่าเหล่านี้เป็นสิ่งที่สังคมไทยมีปรากฏอยู่อย่างชัดเจน ทั้งที่เป็นเรื่องคุณค่า พิธีกรรม ความภาคภูมิใจที่อยู่ในจิตใจของคนในแต่ละสังคม

ทุนทางสังคมนิรูปแบบที่สอง คือ ทุนทางภูมิปัญญา ได้แก่ ความรู้ ภูมิปัญญา และวิถีชุมชนที่แสดงออกทางปัจจัยสี่ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัยรวมไปถึงเครื่องใช้ ของใช้ เครื่องไม้เครื่องมือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตสะท้อนให้เห็นความพอดีความพอเพียง การอยู่ร่วมกันของคน อยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยไม่เอาเปรียบกัน ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงชี้ทิศทางที่จะกลับมาใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา

^{๕๔} เสกสรร คำมูลดี และคณะ, “กระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านแม่หวาน ตำบลป่าเมี่ยง อำเภออดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”, **รายงานวิจัย**, (ชุดโครงการการบริหารจัดการท้องถิ่น : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๗).

ประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากร การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคน รวยกับคนจน คนกับธรรมชาติ และชุมชนกับชุมชนอื่น เป็นต้น

ทุนทางสังคมรูปแบบที่สาม คือ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรบุคคล เป็นทุนที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ เช่น ความรักเพื่อน ความรักศักดิ์ศรีความเป็นคนไทย หรือแม้กระทั่งผู้นำทางความคิด ผู้นำทาง การเกษตร ผู้นำสตรี เยาวชน เหล่านี้ล้วนเป็นสินทรัพย์ที่ไม่มีวันหมดสิ้น ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสามารถใน ระดับหนึ่งและมีความพร้อมที่จะปรับตัวเข้าสู่ความร่วมมือระหว่างองค์กร เครือข่ายกับเครือข่าย เช่น มี อาสาสมัครเข้ามาทำงาน ช่วยเหลือ แบ่งปัน ขยายเครือข่าย ขยายบทเรียน ยิ่งกว่านั้นยังมีทรัพยากร บุคคลที่อยู่ในภาคประชาสังคม ซึ่งหมายถึงชนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษาระดับสูง อยู่ในภาคราชการ ภาค ธุรกิจ ภาคองค์การพัฒนาเอกชนภาคสื่อมวลชน คนเหล่านี้จึงมีความสำคัญในฐานะผู้เชื่อมวัฒนธรรม เมืองและท้องถิ่นเข้าด้วยกัน

ทุนทางสังคมรูปแบบที่สี่ คือ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่มากมาย เพียงแต่เรามองข้ามหรือมองด้วยสายตาของเศรษฐกิจสังคมนิยมทำให้หญ้าเป็น เป็นวัชพืชไปหมดทั้ง ๆ ที่หญ้าต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นยาอายุวัฒนะ ขับปัสสาวะลดความอ้วน รักษาสิว อย่าง หญ้า หัวหนุ หญ้าคา หญ้าแพรก หญ้าหนวดแมว และสมุนไพรอีกนับร้อยที่อยู่หลังบ้าน รอบบ้าน ใน สวน ในป่า และพืชพรรณสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ แร่ธาตุและผลผลิตของธรรมชาติ ดิน น้ำป่า เขา ล้วนเป็นทุนที่ สำคัญ หากชุมชนค้นพบคุณค่าของ สิ่งเหล่านี้ มูลค่าก็ตามมาและไม่จกหมด เพราะใช้เป็นจัดการเป็น

ทุนในรูปแบบสุดท้าย ในทุกสังคมชนบทจะมีการจัดการกองทุนสาธารณะของชุมชนที่ เรียกว่า Social Fund หรือ ทุนโคกทรัพย์ คือทุนที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้าง ร่วมกันผลิตสะสมมาจากบรรพ บุรุษ เรือกสวนไร่นา สิ่งปลูกสร้าง เงินที่สะสม กิจกรรม โครงการต่าง ๆ ที่ทำร่วมกันล้วนเป็นทุนของ ชุมชนอยู่ตลอดมาไม่ว่าจะเป็น กองทุนฌาปนกิจ ธนาคารข้าว กลุ่มออมทรัพย์ธนาคารกระป๋อง เป็นต้น การจัดการทุนทางเศรษฐกิจที่เป็นทั้งปัจจัยการผลิตและปัจจัยการดำรงชีวิตนี้มีอยู่ในทุกชุมชน ทุก ศาสนา ส่งผลให้เกิดกฎเกณฑ์ที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นพี่เป็นน้องไว้วางใจกัน ก่อให้เกิดกฎเกณฑ์ทาง ศีลธรรม ศาสนา จารีต ประเพณี ที่ทำให้คนร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำเดินทางไปทางเดียวกัน

สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^{๕๕} ได้กล่าวถึงรูปแบบทุนทางสังคม หรือการเข้ามามีส่วนร่วมของทุนสังคม โดยแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑) รูปแบบเชิงโครงสร้าง (Structure) หมายถึง บทบาทของเครือข่ายทางสังคมที่ส่งเสริม สนับสนุนโดยกฎ ระเบียบ และจารีตที่ขจัดปัญหา Collective Actions ในสังคมจากการให้แบ่งปัน ข้อมูลข่าวสาร ทุนทางสังคมในรูปแบบนี้จึงมีลักษณะที่เป็นวัตถุประสงค์ (Objective) และสามารถสังเกตการ เกิดขึ้นหรือลดลงได้อย่างชัดเจน และ ๒) รูปแบบเชิงวิถีการคิด (Cognitive) หมายถึง บรรทัดฐาน (Norms) คุณค่า (Value) ความไว้วางใจ (Trust) ทักษะคติ (Attitudes) และความเชื่อ (Belief) ซึ่งมักเป็น สิ่งที่จับต้องยากและไม่เป็นตัวตน (Non-Material) และมีลักษณะเป็นอัตตวิสัย (Subjective) ทำให้การ สังเกตและวัดการมีอยู่หรือเสื่อมสลายได้ยาก

นอกจากนี้สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยังได้สรุปความหมายและ องค์ประกอบของทุนทางสังคมให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ดังนี้ “ทุนทางสังคมเกิดจากการ

^{๕๕} สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ยุทธศาสตร์แผนฯ ๑๑. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.nesac.go.th/office/onesac_papers/papers_files/paper_21.php, [๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำบนฐานของความไว้วางใจ สายใยผูกพันและวัฒนธรรมที่ดั่งงามของสังคมไทย ผ่านระบบความสัมพันธ์ที่มีการสะสมในลักษณะเครือข่ายขององค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม” และได้ให้องค์ประกอบหลักของทุนทางสังคมที่มีบทบาทและลักษณะการยึดโยงให้เกิดเป็นทุนทางสังคมไว้ ๔ องค์ประกอบ คือ

๑. คน มีบทบาทหลักในการพัฒนาประเทศ ที่ต้องได้รับการพัฒนาในทุกมิติ ทั้งด้านสุขภาพ ที่มุ่งให้คนมีร่างกายแข็งแรงสามารถดูแลตนเองได้ ด้านจิตใจให้เป็นคนที่มีจิตใจดี มีน้ำใจ เอื้ออาทร เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความรักชาติ ฯลฯ และด้านสติ ปัญญาเพื่อให้มีศักยภาพและความพร้อมที่จะปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพที่สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เมื่อมารวมตัวร่วมคิดร่วมทำในกิจกรรมต่าง ๆ นำความรู้ที่ตนเองมีอยู่มาแลกเปลี่ยน ก็จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและก่อให้เกิดประโยชน์ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

๒. สถาบัน มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังร่วมของคนในชุมชนและสังคม ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีสถาบันหลัก อาทิ สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานในสังคมที่หล่อหลอมคนตั้งแต่แรกเกิด เป็นแหล่งบ่มเพาะปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดั่งงาม รวมทั้งจิตสำนึก รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม สถาบันศาสนา เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมกลมเกลียวจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี สถาบันศาสนาที่เข้มแข็งจะสร้างศรัทธาให้แก่คนในสังคมและเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สถาบันการเมืองการปกครอง ทำหน้าที่กำกับ ดูแลให้สังคมอยู่ในระบอบแบบแผนและให้คนในสังคมปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดร่วมกัน สถาบันการศึกษาเป็นแหล่งสร้างความรู้ทางวิชาการ ควบคู่ กับคุณธรรม จริยธรรมให้แก่คนในสังคม โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน สถาบันภาคธุรกิจเอกชนซึ่งมีความพร้อมทางด้านการบริหารจัดการ บุคลากร ทรัพยากรและเครือข่าย เมื่อประกอบกับการใช้หลักบรรษัทภิบาลในการดำเนินธุรกิจหรือมีการดำเนินธุรกิจที่มีกิจกรรมที่สร้างสรรค์สังคมแล้ว ก็จะเป็นทุนทางสังคมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมหาศาล สถาบันสื่อ เป็นสถาบันที่สามารถชี้แนะและมีอิทธิพลสูงต่อพฤติกรรมค่านิยมของคนในสังคมในวงกว้าง

๓. วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น ๆ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ เป็นในรูปของความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ดั่งงาม ค่านิยม ความเป็นไทยนอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมที่เป็นในรูปของแหล่งประวัติศาสตร์โบราณสถาน ฯลฯ วัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเองเกิดความหวงแหนภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์ และพัฒนาต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเองครอบครัว ชุมชนและประเทศ

๔. องค์ความรู้ ประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมายาวนานจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีก รุ่นหนึ่ง จากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดความหลากหลายของความรู้ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ และสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติได้อย่างเกื้อกูลกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ที่นำมาใช้ในทางปฏิบัติได้มีความหลากหลายปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อตอบสนองเป้าหมายหรือความต้องการของชุมชนได้ เช่น ความต้องการของตลาด และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

ดังนั้น จากการศึกษาองค์ประกอบของทุนทางสังคมสรุปได้ว่าองค์ประกอบหลักของทุนทางสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญ ประกอบด้วย บุคคล/มนุษย์ คือ บุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถมีจิตสาธารณะ มีความเอื้ออาทร มีน้ำใจ และพร้อมที่จะเสียสละหาประโยชน์เพื่อชุมชน ทุนสถาบัน/องค์กร คือ สถาบัน องค์กร ที่มีส่วนสนับสนุน ผลักดันให้ชุมชนนั้นอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและหาประโยชน์ร่วมกัน ทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จารีตประเพณีที่มีอยู่ในท้องถิ่นรวมถึงค่านิยมและความเชื่อที่ดีของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ คือ ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน เป็นทรัพยากรที่มีอยู่แล้วดั้งเดิม และองค์ประกอบของทุนทางสังคม โดยการมองในเชิงโครงสร้างและหน้าที่ซึ่งแบ่งเป็น ๒ ระดับคือ ระดับมหภาค ได้แก่ แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับกฎหมาย รูปแบบการปกครอง ระดับการปกครอง ระบบความเชื่อและความเชื่อที่สอดคล้องกับกฎหมาย ระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายและระดับการกระจายอำนาจและ ระดับจุลภาค ได้แก่ สารหรือวิธีคิด ความเข้าใจและการเรียนรู้ ค่านิยม (ความไว้วางใจความสามัคคีและการต่างตอบแทน) บรรทัดฐานทางสังคม พฤติกรรม ทศนคติและความเชื่อและการมอบในเชิงบูรณาการหรือผลลัพธ์ ที่มองว่าทุนทางสังคมประกอบด้วยหลักธรรมทางศาสนา สำนึกในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรบุคคลและเครือข่ายบุคคล ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตทางวัฒนธรรม เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของชุมชนและความเอื้ออาทร แต่นักวิชาการและนักปฏิบัติในประเทศไทยกล่าวถึงกันมากซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าเกี่ยวข้องกับบริบทของสังคมไทยมากกว่า ได้แก่ ความเห็นอกเห็นใจ เอื้ออาทร การต่างตอบแทน ช่วยเหลือกัน ความรู้และภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อทางสังคม ศีลธรรมละจารียธรรม การเป็นพวกเดียวกัน รักพวกพ้องทรัพยากร การใช้ประโยชน์ร่วมกัน และสมรรถนะของคน ผู้นำ เป็นต้น

แต่หากลองเชื่อมโยงแนวคิดตั้งแต่ยุคปรัชญาโบราณ นักคิดร่วมสมัย มาจนถึงยุคของนักคิดและนักปฏิบัติในปัจจุบัน ผู้ศึกษาจึงได้พยายามค้นหาองค์ประกอบของทุนทางสังคมจากคำสำคัญและข้อสรุปทั้งหลายที่ได้ถูกกล่าวถึงเพื่อจะได้นำมาเป็นขอบเขตในการศึกษาถึงสถานะและการจัดการทุนทางสังคม อันเป็นทุนที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งในฐานะที่เป็นเสมือนปัจจัยนำเข้า (Input) ในกระบวนการจัดการทุนทางสังคม ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยได้นำเอาองค์ประกอบ ๓ องค์ประกอบที่ได้จากยุคปรัชญาโบราณมาใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งหมวดองค์ประกอบ ๑๒ องค์ประกอบที่ได้จากนักคิดร่วมสมัย มาจนถึงยุคของนักคิดและนักปฏิบัติในปัจจุบัน สามารถสรุปได้ ๓ มิติ ดังนี้

๑. มิติของความรู้ ประกอบด้วย ความรู้ ภูมิ ปัญญาหรือพื้นความรู้ความสามารถของบุคคลที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์รวมถึง สมรรถนะของคนและผู้นำ ซึ่งแสดงถึงความรู้ ความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะที่จำเป็นในการจัดการหรือดำเนินกิจกรรมของชุมชนและสังคม

๒. มิติของความดี ประกอบด้วย บรรทัดฐานทางสังคม หมายถึงแบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ หรือ แบบพฤติกรรมกฎเกณฑ์ หรือคตินิยมที่สังคมกำหนดไว้เป็นมาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติที่สังคมยอมรับว่าดีและถูกต้อง

๓. มิติของความผูกพัน ประกอบด้วย เครือข่ายทางสังคม หมายถึง ชุดของความเกี่ยวพัน Knit และผูกพัน (Ties) ระหว่างกันของบุคคล ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นครอบครัว เพื่อน และคนรู้จักกัน การเกี่ยวพันระหว่างกันของคนในสังคม บุคคลที่มีคนรู้จักมากหรือมีความสัมพันธ์กับคนจำนวนมากแสดงว่าบุคคลนั้นมีเครือข่ายของความเกี่ยวพันมาก (Density Knit) ซึ่งตรงกันข้ามกับบุคคลที่รู้จัก

กับคนอื่น ๆ น้อย แสดงว่าคุณคนนั้นมีเครือข่ายของความเกี่ยวพันน้อย (Loosely Knit) ในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้นบางครั้งคนที่มิเพื่อนมากอาจมีความผูกพันกับเพื่อน ๆ อย่างผิวเผิน (Weak Ties) แต่บางคนอาจจะมีเพื่อนน้อยแต่มีความผูกพันกับเพื่อนอย่างมั่นคง (Strong Ties) ก็เป็นไปได้ ความไว้วางใจ ใน NECTEC's Lexitr on Dictionary ได้แปลคำว่า ความเชื่อใจ ความไว้วางใจ ความไว้วางใจ ซึ่ง คำว่า “ความไว้วางใจ” นี้ตรงข้ามกับคำว่า ความระแวง หรือความแคลงใจ หรือความระแวงสงสัยโดยความไว้วางใจนั้น เป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างคน ๆ นั้นกับบุคคลอื่น ๆ ให้ออกมาในรูปของสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน การเป็นพวกเดียวกัน รักพวกพ้อง เป็นรูปแบบหนึ่งของความรักที่ทำให้คนอยู่เป็นกลุ่มหมู่ญาติ เพื่อนฝูง เพื่อช่วยเหลือกัน ก่อให้เกิดพลังและความสามัคคี

๒.๒.๔ หลักการทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมเป็นผลรวมของพลังแห่งความดีที่มีอยู่ในสังคม ทั้งในส่วนที่ได้จากการสั่งสมและการต่อยอด รวมถึงการรวมตัวของทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ เพื่อสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับส่วนรวม ทุนทางสังคมเกิดจากการร่วมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ โดยคำนึงถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความเป็นอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย ความเป็นธรรมในสังคมและประโยชน์ส่วนรวม โดยมีองค์ประกอบสามประการคือ ทุนทรัพยากรมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ดังที่ **ทิพาพร พิมพ์พิสุทธิ์**^{๕๖} ได้สรุปให้เห็นถึงหลักการของทุนทางสังคมนั้นว่าจะต้องมีกระบวนการเชื่อมโยงให้เกิดเป็นทุน โดยประกอบด้วยองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ

๑. การเชื่อมโยงให้ทุนทางสังคมเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาทางด้านอื่น ๆ ความหลากหลายต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และฐานทรัพยากร ควบคู่กับความต้องการของแต่ละพื้นที่ การพัฒนาอย่างครบวงจร ทั้งการรักษา ฟื้นฟู ต่อยอด และพัฒนา และจะต้องสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง เพื่อให้การพัฒนาทุนทางสังคมเกิดขึ้นในทุกระดับและทุกพื้นที่ ความสำคัญของการพัฒนาทุนทางสังคมมีหลายประการ คือ สร้างพลังแห่งการพัฒนา ซึ่งมาจากการเร่งฟื้นฟู ส่งเสริมวัฒนธรรมที่ดีงาม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ความอบอุ่นแก่ครอบครัว ชุมชน รวมทั้งการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งด้านชีวิตวัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรม

๒. สร้างปัญญาทางวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญา ซึ่งมีความกว้างไกลและลึกซึ้ง มีเหตุและผล มีศักดิ์ศรี เป็นการเรียนรู้อย่างบูรณาการของผู้คนในชุมชนมายาวนาน และสืบทอดเป็นกระแสธารปัญญา ที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคมและสิ่งแวดล้อม เกี่ยวข้องกับคุณค่าทางจิตวิญญาณ อันเป็นความสุขทางจิตวิญญาณ สร้างภูมิคุ้มกันให้สังคม

๓. พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งและกระจายรายได้ ช่วยขจัดปัญหาความยากจน เนื่องจากการประยุกต์ภูมิปัญญากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม เพื่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของคนในชุมชนอย่างเป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๔. สร้างกระบวนการเรียนรู้ องค์ความรู้และการจัดการความรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งการสร้างความรู้ดังกล่าวต้องเริ่มจากฐานของสังคมจากชุมชนวิชาการ จากคนรุ่นใหม่ที่ใช้สติปัญญาทะลวง

^{๕๖} ทิพาพร พิมพ์พิสุทธิ์, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคมบริเวณลุ่มน้ำปิง จ.ตาก เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐).

จุดอ่อนจุดแข็งของวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยกระบวนการวัฒนธรรมศึกษา เพื่อสามารถประสานใช้ทรัพยากรท้องถิ่นทุกด้านให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ดังนั้น กระบวนการทุนทางสังคมจึงประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญอยู่ ๒ ประการคือ ประการแรก คือ ระบบคิดที่มีมาแต่เดิม ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่ปัจเจกชน กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชนได้สืบทอดมาจากบรรพชนในอดีต และประการที่สอง ระบบคิดที่มาจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ในปัจจุบัน รวมทั้งความเชื่อ ศรัทธา ค่านิยม หรือธรรมเนียมปฏิบัติแบบใหม่ ที่สำคัญคือระบบคิดที่เกิดจากค่านิยมที่มีการเอื้ออาทร มีการต่างตอบแทนกัน มีความไว้วางใจระหว่างกัน มีความสามัคคี และวิถีปฏิบัติที่เอื้อต่อกันจะเป็นส่วนที่มีความสัมพันธ์กับส่วนที่เป็นระบบคิดคือเมื่อปัจเจกชน กลุ่มองค์กร สถาบัน หรือชุมชนมีระบบคิดเกี่ยวกับค่านิยมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จะส่งผลให้สมาชิกมีการปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้ออาทรและมีความร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผลลัพธ์จึงอาจเกิดในรูปของทรัพยากรหรือทุนที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ตัวอย่างเช่น การลงแขกทำงานในลักษณะเอาแรงกัน การใช้ทุนทรัพยากรธรรมชาติมีป่าไม้ที่เป็นป่าของชุมชน การพัฒนาทุนภูมิปัญญาของชุมชน ทรัพยากรหรือทุนต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นของสาธารณะที่สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึง และสามารถใช้จ่ายประโยชน์

๒.๒.๕ การประยุกต์ใช้แนวคิดทุนทางสังคม

การประยุกต์ใช้แนวคิดทุนทางสังคมได้มีนักวิชาการชาวไทยและชาวต่างชาติได้กล่าวถึงไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

S. Adler^{๕๗} ได้สรุปประโยชน์ของทุนทางสังคมมี ๓ ประการ คือ ประการแรก ทุนทางสังคมย่อมจะเอื้อประโยชน์ต่อการเข้าถึงทรัพยากรและสารสนเทศที่กว้างขวางโดยใช้ทุนต่ำ ประการที่สอง อำนาจเป็นอิทธิพลที่เกิดจากการมีทุนทางสังคม เช่น ระบบอาวุโสที่บางคนย่อมมีอำนาจเหนือกว่าคนอื่น เนื่องจากพวกเขาได้สร้างบุญคุณแก่คนอื่น ดังนั้นผู้อาวุโสจึงสามารถใช้ความเชื่อศรัทธาที่มีอยู่ออกแนวทางปฏิบัติ ประโยชน์ของอำนาจทำให้มีการร่วมมือ ที่กว้างจากภายนอก และอำนาจก็เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จของงานด้วย และประการสุดท้ายคือความเป็นปึกแผ่นการมีบรรทัดฐานทางสังคมและความศรัทธาที่เข้มแข็งจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมระดับสูงส่งเสริมและสนับสนุนอย่างดีต่อกฎท้องถิ่นและขนบธรรมเนียม และยังลดการควบคุมแบบเป็นทางการได้

J. Coleman^{๕๘} ได้กล่าวว่า เมื่อวิเคราะห์ประโยชน์ของส่วนรวมกับสิ่งภายนอก การเข้าร่วมกันจะบ่งเพาะให้สมาชิกมีอุปนิสัยเรื่องความร่วมมือร่วมใจ ความเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกัน และมีจิตใจเป็นสาธารณะ การมีนิสัยลักษณะนี้ยังส่งผลให้สมาชิกเข้ามาเกี่ยวข้องกับความร่วมมืออื่น ๆ มีจิตเป็นสาธารณะ การมีนิสัยลักษณะนี้ยังส่งผลให้สมาชิกเข้ามาเกี่ยวข้องกับความร่วมมืออื่น ๆ และมีระดับความไว้วางใจสูงในองค์กรธุรกิจ สิ่งภายนอกจะนำพาให้บุคคลทำงานอย่างสามัคคีกลมเกลียวสูงเป็นการแสดงว่ามีพันธะสัญญาต่อเป้าประสงค์ขององค์กร

^{๕๗} S. Adler, Paul and Kwon, Seok-Woo, "Social Capital : Prospects for a New Concept", *Academy of Management Review*. Vol. 27. (January 2002), p. 17-40.

^{๕๘} J. Coleman, "Social Capital in the Creation of Human Capital", *American Journal of Sociology*, Vol. 94. (January 1988), p. 95-120.

นอกจากนี้ยังมีผู้กล่าวถึงประโยชน์ของทุนทางสังคมอีกว่าทำให้เกิดเครือข่ายทางสังคมขึ้น ช่วยให้งานมีประสิทธิภาพรวดเร็วมากขึ้น และลดต้นทุนลง เพื่อให้เกิดจารีตประเพณี ที่ช่วยหนุนเสริมให้ชุมชนมีพลังและเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหาได้ง่ายขึ้น^{๕๙} และยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการยอมรับเรื่องทุนทางสังคมต่อการจัดการความรู้ที่ว่าประโยชน์ของความรู้ที่ได้รับมาจากการมีทุนทางสังคมระดับสูงและมีการมีทุนทางสังคมยังเป็นการสร้างช่องทางสารสนเทศ ที่ทำให้ใช้ระยะเวลาลดน้อยลงและเป็นการลงทุนเพื่อจะทำให้เกิดสารสนเทศร่วมกัน^{๖๐} การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมกับการแบ่งปันความรู้ได้เปลี่ยนความสนใจจากบุคคลได้แบ่งปันความรู้มาเป็นชุมชน ในฐานะที่เป็นการแบ่งปันความรู้ที่มีอยู่จริง ชุมชนและเครือข่ายทางสังคมได้รับการยอมรับว่าเป็นแหล่งสำคัญที่ทำให้เกิดความรู้อีกในการเป็นสมาชิกและการมีพันธะสัญญาาร่วม ทั้งยังเป็นแหล่งความร่วมมือและความไว้วางใจ และยังเป็นสถานที่ในองค์การที่สมาชิกรู้สึกเป็นบ้านมากที่สุด^{๖๑} ในการลงทุนเรื่องทุนทางสังคมแสดงนัยสำคัญว่าเป็นบทบาทสำคัญสำหรับชุมชนต่าง ๆ ภายในชุมชน บุคคลต่าง ๆ ไม่เพียงแต่ลงทุนในการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่นด้วย ฉะนั้นในการแบ่งปันทักษะหรือการปฏิบัติงาน แรงขับเคลื่อนในชุมชนและเงื่อนไขสำคัญจะช่วยให้ชุมชนที่มีความกระตือรือร้นเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันซึ่งก็คือการมีระดับทุนทางสังคมที่สูงนั่นเอง

ดังนั้น จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้สรุปได้ถึงทุนทางสังคมในบริบทของการพัฒนาในประเทศไทยเป็นผลมาจากข้อผิดพลาดทางการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ประกอบกับธนาคารโลกขานรับกระแสการพัฒนาที่ใช้ทุนทางสังคมเป็นรากฐานในการพัฒนา ทำให้กระแสวิชาการมีการถกเถียงเรื่องทุนทางสังคมทั้งในระดับนานาชาติ รวมทั้งประเทศไทยในวงกว้างมากยิ่งขึ้น และเมื่อรัฐบาลกำหนดให้มีโครงการเพื่อการลงทุนทางสังคมให้ความสำคัญกับฐานทุนทางสังคมเป็นรากฐานการพัฒนา ยิ่งส่งผลให้แนวคิดทุนทางสังคมในประเทศไทยขยายตัวกว้างขวางยิ่งขึ้นในแวดวงการพัฒนาของไทย

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

๒.๓.๑ ความเป็นมาของการท่องเที่ยว

McIntosh, R.W., and Charles R.G.^{๖๒} กล่าวว่า การเดินทางท่องเที่ยวในสมัยโบราณมีขอบเขตจำกัดมาก เนื่องจากการขาดความสะดวกในการเดินทาง การคมนาคมมีไม่เพียงพอ ไม่สะดวกและยากลำบาก ทำให้ต้องเสียเวลาในการเดินทางมาก ค่าใช้จ่ายไม่สะดวกสบาย อีกทั้งยังเสี่ยงอันตรายต่าง ๆ นานา การเดินทางในสมัยโบราณ มักจะเป็นการสำรวจเพื่อสนองต่อความอยากรู้อยากเห็นของตน หรือเพื่อขยายอำนาจทางการเมือง การค้าขาย การแสวงหาโชคลาภ การ

^{๕๙} วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์, *ทุนทางสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชน เป็นสุข, ๒๕๔๘), หน้า ๙๑.

^{๖๐} J. Nahapiet, and S. Ghoshal, "Social Capital, Intellectual Capital and the Organizational Advantage", *Academy of Management Review*, Vol.23 (April 1998), p. 242-266.

^{๖๑} E. Wenger, *Communities of Practice*, (New York : Cambridge University Press, 1998), p.9.

^{๖๒} McIntosh, R.W., and Charles R.G., *Tourism : Principles, Practices, Philosophies*, (New York : Wiley Press, 1986), p. 21-28.

อพยพไปตั้งถิ่นฐานในดินแดนต่างถิ่น ซึ่งเป็นเรื่องของความหิวโหย และการหนีภัยนั่นเอง การท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลินจึงยังมีน้อยมาก

ในยุคโบราณของทางตะวันตก การเดินทางในสมัยต้นๆ เป็นการเดินทางไปเพื่อการค้า การศาสนา การรักษาพยาบาล หรือการศึกษา แม้ในพระคริสตธรรมคัมภีร์ฉบับเก่าก็ยังมีบันทึกถึงการค้าและขบวนเดินทางขนาดใหญ่ๆ เอาไว้หลายครั้งด้วยกัน ซึ่งเสรี วังส์ไพจิตร^{๖๓} ได้อธิบายเพิ่มเติมต่อไปอีกว่า ในประเทศกรีกโบราณได้มีการเดินทางไปร่วมกีฬาโอลิมปิกเป็นครั้งแรก ในปี ๗๗๖ ก่อนคริสต์ศักราช ทำให้เกิดธุรกิจที่พึกแรมขึ้น อันเป็นสิ่งจำเป็นทั้งของนักกีฬาและผู้เดินทางอื่นๆ และปัจจุบันนี้กีฬาโอลิมปิกได้กลายเป็นกิจกรรมที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวอย่างหนึ่งด้วย และยิ่งกว่านั้นชาวโรมันในสมัยโบราณได้ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปโดยสะดวกขึ้น เพราะมีการสร้างทางหลายสายเป็นเครือข่ายเชื่อมถึงกัน มีที่พักสำหรับม้าที่ใช้ขับขี่ยานพาหนะมีการเดินทางไปชมวัดสำคัญๆ ในเขตเมดิเตอร์เรเนียน รวมทั้งพีระมิดและอนุสาวรีย์อื่นๆ แหล่งท่องเที่ยวในสมัยแรกๆ นั้น ส่วนใหญ่เน้นที่โบราณสถานเป็นสำคัญ เช่น มหาพีระมิดแห่งอียิปต์ และสฟิงซ์ หรือแม้กระทั่งสวนลอยบาบิโลน (ปัจจุบันอยู่ในประเทศอิรัก) หรือประภาคารใหญ่ในเมืองอเล็กซานเดรีย ประเทศอียิปต์ เป็นต้น ต่อมาก็ได้มีการสนใจท่องเที่ยวในสถานที่ทางธรรมชาติที่แปลกๆ และน่าสนใจ (โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวสมัยใหม่) และนอกจากสนใจในแหล่งน้ำแร่ที่ชาวโรมันชื่นชอบกันมากแล้ว ความนิยมก็ได้แพร่มาที่ประเทศอังกฤษ และทวีปยุโรปในช่วงศตวรรษที่ ๑๘ บ่อน้ำแร่เป็นที่นิยมกันมากในหมู่คนชั้นสูง ทั้งในแง่การบำบัดรักษาโรคและการแสดงฐานะทางสังคม รวมทั้งมีการเดินป่าและเล่นเกมสกีต่างๆ ที่นั่นด้วย จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและการสมาคมที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดทีเดียวในประเทศอังกฤษ ส่วนในสมัยอาณาจักรโรมันและอาณาจักรของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช นักท่องเที่ยวจะประสงค์เดินทางไปยังที่ที่ปลอดภัยและสะดวกสบายเป็นสำคัญ เมื่ออาณาจักรเหล่านี้เจริญขึ้นถึงขีดสูงสุด การท่องเที่ยวและการเดินทางก็มีปริมาณมากและมีความปลอดภัยสูงการนัดหมายและการพักผ่อนวันหยุดก็มีมากเหมือนในปัจจุบัน แต่เมื่ออาณาจักรเหล่านี้ล่มสลายลง การท่องเที่ยวก็ต้องตายตามไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น เพราะเมื่อบ้านเมืองตกต่ำ ถนนหนทางเสื่อมโทรมลง ท้องถิ่นต่างๆ เต็มไปด้วยขโมยและโจรผู้ร้าย ทำให้การเดินทางไม่ปลอดภัย และผู้เดินทางในสมัยปัจจุบันก็เหมือนกับผู้เดินทางในสมัยกรีกโรมัน คือ ไม่ต้องการเดินทางไปยังสถานที่ที่มีชื่อเสียงในทางไม่ปลอดภัยเหล่านั้นเลยแม้แต่สักคนเดียว ในศตวรรษที่ ๑๗ และ ๑๘ ก็มีการท่องเที่ยวเรียกว่า “แกรนด์ทัวร์ (Grand Tour)” เกิดขึ้น ซึ่งประกอบด้วย นักการทูต นักธุรกิจ และนักการศึกษาเดินทางไปทั่วยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมืองใหญ่ๆ ในฝรั่งเศสและอิตาลี เพราะดูเหมือนจะเป็นเรื่องน่าสมัยที่นักการศึกษาจะต้องเดินทางไปศึกษาวิชาการต่างๆ ที่ปารีส โรม ฟลอเรนซ์ และเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมอื่นๆ จึงกล่าวได้ว่า แกรนด์ทัวร์นี้เป็นเรื่องของการเดินทางเพื่อแสวงหาประสบการณ์ทางการศึกษา แต่ต่อมาก็กลายเป็นสภาพไปบ้าง คือหันไปในทางแสวงหาความเพลิดเพลินเสียเป็นส่วนใหญ่

ในปี ค.ศ. ๑๘๒๒ โรเบิร์ต สมาร์ต (Robert Smart) แห่งบริสตอล ประเทศอังกฤษ ได้ประกาศตัวเองเป็นตัวแทนคนแรกของเรือกลไฟโดยสาร เริ่มการจูงตัวโดยสารเรือกลไฟตามท่าเรือหลายแห่ง เช่น ซองแคบปิสตอล และดูบรินแห่งไอร์แลนด์ เป็นต้น

^{๖๓} เสรี วังส์ไพจิตร, *ท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน*, (กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๗), หน้า ๗๔-๗๖.

ในปี ค.ศ. ๑๘๔๑ โทมัส คูก (Thomas Cook) ได้เริ่มเดินรถไฟขบวนพิเศษจากไลเซสเตอร์ (Leicester) ไปลัฟโรว์ (Loughborough) ซึ่งมีระยะทางยาว ๑๒ ไมล์ และในวันที่ ๕ เดือนกรกฎาคมของปีนั้น รถไฟของโทมัส คูกก็รับผู้โดยสารไปกลับถึง ๕๗๐ คน ในราคาคนละ ๑ ชิลลิง ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นรถไฟเดินทางระยะสั้นที่มีการโฆษณาเผยแพร่เป็นครั้งแรก จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า โทมัส คูก เป็นตัวแทนท่องเที่ยวรถไฟระยะทางสั้นๆ เป็นคนแรก และความพยายามของเขาก็ถูกผู้คนเลียนแบบกันไปทั่วโลก แต่อย่างไรก็ตามบริษัทของโทมัส คูกก็เติบโตอย่างรวดเร็ว มีการจัดท่องเที่ยวโดยมีผู้คอยบริการอำนวยความสะดวกไปสู่ยุโรปและต่อมาก็นำไปสู่สหรัฐอเมริกา ต่อมาก็ก็นำไปสู่การท่องเที่ยวทั่วโลก แม้กระทั่งทุกวันนี้บริษัทของโทมัส คูกก็ยังคงดำเนินกิจการอยู่ และเป็นบริษัทหรือองค์การทางการเดินทางท่องเที่ยวที่ใหญ่ที่สุดในโลกอยู่เช่นเดิม

สำหรับความเป็นมาของการเดินทางท่องเที่ยวในสมัยใหม่แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ การท่องเที่ยวในสมัยหลังปฏิวัติอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวสมัยปัจจุบัน ความแตกต่างกันคือ

๑. หลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม คือ ตั้งแต่ตอนปลายของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ จนถึงก่อนหน้าสงครามโลกครั้งที่ ๒ การท่องเที่ยวได้ขยายตัวขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งการขยายตัวของการท่องเที่ยวในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ เป็นผลมาจากปัจจัยดังต่อไปนี้ คือ ๑) การพัฒนาด้านการคมนาคมขนส่ง มีการพัฒนาด้านการคมนาคมขนส่งทางรถไฟ ทางรถยนต์ ทางเรือ และทางเครื่องบิน ทำให้การเดินทางสะดวกรวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายน้อยลง อีกทั้งยังใช้เวลาเดินทางน้อยลง ทำให้สามารถเดินทางไปไหนไปมาได้อย่างสะดวกอีกด้วย และ ๒) การพักผ่อนหย่อนใจของสังคมอุตสาหกรรม การปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นผลให้ประเทศทางตะวันตกเปลี่ยนเป็นสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งประชาชนมีรายได้สูงขึ้น และอยู่กันหนาแน่นตามเมืองใหญ่ๆ ประกอบอาชีพตามโรงงานอุตสาหกรรม หรือบริษัทห้างร้านที่มีกำหนดเวลาทำงานและเวลาพักผ่อนที่แน่นอน ลักษณะเช่นนี้ทำให้การเดินทางท่องเที่ยวขยายตัวกว้างขวางมากขึ้น เพราะประชาชนมีทั้งเงินและเวลาที่จะใช้ไปในการท่องเที่ยว รวมทั้งต้องการที่จะพักผ่อนร่างกายและจิตใจ หลังจากที่ได้ทำงานเคร่งเครียดมาแล้วในเมือง หรือในโรงงานอุตสาหกรรม

๒. การท่องเที่ยวสมัยปัจจุบันตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นต้นมา กล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวได้พัฒนาไปอย่างมากในปัจจุบัน อุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้กลายเป็นธุรกิจที่สำคัญของหลายประเทศ ทั้งที่ประเทศพัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา และการท่องเที่ยวได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางครอบคลุมทุกๆ ทวีปที่มีประชากรอาศัยอยู่ จนมีผู้กล่าวว่า ปัจจุบันนี้เราได้เคลื่อนจากการท่องเที่ยวชนิดที่เป็นตัวแทรกเล็กๆ ทางด้านบัญชีมาเป็นสิ่งที่ใหญ่โตที่สุดในด้านการค้าของโลก และในหลาย ๆ ประเทศ การท่องเที่ยวก็ได้กลายเป็นแหล่งสำคัญของรายได้จากการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ

๒.๓.๒ ความหมายของการท่องเที่ยว

วรรณ วรชัญฉวี^{๖๔} ได้อธิบายไว้ว่า การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจการเล่นกีฬาการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมเยือนญาติพี่น้องในพจนานุกรม Webster's Third New International Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า "Tourism" หรือ "การท่องเที่ยว" หมายถึง การเดินทางเพื่อสราญใจ การ

^{๖๔} วรรณ วรชัญฉวี, ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒), หน้า ๔-๕.

บริหารงานธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วน Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยว ผู้ที่เดินทางจากอีกจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เพื่อไฝหาสุขารมณ์หรือ เพื่อความรู้ทางวัฒนธรรมแล้วกลับมา ณ จุดเริ่มต้น คำว่า “การท่องเที่ยว” จึงเป็นคำที่มีความหมายกว้าง มิได้มีความหมายเพียงการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังหมายถึง การเคลื่อนย้ายประชากรจากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่งรวมทั้งการเดินทางภายในประเทศและเดินทางระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน มีกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ได้รับความรู้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ในปัจจุบันการท่องเที่ยวจึงเป็นธุรกิจที่กว้างขวาง ความหมายของ การท่องเที่ยวนี้ อาจสรุปได้ในเงื่อนไข ๓ ประการ คือ ประการแรก ต้องเดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่น ชั่วคราว ประการที่สองต้องเดินทางไปด้วยความสมัครใจและประการสุดท้ายเดินทางด้วยจุดมุ่งหมายใด ๆ ก็ได้ ที่มีใช้เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้

สมชาติ อ้วน^{๖๕} กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเคลื่อนย้ายของผู้คนจากแห่งหนึ่งไปสู่อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งรวมไปถึงการเดินทางภายในประเทศ และการเดินทางระหว่างประเทศ นอกจากนี้การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ เพื่อการกีฬา เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเที่ยวญาติพี่น้องก็นับว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น โดยในหลักเกณฑ์ความหมายกำหนดได้โดยเงื่อนไข ๓ ประการ ๑)เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว ๒)เดินทางด้วยความสมัครใจ ๓)เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ที่มีใช้เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

ปรีชา แดงโรจน์^{๖๖} ได้อ้างถึง คำนิยามการท่องเที่ยวขององค์การสหประชาชาติที่ได้จัดประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยว ณ กรุงโรม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ไว้ว่าหมายถึง กิจกรรมที่มีเงื่อนไขเกี่ยวข้องอยู่ ๓ ประการ คือ ๑) ต้องมีการเดินทาง ๒) ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน และ ๓) ต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทาง และได้อธิบายเพิ่มเติมของจุดมุ่งหมายของการเดินทางท่องเที่ยวไว้ว่า การเดินทางท่องเที่ยวต้องมีใช้เพื่อการประกอบอาชีพ และการไปอยู่ประจำ และเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ เพื่อพักผ่อนในวันหยุด เพื่อวัฒนธรรมหรือศาสนา เพื่อการศึกษา เพื่อการกีฬาและบันเทิง เพื่อชมประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ เพื่องานอดิเรก เพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตร เพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ และเพื่อเข้าร่วมประชุมหรือสัมมนา

McIntosh & Goeldner^{๖๗} กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นผลรวมของปรากฏการณ์ต่าง ๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น จากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจบริการต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกักิจกรรมหรือสร้างความพอใจให้กับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

ธรรมบุญ ประจวบเหมาะ^{๖๘} กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมนันทนาการรูปแบบหนึ่งที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยมีการเดินทางจากที่หนึ่งที่มีกหมายถึงที่อยู่อาศัยไปยังอีกที่หนึ่งที่ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อม

^{๖๕} สมชาติ อ้วน, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการวางแผน, (นครปฐม : ภาควิชาภูมิศาสตร์คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑.

^{๖๖} ปรีชา แดงโรจน์, อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร . ไฟว์ แอนด์ โพรฟิชั่นดิง , ๒๕๕๔), หน้า ๒๙-๓๐.

^{๖๗} McIntosh, Robert W ; Goelder, Charles R ; & Ritchie, J.R. Brent, **Tourism Principles, Practices**, (USA : Philosophies, 1995), p. 138-139

นิคม จารุมณี^{๖๘} กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่หนึ่งที่มีจุดหมายที่อยู่อาศัย ไปยังอีกที่หนึ่งถือเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมโดยมีแรงกระตุ้น (Motivator) จากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านการปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ

สรุปว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังสถานที่ ต่าง ๆ เป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ และพึงพอใจของผู้เดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม หรือเพื่อการประกอบกิจกรรมที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพ และการไปอยู่อาศัย และ การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่มีเงื่อนไขเกี่ยวข้องอยู่ ๓ ประการ คือ ๑) ต้องมีการเดินทาง ๒) ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน และ ๓) ต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทาง และได้อธิบายเพิ่มเติมของจุดมุ่งหมายของการเดินทางท่องเที่ยวไว้ว่า การเดินทางท่องเที่ยวต้องมีใช้เพื่อการประกอบอาชีพ และการไปอยู่ประจำ และเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังต่อไปนี้ ได้แก่ เพื่อพักผ่อนในวันหยุด เพื่อวัฒนธรรมหรือศาสนา เพื่อการศึกษา เพื่อการกีฬาและบันเทิง เพื่อชมประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ เพื่องานอดิเรก เพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตร เพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ และเพื่อเข้าร่วมประชุมหรือสัมมนา

๒.๓.๓ รูปแบบการท่องเที่ยว

UNWTO (องค์การท่องเที่ยวโลก)^{๗๐} ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ ๓ รูปแบบ ได้แก่

๑. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural based Tourism) ประกอบด้วย

๑.๑ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่ง ธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว อย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๒ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของ ผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๓ การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geo-tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่ง ธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงาม ของภูมิทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่โลก ศึกษาธรรมชาติของหิน ดิน แร่ ต่าง ๆ และ

^{๖๘} ธรรมบุญ ประจวบเหมาะ, **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติ**, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๕๓), หน้า ๓.

^{๖๙} นิคม จารุมณี, **การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๑.

^{๗๐} Goeldner, C. R. and Ritchies, B.J., **Tourism: Principles, practices and philosophies**, (New Jersey : John Wiley and Sons, 2006), p. 95-96.

พอสซิล ได้ความรู้ได้มีประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๑.๔ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชม ความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้มีประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

๑.๕ การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการไปชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เช่น สุริยุปราคา ฝนดาวตก จันทรุปราคา และการดูดาวจันทรคติที่ปรากฏในท้องฟ้าแต่ละเดือน เพื่อการเรียนรู้ ระบบสุริยจักรวาล มีความรู้ความประทับใจความทรงจำและประสบการณ์เพิ่มขึ้น บนพื้นฐาน การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม ท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน

๒. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural based Tourism) ประกอบด้วย

๒.๑ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลิน ในสถานที่ท่องเที่ยว ได้รับความรู้และมีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่น พื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของ สภาพแวดล้อมโดยที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๒.๒ การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียะศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่าง ๆ และได้รับความรู้และมีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษา สภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการ การท่องเที่ยว มีเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลินได้ความรู้คุณผลงาน สร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๓. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) ประกอบด้วย

๓.๑ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมเพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายใจ ได้รับความเพลิดเพลินและสุนทรียภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการ การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน หนึ่ง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนี้บางแห่งอาจจัดรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวเพื่อ สุขภาพและความงาม (Health beauty and Spa)

๓.๒ การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-meditation tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้สัจธรรมแห่งชีวิต มีการ

ฝึกทำสมาธิเพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดี เพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมี ส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทย การนวดแผนไทย รำไทย มวยไทย การช่างและงานศิลปหัตถกรรมไทย รวมถึงการบังคับช้างและเป็นควาญช้าง เป็นต้น

๓.๓ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมของชาวบ้าน วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่าง ๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้าน ชาวภูยกูย หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ เป็นต้น เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่ เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๔ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัดความสนใจ ในประเภทกีฬา เช่น กอล์ฟ ดำน้ำ ตกปลา สนุกเกอร์ กระดานโต้คลื่น สกีน้ำ เป็นต้น ให้ได้รับความเพลิดเพลิน ความสนุกสนาน ตื่นเต้น ได้รับ ประสบการณ์และความรู้ใหม่ เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อ การรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการ การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๕ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวแล้วได้รับความสนุกสนานตื่นเต้น หวาดเสียว ผจญภัย มีความทรงจำ ความปลอดภัย และได้ประสบการณ์ใหม่

๓.๖ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ (Home stay & Farm stay) หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือนเพื่อ การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมี ส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

๓.๗ การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long stay) หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ชีวิตใน บันปลาย หลังเกษียณอายุจากการทำงานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มปัจจัยที่ห้าของชีวิตคือการท่องเที่ยว โดยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเฉลี่ย ๓-๔ ครั้งต่อปี คราวละนาน ๆ อย่างน้อย ๑ เดือน

๓.๘ การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive travel) หมายถึง การจูงใจให้แก่อุปกรณ์ลูกค้าของบริษัทที่ประสบความสำเร็จ (มีความเป็นเลิศ) ในการขายสินค้า นั้น ๆ ตาม เป้าหมายหรือเกินเป้าหมาย เช่น กลุ่มผู้แทนบริษัทจำหน่ายรถยนต์ผู้แทนบริษัทจำหน่าย เครื่องใช้ไฟฟ้า ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องสำอาง จากภูมิภาคหรือจังหวัดต่าง ๆ ที่สามารถขาย สินค้าประเภทนั้นได้มากตามที่บริษัทผู้แทนจำหน่ายในประเทศตั้งเป้าหมายไว้เป็นการให้รางวัล และจูงใจให้เที่ยว โดยออกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าที่พักและค่าอาหารระหว่างการเดินทางให้กับผู้ร่วมเดินทาง เป็นการจูงใจรายการพักผ่อนตั้งแต่ ๒-๗ วัน เป็นรายการนำเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ อาจเป็นรายการนำเที่ยวแบบผสมผสานหรือรายการนำเที่ยวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

๓.๙ การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม (MICE หมายถึง M=meeting/I= incentive/C=conference / E=exhibition) เป็นการจําหน่ายให้แก่มูลุ่ลูกค้าของผู้จัดประชุม มีรายการจําหน่ายเที่ยวก่อนการประชุม (pre-tour) และการจัดรายการนำเที่ยวหลังการประชุม (post-tour) โดยการจําหน่ายรายการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อบริการให้กับ ผู้เข้าร่วมประชุมโดยตรง หรือสำหรับผู้ร่วมเดินทางกับผู้ประชุม (สามีหรือภรรยา) อาจเป็นรายการท่องเที่ยววันเดียว หรือรายการท่องเที่ยวพักค้างแรม ๒-๔ วัน โดยคิดราคาแบบเหมา รวมค่าอาหารและบริการท่องเที่ยว

๓.๑๐ การท่องเที่ยวแบบผสมผสานเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้จัดการการท่องเที่ยว คัดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นำมาจัดรายการนำเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่างระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในระยะยาว ตั้งแต่ ๒-๗ วันหรือมากกว่านั้น เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตร (Eco-agro Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและประวัติศาสตร์ (agro-historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (eco-adventure travel) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและประวัติศาสตร์ (Geo-historical Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม (Agro-cultural Tourism) เป็นต้น

นอกจากนี้ในปัจจุบันการท่องเที่ยวได้พิจารณาจากความต้องการหรือพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพิ่มเติมส่งผลให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีแนวคิดใหม่ขึ้นมาเช่น Green tourism ที่คนมาท่องเที่ยวมีความต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือช่วยลดภาวะโลกร้อน เช่น การท่องเที่ยว ในเกาะสมุย หรือ War tourism ที่นักท่องเที่ยวต้องการสัมผัสกับอดีตในสมัยสงคราม เช่น การท่องเที่ยวสะพานข้ามแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรี หรือ Volunteer tourism ที่นักท่องเที่ยวเป็นอาสาสมัครมาช่วยทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในสถานที่และเดินทางท่องเที่ยวต่อ เช่น การที่มีอาสาสมัครมาช่วยงานสึนามิในประเทศไทย เป็นต้น

๒.๓.๔ องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

หากพิจารณาองค์ประกอบของการท่องเที่ยวจะพบว่า การท่องเที่ยวต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ กันหลายปัจจัย จึงจะส่งผลให้การท่องเที่ยวนั้นประสบความสำเร็จสร้างความประทับใจและผลกำไร และการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมใหญ่ที่มีองค์ประกอบเป็นอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้ง ทางตรงและทางอ้อมจำนวนมาก ได้แก่ อุตสาหกรรมการขนส่ง อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่ม อุตสาหกรรมที่พักแรม อุตสาหกรรมนันทนาการ อุตสาหกรรมการผลิตสินค้าและบริการ ข้างเคียงต่าง ๆ ซึ่งได้มีผู้กำหนดแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

Pike Steven^{๗๑} กล่าวถึงคุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวว่า แหล่งท่องเที่ยวเป็นการผสมผสานระหว่างผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ประสบการณ์ และการนำเสนอทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ อื่น ๆ แก่ผู้บริโภค สิ่งสำคัญคือแหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเดินทางมาเยี่ยมชมหรือพักอาศัย ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวควรประกอบด้วยองค์ประกอบ ๖ ประการ ได้แก่ ความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว ความสามารถในการเข้าถึง สิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรม และการบริการแหล่งท่องเที่ยว

^{๗๑} S.D.Pike, Destination Marketing : an integrated marketing communication approach, (Butterworth-Heinemann : Burlington, MA., 2008), p. 134.

พยอม ธรรมบุตร^{๗๒} ได้แบ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเป็น ๕ ประเภทดังนี้

๑. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ได้แก่ การมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เช่น สนามบิน ระบบคมนาคม ตลอดจนบริการด้านอุตสาหกรรมขนส่ง เช่น การขนส่งทางอากาศ ทางบก และทางน้ำ ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึงจุดหมายปลายทาง (Destination) หรือแหล่งท่องเที่ยว (Attraction)

๒. การมีที่พักแรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว (Accommodation) ที่ต้องการค้างคืน ได้แก่ ที่พักประเภทต่าง ๆ เช่น โรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮาส์ โฮมสเตย์ ที่พักแรม ประเภทต่าง ๆ จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับต่าง ๆ กันซึ่งจะทำให้มีราคาและบริการในระดับต่างกัน ได้แก่ ภัตตาคาร สาระว่ายน้ำ บาร์ ฟิตเนสเซ็นเตอร์ ซาวน่า ศูนย์กลางธุรกิจ และสิ่งอำนวยความสะดวก อื่น ๆ

๓. แหล่งท่องเที่ยว (Attractions) นับเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญสูงสุดของการเดินทาง เพราะเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวอาจเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีความโดดเด่น เช่น ดอยอินทนนท์ ซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพของเทือกเขาหิมาลัย หรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เช่น ปราสาทพนมรุ้งซึ่งแสดงถึงความรุ่งเรืองของอาณาจักรขอม ตลอดจนการท่องเที่ยวชนบทเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชาวบ้าน เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถานยุคเก่าแก่ก่อนประวัติศาสตร์ เช่น วัฒนธรรมบ้านเชียง เป็นต้น

๔. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) และกิจกรรมนันทนาการ (Tourist Activities และ Recreational Activities) นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในยุคปัจจุบันเพราะการท่องเที่ยวมิได้หมายถึงแค่การเดินทางไปชมโบราณสถาน อนุสาวรีย์ ความงามของธรรมชาติเท่านั้นแต่เป็นการที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การเดินป่าศึกษาระบบนิเวศเขตเส้นศูนย์สูตรในป่าดิบชื้น การล่องแก่งในแม่น้ำ ท่องถ้ำ การปีนหน้าผา การดำน้ำ ในรูปแบบ Scuba Diving หรือ Snorkeling การพายเรือแคนูในบริเวณป่าชายเลน การตกปลาหมึกในทะเลลึก ตลอดจนการร่วมกิจกรรมกับชุมชนเจ้าบ้าน เช่นการดำนา การเกี่ยวข้าว การร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดจะเป็นประสบการณ์ (Experience) ที่อยู่ในความทรงจำของนักท่องเที่ยวและกิจกรรมดังกล่าวมักก่อให้เกิดการกระจายรายได้

๕. บริการเบ็ดเตล็ดทั้งหมดที่มีให้นักท่องเที่ยว (Ancillary) อาทิเช่น บริการด้านร้านอาหาร โรงพยาบาล ไปรษณีย์ สถานีบริการน้ำ มัน ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ห้องสุขา ฯลฯ องค์ประกอบทั้ง ๕ ประการควรปรากฏอยู่บนระบบฐานข้อมูลการจัดการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งที่เป็นจุดหมายปลายทาง (Destination Management System: DMS)

ดังนั้น การท่องเที่ยวแม้มีปัจจัยหลายอย่างเป็นองค์ประกอบ แต่องค์ประกอบขั้นพื้นฐานที่สำคัญด้านการท่องเที่ยวสรุปได้ ๓ ประการ หรือ 3A's ดังต่อไปนี้

๑. สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attractions) เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของสถานที่ท่องเที่ยว ที่ต้องมีสิ่งดึงดูดใจอย่างใดอย่างหนึ่งในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนสถานที่นั้นๆ ซึ่งมีสิ่งดึงดูดใจย่อมแตกต่างกันไปตามประเภทของสถานที่ท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มก็จะมี ความสนใจในสิ่งดึงดูดที่ความแตกต่างกัน

^{๗๒} พยอม ธรรมบุตร, เอกสารประกอบการเรียนการสอนการเกี่ยวกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๙), หน้า ๑-๓.

๒. เส้นทางคมนาคมขนส่งเข้าถึง (Accessibility) สถานที่ท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียง แต่ถ้าขาดเส้นทางคมนาคมขนส่งแล้ว แม้ว่าแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะมีความน่าสนใจเท่าใดย่อมไร้ความหมายอย่างสิ้นเชิง เพราะไม่สามารถเดินทางไปเยี่ยมชมได้

๓. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) สิ่งอำนวยความสะดวกมีไว้เพื่อบริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวให้ได้รับความสุข ความสบาย และประทับใจ เช่น บริการร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และห้องน้ำ เป็นต้น

๒.๓.๕ ทรัพยากรท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย^{๗๓} ได้แบ่งทรัพยากรท่องเที่ยวออกเป็น ๓ ประเภทหลัก คือ

๑. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ สามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น ภูเขา ป่าไม้ น้ำพุร้อน ถ้ำ น้ำตก ชายทะเล หาดทราย เกาะแก่ง เป็นต้น

๒. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามความประสงค์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกในอดีตและสร้างขึ้นในปัจจุบัน แต่มีสิ่งดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น แบ่งเป็น ๒ ประเภทดังนี้

๒.๑ ประเภทโบราณสถาน เป็นสถานที่ที่มีอายุนับร้อยปี หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของสถานที่นั้นเป็นประโยชน์ในทางประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี เช่น ศาสนสถานอุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเมือง อนุสาวรีย์ และชุมชนโบราณ เป็นต้น

๒.๒ ประเภทโบราณวัตถุ เป็นวัตถุโบราณไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์ หรือเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของโบราณสถาน ซึ่งโดยอายุหรือลักษณะแห่งการประดิษฐ์ของวัตถุนั้นเป็นประโยชน์ ทางประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี อาทิ ภาพเขียนโบราณ วัตถุโบราณ พระพุทธรูปโบราณ รูปปั้นโบราณ เป็นต้น

๓. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมแต่ละกลุ่มชนที่มีความแตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๓.๑ ประเภทศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ชุมชน ตลาดน้ำ การละเล่นพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน สินค้าพื้นบ้าน และวิถีชีวิต เป็นต้น

๓.๒ ประเภทประเพณี ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียน ประเพณีลอยกระทง และงานบุญบั้งไฟ เป็นต้น

๓.๓ ประเภทกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมแข่งกีฬา กิจกรรมบันเทิง แต่ต้องเป็นกิจกรรมที่เน้นการศึกษาหาความรู้ในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

ทางด้านวรรณภา วงษ์วานิช^{๗๔} ได้อธิบายว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว สามารถแบ่งย่อยเป็นประเภทต่าง ๆ ได้หลายรูปแบบตาม แนวความคิดและวัตถุประสงค์แต่ในที่นี้ขอแบ่งประเภททรัพยากร

^{๗๓} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การส่งเสริมการลงทุนธุรกิจท่องเที่ยวในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๓.

การท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในภาพรวมของการท่องเที่ยวออกเป็น ๒ ลักษณะ โดยยึดเป้าหมาย การไปชมของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก คือ

๑. ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ สภาพภูมิอากาศ และ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำตก ภูเขา ทะเล ป่าไม้ ฯลฯ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตาม ธรรมชาติมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น แต่ทรัพยากรทั้งสอง ลักษณะต่างก็ต้องมีต้นทุนในการดูแลรักษาเหมือนกัน คุณภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น เอง ตามธรรมชาติจำเป็นต้องได้รับการดูแลรักษาในรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รวมทั้งการวาง มาตรฐานการดูแลรักษาทรัพยากรดังกล่าวเนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถส่งผลกระทบต่อทาง สบ ต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นสิ่งเปราะบางได้

๒. ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้าน ประวัติศาสตร์ ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมและสังคม และทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านบันเทิง และพลัดเพลิน

๒.๑ ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ประวัติศาสตร์คือวัฒนธรรม วิถี ชีวิต หรือเหตุการณ์ที่สืบสานกันมาตั้งแต่อดีต โดยส่วนใหญ่การนำเสนอประวัติศาสตร์ในรูปของ ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะอยู่ในรูปของโบราณสถาน โบราณวัตถุและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ซึ่ง มีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้คือ

๑) สงคราม เช่น กำแพงเบอร์ลินที่กั้นระหว่างเบอร์ลินตะวันออกและเบอร์ลิน ตะวันตกใน เยอรมนีและสะพานข้ามแม่น้ำแควจังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

๒) ศาสนา เช่น บูโรบูโด ในอินโดนีเซีย พุทธคยา ในอินเดีย นครวัด นครธม ในกัมพูชา

๓) ผู้คนที่อาศัยในท้องถิ่น เช่น บ้านวิลเลียม เช็คสเปียร์ในอังกฤษ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา

๔) ชนชั้นการปกครอง (รัฐบาลหรือพระมหากษัตริย์) เช่น อาคารรัฐสภาของ สหรัฐอเมริกา ในกรุงวอชิงตัน ดีซี พระราชวังบัคกิ้งแฮม ในอังกฤษ พระราชวังบางปะอิน ในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

๒.๒ ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมและสังคม แต่ละประเทศต่างก็มี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตทางสังคมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ทั้งที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ลักษณะความเป็นอยู่ ของผู้คน ภาษา เทศกาล ประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา ศิลปหัตถกรรม การแต่งกาย การละเล่น การ บันเทิงต่างๆ สถาปัตยกรรม เป็นต้นและที่เป็นนามธรรม ที่แสดงออกทางด้านความคิด ความเชื่อ ทัศนคติภูมิปัญญา ชาวบ้าน เป็นต้น

๒.๓ ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านบันเทิงและความพลัดเพลิน ทรัพยากรการ ท่องเที่ยว ประเภทนี้ หมายถึง สถานที่หรือกิจกรรมที่สร้างความบันเทิงและความพลัดเพลินให้แก่ นักท่องเที่ยวทุก ประเภท อาทิสวนสาธารณะ สวนสนุก แหล่งบันเทิงยามค่ำคืน โรงละคร โรงภาพยนตร์ เป็นต้น

^{๗๔} วรรณ วลัยวานิช, ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรี- นครินทร์วิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๖), หน้า ๓๔-๓๗.

และ รลิกา อังกูร^{๗๕} ได้อธิบายถึงการวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อประเมินศักยภาพ และจัดระดับทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวหมายถึง การวิเคราะห์จุดเด่นที่มีเอกลักษณ์ของทรัพยากรภายในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อจะได้วิเคราะห์ความเหมาะสมต่อการกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว ทำได้โดยมีการกำหนด ตัวชี้วัดเพื่อพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยกำหนดระดับการให้คะแนนจากมากที่สุดถึง น้อยที่สุดดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑. ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพิจารณาสภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวความเกี่ยวเนื่องของระบบนิเวศในพื้นที่ โอกาสในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น กำหนดให้แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติหรือวัฒนธรรมที่สมบูรณ์ได้คะแนนเท่ากับ ๕ และแหล่งท่องเที่ยวที่มีการปรับปรุงแก้ไขสภาพของพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเล็กน้อยได้คะแนน ๔ เป็นต้น

๒. ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพิจารณาจากสภาพโดยทั่วไปใน ๓ ปัจจัยคือระบบนิเวศภายในแหล่งท่องเที่ยว ความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์และการมีองค์ประกอบที่ หลากหลาย เช่น มีโบราณสถานในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ความเหมาะสมของทรัพยากรในการ จัดการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คงสภาพสมบูรณ์อย่างยาวนาน ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติดังนี้

๒.๑ ไม่ปรับสภาพของสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติให้เปลี่ยนไปจากเดิมจนด้อยคุณค่าลง เช่น ไม่เน้นการสร้างที่พักแรมหรือรีสอร์ทในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติให้มาก หรือมีนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวกันอย่างหนาแน่น จะทำให้สูญเสียความเป็นธรรมชาติ

๒.๒ ไม่ก่อให้เกิดมลพิษสิ่งแวดล้อมขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ไม่ทิ้งขยะ ไม่เผาขยะ และปล่อยให้ขยะตกค้างในแหล่งท่องเที่ยว แต่ควรสร้างหรือวางถังขยะให้กลมกลืนกับสภาพของ แหล่งท่องเที่ยวและควรขนขยะออกไปกำจัดนอกแหล่งท่องเที่ยว

๒.๓ ไม่รุกราน ทำลายโบราณสถาน และสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เช่น ไม่เข้าไปอยู่อาศัยใกล้กับพื้นที่ที่เป็นกำแพงดินหรือกำแพงเมืองโบราณ ไม่ถมหรือปรับพื้นที่ที่เป็นคูเมืองโบราณเพื่อก่อสร้างอาคารบ้านเรือน

๒.๔ ไม่ทำลายทรัพยากรทุกชนิดที่อยู่ในสถานที่ท่องเที่ยว เช่น ไม่เหยียบย่ำและเด็ด ดอกไม้ในป่า ไม่เก็บหินในแหล่งท่องเที่ยวไปเป็นของที่ระลึกไม่ขีดเขียนผนังถ้ำและทำลายหินงอกหินย้อยในถ้ำให้แตกหักไม่ล่าสัตว์และเผาป่าในเขตหวงห้าม

๒.๕ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นเอาไว้และถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังสืบต่อไป

ส่วน พยอม ธรรมบุตร^{๗๖} ได้กล่าวถึง การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวและไม่ชักนำให้คนเข้าไปในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมากเกินไปจนเกินขีดความสามารถในการ รองรับของพื้นที่และต้องรักษาสภาพธรรมชาติเดิมเอาไว้ให้ได้มากที่สุด โดยมีแนวทางดังนี้

^{๗๕} รลิกา อังกูร, คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน, สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ร่วมกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, (นนทบุรี : โรงพิมพ์อัมรินทร์พรินท์ติ้ง, ๒๕๕๒), หน้า ๕๒-๕๕.

^{๗๖} พยอม ธรรมบุตร, เอกสารประกอบการเรียนการสอนการเกี่ยวกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยว, หน้า ๒๑-๒๕.

๑. สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้มีความกลมกลืนกับบรรยากาศของสถานที่ท่องเที่ยวและคำนึงถึงความจำเป็นในการก่อสร้างและการใช้งานต้องไม่ก่อให้เกิดมลพิษ สิ่งแวดล้อม เช่น การสร้างถนนเข้าสู่สถานที่ท่องเที่ยว และที่พักแรม ร้านอาหาร สถานที่นันทนาการ จะต้องไม่ก่อให้เกิดฝุ่นละออง เสียงดัง น้ำเสียและขยะตกค้างในสถานที่ท่องเที่ยว

๒. ดูแลรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวในการชมสถานที่ เช่น การสร้างสะพาน การสร้างบันได การสร้างรั้วกั้นบริเวณทางเดินหรือน้ำตกที่อาจก่อให้เกิดอันตรายการติดดวงไฟให้แสงสว่างในถ้ำหรือให้ยืมตะเกียงเพื่อเดินชมในถ้ำ ผู้ดำเนินการต้องพิจารณาว่าการก่อสร้างหรือการติดตั้ง ดวงไฟต้องไม่ทำลายทัศนียภาพของแหล่งท่องเที่ยววันๆ ให้เสียไป

๓. จัดทำป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในท้องถิ่นให้ชัดเจน สวยงาม เห็นได้ง่าย และบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพใช้งานได้หรืออาจทำแผนที่แสดงที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว และ แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้เคียง เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึว่าการเดินทางมาเที่ยวในพื้นที่แห่งนั้นคุ้มค่า เพราะสามารถเที่ยวชมสิ่งต่าง ๆ ได้และยังเป็นการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในท้องถิ่นอีกด้วย

๔. แสวงหาสถานที่ที่มีความสวยงาม โดดเด่น ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีประจำท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ เป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชมและใช้จ่ายเงินภายในท้องถิ่น

๕. ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการบูรณะโบราณสถาน และดูแลแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในท้องถิ่นให้อยู่ในสภาพดีมีการจัดระเบียบการเข้าชม การบริการสถานที่จอดรถ ฟรีถ้าต้องมีการเก็บเงินค่าบำรุงต่าง ๆ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องเก็บค่าบำรุงในอัตราที่เป็นธรรม ดังนั้น เพื่อให้การท่องเที่ยวได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนแล้วผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ทั้งส่วนที่เป็นปัจจัยหรือองค์ประกอบภายใน และปัจจัยหรือองค์ประกอบภายนอก ดังนี้

๑. การกำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึง คุณภาพแหล่งท่องเที่ยว ผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะเกิดขึ้นกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับ อุตสาหกรรม ท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยว โดยต้องสอดแทรกความรู้และประสบการณ์ที่ดีและเหมาะสมตามพื้นฐานของนักท่องเที่ยว

๒. การสนับสนุนชุมชนและสาธารณชนในการมีบทบาท และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ บริหาร จัดการ และได้รับผลประโยชน์จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยมุ่งหวังการพัฒนาเศรษฐกิจ และ สังคมของชุมชนเป็นสำคัญ

๓. การให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวเท่าที่จำเป็น โดยยึดหลักการพัฒนาที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ แหล่งท่องเที่ยว ประเภทธรรมชาตินั้น ควรคำนึงถึงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกประเภท ถาวรวัตถุ โดยต้องหลีกเลี่ยงการก่อสร้างที่ขัดแย้งกับธรรมชาติรวมทั้งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้รับ ความรู้จากธรรมชาติด้วยตนเองส่วนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้นควรให้ความสนใจ เกี่ยวกับความเปราะบางของทรัพยากรการท่องเที่ยววันๆ โดยต้องหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ขัดแย้งกับ กิจกรรมการท่องเที่ยว

๔. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เพื่อกระจายโอกาสการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ไปยังชุมชนที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวต้องได้รับความร่วมมือ จากชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว

๕. การติดตามตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากร การท่องเที่ยว ชุมชน ท้องถิ่น ตลอดจนทัศนคติและความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ผลที่ได้รับจาก การประเมินผล ติดตามตรวจสอบดังกล่าวจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปรับเปลี่ยน และการ กำหนด นโยบายและแผนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้มีความทันสมัย และ เหมาะสมอยู่ เสมอ

๖. การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และสาขาวิชาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับ การ ขยายตัวของ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาในทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับ อุตสาหกรรม ท่องเที่ยวและกำหนดกลุ่มเป้าหมายทั้งในระดับรากหญ้า ระดับปฏิบัติงาน และในระดับ ผู้ กำหนดนโยบาย

๗. การส่งเสริมสนับสนุน และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของประเทศไทย ไปยัง ต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อสร้างโอกาสให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวที่สำคัญ ทั้งในระดับ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และในระดับโลก ทั้งนี้ต้องให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในทุก ด้าน เพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

๘. การควบคุมดูแล และป้องกันแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และ ทรัพยากร การท่องเที่ยว ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม และปัญหาสังคม ควบคู่กับการพัฒนา อุตสาหกรรมท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิตทั้งของ ชุม ชนท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว

๒.๓.๗ การประยุกต์ใช้แนวคิดการท่องเที่ยว

เสรี วังสีไพจิตร^{๗๗} ได้กล่าวไว้ว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ประกอบด้วยธุรกิจหลายประเภท ทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง และธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางอ้อม หรือธุรกิจสนับสนุนต่าง ๆ การซื้อบริการของ นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ถือได้ว่าเป็นการส่งสินค้าออกที่มองไม่เห็นด้วยสายตา เพราะเป็นการซื้อ ด้วยเงินตราต่างประเทศ การผลิตสินค้า คือ บริการต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวซื้อก็จะมีการลงทุน ซึ่ง ผลประโยชน์จะตกอยู่ในประเทศและจะช่วยให้เกิดงานและอาชีพอีกหลายแขนง เกิดการหมุนเวียน เศรษฐกิจ นอกจากนี้ทางด้านสังคมการท่องเที่ยวเป็นการพักผ่อนคลายความตึงเครียด พร้อม ๆ กับการ ได้รับความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่ผิดแผกแตกต่างออกไปอีกครั้ง การท่องเที่ยวมีบทบาทช่วยกระตุ้น ให้มีการนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง ที่ผู้อยู่ในท้องถิ่นได้เก็บมาประดิษฐ์ เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านขายเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว และยังเป็นการนำเอาทรัพยากรของ ประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวาง ละการประยุกต์ใช้แนวคิดการท่องเที่ยวยังก่อให้เกิด ประโยชน์มากมาย สรุปได้ดังนี้

^{๗๗} เสรี วังสีไพจิตร, จุดหักเหของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวชวนให้เกิดขบวนการนิเวศวิทยาทาง การเมือง, (กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๔๙-๕๐.

๑. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ โดยนำเงินตราต่างประเทศให้แก่ประเทศชาติ เช่นเดียวกับการส่งสินค้าออกไปขายต่างประเทศ

๒. การท่องเที่ยวแก้ปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลชำระเงินของประเทศ กล่าวคือ ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา และประสบปัญหาสภาวะการขาดดุลการค้าและดุลชำระเงิน เนื่องจากประเทศกำลังพัฒนาต้องพึ่งพิงประเทศที่พัฒนาแล้วในการนำเข้าสินค้าที่ตนเองไม่สามารถผลิตได้ เช่น เครื่องมือ เครื่องจักร และเทคโนโลยีต่าง ๆ อันเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศและสินค้าเหล่านี้มีมูลค่าสูงมากเมื่อเทียบกับมูลค่าส่งออกสินค้าทางการเกษตร นอกจากนี้ประเทศกำลังพัฒนายังต้องพึ่งสถาบันการเงินระหว่างประเทศเพื่อกู้ยืมเงินมาใช้ในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นรายได้จากการท่องเที่ยวมูลค่านับแสนล้านบาทต่อปีจึงช่วยลดดุลการค้าได้อย่างมาก

๓. การท่องเที่ยวช่วยเพิ่มรายได้จากการจัดเก็บภาษีของรัฐบาล คือ นักท่องเที่ยวต้องจ่ายภาษีต่าง ๆ เช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม และจะต้องจ่ายภาษีเมื่อซื้อสินค้าและบริการและภาษีทางอ้อมที่จะจ่ายอีก เช่น ค่าธรรมเนียมการใช้สนามบิน ค่าภาษีศุลกากร ค่าธรรมเนียมการประทับตราหนังสือเดินทาง และธุรกิจอื่นที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น ภาษีกรมสรรพากร ภาษีหน่วยราชการส่วนท้องถิ่นจัดเก็บค่าบริการต่าง ๆ เช่น ค่าธรรมเนียมโรงแรม ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตจำหน่ายอาหาร สุรา และเครื่องดื่ม เป็นต้น

๔. การท่องเที่ยวเป็นการกระจายรายได้ออกไปตามส่วนภูมิภาคของประเทศเนื่องจากการท่องเที่ยวประกอบด้วยธุรกิจขนาดเล็กจำนวนมาก ดังนั้น รายรับจากการท่องเที่ยวจึงกระจายออกไปสู่ประชาชนอย่างรวดเร็ว

๕. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงาน สร้างอาชีพให้แก่ประชาชนทั้งแรงงานทั่วไป และแรงงานที่มีความชำนาญ

๖. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการหมุนเวียนเงินตราอย่างกว้างขวางและกระตุ้นการผลิตและการลงทุนในอัตราสูง ด้วยค่าทวีทางเศรษฐกิจ เป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจอย่างยิ่ง เพราะนอกจากค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวจะมีผลโดยตรงต่อผู้จัดการที่פקและธุรกิจต่าง ๆ รวมทั้งสร้างงานอาชีพอีกมากมาย ผลทางอ้อมจากค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวยังทำรายได้ของแรงงานในธุรกิจท่องเที่ยวต่าง ๆ หมุนเวียนรับจ่ายต่อไปอีกหลายรอบจนกระทั่งถึงจุดสิ้นสุดของตัวเอง ยิ่งหมุนเวียนได้มากรอบเพียงใดก็ยิ่งทำให้มูลค่าเพิ่มมากขึ้นเพียงนั้น อย่างไรก็ตามในสถานการณ์จริงไม่ใช่ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวจะถูกนำมาหมุนเวียนไปทั้งหมด เพราะบางส่วนอาจถูกเก็บออมไว้ บางส่วนอาจจะถูกนำเอาไปใช้จ่ายนอก ระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่น ดังนั้น ถ้าหากรายได้ที่ได้รับนำมาใช้จ่ายในท้องถิ่นแล้ว ค่าทวีก็จะมีสูงมากขึ้น แต่ถ้าต้องสั่งซื้อสินค้าเข้าจากภายนอกท้องถิ่นหรือภายนอกแหล่งท่องเที่ยวมาบริโภค ค่าทวีก็จะต่ำ หรือน้อยมาก เมื่อนักท่องเที่ยวนำเงินเข้าไปในระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่นแหล่งท่องเที่ยวนั้น

๗. การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัด ไม่มีปัญหาเรื่องการผลิตและไม่มีกำหนดโควตาการจำหน่าย กล่าวคือ การผลิตไม่ขึ้นกับสภาพดิน ฟ้า อากาศ หรือเครื่องมือโดยเฉพาะเจาะจงเหมือนเช่นการผลิตในสาขาอื่น ๆ การท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา แล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละประเทศแต่ละภูมิภาคของแต่ละประเทศ และขึ้นอยู่กับความสามารถของรัฐบาลแต่ละประเทศที่จะใช้กลยุทธ์ในการพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของตน

๘. การท่องเที่ยวช่วยสนับสนุนการฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว สังคมไทยเป็นสังคมของชาติเก่าแก่สืบเนื่องมาเป็นพันปี จึงมีวัฒนธรรมระเบียบประเพณี นาฏศิลป์ การละเล่น ฯลฯ ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นเป็นมรดกตกทอดที่ควรค่าแก่การนำออกเผยแพร่ระหว่างคนไทยด้วยกันเอง และแสดงแก่ชาวโลก เมื่อมีการท่องเที่ยวเป็นสื่อในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมดังกล่าว เจ้าของท้องถิ่นที่จะตระหนักถึงความสำคัญของมรดกทางศิลปวัฒนธรรมในแง่ของการเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวและช่วยกันฟื้นฟูอนุรักษ์ไว้

๙. การท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการสร้างสรรค์ความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ เมื่อเกิดการเดินทางท่องเที่ยวจากภูมิภาคหนึ่งไปยังภูมิภาคหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นคนไทยหรือคนต่างประเทศก็ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะได้ช่วยสร้างสรรค์ให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น โรงแรม ภัตตาคาร สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ซึ่งก็จะต้องมีผู้ลงทุนในหลาย ๆ ลักษณะเป็นการสร้างความเจริญให้แก่ท้องถิ่นนั้น ๆ

๑๐. การท่องเที่ยวเป็นมาตรการที่ช่วยส่งเสริมความปลอดภัยและความมั่นคงให้แก่พื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพราะนักท่องเที่ยวจะเลือกเดินทางไปเที่ยวจะต้องมีความมั่นใจว่าจะมีความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ฉะนั้นแหล่งใดที่นักท่องเที่ยวเข้าไปได้แหล่งนั้นจะต้องมีความปลอดภัยเพียงพอ

๑๑. การท่องเที่ยวมีส่วนช่วยเสริมสร้างสันติภาพสัมพันธไมตรี และความเข้าใจอันดีด้วยเป็นหนทางที่มนุษย์ต่างสังคมได้พบปะกัน ทำความรู้จักและเข้าใจกัน เมื่อประชากรในประเทศเดียวกันมีความเข้าใจกันโดยการเดินทางไปมาหาสู่กัน ผลคือความสามัคคีสมานฉันท์ของคนในชาติ ในทำนองเดียวกัน การท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกที่จะช่วยกันรักษาสัมพันธไมตรีให้มั่นคง เป็นการช่วยจรโลกสันติภาพแก่โลก

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๔.๑ ความเป็นมาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชาติไทยเป็นชาติที่มีมรดกทางวัฒนธรรมอันแสดงถึงเอกลักษณ์ คักดิ์ศรีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทย รวมทั้งเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการพัฒนาจิตใจ เศรษฐกิจ และสังคมของไทยมาอย่างยาวนาน จนสามารถรักษาความเป็นไทยไว้สืบมา พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ล้วนใส่พระทัยในการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ จนพัฒนาต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน^{๗๘} และ **กุลธิกา สามะพุทธิ**^{๗๙} ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นวิธีการหนึ่งในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม มรดกสิ่งแวดล้อมและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ในปัจจุบันกำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวอย่างยิ่ง สำหรับประเทศไทยนั้น วัฒนธรรมที่จะมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวตามโบราณสถาน สถานที่มีโบราณวัตถุ แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์วัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลงานประเพณี งานหัตถกรรม และสินค้าในท้องถิ่นต่าง ๆ ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่และอภิปรัชญาไมตรีของคนไทย การพัฒนาและการจัดการ

^{๗๘} กระทรวงวัฒนธรรม, **ชาติที่มีมรดกทางวัฒนธรรมอันแสดงถึงเอกลักษณ์คักดิ์ศรี**, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓.

^{๗๙} กุลธิกา สามะพุทธิ, **การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : ทางเลือกใหม่ของการเดินทาง**, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๔๐), หน้า ๓๖- ๓๘.

ห้องเที่ยวทางวัฒนธรรม จะต้องทำให้คนเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม และคนภายนอกไม่ควรเข้าไปปรับเปลี่ยนอะไร ควรเข้าไปอย่างผู้มาเยือน รักษาสัดส่วนระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับการรักษาความเป็นตัวของตัวเองของคนในท้องถิ่น และจะต้องให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ ทั้งในแง่ของการจัดรูปแบบการท่องเที่ยว และเรื่องราวได้ที่คนในท้องถิ่นจะได้รับ เพื่อนำกลับไปบำรุงรักษาต้นทุนทางวัฒนธรรมนั้นให้คงอยู่ต่อไป

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข^{๕๐} ก็ได้กล่าวถึงสิ่งที่จะถือว่าเป็นวัฒนธรรมในสังคมต่าง ๆ ได้นั้นว่า จะต้องมียุทธศาสตร์ที่สำคัญ คือ

๑. วัฒนธรรมต้องเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น (Man Made) ลักษณะประการนี้ หมายถึงว่าวัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่แล้วในสังคม หรือในสภาพธรรมชาติ วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาได้ วัฒนธรรมที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมาจะอยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ แต่จะอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคม เพราะมนุษย์เมื่อสร้างขึ้นไว้เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคม

๒. วัฒนธรรมต้องมีการยอมรับร่วมกัน (Culture is Shared) สิ่งที่มีมนุษย์สร้าง และกำหนดความหมายหรือหน้าที่เอาไว้แล้ว จะถือว่าเป็นวัฒนธรรมได้ก็ต่อเมื่อ ได้รับการยอมรับ หรือเห็นพ้องต้องกันของสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคม ไม่ใช่ยอมรับปฏิบัติกันเพียงไม่กี่คน

๓. วัฒนธรรมต้องมีการเรียนรู้ (Culture is Learned) บุคคลจะรู้จักวัฒนธรรม หรือปฏิบัติตามวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้โดยการศึกษาเรียนรู้ไม่ใช่เป็นความรู้ที่เกิดจากสัญชาตญาณ (Instinct) พฤติกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลใช้ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นมารยาท กิริยาอาการต่าง ๆ ตลอดจน การพูดจา ทักทาย เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากการเรียนรู้ทั้งสิ้นการเรียนรู้เป็นการพัฒนาบุคลิกภาพของ บุคคลให้สามารถดำรงอยู่ร่วมกันสังคมได้อย่างไม่มีปัญหา

๔. วัฒนธรรมต้องมีการถ่ายทอด (Culture is Transmitted) เนื่องจากวัฒนธรรมจะต้องดำรงอยู่คู่กับสังคมมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงมีวิธีการถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นหลัง ๆ หรือสมาชิก รุ่นใหม่ของสังคมด้วยวิธีการที่ต่างกันทั้งทางตรงและทางอ้อม การอบรมสั่งสอน หรือการเรียนรู้ จากครอบครัว จากโรงเรียน จากเพื่อนเล่นหรือคนรู้จักเป็นการถ่ายทอดโดยตรง การเรียนรู้จากการ สังเกต จากประสบการณ์ การแพร่กระจายเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยทางอ้อม วัฒนธรรมที่ไม่มีการถ่ายทอดเราเรียกว่า “วัฒนธรรมที่ตายแล้ว ได้แก่ วัฒนธรรมในสมัยประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรม ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์

๕. วัฒนธรรมต้องมีการเปลี่ยนแปลง (Culture is Changed) รูปแบบของวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมต่าง ๆ ไม่ใช่สิ่งที่คงที่เสมอไป อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้อง กับสภาพแวดล้อมสังคมที่เปลี่ยนไป เนื่องจากสภาพแวดล้อมของสังคมอาจถูกเปลี่ยนแปลงไปตาม กาลเวลา และสาเหตุอื่น รูปแบบของวัฒนธรรมหนึ่งที่เคยใช้ได้อย่างผลดีในขณะหนึ่ง อาจจะไม่ เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไปได้ เช่น การควบคุมในสังคมขนาดเล็กใช้วิถีประชาและกฎ ศีลธรรม แต่พอสังคมมีขนาดใหญ่ขึ้น วิธีการควบคุมก็ต้องเปลี่ยนเป็นใช้กฎหมายเข้ามาแทนที่วิถี ประชาและกฎศีลธรรม เป็นต้น

ดังนั้น วัฒนธรรม จึงมีลักษณะที่ไม่หยุดนิ่งต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาตลอด หากวัฒนธรรมใดหยุดยั้งไม่พัฒนาวัฒนธรรมก็จะตาย ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมของชาติใดชาติหนึ่งหรือเผ่า

^{๕๐} สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, **สังคมศาสตร์เบื้องต้น**, (ขอนแก่น : ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘), หน้า ๓๖.

ไต่เต้าหนึ่งก็ไม่ถือว่ามีความบริสุทธิ์ โดยไม่มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่นเลยแต่จะมีวิธีการสืบทอดรักษา และปรับปรุงวัฒนธรรมอย่างไรไม่ให้กระทบต่ออัตลักษณ์ของตนเอง อีกทั้งความสำคัญของวัฒนธรรมจึงไม่ได้อยู่ที่ว่ามีอายุยืนยาวหรือบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์ แต่ความสำคัญของวัฒนธรรมมีนัยสำคัญอยู่ที่ว่าเมื่อผู้คนในสังคมนำมาปฏิบัติสืบทอดและส่งผลให้ผู้คนในสังคมนั้นมีวิถีชีวิตร่วมกันอย่างสงบสุขบนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยกัน และ การเดินทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคลในชุมชนนั้น ๆ โดยให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดหรือไม่ให้เกิดขึ้นเลย หากเป็นไปได้ทางด้านเจ้าบ้านหรือชุมชนท้องถิ่นนั้นสมควรจะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือตัดแปลงศิลปวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ถ้าหากมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย และเพื่อไม่ให้เกิดความยึดเยื้อก็สามารถทำได้ แต่ต้องไม่ทำให้เสียรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งหากไม่รักษาไว้จะก่อให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรม

๒.๔.๒ ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวต่างนำเสนอทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความดึงดูดใจและสร้างความสนใจให้นักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งในปัจจุบันนี้แต่ละประเทศนั้นได้นำเอาวัฒนธรรมมาใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชม เช่น การเยี่ยมชมมรดกทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม หรือการเข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในประเทศนั้นๆ ซึ่งในแต่ละประเทศก็มีการสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองเพื่อต้องการมอบคุณประโยชน์ทางการท่องเที่ยวที่แปลกใหม่ให้กับนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวที่เที่ยวงามวัฒนธรรมได้กลายเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน เห็นได้จากผลสำรวจของนิตยสาร travel and leisure (๑๙๙๒) ที่ใช้ผลสำรวจของ Lou Harris เปรียบเทียบทัศนคติของนักท่องเที่ยวในปี ๑๙๘๒ และปี ๑๙๙๒ ด้วยคำถามที่ว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญที่สุดเมื่อคุณวางแผนในการเดินทางท่องเที่ยว จะเห็นว่าในช่วงปี ๑๙๘๒ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์หรือของมีค่าทางโบราณคดีมีความสำคัญเพียง ๒๗% เมื่อเทียบกับในปี ๑๙๙๒ ที่ให้ความสำคัญถึง ๕๐% ในปี ๑๙๘๒ นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ๔๘% เมื่อเทียบกับในปี ๑๙๙๒ นั้นให้ความสำคัญถึง ๘๘% บทสรุปหนึ่งของผลเปรียบเทียบที่ได้ในลักษณะนี้มาจากความเกี่ยวพันกับเรื่องสุขภาพเศรษฐกิจในปี ๑๙๙๒ ที่ผู้คนมีการเปลี่ยนรูปแบบวิถีชีวิตของตนเอง มีการสรรหาความสุขให้กับตัวเองมากขึ้น ซึ่งสิ่งนี้เป็นตัวสะท้อนในข้อมูลให้เห็นว่าวัฒนธรรมมีความสำคัญเพิ่มขึ้นอย่างมากต่อการเดินทางท่องเที่ยวจนกลายเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเฉพาะที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม”

โกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว^{๑๑} ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ว่าหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อไปชมสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัย เพื่อเป็นการศึกษาเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างและแปลกใหม่ไปจากวัฒนธรรมเดิมของตน และยังรวมถึงสถาปัตยกรรมที่สวยงามทรงคุณค่าที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ทั้งในสภาพเศรษฐกิจ สังคม และธรรมเนียมประเพณีต่างๆ

^{๑๑} โกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, การพัฒนานโยบายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปทุมธานีและนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๗), หน้า ๓๔.

ส่วน**บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา**^{๘๒} ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ ดังนี้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์โดยลักษณะอาจเป็นเมืองที่มีกำแพงเมืองเป็นขอบเขตที่ชัดเจน หรือเป็นชุมชนที่ไม่เด่นชัด เป็นสถานที่เคยเกิดเหตุการณ์สำคัญ นอกจากนี้ยังรวมถึงสถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่หรือเคยมีเหตุการณ์สำคัญขึ้น

สอดคล้องกับ**ศิริเพ็ญ ตาบเพชร**^{๘๓} ที่อธิบายว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังรวมถึงสถานที่ที่เคยมีคนในอดีตเข้าไปใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรมต่างๆ ในการดำรงชีวิตหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นการถาวรหรือเป็นบางครั้งบางคราวอาจจะมีสิ่งก่อสร้างหรือไม่มีสิ่งก่อสร้างก็ได้ เช่น เหมืองแร่โบราณ แหล่งถลุงโลหะ นอกจากนี้ ยังเกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรม ศิลปะ ทัศนกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้นและแกะสลักตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ของคนในสังคม เช่น วิถีชีวิต ศาสนา ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ดนตรี ภาษาและวรรณกรรม

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลายด้าน คือ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศาสนา ดนตรีและการแสดง ภาษา วิถีชีวิต ประเพณี และลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่นำมาใช้เฉพาะถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะต้องการหาความรู้หรือต้องการที่จะได้รับประสบการณ์ในด้านวัฒนธรรมต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ซึ่งในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นได้มีการสอดแทรกความรู้หรือประสบการณ์ในด้านวัฒนธรรมจากแหล่งท่องเที่ยววนอกจากนั้นแล้วยังได้รับความเพลิดเพลินเข้ามาอีกด้วยเช่น การได้รับประสบการณ์ในด้านดนตรี การแสดงหรือการละเล่นที่เป็นวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยววนั้น ซึ่งในการเดินทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นเป็นโอกาสที่ดีที่จะได้ทราบถึงวัฒนธรรมของชุมชนในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันได้ไปมาหาสู่หรือคบค้าสมาคมและได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีทำให้เกิดภาพพจน์ที่ดีของแต่ละสังคม เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างผู้คนต่างท้องถิ่นกัน เป็นการลดช่องว่างระหว่างชาวเมืองกับชาวชนบท นอกจากนี้ ในระดับการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็จะเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างผู้คนต่างชาติ ต่างภาษา หรือต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรม กระตุ้นให้เกิดความสนใจในความสวยงามและคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อคุณภาพชีวิตทำให้ทั้งนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้านหันมาสนใจที่จะบำรุงรักษาประเพณีวัฒนธรรมและปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น^{๘๔}

นอกจากนี้ McKercher และ Du Cros^{๘๕} ได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่าองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับปัจจัย ๔ ด้านคือ

^{๘๒} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : เพรส แอนด์ดีไซน์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๔.

^{๘๓} ศิริเพ็ญ ตาบเพชร, แหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยว, (พิษณุโลก : บริษัทภูเก็ตส์อินเตอร์ เทรด จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕.

^{๘๔} ชัชวาลย์ ธรรมสอน, การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลุ่มแม่น้ำปิง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

^{๘๕} McKercher, B. and du Cross, H., *Cultural Tourism: The Partnership between Tourism and Cultural Heritage Management*, (New York : Haworth Hospitality Press, 2002), p. 125.

๑. ด้านการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยว โดยสมาชิกจากชุมชนต้องมีการจัดการกับมรดกวัฒนธรรมภายในท้องถิ่นของตนเองเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เกิดความสนใจ อาจจะมีการเพิ่มเติมในเรื่องของกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้ามาด้วยเพื่อเป็นการดึงดูดแก่นักท่องเที่ยวที่ชอบเดินทางหาความสุขเป็นหลักด้วยเวลาและงบประมาณที่จำกัดทั้งนี้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นมีความพิเศษตรงที่นักท่องเที่ยวจะเน้นที่การศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สถานที่ดังกล่าวจะมีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้และการให้คุณค่าของสังคม โดยสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมหรือขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งนอกเหนือจากสถานที่แล้ว เทศกาลและงานฉลองรวมไปถึงสินค้าพื้นเมืองในพื้นที่ต่างๆ เช่น ประเพณีวันสารทเดือนสิบของจังหวัดนครศรีธรรมราช ประเพณีลากพระและประเพณีปล่อยเต่าของจังหวัดพังงา ประเพณีบุญบั้งไฟล้านางรองและประเพณีบุญหัวมันใหญ่ของจังหวัดบุรีรัมย์ จัดได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าเชิงวัฒนธรรมเช่นเดียวกัน

๒. ด้านการใช้สถานที่ท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรม

การนิยามคำว่ามรดกให้เป็นแนวคิดที่กว้างซึ่งรวมไปยังสถานที่ต่างๆ อันล้ำค่าที่จับต้องได้เช่นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม พื้นที่ที่รายล้อมด้วยสิ่งต่างๆ โบราณสถาน สถานที่ทางประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีมรดกอันล้ำค่าที่จับต้องไม่ได้ เช่นการสะสมสิ่งต่างๆ วิธีการดำเนินชีวิตสมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ถูกอนุรักษ์ไว้เพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของชุมชนมากกว่านำมาดึงดูดนักท่องเที่ยวแต่ในความเป็นจริงนั้นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรมก็สร้างความสนใจให้นักท่องเที่ยวได้ไม่น้อยซึ่งจะมุ่งเน้นไปในด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ หรือวิถีชีวิตของคนในชุมชนจะเห็นได้ว่าการอนุรักษ์และการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไปนั้นเป็นเรื่องสำคัญ เพราะนอกจากจะเป็นความภาคภูมิใจของประเทศแล้วยังมีคุณค่าที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปศาสตร์สุนทรียศาสตร์ชาติพันธุ์วิทยา และมานุษยวิทยา อีกทั้งยังสามารถส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน และประเทศผ่านทางการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามเป็นที่น่ากังวลว่าผลจากการท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้นจะนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของสถานที่ท่องเที่ยว และการสูญเสียมูลค่าทางวัฒนธรรม จึงอาจจะกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเปรียบเสมือนดาบสองคมถ้าไม่มีการวางแผนอย่างเหมาะสม การจัดการเพื่อรักษาสมดุลของการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องสำคัญเพื่อนำไปสู่การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

๓. ด้านการใช้ประสบการณ์และผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวในการท่องเที่ยว

ราณี อิศัยกุล^{๘๖} ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า ผลิตภัณฑ์คือสิ่งที่นำเสนอแก่ตลาดเพื่อเรียกร้องความสนใจ ความเป็นเจ้าของเพื่อการอุปโภคหรือบริโภคที่สามารถตอบสนองความต้องการ ความจำเป็นและทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจ ผลิตภัณฑ์หมายถึงรวมถึง สิ่งที่มีรูปร่างจับต้องได้ บริการ บุคคล สถานที่ องค์กร ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวคือ สินค้าหรือบริการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่

^{๘๖} ราณี อิศัยกุล, “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาหน่วยที่ ๑-๗ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๕๖-๕๗.

สามารถตอบสนองความพอใจของผู้บริโภคหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการใช้สินค้าหรือบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอื่นๆ โดยลักษณะของสินค้าหรือบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวนั้นมีทั้งที่สามารถจับต้องได้และมีตัวตนหรือที่ไม่สามารถจับต้องได้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ผลลัพธ์ทางการท่องเที่ยวหมายถึงสินค้าและบริการที่น่าเสนอแก่ตลาด เพื่อการเดินทางและท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการและทำให้เกิดความพึงพอใจทั้งนี้ ศุภลักษณ์ อัครางกูร^{๘๗} ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า สินค้าและบริการที่สามารถทำการตลาดการท่องเที่ยวได้ หมายรวมถึงส่วนต่างต่อไปนี้

๑) สินค้าที่มีรูปร่างจับต้องได้ เช่น ห้องพักโรงแรม ที่นั่งบนเครื่องบิน อาหารและเครื่องดื่มในร้านอาหาร

๒) บริการ เช่น บริการทำความสะอาดห้องพัก บริการต้อนรับบนเครื่องบิน บริการประกอบอาหาร บริการนำเที่ยว บริการจัดประชุมและนิทรรศการ

๓) สถานที่ เช่น แหล่งท่องเที่ยวหรือจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวต้องการไปเที่ยวชม อาจเป็นประเทศ เมือง หรือสถานที่ที่มีความงดงาม

๔) บุคคลากร เช่น พนักงานต้อนรับ พนักงานทำความสะอาด พนักงานขับรถ

๕) องค์กร เช่น สมาคมโรงแรมไทย สมาคมมัคคุเทศก์อาชีพ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

๖) แนวความคิด เช่น เที่ยวทั่วไทย ใช้สินค้าไทย หัตถกรรมไทย

โดยทั่วไปนี้นักท่องเที่ยวต้องการประสบการณ์ที่หลากหลาย ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีการพัฒนาในส่วนของผลลัพธ์ทางการท่องเที่ยวมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงให้เกิดเป็นผลลัพธ์โดยมีสถานที่ท่องเที่ยวนั้นเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวสามารถใช้ได้ถือว่าเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะพัฒนาทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ยั่งยืนได้ผลลัพธ์ทางการท่องเที่ยวจัดเป็นหัวใจสำคัญของส่วนประสมทางการตลาด หากผลลัพธ์ไม่อาจตอบสนองความต้องการของลูกค้าและไม่สามารถทำให้ลูกค้าได้รับความพึงพอใจแล้ว การปรับใช้กลยุทธ์ด้านราคา การเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย หรือการส่งเสริมการขายด้วยวิธีการต่างๆ ก็คงไม่อาจทำให้ลูกค้ากลับมาใช้บริการอีก ในทางตรงกันข้ามหากลูกค้าพอใจในผลลัพธ์ก็จะกลับมาซื้อผลิตภัณฑ์ซ้ำ และอาจมีการซื้อผลิตภัณฑ์อื่นๆ เพิ่มเติมอีกจนอาจกลายเป็นลูกค้าประจำ นอกจากนั้นลูกค้าอาจแนะนำผลิตภัณฑ์นั้นๆ ให้คนอื่น ๆ โดยการบอกต่อ ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมและเพิ่มโอกาสในการขายและยังสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับผลิตภัณฑ์และผู้ประกอบการอีกด้วย ดังนั้นการพัฒนาสินค้าผลลัพธ์ให้เป็นที่ต้องการของตลาดอยู่เสมอจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับธุรกิจ จึงอาจกล่าวได้ว่า การบริโภคผลลัพธ์ทางการท่องเที่ยวเป็นการบริโภคสินค้าและบริการประกอบกันหลายประเภท ซึ่งนักท่องเที่ยวจะบริโภคควบคู่กันไปในเวลาเดียวกัน

๔. ด้านนักท่องเที่ยว

ในการท่องเที่ยวก็ต้องมีนักท่องเที่ยว ซึ่งการเดินทางท่องเที่ยวนั้นนักท่องเที่ยวต้องมีแรงจูงใจให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นการเดินทางเพื่อการเรียนรู้ หาประสบการณ์ หรือค้นหาตัวเอง แรงจูงใจสำหรับการท่องเที่ยวนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องทำให้นักท่องเที่ยวแสดง

^{๘๗} ศุภลักษณ์ อัครางกูร, พฤติกรรมนักท่องเที่ยว, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

พฤติกรรมที่แตกต่างกัน จึงทำให้ต้องมีภาระจำแนกประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อเป็นการตัดสินใจในการเลือกเดินทางมายังจุดหมายนั้นๆ

ในส่วนองนักท่องเที่ยวนี้ ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญหนึ่งของการท่องเที่ยว ซึ่งในการเดินทางท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวจะเดินทางไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันและแสวงประสบการณ์ที่แตกต่างกัน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสถานที่หรือให้ความหมายแก่สถานที่นั้นๆ แต่ละคนสามารถมีจินตนาการที่แตกต่างกันในสถานที่เดียวกัน ดังนั้นการจำแนกนักท่องเที่ยวแบ่งออกแต่ละประเภททำให้ผู้ประกอบการสามารถจัดการสถานที่ท่องเที่ยวทำให้เกิดความน่าสนใจต่อนักท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างกัน

Bywater^{๘๘} ได้แยกประเภทนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. นักท่องเที่ยวตามแรงกระตุ้นทางวัฒนธรรม (Culturally Motivated) หมายถึงผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวด้วยเหตุผลทางวัฒนธรรมนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความสนใจที่จะเรียนรู้ศึกษาวัฒนธรรมและมีพฤติกรรมที่จะพักอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวเป็นระยะเวลาานาน

๒. นักท่องเที่ยวตามแรงบันดาลใจทางวัฒนธรรม (Culturally Inspired) หมายถึงผู้ที่ถูกดึงดูดใจด้วยศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักหรือได้รับการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ รูปภาพ โดยนักท่องเที่ยวประเภทนี้จะใช้ระยะเวลาที่จะพักอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวน้อยกว่าประเภทแรก แต่มีโอกาสที่จะเดินทางกลับมายังสถานที่ท่องเที่ยวอีกครั้งในอนาคต

๓. นักท่องเที่ยวตามแรงดึงดูดทางวัฒนธรรม (Culturally Attracted) หมายถึงผู้ที่มีความสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น โดยนักท่องเที่ยวประเภทนี้จะมีระยะเวลาในการท่องเที่ยว น้อย อาจจะเป็นในลักษณะเยี่ยมชมมากกว่าการพักอาศัย

นอกจากนี้ Silberg^{๘๙} ได้แบ่งประเภทของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยใช้ระดับความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยแบ่งออกเป็น ๔ ระดับดังนี้

๑. นักท่องเที่ยวมีความสนใจต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมาก หมายถึงนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวอย่างมีจุดหมายและมีความตั้งใจจะเดินทางไปอย่างเฉพาะเจาะจง เช่น นักท่องเที่ยวมีความตั้งใจไปชมพิพิธภัณฑหรือเทศกาลต่างๆ ของเมืองนั้นๆ

๒. นักท่องเที่ยวมีความสนใจต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพียงบางส่วน หมายถึงนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปท่องเที่ยวและได้สัมผัสกับวัฒนธรรมในเมืองนั้นๆ ซึ่งรวมถึงการไปเยี่ยมชมอุทยานหรือผองเพื่อน

๓. นักท่องเที่ยวมีความสนใจต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบเสริม หมายถึงนักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าวัฒนธรรมเป็นตัวเสริมอย่างหนึ่งในความสนใจอื่นๆ ซึ่งเหตุผลที่ทำให้นักท่องเที่ยวเลือกเดินทางมาอาจจะไม่ใช่เหตุผลของความสนใจในด้านวัฒนธรรมแต่เมื่อมีโอกาสได้เดินทางมาแล้วก็ไม่เสียโอกาสที่จะได้สัมผัสกับวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วย

^{๘๘} Bywater, M., The Market for Cultural Tourism in Europe, *Travel and Tourism Analyst*, (1993), p. 30-46.

^{๘๙} Silberg T., Cultural tourism and business opportunities for museum and heritage sites, *Tourism Management*, (1995), p. 361 -365.

๔. นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบบังเอิญ หมายถึง นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวแต่ไม่ได้มีความสนใจในเรื่องของวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวที่นั่นเลยแต่มาพบเจอโดยบังเอิญ เช่น นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสกับวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นใกล้กับโรงแรมที่พักซึ่ง นักท่องเที่ยวไม่ได้มีการวางแผนไว้แต่เดินทางมาพบเจอโดยบังเอิญ

ทั้งนี้ Silberberg ยังได้อธิบายถึงลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังนี้ เป็นกลุ่ม ผู้สูงอายุและเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย นักท่องเที่ยวมีการได้รับและเสียค่าใช้จ่ายในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการหาประสบการณ์ของตนเอง โดยเชื่อว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นทำให้เกิดความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลายจึงทำให้นักท่องเที่ยวใช้ระยะเวลาในการเดินทางท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นและสุดท้ายนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นเลือกที่จะพักแรมในโรงแรมหรือโมเต็ลเป็นส่วนมาก เนื่องจากนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใช้เวลาอยู่กับแหล่งท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้มากกว่าใช้เวลาอยู่ในที่พักเป็นสาเหตุให้นักท่องเที่ยวไม่ได้ให้ความสำคัญกับที่พักมากนัก พวกเขาจึงเลือกพักที่โรงแรมหรือโมเต็ลที่ไม่ได้มีความหรูหรามากมาย

อย่างไรก็ตาม McKercher และ du Cros^{๙๐} ก็ได้แบ่งนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามความสนใจ ออกเป็น ๕ ประเภท ดังนี้

๑. นักท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายทางวัฒนธรรม (Purposeful Cultural Tourist) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเป้าหมายหลักในการไปยังแหล่งท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวประเภทนี้แสวงหาประสบการณ์เชิงลึกจากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

๒. นักท่องเที่ยวที่สนใจวัฒนธรรม (Sightseeing Cultural Tourist) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเหตุผลหลักในการเลือกไปยังแหล่งท่องเที่ยว แต่แสวงหาประสบการณ์ทางวัฒนธรรมแบบผิวเผิน

๓. นักท่องเที่ยวที่ไม่ได้คาดหวังทางวัฒนธรรมแต่ได้รับประสบการณ์ทางวัฒนธรรม (Serendipitous Cultural Tourist) นักท่องเที่ยวไม่ได้เดินทางด้วยเหตุผลทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่เมื่อเสร็จสิ้นจากรัฐหรือภารกิจหลัก ก็จะแสวงหาประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๔. นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบบางครั้งคราว (Casual Cultural Tourist) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างแรงจูงใจได้น้อยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวหาประสบการณ์จากแหล่งท่องเที่ยวเพียงผิวเผิน

๕. นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบบังเอิญ (Incidental Cultural Tourist) นักท่องเที่ยวไม่ได้เดินทางด้วยเหตุผลตามความสนใจทางวัฒนธรรม แต่มีโอกาสได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแสวงหาประสบการณ์ทางวัฒนธรรมเพียงผิวเผิน

สรุปว่าจากองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ทุกองค์ประกอบมีความสำคัญเกี่ยวข้องกัน แต่อย่างไรก็ตาม McKercher และ du Cros แสดงความคิดเห็นว่านักท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดเพราะถ้าไม่มีนักท่องเที่ยวที่ต้องการหาความรู้หรืออยากได้รับประสบการณ์ในด้านวัฒนธรรมนั้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็จะไม่เกิดขึ้น ทั้งนี้การ

^{๙๐} Bob McKercher, Hilary du Cros, *Cultural Tourism : The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*. (New York : The Haworth Hospitality, 2002), p.125.

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถแบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็นหลายประเภทซึ่งแต่ละประเภทจะมีลักษณะและความต้องการที่แตกต่างกัน

๒.๔.๓ หลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^{๙๑} ได้กล่าวถึงหลักของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไว้ ๙ ประการ คือ

๑. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อสามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

๒. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่าง ยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าด้วยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือกระทบน้อยที่สุด

๓. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ใ้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิต ของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

๔. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชน ในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จาก การท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๕. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ผู้ชมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ แหล่งท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน ท้องถิ่น

๖. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของการบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจ ท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๗. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิด ความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๘. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่และความสะอาดของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุกๆด้าน และต้องดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

๙. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึง ความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักที่ว่าต้องป้องกันรักษาความปลอดภัย แก่ นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้ นักท่องเที่ยวอบอุ่นใจ

นอกจากนี้ **บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา**^{๙๒} ยังแบ่งประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ออกเป็น ๕ ประเภท คือ

^{๙๑} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : เพรส แอนด์ดีไซน์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕-๑๖.

๑. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม

๒. การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้นเพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียะศิลป์ และศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่าง ๆ อีกทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมมีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม

๓. การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism/Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษโดดเด่นเพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้านอีกทั้งมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม

๔. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ออกกำลังกาย เล่นกีฬา หรือแข่งขันการกีฬา โดยมีกิจกรรมท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการกีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมกีฬาได้สนุกสนานเพลิดเพลินกับการออกกำลังกาย เล่นกีฬา หรือแข่งขันกีฬา ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น

๕. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว การนวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพรการฝึกกายบริหาร และการฝึกสมาธิ เป็นต้น เพื่อสร้างเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยว

๒.๔.๔ องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^{๑๓} อธิบายว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจในสรรพสิ่งของโลกที่ไม่สามารถแยกตัวออกจากกันได้ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ฉะนั้นองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญจึงควรมี ๖ ด้านดังต่อไปนี้

๑. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ ๑๐ ประการคือ

๑.๑ ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น

^{๑๒} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : เพรส แอนด์ดีไซน์, ๒๕๔๘), หน้า ๔-๕.

^{๑๓} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : เพรส แอนด์ดีไซน์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๘-๓๙.

๑.๒ โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ
 ๑.๓ งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมทั้งซากปรักหักพัง

๑.๔ ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลัก
 ๑.๕ ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา
 ๑.๖ ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่าง ๆ
 ๑.๗ ภาษา และวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา
 ๑.๘ วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ขนบธรรมเนียมการรับประทานอาหาร

๑.๙ ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม และเทศกาลต่าง ๆ
 ๑.๑๐ ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

๒. องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อมโดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

๓. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยว โดยผู้ประกอบการท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้ผลตอบแทนในกำไร ธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

๔. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้และได้ประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่าง พึงพอใจ อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๕. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการตลาดท่องเที่ยวที่มี การคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น มี ส่วนร่วมใน การพัฒนาหรือการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจาย รายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๖. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยว ที่ ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ ความรู้ และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ ทุกฝ่ายเกิด ความรักความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ประเภทของการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม

ดังนั้น จากความแตกต่างของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแต่ละกลุ่มนั้นทำให้ต้องมีการใช้กล ยุทธ์โดยใช้ความร่วมมือแบบพันธมิตรที่เกิดจากกลุ่มธุรกิจต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องหรือใช้วิธีการ จัดรูปแบบแพคเกจทัวร์ที่ผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ๆ เข้าไปร่วมด้วย ซึ่งอาจจะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจมากขึ้นส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นั้นมีการพัฒนาได้อย่างยั่งยืนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ความเข้าใจในพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มจึง

เป็นสิ่งที่จำเป็นเพราะจะทำให้เจ้าของแหล่งท่องเที่ยวสามารถนำเสนอผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้

๒.๔.๕ การประยุกต์ใช้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่นอื่น ๆ หรือประเทศอื่น ๆ เพื่อให้เข้าใจและซาบซึ้งต่อวัฒนธรรมของประชาชนเหล่านั้น ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงเป็นการก่อให้เกิดความรู้ และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจของคนทั้งโลกเข้าด้วยกัน อันจะนำไปสู่สันติสุขในการอยู่ร่วมกันทั้งในปัจจุบันและอนาคต^{๙๔} การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและมองเห็นถึงวิถีชีวิตของสังคมในอดีตที่ผ่านมาที่ปรากฏให้เห็น เช่น แบบบ้าน งานหัตถกรรม เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน และการแต่งกาย เป็นต้น ผู้คนเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมก็เพื่อที่จะเรียนรู้หาประสบการณ์และความบันเทิง นักท่องเที่ยวบางกลุ่มเห็นว่า คนท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมที่แปลกและโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ก็สามารถเป็นสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยวได้เช่นกัน สิ่งที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้โดดเด่นก็คือ การที่นักท่องเที่ยวสามารถเพิ่มพูนประสบการณ์ ความรู้และมุมมองทางด้านวัฒนธรรมที่กว้างไกล สิ่งจูงใจสำคัญของการท่องเที่ยว คือ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องของความแตกต่างในวิถีชีวิต การแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นซึ่งกันและกัน^{๙๕}

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจ ความเกี่ยวกันของสรรพสิ่งในโลกที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ต้องเปลี่ยนการท่องเที่ยวให้เป็นการเดินทางให้คนกลุ่มเล็กสร้างภูมิปัญญาของกลุ่มไปศึกษาไปดูตามความสนใจของตนเอง เป็นการเดินทางไปรู้จัก การเดินทางต้องเป็นโลกส่วนตัว ไปอย่างเกรงใจ ไปอย่างเคารพต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นและชุมชน มีความสุขจากการเดินทางเป็นเป้าหมาย ไม่ใช่การไปบุกรุกพิธีกรรม ความเชื่อของชาวบ้าน ไปซื้อทุกอย่างที่ขวางหน้า ต้องให้การศึกษาโดยเฉพาะกับเด็ก ๆ ให้เรียนรู้และเข้าใจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เนื่องจากในปัจจุบันไม่มีทางเลือกให้นักท่องเที่ยวไปได้ จึงควรให้การศึกษแก่เยาวชน จะเผชิญสถานการณ์นี้อย่างไร จะได้ประโยชน์เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมได้อย่างไร หลักสูตรการเรียนการสอนวิชาการท่องเที่ยว ควรมีหลักสูตรที่สร้างภูมิคุ้มกันไม่ให้มีการเสพยาขายที่ไม่เคารพผู้อื่น และต้องเร่งสร้างบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ รู้เรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ไม่ใช่รู้ภาษาอย่างเดียว มีคุณศัพท์ต้องมีความรู้เป็นวิทยากร ไม่ใช่คนรับใช้ของนักท่องเที่ยวที่ต้องบริการทุกอย่าง ต้องเรียนรู้ที่จะเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านของชุมชนอื่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรมศักดิ์ศรีและผู้คนของเราเองด้วย ต้องมีพื้นฐานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้มาเยือนจะละเมิดมิได้ เพราะหากเราไม่เคารพวัฒนธรรมของเรา นักท่องเที่ยวชาติอื่นก็ไม่เคารพเช่นกัน^{๙๖}

^{๙๔} R.W. McIntosh and C.R. Goeldner, *Tourism Principles, Practices, Philosophies*, (New York : John Wiley and Sons, 1986) p.47.

^{๙๕} Howell, D.W., *Passport : An introduction to the travel and tourism industry*, (New York : South Western Publishing, 1993) p.135.

^{๙๖} โครงการวิจัยยุทธศาสตร์, *วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๐), หน้า ๘๘.

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่นอื่น ๆ หรือประเทศอื่น ๆ เพื่อให้เข้าใจและซาบซึ้งต่อวัฒนธรรมของประชาชนเหล่านั้น ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงเป็นการก่อให้เกิดความรู้ และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจของคนทั้งโลกเข้าด้วยกัน อันจะนำไปสู่สันติสุขในการอยู่ร่วมกันทั้งในปัจจุบันและอนาคต^{๙๗} การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทำให้นักท่องเที่ยวได้ซึมซับและมองเห็นถึงวิถีชีวิตของสังคมในอดีตที่ผ่านมาที่ปรากฏให้เห็น เช่น แบบบ้าน งานหัตถกรรม เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน และการแต่งกาย เป็นต้น ผู้คนเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมก็เพื่อที่จะเรียนรู้หาประสบการณ์และความบันเทิง นักท่องเที่ยวบางกลุ่มเห็นว่า คนท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมที่แปลกและโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ก็สามารถเป็นสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยวได้เช่นกัน สิ่งที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้โดดเด่นก็คือ การที่นักท่องเที่ยวสามารถเพิ่มพูนประสบการณ์ ความรู้และมุมมองทางด้านวัฒนธรรมที่กว้างไกล สิ่งจูงใจสำคัญของการท่องเที่ยว คือ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องของความแตกต่างในวิถีชีวิต การแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นซึ่งกันและกัน^{๙๘}

ทั้งนี้ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเอง อย่างเข้าใจ ความเกี่ยวกันของสรรพสิ่งในโลกที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ต้องเปลี่ยนการท่องเที่ยวให้เป็นการเดินทางให้คนกลุ่มเล็กสร้างภูมิปัญญาของกลุ่มไปศึกษาไปดูตามความสนใจของตนเอง เป็นการเดินทางไปรู้จัก การเดินทางต้องเป็นโลกส่วนตัว ไปอย่างเกรงใจ ไปอย่างเคารพต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นและชุมชน มีความสุขจากการเดินทางเป็นเป้าหมาย ไม่ใช่การไปบุกรุกพิธีกรรมความเชื่อของชาวบ้าน ไปซื้อทุกอย่างที่ขวางหน้า ต้องให้การศึกษาโดยเฉพาะกับเด็ก ๆ ให้เรียนรู้และเข้าใจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เนื่องจากในปัจจุบันไม่มีทางเลือกให้นักท่องเที่ยวไปได้ จึงควรให้การศึกษาแก่เยาวชน จะเผชิญสถานการณ์นี้อย่างไร จะได้ประโยชน์เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมได้อย่างไร หลักสูตรการเรียนการสอนวิชาการท่องเที่ยว ควรมีหลักสูตรที่สร้างภูมิคุ้มกันไม่ให้มีการเสพยาขายที่ไม่เคารพผู้อื่น และต้องเร่งสร้างบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ รู้เรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ไม่ใช่รู้ภาษาอย่างเดียว มัคคุเทศก์ต้องมีความรู้เป็นวิทยากร ไม่ใช่คนรับใช้ของนักท่องเที่ยวที่ต้องบริการทุกอย่าง ต้องเรียนรู้ที่จะเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านของชุมชนอื่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรมศักดิ์ศรีและผู้คนของเราเองด้วย ต้องมีพื้นฐานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้มาเยือนจะละเมิดมิได้ เพราะหากเราไม่เคารพวัฒนธรรมของเรา นักท่องเที่ยวชาติอื่นก็ไม่เคารพเช่นกัน^{๙๙}

ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงเป็นการท่องเที่ยวหาความรู้เพิ่มเติมโดยที่ไม่ต้องเข้าเรียนในชั้นเรียน นักท่องเที่ยวจะได้ทั้งความรู้ในด้านต่าง ๆ ของวัฒนธรรม อีกทั้งได้รับความเพลิดเพลินสนุกสนานและความผ่อนคลายไปในตัว ที่สำคัญการท่องเที่ยวประเภทนี้ จะช่วยทำให้นักท่องเที่ยว

^{๙๗} McIntosh, R.W. and Goeldner, C.R., *Tourism Principles, Practices, Philosophies*, (New York : John Wiley and Sons, 1986) p.47.

^{๙๘} Howell, D.W., *Passport : An introduction to the travel and tourism industry*, (New York : South Western Publishing, 1993) p.135.

^{๙๙} โครงการวิจัยยุทธศาสตร์, *วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๐), หน้า หน้า ๙๐.

ประทับใจ ชาบซึ่งในสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็นแล้วเกิดความคิดไปสู่การอนุรักษ์ บำรุงรักษาวัฒนธรรมประเพณี และสภาพแวดล้อมให้อยู่คู่กับแหล่งท่องเที่ยววัน ๆ อย่างยั่งยืน

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

๒.๕.๑ ความเป็นมาของการท่องเที่ยวชุมชน

การท่องเที่ยวชุมชนเป็นเรื่องของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและผู้มาเยือนในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่าง ๆ ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนอันเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน ก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่ชุมชน^{๑๐๐} ในปัจจุบันการท่องเที่ยวกลายเป็นเครื่องมือที่รัฐบาลให้ความสำคัญ เนื่องจากการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้เป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศ และมีการกระจายไปในหลายภาคค่อนข้างชัดเจน เช่น การเดินทาง ที่พัก การจำหน่ายของที่ระลึก ภัตตาคาร ร้านอาหารต่าง ๆ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมมีการขยายตัวมากขึ้น เช่น มีการก่อสร้างที่พักขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ทั้งโรงแรมขนาด ๕ ดาว ๔ ดาว ไปถึงที่พักแบบพื้นบ้านที่เรียกว่า โฮมสเตย์ การเพิ่มขึ้นของร้านอาหาร และแหล่งบริการอื่น ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ

จากการขยายตัวของการท่องเที่ยวไปในแทบทุกภูมิภาคของไทย ก่อให้เกิดการตื่นตัวของนักลงทุนและคนในพื้นที่ เพราะมองว่าเป็นเรื่องง่ายที่จะมีรายได้เพิ่มจากการท่องเที่ยว จากการที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีจำกัดไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม และประเพณี ซึ่งผู้ดูแลหรือเป็นเจ้าของก็คือ ประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้น ๆ ว่าจะมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างไร เพราะทรัพยากรทุกอย่างต้องมีข้อจำกัดในการใช้ทั้งสิ้น จะทำอย่างไรให้มีการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเป็นไปได้หรือไม่ที่จะดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และควรทำอย่างไรเมื่อชุมชนกลายเป็นสินค้าหรือเครื่องมือที่เป็นทั้งผู้กระทำ และผู้ถูกกระทำ ในขณะเดียวกันเป็นสิ่งที่ท้าทายและละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง เสมือนกับการที่ต้องคำนึงถึงความรู้สึก ความยินดีของผู้เกี่ยวข้อง ทั้งยังเป็นผู้ที่ถูกกล่าวอ้างถึงอยู่ตลอดเวลาในการที่รัฐบาลจะดำเนินการพัฒนาใด ๆ จึงต้องให้ความสำคัญต่อชุมชนในระดับต้น ๆ และชุมชนต้องได้รับประโยชน์อยู่เสมอ เมื่อชุมชนมาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็จะมีค่าใหม่ ๆ เกิดขึ้น อาทิ การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวผ่านชุมชน หรือการท่องเที่ยวในชุมชน ก็ขึ้นอยู่กับนิยามแห่งการสื่อความหมายต่อคำดังกล่าว แต่ที่แน่นอนก็คือชุมชน เป็นสิ่งที่ต้องถูกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอย่างไรก็ดี การท่องเที่ยวชุมชนที่เหมาะสมอันจะเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและเห็นผล^{๑๐๑}

๒.๕.๒ ความหมายของการท่องเที่ยวชุมชน

มีนักวิชาการหลายภาคส่วนได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

^{๑๐๐} จิตติ มงคลชัยอรัญญา, การท่องเที่ยว (โดย) ชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๔๓.

^{๑๐๑} วีระพล ทองมา, การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) สำหรับการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในเขตที่ด้นป่าไม้, (กรุงเทพมหานคร : บันลือ, ๒๕๔๗), หน้า ๖๕-๖๗.

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism : CBT) หมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง ยกย่องคุณภาพชีวิต มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่นและ มีการกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน^{๑๐๒} การท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าเป็นแนวทางการท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจอย่างมากในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของโลกและของภูมิภาค ซึ่งหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) ในกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น การประดิษฐ์ และจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เทศกาลประเพณี การนำนักท่องเที่ยวชมกระบวนการทางการเกษตร ท่องเที่ยวโดยชุมชนที่หลายประเทศนำไปปฏิบัติและประสบความสำเร็จมีรูปแบบ ดังนี้^{๑๐๓}

๑. การจำหน่ายสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน (Product Sales) เช่น สินค้าหัตถกรรมอาหารประจำวัน

๒. กิจกรรมการแสดงทางวัฒนธรรม (Cultural Shows) เช่น การฟ้อนรำ การละเล่นพื้นบ้านการแสดงดนตรีเฉพาะชุมชน

๓. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงหมู่บ้าน (Village Based Activities) คือ กิจกรรมทางการท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนในหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินการเพื่อเสนอแก่นักท่องเที่ยว กิจกรรมการพักผ่อนในหมู่บ้าน สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในชุมชนแห่งนั้น

ดังนั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกระบวนการทิศทางและรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง ซึ่งมีชาวบ้านที่เป็นเจ้าของชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว นั้น ๆ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาจัดการแหล่งท่องเที่ยว และอนุรักษ์ทั้ง ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมวิถีชีวิตและรูปแบบการดำเนินชีวิต เพื่อสร้างการพัฒนาให้เกิดการยั่งยืนสู่ชนรุ่นหลังและเกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ยังเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้กำหนดกระบวนการ ทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรนั้น ๆ และมีส่วนได้ส่วนเสียที่เกิดจากการท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชนนั้นมีจุดขายที่หลากหลายทั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต การอนุรักษ์รวมทั้งมีการพัฒนารูปแบบเพื่อสร้างความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง ทั้งนี้ยังเป็นเรื่องของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและผู้มาเยือน ในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่าง ๆ ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต้นเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน

๒.๕.๓ องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

^{๑๐๒} พงณา สนวนศรี, คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : พรินต์ติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๕.

^{๑๐๓} ชูวิทย์ ศิริโชคเวชกุล, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๕๔), หน้า ๖๕.

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน^{๑๐๔} ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าเป็น การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน และได้สรุปถึงองค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สำคัญไว้ ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีการผลิตที่พึ่งมาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์

๒. ด้านองค์กรชุมชน มีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และมีทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย รู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

๓. ด้านการจัดการ มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวมีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างความรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับคนในชุมชน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

๔. ด้านการเรียนรู้ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการจัดการซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับชาวบ้านอีกทั้งยังเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

นอกจากนี้ **สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน**^{๑๐๕} ยังได้กล่าวถึงกลไกการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้อีก ๗ ประการคือ

๑. เมืองค์กร/กลไก ในการบริหารจัดการท่องเที่ยว

๑.๑ เมืองค์กร/กลไก ที่เกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชน เพื่อเป็นแกนนำในการบริหารจัดการท่องเที่ยว

๑.๒ การมีส่วนร่วมของสมาชิกและชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

๒. มีระบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๒.๑ มีระบบบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และกฎกติกาที่ใช้ในการบริหารการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาด้านอื่นๆ ของชุมชน

๒.๒ การเสริมศักยภาพของคนในกลุ่มท่องเที่ยวและชุมชน

๒.๒ การปฏิบัติตามกฎระเบียบและรูปแบบที่ใช้สำหรับจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

๒.๓ การตลาดและประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างรายได้ทางการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นกับชุมชนอย่างยั่งยืน

๓. สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชน

๓.๑ สนับสนุนการพัฒนาชุมชน

^{๑๐๔} สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, **โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community – based tourism)**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒.

^{๑๐๕} สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, **โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community – based tourism)**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๔๐), หน้า ๒๕.

๓.๒ กระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวชุมชนอย่างเป็นธรรมและสร้างโอกาสในการมีรายได้เสริม

๔. ส่งเสริมวัฒนธรรมของชุมชน

๔.๑ กลุ่มท่องเที่ยวมีข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น

๔.๒ มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากภายในสู่คนภายนอก

๔.๓ มีกฎ กติกา และแนวทางเพื่อเคารพและปกป้องวัฒนธรรมชุมชน

๔.๔ กลุ่มท่องเที่ยวมีการส่งเสริม อนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบต่อวัฒนธรรม

๕. มีส่วนในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน

๕.๑ กลุ่มท่องเที่ยวมีข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕.๒ มีการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

๕.๓ จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

๕.๔ มีการป้องกัน จัดการ และแก้ไขปัญหาหาลภาวะ

๖. สร้างการเรียนรู้

๖.๑ กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนให้แก่ผู้มาเยือน

๖.๒ สร้างจิตสำนึกและองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งคนในชุมชนและผู้มาเยือน

๗. มีการบริการที่ดีและปลอดภัย ทั้งด้านที่พัก ยานพาหนะ นักสื่อความหมายท้องถิ่น เจ้าของบ้าน และการประสานงานที่ดีระหว่างกลุ่มในชุมชนเพื่อให้บริการ

๒.๕.๔ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^{๑๐๖} ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ด้นั้นควรมีลักษณะ ดังต่อไปนี้ คือ

๑. สร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การร่วมประชุมระดมสมอง การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การแบ่งปันผลประโยชน์และการติดตามประเมินผล

๒. มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ โปร่งใส ยุติธรรมและสามารถตรวจสอบได้ รวมทั้งมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน

๓. มีกฎ ระเบียบและแนวปฏิบัติในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

๔. มีการแบ่งปันและกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรมและทั่วถึง

^{๑๐๖} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : เพรสแอนด์ ดีไซน์, ๒๕๔๘), หน้า ๖-๗.

๕. มีการติดตาม ตรวจสอบการดำเนินการเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอยู่เสมอ

นอกจากนี้ **บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา**^{๑๐๗} ได้อธิบายไว้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน มีชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเข้ามามีส่วนร่วม เมื่อมองในบริบทของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจึงควรมีหลักการร่วมกัน ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการพิจารณาถึงสภาพของปัญหา ผลกระทบทางการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น แล้วชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

๒. สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการ คิด การวางแผน การทำกิจกรรม ติดตาม ประเมินผลเรียนรู้และรับประโยชน์ร่วมกัน

๓. ชุมชนต้องการรวมกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม หรือองค์กร องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อเป็นตัวแทนในการทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมด และดำเนินการทางด้านกาหนดทิศทางและนโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชน

๔. รูปแบบ เนื้อหา และกิจกรรมของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน มีความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมืองสังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ

๕. มีกฎ กติกาที่เห็นร่วมกันจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับการดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้

๖. ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางกระบวนการท่องเที่ยวที่ถูกต้องและเหมาะสม

๗. การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมีข้อตกลงร่วมกันภายในชุมชน เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

๘. รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนนำไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสีงแวดล้อมของชุมชน

๙. การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อาชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

๑๐. องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชนและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้

^{๑๐๗} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Industry)**, (กรุงเทพมหานคร : เพรส แอนด์ ดีไซน์, ๒๕๕๘), หน้า ๒๒.

ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณาจากมิตินอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยได้แก่ การตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุนพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

๒.๕.๖ การมีส่วนร่วมของชุมชน

ลินธุ์ สโรบล^{๑๐๘} ได้กล่าวถึง การที่ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นโอกาสอันดีที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของตนเองตั้งแต่เริ่มต้นเนื่องจากคนในท้องถิ่นย่อมทราบภาวะการณ์ต่าง ๆ ลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยว และที่สำคัญคือความรู้สึกรัก ผูกพันและหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวในฐานะเจ้าของทรัพยากรสอดคล้องกับ **พจนาน สวนศรี**^{๑๐๙} ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วม ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า เป็นแนวคิดให้บุคคลในชุมชนมีส่วนร่วมในด้านการจัดการ และกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว โดยตั้งอยู่บนฐานแนวคิดที่ว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นปัจจัย หรือต้นทุนในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมและมีความยั่งยืนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ซึ่งองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ

๑. ร่วมกันวางแผน เป็นการร่วมคิดร่วมวางแผนจัดการเตรียมความพร้อมและ สิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน

๒. ร่วมกันปฏิบัติตามแผนเมื่อมีการวางแผนแล้ว สมาชิกในชุมชนทุกคนร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ที่ตกลงกันได้

๓. ร่วมกันใช้ประโยชน์ สมาชิกทุกคนต้องมีสิทธิใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท่องเที่ยว ในท้องถิ่นจะต้องมีการจัดการผลประโยชน์ ทั้งที่เป็นตัวเงินและวัตถุให้ประชาชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึง และเหมาะสมโดยคำนึงถึงความยุติธรรมและเท่าเทียมกันเป็นหลัก

๔. ร่วมติดตาม และประเมินผล เมื่อมีการดำเนินการแล้วย่อมจะมีปัญหาความไม่เข้าใจต่างๆเกิดขึ้น จึงต้องร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นถ่ายทอดประสบการณ์ และร่วมกันประชุมหาวิธีแก้ไขปัญหาเหล่านั้น

๕. ร่วมกันบำรุงรักษา โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ เพื่อให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน

พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร^{๑๑๐} ได้สรุปความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นการส่งเสริมสนับสนุนในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลที่เกิดขึ้น คือมีการร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ องค์ความรู้ และความชำนาญร่วมกับวิทยาการที่

^{๑๐๘} ลินธุ์ สโรบล, การท่องเที่ยวโดยชุมชน : แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย : เชียงใหม่, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕.

^{๑๐๙} พจนาน สวนศรี, คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๓๒.

^{๑๑๐} พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร, “กลไกขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในจังหวัดนครปฐม”, รายงานวิจัย, (วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๙๖ - ๙๙.

เหมาะสม สนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและผู้ที่เกี่ยวข้อง ในลักษณะการทำงานเป็นทีม (Team work) อีกทั้ง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงครอบคลุมไปถึงการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการ และควบคุมการใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม ตั้งแต่เริ่มคิดเห็นปัญหาจนกระทั่งถึงขั้นตอน การติดตามตรวจสอบทุกขั้นตอนเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งได้มีโอกาสในการวางแผน กำหนดรูปแบบ การบริหาร และประเมินผลตลอดจนการตัดสินใจในการกำหนดอนาคตของตนเอง และชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังนั้น การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในการดำเนินงาน การพัฒนามีส่วนในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการใช้ความคิดสร้างสรรค์ องค์กรความรู้ ภูมิปัญญา และความชำนาญของชุมชนร่วมกันกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม คุ่มค่า และเกิดประโยชน์แก่ชุมชนส่วนรวมอย่างเหมาะสมสูงสุด และ **พระมหาประกาศิต ฐิติปัสสิทธิกร** ยังได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมว่านอกจากจะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และมีปฏิริยาเชิงสร้างสรรค์ จิตสำนึกร่วมของประชาชนและผู้เกี่ยวข้องแล้ว ยังสามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน คือ

๑. หลักการและแนวคิดพื้นฐานของการมีส่วนร่วม เป็นการเกี่ยวข้องกันทางด้านสังคม จิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งใดในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งเป็นเหตุจูงใจให้กระทำการสิ่งใดให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ๆ เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ริเริ่มวางแผน วิเคราะห์ ตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งที่จะทำ เช่น การร่วมกันทำกัน การร่วมกันพัฒนาขึ้น การใช้ประโยชน์ร่วมกัน และการรับผิดชอบร่วมกัน

๒. การมีส่วนร่วมทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการส่งผ่านข้อมูลข่าวสารจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง

๓. การมีส่วนร่วมทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยความราบรื่น สร้างสรรค์ สร้างสามัคคี เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมมักเกี่ยวข้องกับบุคคลหมู่มาก และอาจรวมถึงสาธารณชนทั่วไป การสร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง จะเป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปโดยสะดวก และจะเป็นการสนับสนุนให้เกิดแนวร่วมการดำเนินกิจกรรมมากขึ้นอีกด้วย

๔. การมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือหรือกลไกในการพัฒนาชุมชนในเชิงพื้นที่ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะปัจจุบันประชาชนมีการตื่นตัวในเรื่องบทบาทและสิทธิของตนเองในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้เกิดเวทีการระดมความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ส่งผลดีต่อความตื่นตัวต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ

ดร.ชนิ เอ็มพันธ์ กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวในปัจจุบันมี ๔ ระดับ ดังนี้^{๑๑๑}

๑. การให้ข้อมูลเพื่อใช้ในการวางแผนจัดการการท่องเที่ยว เป็นการมีส่วนร่วมระดับต่ำสุด มักเป็นการวางแผนการท่องเที่ยวที่ชุมชนไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยตรง หรือ

^{๑๑๑} ดร.ชนิ เอ็มพันธ์, , **การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว**, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๕๖.

เป็น การวางแผนระดับมหภาค แต่ชุมชนมีแนวโน้มได้รับผลกระทบจากการกำหนดนโยบายหรือแผน
ท้องถิ่น

๒. การให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในการวางแผนจัดการการท่องเที่ยว เป็นการ
มีส่วนร่วมที่ตัวแทนของชุมชนอาจเข้าร่วมในคณะกรรมการ หรือการประชุมรับฟังความคิดเห็น เพื่อ
พิจารณาให้ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็น ความต้องการของชุมชนในโครงการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่
ส่งผลกระทบต่อชุมชน

๓. การดำเนินการจัดการการท่องเที่ยว ร่วมกันกับหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน เป็น
การมีส่วนร่วมที่ชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจ ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับ
หน่วยงานของรัฐ เพื่อประโยชน์ของชุมชนและสังคมโดยรวม

๔. การท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยชุมชนเอง นับตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ
และติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนเกิดการกระจาย
รายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชน

ทั้งนี้ เพชรศรี นนท์ศิริ^{๑๑๒} ได้กล่าวถึง การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการมีส่วน
ร่วมของคนเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งบุคคลภายในหรือบุคคลภายนอก ดังนั้นผู้นำชุมชนจะต้องมี ทักษะมี
ความรู้ในการจัดการอย่างดี เพราะผู้นำชุมชนจะต้องมีความสามารถคาดการณ์ และประเมินว่า
“วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงไร โดย
การร่วมกันอภิปราย ระดมความคิดเห็น จากชุมชนให้กว้างขวางจนสามารถสรุปด้วยมติของชุมชนเอง ซึ่ง
มีองค์ประกอบการประเมินอยู่ ๗ ประการด้วยกัน” คือ

๑. ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน จะต้องสามารถวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์
ภายนอกและสภาพปัญหาของชุมชน เพื่อที่จะหาแนวทางที่สามารถแก้ไขได้ถูกต้องและชัดเจน แล้วจะได้
กำหนดวัตถุประสงค์และการทำกิจกรรมท่องเที่ยวได้

๒. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทั้งหมด เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิของชุมชน
ว่าคนในชุมชนเห็นด้วยหรือไม่อย่างไรในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียม
ประเพณีวัฒนธรรมชุมชนที่มีต่อการเปิดหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และจะต้องมีวิธีรับมือกับ
ผลกระทบหรือสิ่งที่จะตามมาอย่างไร ด้วยวิธีการใด ใครเป็นผู้เกี่ยวข้องบ้าง และใครมีบทบาทหน้าที่
อย่างไร

๓. ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมนี้
หรือผลักดันให้องค์กรชุมชนอื่นที่พิจารณาแล้วว่า มีความพร้อมทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานหนึ่ง
ขององค์กรนั้น ๆ แต่ทั้งนี้การดำเนินการขององค์กรต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส เพราะมีผลประโยชน์ที่
เข้ามาเกี่ยวข้อง

๔. พิจารณาหาเอกลักษณ์โดดเด่นของท้องถิ่น หรือของดีของชุมชน เพื่อทำให้เป็น
แหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับชุมชน

^{๑๑๒} เพชรศรี นนท์ศิริ, “รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง”.
วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-กันยายน, ๒๕๕๖), หน้า ๔๗-๖๖.

๕. เพิ่มความพร้อมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของการท่องเที่ยว อาทิ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร การดูแลความปลอดภัย การสื่อสารและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จะต้องไม่อยู่กับแกนนำของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแต่ต้องมีการกระจายอย่างทั่วถึง

๖. การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่จะรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อสามารถปรับกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องยิ่งขึ้น และร่วมแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังเป็นการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในครั้งต่อ ๆ ไปด้วย

๗. ประสบการณ์และทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะต้องบูรณาการทั้งความเพลิดเพลิน ความตื่นตัวและการเรียนรู้ เพื่อความเหมาะสมของการจัดการการท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่นั้น ๆ

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่เอื้ออำนวยในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเปิดโอกาสในชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้บริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเอง และให้สมาชิกภายในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมให้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมระบบนิเวศ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับการสืบทอดและอนุรักษ์ไว้อย่างถูกวิธี เพื่อธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ และคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมตลอดจนวัฒนธรรมอันดีของชุมชน ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น ซึ่งหมายรวมถึง การกระจายรายได้ และโอกาสในการได้รับการสนับสนุนด้านการพัฒนาต่าง ๆ จากองค์กรของรัฐ เอกชน เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย แล้วในที่สุดชุมชนท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ

๒.๕.๗ การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน

พจนา สวนศรี^{๑๑๓} อธิบายไว้ว่า การท่องเที่ยวเปรียบเสมือนงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย เพราะการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวหรือสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการ กำลังซื้อของนักท่องเที่ยวสามารถกำหนด สินค้า และ บริการ ได้ตามความต้องการ จึงทำให้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวเปลี่ยนไป เพราะนักท่องเที่ยวที่มาเยือนก็จะนำวัฒนธรรมของตนติดตัวมาด้วยนั่นเอง นับว่าเป็นดาบสองคมที่มีความเสี่ยงอย่างยิ่งในการจะใช้พัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน อย่างไรก็ตาม ก่อนที่ชุมชนจะเปิดหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวแล้วชุมชนจะต้องรู้ว่า ตัวชุมชนเองมีศักยภาพมากแค่ไหนที่จะรองรับนักท่องเที่ยว หากเปิดแล้วจะมีการจัดการหรือรับมืออย่างไรสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น หากมีการรับมือที่ดีก็จะทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ และ **พจนา สวนศรี** ได้สรุปให้เห็นถึงกระบวนการทำงานในการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ ๑๐ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นที่ ๑ ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนพิจารณาด้านบวกและด้านลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มที่สนใจ

๒. ขั้นที่ ๒ สร้างการมีส่วนร่วม เพื่อเป็นการดึงกลุ่มที่สนใจหรือผู้ที่สนใจด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มอนุรักษ์ เป็นต้น

^{๑๑๓} พจนา สวนศรี, คู่มือการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๕๖), หน้า ๑๘๙-๑๙๐.

๓. ขั้นที่ ๓ ศึกษาเกี่ยวกับชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษาพื้นที่ ในประเด็นดังนี้

๓.๑ การสำรวจทางกายภาพของพื้นที่

๓.๒ ทำแผนที่รอบนอก แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน

๓.๓ แผนที่รอบในหมู่บ้าน แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติ

๓.๔ ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน

๓.๕ ศึกษาความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับการใช้ทรัพยากร ธรรมชาติและทรัพยากรในการท่องเที่ยว

๓.๖ ศึกษากลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนซึ่งสามารถนำผลที่ได้มาศึกษาหาข้อจำกัดและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นร่วมกัน

๔. ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ขั้นตอนดังกล่าวสามารถทำให้ชุมชนมองเห็นด้านต่าง ๆ และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และอาจพบว่าเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุดอาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็เป็นได้

๕. ขั้นที่ ๕ ร่วมกันแก้ไขจุดอ่อน และพัฒนาศักยภาพ โดยดำเนินในส่วนต่าง ๆ คือ

๕.๑ รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน ชุมชนบางแห่งมีความโดดเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น

๕.๒ ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้องกับระบบนิเวศของท้องถิ่นโดยไม่ทำลายระบบนิเวศดังกล่าว เช่น การปรับเส้นทางเดินเท้า เป็นต้น

๕.๓ มีการปรับปรุงแหล่งที่อยู่พักผ่อนและความสะอาดภายในชุมชน เพื่อให้เป็นมาตรฐานที่ตกลงร่วมกัน โดยมีการตรวจสอบของคณะกรรมการชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

๕.๔ มีการฝึกอบรมบุคลากรเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้เห็นความสามารถของคนในชุมชน อีกทั้งขีดความสามารถของพื้นที่และกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน

๖. ขั้นที่ ๖ วางรูปแบบการจัดการ จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงาน หรือใช้องค์กรเดิม แต่มีการเพิ่มหน้าที่และมีการกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคา การแบ่งปันผลประโยชน์สู่ชุมชนและชาวบ้าน โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ ทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

๗. ขั้นที่ ๗ มีการติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการรับรู้และช่วยเหลือการให้ข้อมูล

๘. ขั้นที่ ๘ มีการทดลองในการดำเนินการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชนโดยการเชิญบุคคลที่มีความรู้หรือประสบการณ์ตรงในการท่องเที่ยว โดยมีชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นและมีการแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อไปปรับใช้ในอนาคต

๙. ชั้นที่ ๙ ประเมินผล การประเมินผล อาจแยกออกมาเป็น ๒ ส่วน คือ การประเมินผล และสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วง ๆ ทุก ๆ ๓-๖ เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

๑๐. ชั้นที่ ๑๐ พัฒนาองค์กร

๑๐.๑ การฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย

๑๐.๒ การศึกษาดูงาน ผู้นำองค์กรที่ดูแลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาจจะมีการศึกษาดูงานของชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาปรับใช้ในชุมชนของตนเองในการจัดการท่องเที่ยว

กระบวนการทั้ง ๑๐ ขั้นตอนอาจจะเหมือนกับการทำงานปกติ แต่สิ่งที่ยากและท้าทายอย่างมากคือ เรื่องการท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้ หรือไม่แต่ละคำถามแต่ละขั้นตอนจะต้องมีการปลุกกระตุ้นของคนในท้องถิ่นให้รู้จักท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น การท่องเที่ยวในชุมชนก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้น

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

คำว่า “เครือข่าย” มีความหมายแตกต่างกันไปตามมุมมองของแต่ละบุคคล แต่จากการวิเคราะห์เครือข่ายรูปแบบต่างๆ กลุ่มเครือข่ายนี้ ต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วม” คำว่า “เครือข่าย” เป็นมโนภาพที่เห็นว่า สามารถสร้างความเข้าใจในเบื้องต้นได้โดยง่าย คือ ภาพข่ายใยแมงมุม ซึ่งแสดงให้เห็นการถักทอโยงใยกัน ของเส้นใยที่พาดผ่านกันไปมาหลายเส้น หลากทิศทาง ดังนั้นความหมายอย่างง่ายที่ผมขอไว้ไว้ ณ ที่นี้ สำหรับคำว่า เครือข่าย คือ “การเชื่อมโยงอย่างมีเป้าหมาย” การเชื่อมโยงนี้ อาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่าง ระบบที่ปฏิบัติการอยู่เข้าด้วยกัน เช่น การเชื่อมโยงคอมพิวเตอร์เข้าเป็นเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น หรืออาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่าง บทบาทของบุคคล/องค์กรต่าง ๆ ภายใต้วัตถุประสงค์ร่วมใดๆ ของภาคีสมาชิก ซึ่งถ้าหากพิจารณาถึงลงไปอีกหน่อย ในความเป็นบุคคล/องค์กร ก็จะพบความแตกต่างของระบบการทำงาน (ของบุคคล) และความแตกต่างของระบบการทำงาน (ขององค์กร) ที่ปรากฏออกมา ตามการปฏิบัติตัว และตามบทบาทภารกิจที่มีลักษณะเฉพาะ ของแต่ละบุคคล/องค์กร การเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย จึงเท่ากับการเชื่อมโยงหลาย ๆ ระบบย่อย (ที่ต่างมีลักษณะจำเพาะของระบบ) ให้รวมกันขึ้นมาใหม่ เป็นอีกหนึ่งระบบ ของหน่วยสมาชิกทุกหน่วย ที่เข้ามารวมกัน

๒.๖.๑ ความหมายของเครือข่าย

Paul Starkey^{๑๑๔} ให้ความหมายของ “เครือข่าย” ว่า คือ กลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะที่บุคคลหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตนการสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้บุคคลและองค์กรที่กระจัดกระจายได้ติดต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ อีก

^{๑๑๔} Paul Starkey, *Networking for Development*, (London : International Forum for Rural Transport and Development, 1997), p. 12.

ทั้งให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบฟุ้งฟิง

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ^{๑๑๕} กล่าวถึงเครือข่ายว่า คือแนวคิดที่มาจากกรณีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของผู้คนในสังคมที่มารวมตัวกันเป็นกลุ่ม องค์กร และเครือข่าย เพื่อการพัฒนา การแก้ไขปัญหา และการสร้างสรรค์ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อปัจเจกบุคคลและสังคมโดยเป็นคำที่นำมาใช้ในแวดวงการพัฒนาสังคม อันกล่าวถึงระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย นับตั้งแต่ในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรม การสื่อสาร การร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีโครงสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ที่หลากหลาย และมีการกระจายตัวไปตามหน่วยย่อยหรือปัจเจกบุคคลในสังคม โดยเครือข่ายนั้นเริ่มต้นจากการอธิบายความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม หรือชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือพึ่งพา จนกระทั่งสามารถสร้างพลังและอำนาจต่อรอง และต่อมาก็มีการขยายความสัมพันธ์นั้นไปสู่ระดับที่กว้างขึ้น โดยมีการเชื่อมโยงกับองค์กร เครือข่ายพันธมิตรอื่นๆ และ **พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ**^{๑๑๖} ยังได้กล่าวอีกว่า เครือข่าย หมายถึง ความร่วมมือและการเปิดรับของฝ่ายต่างๆ ที่จะมีข้อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ซึ่งข้อกำหนดที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความพยายามที่จะระดมทรัพยากร กระบวนการความรู้และวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จจากการร่วมมือและการเปิดรับในสิ่งใหม่นั้นเสมอ

สนธยา พลศรี^{๑๑๗} ให้ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกซึ่งอาจจะเป็นบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม เครือข่ายต่อเครือข่าย กลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่ในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัวกันโดยทั่วไปแต่มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งที่เป็นครั้งคราวหรืออาจเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง จึงเป็นการเชื่อมโยงคนที่มีความสนใจร่วมกันพบปะสังสรรค์ และพัฒนาไปสู่การลงมือร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยเป้าหมายและจุดประสงค์เดียวกัน ดังนั้นเครือข่ายจึงไม่ใช่เป็นเพียง การรวบรวมรายละเอียดบุคคลที่เป็นสมาชิกเท่านั้น แต่มีการจัดระบบให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อบรรลุจุดหมายที่สมาชิกเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่เชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกันคือวัตถุประสงค์หรือผลประโยชน์ที่ต้องการบรรลุผลร่วมกัน การสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

อาภรณ์ ภูวิทย์พันธ์^{๑๑๘} กล่าวถึงเครือข่ายว่า เป็นการเชื่อมโยงของกลุ่มคน หรือ องค์กร ที่สมัครใจจะแลกเปลี่ยนข่าวสารหรือกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในข่ายด้วย

^{๑๑๕} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ, พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๕๕.

^{๑๑๖} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ, เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ (กรุงเทพมหานคร : เดือนตุลา, ๒๕๕๗), หน้า ๔๔.

^{๑๑๗} สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐๗.

^{๑๑๘} อาภรณ์ ภูวิทย์พันธ์, Competency Based HRM/HRD, (กรุงเทพมหานคร : เอช อาร์ เซ็นเตอร์จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๗.

ความเป็นอิสระเท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิเชื่อถือเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน และมีการจัดระบบให้กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่เป็นสมาชิกดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกันเพื่อนำไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้องต้องกัน

สรุปแล้ว เครือข่าย หมายถึง กลุ่มของคน องค์กร หรือกลุ่ม ที่มีความสมัครใจในการเรียนรู้ การร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกันโดยการทำกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์ระหว่างกันในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านความเป็นอยู่ และอื่นๆ โดยมีการ ความตระหนักร่วมกันและมีเป้าหมายและแผนงานที่จะทำ เครือข่ายทางสังคม (Social Network) เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายอาจจะมองเห็นหรือมองไม่เห็น เป็นรูปธรรมก็ได้ ซึ่งการเชื่อมโยงระหว่างกันที่จะเห็นเป็นรูปธรรมของเครือข่ายมี ๓ ลักษณะ คือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสารและเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน

๒.๖.๒ กระบวนการสร้างเครือข่าย

Paul Starkey^{๑๑๙} ได้เสนอแนวทางในการสร้างเครือข่าย ดังนี้

๑. เชิญองค์กรและผู้มีส่วนได้เสียมาร่วมประชุมโดยมีหัวข้อการประชุมที่น่าสนใจเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วมหรือเป้าประสงค์ที่เกี่ยวข้องกันมอบหน้าที่ในการบริหารจัดการการประชุมให้กับบรรดาผู้มีส่วนได้เสีย ร่วมกันรับผิดชอบการหาข้อตกลงร่วมในกิจกรรมที่เป็นผลประโยชน์ร่วมดังกล่าว

๒. กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่าย ทิศทางกิจกรรมหลักและคุณสมบัติของสมาชิกให้ชัดเจนโดยให้สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดด้วย เพื่อป้องกันการครอบงำจากกลุ่มคนบางกลุ่ม ทั้งนี้ควรมีการทบทวนเป็นระยะๆ เพื่อปรับให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคม และความต้องการของสมาชิก

๓. จัดตั้งกลุ่มแกนของเครือข่ายที่พิจารณาตัวเข้ามาทำหน้าที่ประสานงาน จัดการและส่งกำลังบำรุงให้กับสมาชิกซึ่งต้องไม่อยู่กับกิจกรรมประจำวันขององค์กรตัวเอง และกลุ่มแกนต้องดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายให้บังเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้ต้องมีการหมุนเวียนเปลี่ยนกลุ่มผู้นำเครือข่ายเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิกและป้องกันการผูกขาดอำนาจ

๔. ความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและความผูกพันที่เหนียวแน่น มีส่วนอย่างสำคัญต่อความสำเร็จของเครือข่าย ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจการเลือกกิจกรรม และวิธีการทำงานของเครือข่ายในลักษณะประชาธิปไตย

๕. เครือข่ายต้องมีวิธีการจัดหาและจัดการทรัพยากร เพื่อความมีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนกิจการของเครือข่าย และความสามารถในการพึ่งตนเอง ทรัพยากรนี้ไม่ได้หมายถึงเงินทุนเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมไปถึงคุณภาพของสมาชิก วิธีการจัดการแบบมีส่วนร่วมเทคโนโลยีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ

๖. ทำให้เครือข่ายมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมายเพื่อให้เครือข่าย และผู้นำเครือข่าย ได้รับการสนับสนุน และความไว้วางใจจากสมาชิกเครือข่าย อีกทั้งยังได้สามารถดำเนินงาน

^{๑๑๙} Paul Starkey, *Networking for Development*, IFRTD, The International Forum for Rural Transport and Development, 1997.

ได้ กว้างขวางอาจมีชื่อและสัญลักษณ์ของเครือข่ายเพื่อให้เป็นที่จดจำได้ง่ายและอาจส่งข่าวสารไปให้กับบุคคลเป้าหมายที่สามารถให้การรับรองเครือข่ายได้

๗. สนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย เพื่อเสริมให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งมากขึ้น ซึ่งมีได้ทั้งทางแนวนอน แนวตั้งหรือในภูมิภาคต่างระดับกัน การเชื่อมเครือข่ายทำได้ทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นการทางการด้วยการมีกิจกรรมร่วมกันหรือเป็นตัวแทนร่วมกันในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องและการร่วมกันประสานงานการประชุม

๘. มีการติดตามผลและประเมินผลเป็นประจำสม่ำเสมอและถี่ถ้วน โดยดูความสอดคล้องของแผนการทำงานกับวัตถุประสงค์ความก้าวหน้า และความสำเร็จของเครือข่ายในแต่ละระยะ

๙. มีการจัดหลักสูตรฝึกอบรมด้านการจัดการเครือข่ายให้กับองค์กรแกน และผู้นำเครือข่ายสม่ำเสมอ

๑๐. ถ้าวัตถุประสงค์ของเครือข่ายดีการเชื่อมโยงภายในเครือข่ายเหมาะสมเอื้อให้เกิดความเคลื่อนไหวของกิจกรรมและความแข็งขันของสมาชิก โครงการหรือกิจกรรมมีลักษณะกระจายอำนาจไปให้กับมวลสมาชิกที่ได้รับประโยชน์ การดำเนินงานของเครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

และ Paul Starkey^{๑๒๐} ได้สรุปถึง กระบวนการในการสร้างเครือข่ายออกเป็นขั้นตอน ได้ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย (Realization) เป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงานหรือฝ่ายจัดการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เพื่อที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย คำถามที่สำคัญเหล่านี้จะเกิดขึ้น ได้แก่ จะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับองค์กรใด จะได้รับประโยชน์หรือจะต้องเสียสละประโยชน์ด้านใดบ้างในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย ระยะเวลาในการเข้า ร่วมเป็นเครือข่ายจะนานเท่าใด

ขั้นที่ ๒ การติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นสมาชิกหรือภาคีสมาชิก (Courtship) หลังจากตัดสินใจเลือกองค์กรที่เห็นว่าเหมาะสมจะเข้าร่วมเครือข่ายได้แล้ว ก็เป็นขั้นตอนของการติดต่อ สัมพันธ์เพื่อชักชวนให้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการทำงาน ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นการสร้างความคุ้นเคยและการยอมรับรวมทั้งความไว้วางใจระหว่างกันและถือว่าเป็นขั้นตอนของการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ซึ่งกันและกัน อาจเรียกว่า เป็นขั้นตอนการเตรียมกลุ่มหรือเตรียมเครือข่าย (Pre-group)

ขั้นที่ ๓ ขั้นตอนการสร้างพันธกรณีร่วมกัน (Commitment) เป็นขั้นตอนของการสร้างความผูกพันร่วมกัน หมายถึง การตกลงในความสัมพันธ์ต่อกันขั้นตอนนี้เป็นการตกลงว่าจะทำงานร่วมกันอาจกระทำได้โดยการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม หรือแลกเปลี่ยนความรู้กับองค์กรภายนอก เช่น ศึกษาดูงาน เชิญวิทยากรมาถ่ายทอดความรู้ เป็นต้น อาจเรียกว่า กลุ่มศึกษาเรียนรู้ (Learning group)

ขั้นที่ ๔ ขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ (Building) เป็นขั้นตอนที่การสร้างเครือข่ายปรากฏผลงานเป็นรูปธรรมเป็นขั้นตอนของการเริ่มทำกิจกรรมโดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน ขณะเดียวกันมี

^{๑๒๐} Starkey, Paul, *Networking for Development*, IFRTD, The International Forum for Rural Transport and Development, 1997.

การตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการกลุ่มโดยการกำหนดวัตถุประสงค์ บทบาทสมาชิก เป็นต้นอาจเรียก
ขั้นตอนนี้ว่าขั้นกลุ่มกิจกรรม (Action group)

ขั้นที่ ๕ หลังจากขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ จนนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกัน
เมื่อผลงานเป็นที่ปรากฏองค์กรเครือข่ายรู้สึกว่าได้ประโยชน์จากการเข้าเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์
ของเครือข่ายจะแน่นแฟ้นขึ้นพร้อมกับการเรียนรู้ร่วมกันหรืออาจปรากฏในรูปของการขยายกิจกรรมหรือ
การขยายกลุ่มตามพื้นที่หรือตามลักษณะกิจกรรม

๒.๖.๓ องค์ประกอบของเครือข่าย

สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาลัยขอนแก่น^{๑๒๑} ได้กำหนดองค์ประกอบของเครือข่าย
ตามลักษณะการก่อเกิดได้เป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. เครือข่ายการเรียนรู้เป็นเครือข่ายที่เรียนรู้กิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นในช่วงแรกๆ ซึ่ง
เครือข่ายพวกนี้เกิดขึ้นได้ใน ๒ รูปแบบ คือ รูปแบบธรรมชาติซึ่งเมื่อชุมชนใดสามารถแก้ไขปัญหาของ
ชุมชนของตนได้ ชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียงจะเข้ามาศึกษาเรียนรู้และนำรูปแบบและวิธีการไปประยุกต์ใช้กับ
ชุมชนของตนเอง ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งเป็นเครือข่ายการจัดตั้ง รูปแบบนี้เกิดจากองค์กรพัฒนาต้องการ
ขยายพื้นที่ปฏิบัติงานของตนเอง จะใช้ชุมชนเดิมที่มีประสบการณ์และบทเรียนในกระบวนการพัฒนาแล้ว
เป็นสถานที่ศึกษาดูงาน และเวทีแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ให้กับชุมชนที่องค์กรพัฒนาเข้าไปดำเนินงาน
ใหม่ๆ

๒. เครือข่ายอำนาจต่อรอง เครือข่ายนี้เชื่อว่ากิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ที่อยู่ในวงจำกัด
เฉพาะพื้นที่หมู่บ้านของตน จะไม่มีพลังที่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาที่แท้จริง ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์ถึง
สภาพปัญหาแล้วพบว่า ปัญหาที่ชุมชนต่างๆ เผชิญอยู่นั้นไม่ได้เกิดจากชุมชนสร้างมาเอง หากแต่ชุมชน
นั้น ถูกกระทำจากระบบภายนอกการจะแก้ไขปัญหาจึงจำเป็นต้องสร้างให้เกิดพลังอำนาจ ในการต่อรอง
จึงสามารถแก้ไขปัญหาที่แท้จริง การสร้างเครือข่ายจึงเป็นรูปแบบหนึ่งซึ่งใน ระยะแรกการจัดตั้งเครือข่าย
จะตั้งตามปัญหาหรือกิจกรรมของการเลือกอาชีพ เช่น เครือข่ายกลุ่มสตรีทอผ้าพื้นเมือง เครือข่าย
อนุรักษ์ป่าไม้ เป็นต้น ต่อมาสถานการณ์ปัญหาต่างๆ กลับไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐอย่างแท้จริง หน
วดยานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาก็ปิดความรับผิดชอบ เครือข่ายต่างๆ ที่มีอยู่จึงต้องร่วมกันผลักดัน ให้เกิด
กระบวนการแก้ไขปัญหาไปพร้อมๆ กัน ดังปรากฏการณ์ม็อบที่พบในสังคมปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามเครือข่ายสองประเภทนี้มีข้อสังเกต คือ เครือข่ายการเรียนรู้เป็นเครือข่ายที่ขาด
การต่อเนื่องและขาดพลัง เพราะไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน ส่วนเครือข่ายอำนาจต่อรองมักจะสร้างขึ้นเพื่อให้
สาธารณะเห็นว่าเป็นกลุ่มที่เห็นแก่ตัว เป็นกลุ่มที่มีนัยการเมืองสนับสนุน เป็นเครื่องมือของนักการเมือง
ทำให้ขาดความชอบธรรมในการ ดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหาของตนเองเนื่องจากสาธารณะไม่มีข้อมูล
เพียงพอ และเครือข่ายอำนาจต่อรองมักจะได้รับการต่อต้านจากผู้สูญเสียผลประโยชน์ เพื่อสลาย
อำนาจการต่อรองของเครือข่าย

และในส่วนของจัดการเครือข่ายนั้น พระมหาสุทนต์ อาภาภโร และสายชล ปัญญาชิต^{๑๒๒}
ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการเครือข่ายว่า มี ๔ ขั้นตอนตามวงจรชีวิตเครือข่าย ดังนี้

^{๑๒๑} สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาลัยขอนแก่น, องค์กรชุมชน : กลไกเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนา สังคม
, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท แพลน ฟรินด์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๖๘-๖๙.

๑. ขั้นการตระหนักรู้และการก่อตัวของเครือข่าย เป็นขั้น ตอนที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้พลังกลุ่มและความเป็นเครือข่ายในการจัดการกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มีวิธีการดังนี้

๒. ขั้นการสร้างพันธมิตรและการบริหารเครือข่าย เป็นขั้น ที่จะก่อเกิดความร่วมมือของความเป็นเครือข่าย และการบริหารจัดการทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย มีวิธีการจัดการดังนี้

๓. ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์

๔. ขั้นการรักษาความสัมพันธ์และความต่อเนื่อง

๒.๖.๔ การประยุกต์ใช้แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

การประยุกต์ใช้แนวคิดเครือข่ายเป็นการขยายวงความสัมพันธ์ให้กว้างขวางขึ้น นำไปสู่การขยายกิจกรรม ขยายความช่วยเหลือเกื้อกูลที่มีต่อกันตลอดจนพัฒนาศักยภาพของแต่ละองค์กรให้แสดงบทบาททั้งผู้ให้และผู้รับอย่างเหมาะสม สร้างกระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ผ่านทางการติดต่อกันโดยตรงระหว่างบุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้าร่วมเครือข่าย เป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางวัตถุแก่กัน และยังเป็นการแข่งขันทรัพยากรให้แก่กลุ่มที่ด้อยโอกาสกว่า เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลระหว่างองค์กร เป็นแหล่งสำหรับการทำงานสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของตนเองและยังทำให้เกิดการรวมหมู่ที่มีพลังอิทธิพลมากกว่าองค์กรเดียวอย่างมากมาย เป็นเวทีสำหรับการปฏิบัติงานรวมในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การสร้างแหล่งสะสมทุนเพื่อการพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ ในอนาคต และเป็นการรวมตัวกันนำประเด็นปัญหาเรื่องเรียนสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือนำไปสู่การเสนอหรือผลักดันนโยบายที่เหมาะสมมากกว่าเดิม

ชินสัค สุวรรณอัจฉริย^{๑๒๓} ได้สรุปถึงความสำคัญของการประยุกต์ใช้เครือข่ายทางสังคมไว้ ดังนี้

๑. ทำให้เกิดการปรับตัวที่มีเหตุผลบนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด คือการใช้พฤติกรรมที่มีเหตุผล หากทุกคนได้ควบคุมทรัพยากรและให้ความสนใจ ทรัพยากรและเหตุการณ์เมื่อนั้นเครือข่ายทางสังคมจะกำหนดชนิดของทรัพยากรที่ทำให้เครือข่าย เข้าถึงกันได้ดังนั้น เครือข่ายทางสังคมจึงกำหนดความสามารถในหน้าที่ของตนเองออกมา โดยช่วยให้บุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตนเองวางไว้แม้ว่าจะขาดปัจจัยต่าง ๆ ได้

๒. ช่วยให้เกิดการแพร่กระจายของการนำเอาเครือข่ายมาใช้ในทางปฏิบัติ ได้แก่การถ่ายทอดประสบการณ์การทำงาน ในทางปฏิบัติและความเข้าใจในหน้าที่การทำงาน ช่วยให้เกิดความคล่องตัวในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และนำไปสู่การแก้ไขปัญหา เป็นช่องทางของข้อมูล ที่เกี่ยวกับเครือข่ายทางอาชีพและการค้า กิจกรรมที่สามารถสร้างพฤติกรรมการทำงาน โดยสามารถเข้าถึงมาตรฐานสากลที่กำหนดไว้

^{๑๒๒} พระมหาสุทิตย อากาศโร และสายชล ปัญญชิต, “รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมในการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา”, *รายงานวิจัย*, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒๑.

^{๑๒๓} ชินสัค สุวรรณอัจฉริย, *เครือข่ายทางสังคม (Social Network)*, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒-๑๗.

๓. สร้างความน่าเชื่อถือ ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์ได้อย่างง่ายและสะดวก สร้างหลักประกันความเสี่ยงในการตัดสินใจ หรือการเข้าร่วมกิจกรรม ความสัมพันธ์ส่วนตัว ที่จะทำให้อุบัติการณ์มีความปลอดภัย ไม่มีความเสี่ยงเกิดขึ้น กลไกของความน่าเชื่อถือที่เกิดขึ้น และนำไปสู่ความมั่นคงในธุรกิจได้

๔. เป็นช่องทางอย่างหนึ่งในการระดมทรัพยากร (แรงงาน ทุน ข้อมูล) เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เนื่องจากในปัจจุบันการช่วยเหลือกันนั้นสามารถกำหนดบทบาทจาก ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น ดังนั้น หากมีทรัพยากรเครือข่ายอยู่จะสามารถใช้เป็นช่องทางใน รูปแบบต่าง ๆ สร้างวัฒนธรรมร่วมกัน เพื่อก่อให้เกิดธุรกิจเกิดความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น เป็นผลให้สามารถลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการได้

๕. สามารถกำหนดความเป็นอิสระของกลุ่มตนเองและสามารถต่อรองใน เรื่องการกระจายอำนาจและทรัพยากร กล่าวคือ การพัฒนาศักยภาพของตนเองนั้นมีข้อจำกัด จึง หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องประสานกิจกรรม หรือสร้างความร่วมมือกันในการทำงานตาม ความสามารถและหน้าที่ ที่ตนเองครอบครองอยู่ ดังนั้น หากได้รับการจัดสรรหน้าที่การทำงานตาม ความสามารถที่มีอยู่ในลักษณะของเครือข่ายอาชีพ ก็จะทำให้เกิดความสำเร็จ มีความได้เปรียบใน การแข่งขัน และเข้าถึงทรัพยากรได้ง่าย

๖. เป็นแนวร่วมใหม่ที่ช่วยแก้ปัญหาในกรณีที่ภาครัฐไม่มีประสิทธิภาพในการจัดการ (เช่น ร่วมด้วยช่วยกัน เครือข่ายอนุรักษ์มรดกต่าง ๆ) เนื่องจากความสัมพันธ์ส่วนตัวนี้ สามารถสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้นได้ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญที่จะแสดงอิทธิพลและนำมาสู่การตัดสินใจร่วมกัน

สรุปได้ว่า เครือข่ายเป็นกระบวนการทำงานที่มีการเชื่อมโยงประสานงาน ระหว่างบุคคลองค์กรหน่วยงานต่างๆ ที่มีฐานที่ตั้ง อยู่บนวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายเดียวกัน และด้วยปรัชญาการอยู่ร่วมกัน โดยเห็นคุณค่าของสมาชิกทุกคน ทุกหน่วยเสมอภาค จึงสามารถสร้าง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคีสมาชิกในแนวราบที่อาศัยความเข้าใจ และความจริงใจ เป็นกลไกให้เกิดการขับเคลื่อนของเครือข่ายแทนการใช้อำนาจ และการสั่งการในกรอบระบบแห่งการบังคับบัญชา ซึ่งเป็นการปิดกั้นปัญญามนุษย์ และละเลยความหลากหลายที่เราสามารถอาศัยการจัดการที่ดี นำความหลากหลายเหล่านี้ มารวมกันอย่าง เป็นเอกภาพเพื่อก่อให้เกิดคุณภาพใหม่ ทั้งในรูปแบบของการเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติไปจนถึงการสร้างสรรค์นวัตกรรม เป็นแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคม

พิศมัย รัตนโรจน์สกุล^{๑๒๔} ได้วิจัยเรื่อง “ทุนชุมชน : เงื่อนไขในการดำรงอยู่ของชุมชนในระบบทุนนิยม” ผลการวิจัยพบว่า การนำเข้าแนวคิดแห่งทุนนิยมมาสู่สังคมไทย ตามแนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่สังคมแห่งความทันสมัยหรือสังคมอุตสาหกรรมนั้น ทำให้ชุมชนกลายเป็นหน่วยของสังคมที่ตกอยู่ในสภาพของสังคมชายขอบแห่งทุนนิยม ด้วยทุนชุมชนถูกผนวกเข้ากับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในระดับมหภาค นอกจากนี้ แนวคิดแห่งทุนนิยมยังกดทับความหมายของทุนให้แคบลงเหลือเพียงการให้ความสำคัญต่อแนวคิดเชิงเศรษฐศาสตร์เท่านั้น แต่แท้จริงแล้วการดำรงอยู่ของชุมชนในชนบทมา

^{๑๒๔} พิศมัย รัตนโรจน์สกุล, “ทุนชุมชน : เงื่อนไขในการดำรงอยู่ของชุมชนในระบบทุนนิยม”, วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖), หน้า (๑).

อย่างยาวนานเกิดจากการผสมผสานทุนชุมชนในมิติต่างๆ ร่วมกันอย่างเหมาะสม โดยงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาความหมายของทุนชุมชน ตั้งแต่ยุคสังคมนิยมจนกระทั่งชุมชนก้าวเข้าสู่สังคมแห่งทุนนิยม และการสะสมทุนชุมชนมีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง ซึ่งนัยของทุนชุมชนที่งานวิจัยนี้ค้นพบประกอบด้วยสี่ส่วนสำคัญ ได้แก่ ๑) ความเป็นเจ้าของทุนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชน ๒) ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ๓) ระบบความรู้ในชุมชน และ ๔) ระบบคุณค่าและบรรทัดฐานที่เชื่อมโยงให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยนัยของทุนชุมชนจะมีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคม ดังนั้น เมื่อชุมชนถูกแทรกแซงด้วยระบบทุนนิยมได้ส่งผลให้วิถีการผลิตของชุมชนเปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อการค้า เกิดการจำแนกแจกแจงเชิงโครงสร้างทางสังคมและการเข้ามาของทุนนิยมทำให้การสะสมทุนชุมชนมีการปรับตัวเพื่อให้ชุมชนยังสามารถทำหน้าที่ของตนเองได้ต่อไป โดยการปรับตัวของทุนชุมชนมีทั้ง ๑) การจรรโลงทุนชุมชนเดิมที่ยังคงคุณค่าและทำให้ชุมชนสามารถคัดค้านต่ออำนาจของทุนนิยมได้ ๒) การบูรณาการทุนชุมชนจากสังคมนิยมกับทุนชุมชนในสังคมนิยมเข้าด้วยกันเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนปัจจุบัน และ ๓) การสร้างทุนชุมชนชุดใหม่ขึ้นเพื่อช่วยแก้ปัญหาของชุมชน การปรับตัวของทุนชุมชนที่เข้มแข็งย่อมก่อให้เกิดการสร้างอำนาจอิสระให้แก่ชุมชนในการจัดการต่อทรัพยากรในชุมชน การจัดการต่อปัญหาของชุมชนได้โดยไม่ต้องตกอยู่ในภาวะการพึ่งพิงภายนอก หากแต่ได้ก่อให้เกิดอำนาจต่อรองอย่างเท่าเทียมกับระบบทุนนิยม

ประชาธิป กะทา^{๑๒๕} ได้วิจัยเรื่อง “ทุนทางสังคมและบทบาทในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้านสุขภาพ : กรณีศึกษาประชาคมสุขภาพหมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า การที่จะนำทุนทางสังคมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่องานพัฒนาได้นั้นจำเป็นต้องมีตัวกระทำที่ทำหน้าที่จัดการแปลงทุนทางสังคมลักษณะเชิงโครงสร้างดังกล่าวออกมาเป็นภาคปฏิบัติการทางสังคม ตัวกระทำที่กล่าวถึง ได้แก่ แกนนำหมู่บ้านที่ผ่านการสั่งสม บ่มเพาะประสบการณ์ และความรู้จากการเคลื่อนไหวงานพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งบริบททางประวัติศาสตร์ชุมชนที่หล่อหลอมอุดมการณ์ทางการเมืองและแนวคิดการทำงานพัฒนา ทุนทางสังคมดั้งเดิมที่นำมาแปลงเป็นภาคปฏิบัติการทางสังคม อาทิ ค่านิยมการเคารพนับถือผู้อาวุโสและผู้นำหมู่บ้าน ระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้น มโนสำนึกความเป็นพี่น้อง และสายสัมพันธ์ทางสังคมที่ขยายขอบเขตกว้างขวาง ภาคปฏิบัติการทุนทางสังคมตั้งอยู่บนบรรทัดฐานความไว้วางใจระหว่างกัน ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบแผนความสัมพันธ์อันดีที่มีต่อกันทั้งระหว่างแกนนำกับชาวบ้าน และแกนนำด้วยกันเอง นอกจากนี้ทุนเศรษฐกิจได้สนับสนุนการแปลงทุนทางสังคมเป็นภาคปฏิบัติการเช่นกัน ภาคปฏิบัติการทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นใหม่ ได้ผลิตทุนทางสังคมผ่านสัญญาตัวใหม่ เช่น วาทกรรมการพึ่งตนเอง ระบบเงินตราชุมชน โรงเรียนชานา โรงเรียนวัฒนธรรม บุญฉางข้าว และโรงสีชุมชน ทุนทางสังคมใหม่ที่เกิดขึ้นเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ของชีวิตรูปแบบใหม่และผลิตความหมายใหม่อย่างสอดคล้องกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม และพบว่าองค์กรลักษณะประชาสังคมเอื้อต่อการแปลงทุนทางสังคมออกมาเป็นภาคปฏิบัติการ และเอื้อต่อการผลิตใหม่ทุนทางสังคม

^{๑๒๕} ประชาธิป กะทา, “การศึกษาทุนทางสังคมและบทบาทในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้านสุขภาพ : กรณีศึกษาประชาคมสุขภาพหมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย”, รายงานวิจัย, (ส่วนวิจัยและพัฒนาสถาบันและวัฒนธรรมศึกษา, ๒๕๔๗), หน้า (๑).

กมลวรรณ วรรณธำ^{๑๒๖} ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาทุนทางสังคมและบทบาทในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้านสุขภาพ : กรณีศึกษาประชาคมสุขภาพหมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ผู้วิจัยศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนพึ่งตนเอง ๓ มิติ ได้แก่ มิติโครงสร้าง มิติการรับรู้ และมิติความสัมพันธ์ มิติโครงสร้างประกอบด้วย เครือข่ายทางสังคม และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มิติการรับรู้ประกอบด้วย การติดต่อสื่อสาร และมิติความสัมพันธ์ประกอบด้วย ความสัมพันธ์ทางสังคม ความไว้วางใจ การพึ่งพาอาศัยและหลักธรรม ๒) กระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนพึ่งตนเองมี ๔ ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การแบ่งปันความรู้ของชุมชน ได้แก่ ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้ด้านการจัดการการเงิน ความรู้ด้านการดำเนินชีวิต ความรู้ ด้านการประกอบอาชีพ และความรู้ด้านการจัดสวัสดิการกลุ่ม ๓) ทุนทางสังคมของชุมชนพึ่งตนเองมีความสัมพันธ์กับการจัดการความรู้ของชุมชน ทุนทางสังคมในมิติโครงสร้างมีลักษณะเป็นรูปแบบของการติดต่อทางสังคมระหว่างบุคคล กลุ่มและชุมชนซึ่งทำให้บุคคล กลุ่ม และชุมชนมีช่องทางที่ทำให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ความรู้และประสบการณ์และยังก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางความรู้ด้วย ทุนทางสังคมในมิติการรับรู้มีลักษณะเป็นกระบวนการที่บุคคลและกลุ่มได้ติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การระบุดูแลร่วมกัน การทำความเข้าใจ การจัดการความขัดแย้ง และทุนทางสังคมในมิติความสัมพันธ์มีลักษณะเป็นความผูกพันหรือเป็นความสัมพันธ์ของบุคคลและกลุ่ม ยังผลให้บุคคลมีการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน และแบ่งปันสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น ๔) ตัวแบบบูรณาการทุนทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่ชุมชนพึ่งตนเองสามารถอธิบายได้ว่าทุนทางสังคมเป็นทรัพยากรที่ชุมชนได้สร้างขึ้น โดยเกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคม ทุนทางสังคมได้เกื้อกูลให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ ก่อให้เกิดการแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเรียนรู้โดยการทดลองปฏิบัติ และการถ่ายทอดบทเรียนจากการดำเนินงาน จนเกิดการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้เดิมและความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับชุมชน นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ที่ก่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองภายในชุมชน

๒.๗.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชน

มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด และคณะ^{๑๒๗} ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาโครงการมูลค่าเพิ่มในประเทศของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่มีบทบาททางเศรษฐกิจในระดับสูง มีสถานประกอบการรวมกันถึง ๘,๐๐๕ แห่ง มีรายได้รวมกันถึง ๓๘,๐๓๐ ล้านบาท คำนวณออกมาเป็นมูลค่าเพิ่มสูง ๑๒,๐๐๙ ล้านบาท มูลค่าเพิ่มของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ ๔๖ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมระดับจังหวัดในภาคบริการ (service sector) ของจังหวัดเชียงใหม่ คิดเป็นร้อยละ ๑๔ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมระดับจังหวัด (Gross Provincial Product: GPP) ซึ่งจากการศึกษาหลายด้านพบปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว คือ ภาครัฐขาดการกระจายการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้แก่ท้องถิ่น ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว และการอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมเป็นไปได้ยากเพราะคนในท้องถิ่นขาดจิตสำนึกร่วม ปัญหาการใช้ภาษาเพื่อสื่อ

^{๑๒๖} กมลวรรณ วรรณธำ, “ทุนทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่ชุมชนพึ่งตนเอง”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า (๑).

^{๑๒๗} มิ่งสรรพ์ ขาวสอาดและคณะ, **การศึกษาโครงการมูลค่าเพิ่มในประเทศของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย, รายงานวิจัย**, (เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙), หน้า (๒).

ความหมายทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ที่บิดเบือน การจัดการท่องเที่ยวที่คาบเกี่ยวกันหลายหน่วยงาน เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพ การขาดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานจึงปัญหาในการจัดการและบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องโดยให้มีการหารือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะเป็นกระบวนการพัฒนาที่จำเป็นในการสร้างพื้นฐานของอุตสาหกรรมให้มีความเข้มแข็งและเกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างยั่งยืน

ศักดิ์ศิริ นันตะสุข และคณะ^{๑๒๘} ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในบริหารจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้” ผลการวิจัยสรุปว่า คนในท้องถิ่นมีศักยภาพด้านบุคลิกภาพระดับมาก ส่วนศักยภาพด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านการบริหารจัดการ และด้านการพึ่งตนเองระดับปานกลาง มีความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านการบริหารจัดการและด้านการพึ่งตนเองในระดับมาก ระดับศักยภาพก็ระดับความต้องการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่นทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านบริหารจัดการและด้านการพึ่งพาตนเอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ. ๐๕ แนวทางยุทธศาสตร์พึ่งพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ การปรับทัศนคติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การสร้างความมั่นใจในการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น การศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม แบบแผนการปฏิบัติต่างๆ ของคนในพื้นที่ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ส่งเสริมให้นักวิจัยอยู่ในพื้นที่เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สาลินี ทิพย์เพ็ง^{๑๒๙} ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนวิถีพุทธคลองแดนอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในชุมชนต้องการมีส่วนร่วมในการวางแผนอนุรักษ์และ จัดการการท่องเที่ยวด้วยการร่วมกันกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยว กฎของชุมชนตามพันธสัญญาชุมชน และต้องการ ได้รับการสนับสนุนจากภายนอก นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ และมีแผนการพัฒนาพื้นที่ให้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยตระหนักถึงความเป็นเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชน และชุมชนจะต้องมีแนวทางในการพัฒนาด้วยการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในชุมชน ทั้งนี้ จะต้องคำนึงถึงสุนทรียภาพ สังคม วัฒนธรรม และวัสดุที่ใช้ต้องสามารถคงเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมในท้องถิ่น รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวกับชุมชนอื่น

อาทิตย์ โชติวิริยาภิรักษ์ และคณะ^{๑๓๐} ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนหลวงพรต-ท่านเลี่ยม เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การ

^{๑๒๘} ศักดิ์ศิริ นันตะสุข และคณะ, “การพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้”, **รายงานวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘๘.

^{๑๒๙} สาลินี ทิพย์เพ็ง, “การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา”, **วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร ฉบับพิเศษ**, (การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ครั้งที่ ๕ วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๗), หน้า ๑-๑๐.

^{๑๓๐} อาทิตย์ โชติวิริยาภิรักษ์ และคณะ “การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนหลวงพรต-ท่านเลี่ยม เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร”, **วารสารเกษตรพระจอมเกล้า**, ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๕), หน้า ๔๗-๕๗.

ทดลองปฏิบัติการ การติดตามประเมินผล สรุบบทเรียน และกระจายข้อมูลข่าวสารไปสู่การรับรู้ของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความ ตระหนักรู้ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวชุมชน โดยผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้กระตุ้น ประสาน ดำเนินการ ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ – สิงหาคม ๒๕๕๕ ได้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชื่อ “ตลาดนัดศิลปะ” ร่วมกับพันธมิตรเครือข่ายโดยเฉพาะสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่อยู่ภายในและรอบชุมชน ผลจากการทดลองจัดการท่องเที่ยวโดย ชุมชนนำร่องครั้งแรกพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักเรียนและนักศึกษา อาศัยอยู่ในเขตลาดกระบัง มาท่องเที่ยว ร่วมกับครอบครัว ได้รับทราบข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ ผลประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับคือความเข้มแข็ง ความสามัคคี ความร่วมมือกัน ในการทำกิจกรรมของชุมชน มีการดูแลสุขภาพแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน มีโอกาสหารายได้จากกิจกรรมการ ท่องเที่ยว ชุมชนเป็นที่รู้จักในสังคมและทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสนับสนุนจากเครือข่าย และหน่วยงานภายนอกทั้งด้านงบประมาณและการช่วยเหลือด้านอื่น ๆ จึงทำให้ชุมชนสามารถดำเนินการจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของทุกวันเสาร์-อาทิตย์แรกของเดือน

๒.๗.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และศรัณยา แสงลี้มสุวรรณ^{๑๓๑} ได้วิจัยเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน” ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์ตลาดการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้มีการแข่งขันอย่างรุนแรง ทำให้ประเทศไทยต้องปรับทิศทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์ของประเทศ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้น การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่ต้องพัฒนาในประเทศไทย เพราะนอกจากการท่องเที่ยวจะเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สร้างรายได้ และนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศไทยแล้ว การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการสร้างอาชีพสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว เช่น การผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน หรือการให้บริการด้านต่างๆ นับได้ว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิตและการนำทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสถานการณ์ตลาดการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีการแข่งขันอย่างรุนแรง ประเทศไทยจึงควรส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยให้ความสำคัญกับการใช้วัฒนธรรมเป็นจุดขายในการแข่งกับแหล่งท่องเที่ยวทั่วโลก นอกจากนี้ยังรวมถึงการจัดการโครงสร้างองค์กรและการจัดการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการดำเนินโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพร้อมกับการอนุรักษ์พัฒนาวัฒนธรรมให้ยั่งยืนในระยะยาวต่อไป

นราวดี บัวขวัญ^{๑๓๒} ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษา ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา” โดยการวิจัยครั้งนี้มี

^{๑๓๑} กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และศรัณยา แสงลี้มสุวรรณ, การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน, วารสารนักบริหาร, ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม, ๒๕๕๕, หน้า ๑๓๙-๑๔๖).

^{๑๓๒} นราวดี บัวขวัญ, “รูปแบบการจัดการตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษา ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๖), หน้า (๑).

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยและองค์ประกอบของการจัดการตลาดน้ำคลองแหเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึงเสนอแนะรูปแบบการจัดการตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่คลองแห การดำเนินการวิจัยเป็นแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยและองค์ประกอบของการจัดการตลาดน้ำคลองแหเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๗ ด้าน คือ ๑) แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๒) กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๓) บริการท่องเที่ยว ๔) การส่งเสริมการตลาด ๕) การมีส่วนร่วม ๖) กระบวนการสิ่งแวดล้อม และ ๗) องค์กรในการดำเนินงาน นอกจากนี้ ในส่วนของรูปแบบการจัดการตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของคลองแหนั้น ควรมีองค์การจัดการในลักษณะประชาคมตลาดน้ำคลองแห ซึ่งประกอบด้วยทุกภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องข้องด้านการท่องเที่ยวของคลองแห โดยมีการกำหนดเป้าหมาย การวางแผน เพื่อนำไปสู่การจัดการตลาดน้ำคลองแหที่มุ่งเน้นการสร้างเอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับบริบทของคลองแห ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม และการบูรณาการความร่วมมือกับภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้องข้องในลักษณะเครือข่าย โดยใช้ตลาดน้ำคลองแหเป็นกลยุทธ์ในการจัดการเพื่อพัฒนาและเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวไปสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ใกล้เคียง

กฤษฎา พิณศรี และคณะ^{๑๓๓} ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ผลการวิจัยพบว่า แหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างที่อาจพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำนวนทั้งสิ้น ๑๙ แห่งส่วนใหญ่มีศักยภาพโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อแยกพิจารณาเป็นรายข้อได้พบว่าข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างสูงส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับความสำคัญของโบราณสถานเช่นมีรูปแบบทางศิลปะฝีมืองานช่างแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นมีประวัติศาสตร์อันยาวนานเป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่สำคัญในอดีตหรือมีความเกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมหรือความสำคัญในท้องถิ่นส่วนข้อที่มีศักยภาพค่อนข้างน้อยส่วนใหญ่เป็นด้านที่เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวและประชาสัมพันธ์แสดงให้เห็นว่าโดยสภาพและความสำคัญของตัวโบราณสถานรวมทั้งประเพณีและวัฒนธรรมหรือวันสำคัญในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานนั้นสามารถที่จะนำไปเป็นจุดขายสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้หากแต่ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงเพื่อส่งเสริมให้โบราณสถานมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้นเช่นการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวและบูรณะให้อยู่ในสภาพดีการบูรณาการการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านรวมทั้งการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นไว้เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้ยั่งยืนต่อไป

ศักดิ์ศิริ นันตะสุข และคณะ^{๑๓๔} ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้” ผลการวิจัยสรุปว่า คนในท้องถิ่นมีศักยภาพด้านบุคลิกภาพระดับมาก ส่วนศักยภาพด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านการบริหารจัดการ และด้านการพึ่งตนเองระดับปานกลาง มีความต้องการพัฒนาศักยภาพด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านการบริหารจัดการและด้านการพึ่งตนเองในระดับมาก ระดับศักยภาพก็ระดับความต้องการพัฒนา

^{๑๓๓} กฤษฎา พิณศรี และคณะ, ศึกษาศักยภาพแหล่งโบราณสถานวัฒนธรรมล้านช้างในอีสานใต้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, *รายงานวิจัย*, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๐), หน้า (๑).

^{๑๓๔} ศักดิ์ศิริ นันตะสุข และคณะ, “การพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้”, *รายงานวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๐), หน้า (๑๐).

ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของคนในท้องถิ่นทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ ความเข้าใจ ด้านบริหารจัดการ และด้านการพึ่งพาตนเอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕ แนวทางยุทธศาสตร์พึ่งพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ การปรับทัศนคติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การสร้างความมั่นใจในการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น การศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม แบบแผนการปฏิบัติต่างๆ ของคนในพื้นที่ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ส่งเสริมให้มีนักวิจัยอยู่ในพื้นที่เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒.๗.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายการท่องเที่ยว

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธและคณะ^{๑๓๕} ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลพื้นฐานและความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของวัดและผลการเรียนรู้ด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา พบว่า นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมีความสนใจในการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการเจริญจิตภาวนาและการเจริญปัญญา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่า ทางวัดได้จัดให้มีข้อมูลข่าวสาร สถานที่ และการแนะนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสม มีรูปแบบการฝึกอบรมด้านจิตใจที่ดี ซึ่งสิ่งที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการปฏิบัติ คือ การเห็นคุณค่าของการเกิดเป็นมนุษย์ การเห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตใจและปัญญา การเห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย การเห็นคุณค่าของการรักษาศีล การเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีชาวพุทธ และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ผลศึกษากระบวนการสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่นักท่องเที่ยวพบว่า วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีกระบวนการสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่นักท่องเที่ยวตามหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยมีการสื่อสารและการพัฒนาจิตใจที่อาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนา เช่น การให้ไหว้พระสวดมนต์ การฝึกสมาธิ การเจริญปัญญา และการจัดกิจกรรมเชิงประเพณี เป็นต้น โดยใช้สื่อที่สำคัญ ๔ ประเภท คือ ๑) สื่อบุคคล ๒) สื่อธรรมชาติ ๓) สื่อประเพณีและกิจกรรม และ ๔) สื่อมวลชน

พิเชษฐ ภูมิพาณิชย์ และ คณะ^{๑๓๖} ได้วิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก” ผลการวิจัยพบว่า ๑. ผลการสร้างภาคีเครือข่ายชุมชนเนินเพิ่ม พบว่าต้องให้ความสำคัญกับความชัดเจนของโครงการวิจัย และรูปแบบการทำงานที่เรียบง่ายและผู้นำชุมชนแต่ละหมู่บ้านต้องมีบทบาทเต็มที่ในการสนับสนุนทางวิชาการ และการหาบทามเชิญชวนบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมงาน ปัจจัยความสัมพันธ์ที่มีมาก่อนเริ่มโครงการมีความสำคัญมาก และทีมวิจัยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายที่จะเป็นผู้ใช้เส้นทาง เกิดเป็นเครือข่ายชุมชนจาก ๕ หมู่บ้านของตำบลเนินเพิ่ม ๓๑ คน และสร้างการตื่นรู้

^{๑๓๕} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ, “รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย”, รายงานวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๔), หน้า (๑).

^{๑๓๖} พิเชษฐ ภูมิพาณิชย์ และ คณะ, “การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก”, รายงานวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๔), หน้า (๑).

ให้กับภาคีทั้งในและนอกพื้นที่ ได้เห็นความสำคัญของประเด็นที่เครือข่าย พัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน และเต็มใจเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาด้วย ทำให้ขนาดของเครือข่ายร่วมพัฒนาขยายวงเพิ่มขึ้น โดยมีหน่วยงานระดับต่างๆ ช่วยส่งเสริมให้โครงการพัฒนาท่องเที่ยวของเครือข่ายชุมชนเนินเพิ่ม มีบทบาทมากขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต ในขั้นต้นได้ร่วมศึกษาสภาพทั่วไปพบว่า ตำบลเนินเพิ่มตั้งอยู่บริเวณด้านทิศตะวันออกของอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ระยะทางห่างจากจังหวัด ๑๐๕ กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ ๒๒๙,๑๙๓ ไร่ ตำบลเนินเพิ่มเป็นที่ตั้งของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของประเทศมีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ที่หลากหลาย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ และรับจ้างทั่วไป เริ่มมีบางส่วนเข้าสู่อาชีพให้บริการแก่นักท่องเที่ยว คนในชุมชนเริ่มต้นตัวกับการท่องเที่ยวและสนใจที่จะเข้าร่วมพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตน ๒. ผลการวิจัยสำรวจศักยภาพและของดีของเครือข่ายชุมชน ๕ หมู่บ้านและพื้นที่ติดต่อกที่เป็นป่าอนุรักษ์พบว่าผืนป่าแห่งนี้มีทั้งป่าดงดิบสลับกับป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ประกอบด้วยพันธุ์ไม้ป่าชนิดต่างๆ ซึ่งพบพันธุ์ไม้โบราณ ดงไม้สัก พืชสมุนไพรต่างๆ พบห้วยวัง(แหล่งตาน้ำผุด) ซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำสูงมาก สามารถพบเห็นนกและสัตว์ป่าได้รวมถึงผีเสื้อนานาชนิด พื้นที่มีสัณฐานทางธรณีวิทยาที่โดดเด่น สมบูรณ์สร้างความหลากหลายทางธรรมชาติ คือพบภูเขาที่เป็นรอยแตกแยกกระแหงกว้างใหญ่งดงามน่าอัศจรรย์ซึ่งมีเรื่องราว ที่แสดงร่องรอย การเปลี่ยนแปลงของเปลือกโลกเมื่อ ๕๐ ล้านปีก่อน จนเรียกขานต่อมาว่า “ภูหินร่องกล้า” และ “ภูหินร่องกล้า” นอกจากนี้โดยเฉพาะฤดูฝน เมื่อฝนโปรยปรายดอกไม้เล็กๆ จะชูช่อดารดาษ สวยงามอ่อนหวาน เช่น เปราะหินสีเหลืองสด เทียนน้อยสีชมพูสดใส พืชวงศ์ขิงข่า รูปร่างหน้าตาประหลาด รวมถึงกล้วยไม้ดินอันงดงาม เช่น ลิ่นมังกร เอื้องม้าวิ่ง ช้างงาเดียว สิ่งโต เป็นต้น ที่ชอบแทรกกายขึ้นมาจากร่องหินทรายอย่างน่าอัศจรรย์และเนื่องจากพื้นที่มีความสูง จากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ ๘๐๐ ถึง ๑,๗๗๕ เมตร จากระดับน้ำทะเล มียอดเขาสูงสลับซับซ้อนคือ ภูเมียง ภูลมโล ภูแผงม้า ภูชี้แก้ว ภูหินร่องกล้า ส่งผลให้อากาศหนาวเย็นตลอดปีโดยเฉพาะฤดูหนาวจะเกิดแม่คะนึ่งที่หุบเขาร่องกล้าหมู่ ๑๐ ๓. ผลการหาแนวทางในการพัฒนา CBT ตำบลเนินเพิ่ม หลังจากเครือข่ายท่องเที่ยวชุมชน ๕ หมู่บ้านและภาคีที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเนินเพิ่ม เพื่อใช้เป็นกรอบหรือแนวทางในการดำเนินการพัฒนา CBT ของเครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนเนินเพิ่มต่อไป

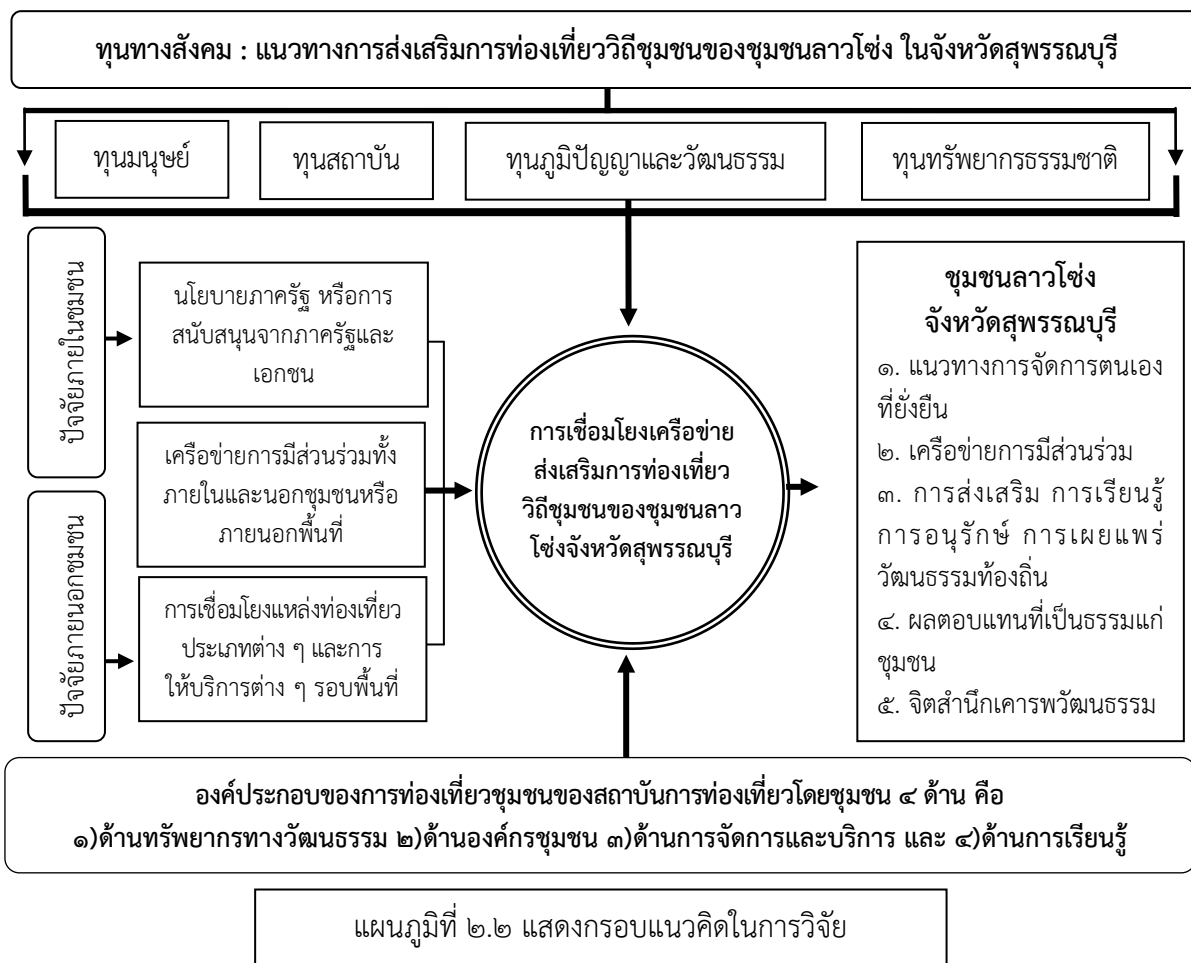
ดังนั้น ทูทางสังคมจึงถือเป็นทุนประเภทหนึ่งที่สามารถมีความเกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อมกับความร่วมมือร่วมใจ จึงอาจกล่าวได้ว่าทุนทางสังคมสามารถลดช่องว่างระหว่างคนกับคน คนกับสถาบัน หรือระหว่างสถาบันกับสถาบัน ทำให้ทุกฝ่ายทุกส่วนสามารถทำงานร่วมกันได้ ดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่คนได้มองเห็นผลประโยชน์ร่วมกัน มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มองเห็นคุณค่า มีความคาดหวังและเป้าหมายร่วมกัน (Common purpose) ก็จะทำให้คนหรือสถาบันสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ที่เรียกว่า ทุนทางสังคม ซึ่งจะช่วยให้สามารถทำงานร่วมกันจนบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ ทุนทางสังคมนั้น นอกจากจะเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของผู้คนในชุมชนแล้ว ยังจะก่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ขยายออกไปในหลายระดับ ทั้งระดับกลุ่มองค์กร ระดับชุมชนและเครือข่าย ดังนั้น การให้ชุมชนสามารถใช้ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรและการบริหารจัดการกันเองทำให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นได้ ซึ่งจะก่อให้เกิดการจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชนได้อย่างกว้างขวาง และจะเกิดความยั่งยืนมากกว่าการที่คนภายนอก เข้าไปจัดการให้ ในการศึกษาเครือข่ายของทุนทางสังคมด้าน

การจัดสวัสดิการสังคมที่มีอยู่ในชุมชนชนบทครั้งนี้ เป็นการศึกษาเครือข่าย ๔ ประเด็นหลัก มีรูปแบบและการบริหารจัดการที่แตกต่างกันออกไป แต่มีจุดเชื่อมโยงที่คล้ายคลึงกัน คือ การสร้างการเรียนรู้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพึ่งพาตนเอง การรักษาและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

จากกรอบแนวคิดการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาลักษณะทุนทางสังคมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ตามแนวคิดทุนทางสังคมของ **กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์**^{๑๓๗} จากองค์ประกอบทุนทางสังคมที่สำคัญ ๔ ประการ คือ

๑) ทุนมนุษย์ คือ บุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และนำมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ชุมชน สังคม บนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร มีน้ำใจ มีจิตอาสา ได้แก่ ผู้นำทางสังคม แกนนำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัครที่มีความรัก เอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีน้ำใจ

^{๑๓๗} อ่างใน ไมตรี อินทรีย์, **ทุนทางสังคม**, วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช Vol. 10 No. 2 (2018) : ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ เดือนกรกฎาคม ถึง ธันวาคม (๒๕๖๑), หน้า ๑๔-๒๕.

มีจิตสาธารณะ ได้รับความไว้วางใจ มีความรู้สติปัญญาและทักษะ มีคุณธรรม มีวินัยมีความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน และได้ใช้ศักยภาพและคุณสมบัติทั้งหลายที่มีทำประโยชน์ต่อชุมชน

๒) **ทุนสถาบัน** คือ การรวมตัวของกลุ่มคนเป็นองค์กรที่มีศรัทธา ความเชื่อมั่น และมีจิตสำนึกร่วมกัน มุ่งมั่นในสิ่งเดียวกันเพื่อพัฒนาสังคมชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นการรวมกลุ่มและสถาบันทางสังคม เป็นเครือข่ายที่มีพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ความเป็นกลุ่มก้อนทำให้มีศักยภาพและพลังที่จะช่วยเหลือกันเองหรือร่วมกันทำประโยชน์เพื่อชุมชน ตัวอย่างของทุนสถาบันในชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ กลุ่มอาชีพ วัด โรงเรียน สถาบันครอบครัว รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์กรการบริหารส่วนตำบล (อบต.) สถานีอนามัย สถานีตำรวจ เป็นต้น

๓) **ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม** คือ การนำเอาองค์ความรู้จากตัวบุคคล ชุมชนภูมิปัญญา ปรากฏท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีต ประเพณีวัฒนธรรม นำไปสู่การใช้ประโยชน์และความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเอง ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีไทย สถาปัตยกรรมต่างๆ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน รวมทั้งระบบคุณค่า เช่น คุณธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะ ภูมิปัญญาจารีตประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่สั่งสมสืบทอดกันมา เป็นสายใยของความผูกพัน เป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่สามัคคีเป็นหมู่เหล่ามีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันกัน เป็นสิ่งที่ควบคุมให้คนอยู่ในกรอบของจริยธรรม คุณธรรม เป็นตัวช่วยสนับสนุนการทํากิจกรรมอื่นๆ ของชุมชน

๔) **ทุนทรัพยากรธรรมชาติ** เป็นทุนที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น แม่น้ำ น้ำตก ถ้ำ ป่าเขา ของป่า ผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน ทรัพยากรทั้งหลายที่มีอยู่ในชุมชน เป็นสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความผูกพัน เป็นตัวเชื่อมให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นกลุ่ม เป็นเครือข่ายร่วมกัน ใช้ประโยชน์เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ น้ำตก ภูเขา ป่าไม้ เพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและทำให้มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เช่น การร่วมกันพัฒนาผลผลิตของชุมชนให้มีคุณภาพหรือร่วมกันอนุรักษ์ให้คงไว้ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้คนรวมกลุ่มมีสัมพันธภาพที่ดี ช่วยเหลือกันและช่วยงานของส่วนรวม

อีกทั้งสนใจศึกษาศักยภาพชุมชนและการจัดการตนเองในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยมุ่งศึกษาศักยภาพชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนจากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวชุมชน ๔ ด้านตามแนวคิดของ**สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน**^{๑๓๘} คือ

๑) **ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม** ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีการผลิตที่พึ่งมาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์

๒) **ด้านองค์กรชุมชน** มีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และมีทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย รู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

^{๑๓๘} สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, **โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมาภิบาลการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism)**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒.

๓) ด้านการจัดการ มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวมีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างความรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับคนในชุมชน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

๔) ด้านการเรียนรู้ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการจัดการซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับชาวบ้านอีกทั้งยังเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาเพื่อเสนอเป็นแนวทางการเชื่อมโยงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี อันเป็นการสร้างคุณค่าและมูลค่าจากทุนสังคมมีอยู่ เช่น ประเพณี วิถีความเชื่อ วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม และเทศกาลต่าง ๆ การแต่งกาย อาหารพื้นบ้าน ศิลปะหัตถกรรม อีกทั้งทุนที่เป็นศักยภาพชุมชนที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมงานประเพณีเทศกาล การท่องเที่ยวสัมผัสวิถีชุมชน รวมถึงเสนอเป็นแนวทางการเชื่อมโยงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนจากเส้นทางหรือรูปแบบการท่องเที่ยวอื่น ๆ จากทุนที่ชุมชนมีอยู่อย่างเข้มแข็งโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ให้ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการคือสร้างมูลค่าจากวัฒนธรรมของชุมชนเอง อีกทั้งทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์ตอบแทนที่เป็นรายได้สู่ชุมชนอย่างชัดเจน เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตในด้านเศรษฐกิจของชุมชน รวมถึงเป็นการสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกวิถีวัฒนธรรมชุมชนให้แก่คนในชุมชนเองและนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน โดยการส่งเสริมกิจกรรมเรียนรู้ที่จะเป็นกลไกอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนให้ยั่งยืนได้ เป็นการสร้างคุณค่า สร้างมูลค่า พร้อมกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนให้คงอยู่จากทุนทางสังคมที่เข้มแข็งสืบไป

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ทุนทางวัฒนธรรม : แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี” ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการทุนทางสังคมของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อศึกษาศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี และเพื่อนำเสนอแนวทางแนวทางการเชื่อมโยงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้วิจัยจะได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การตรวจสอบคุณภาพข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๑. การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Study) โดยการศึกษาจากหนังสือวารสารเอกสารทางวิชาการ การสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต รวมถึงการศึกษาจากงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

๒. การศึกษาภาคสนาม (Field Study) เป็นการศึกษาโดยการเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย ใช้แนวคำถามเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – depth Interview) การเข้าร่วมสังเกตการณ์ในบางกิจกรรม และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

- ๓.๒.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจากกลุ่มประชากรอย่างเฉพาะเจาะจง ให้เป็นไปตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑) กลุ่มที่ ๑ เป็นประเด็นคำถามเกี่ยวกับแนวทางหรือนโยบายในการส่งเสริมและเชื่อมโยงการท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมของชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี

๒) กลุ่มที่ ๒ เป็นประเด็นคำถามเกี่ยวกับวิถีชีวิตที่เป็นวัฒนธรรมของลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี เช่น ความเป็นมา การดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี การจัดการตนเองของชุมชนในด้านวิถีวัฒนธรรม และความต้องการหรือแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี

๓) กลุ่มที่ ๓ เป็นประเด็นคำถามเกี่ยวกับลักษณะของการมาท่องเที่ยวหรือสิ่งที่ทำให้อยากมาท่องเที่ยว และความต้องการมาท่องเที่ยวหรือสิ่งที่อยากให้ส่งเสริมและพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวต่อไป

รวมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวม ๔๗ รูป/คน (เอกสารภาคผนวก ๑) สรุปได้ตามตารางที่ ๓.๑ ดังนี้

ที่	กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์	จำนวน
๑	กลุ่มผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุพรรณบุรี สภาวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมตำบล องค์กรบริหารส่วนจังหวัด องค์กรบริหารส่วนตำบล สำนักงานท่องเที่ยวจังหวัด	๙
๒	กลุ่มผู้แทนประชาชนในพื้นที่ เช่น พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนและเยาวชนเชื้อสายลาวโซ่ง	๒๘
๓	กลุ่มผู้ประกอบการเกี่ยวกับให้บริการและกลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น บ้านพัก ร้านอาหาร	๑๐

๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยใช้คัดเลือกแบบเจาะจงจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ พระสงฆ์ ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ รวมจำนวน ๑๗ รูป/คน (เอกสารภาคผนวก ๒) สรุปได้ ตามตารางที่ ๓.๒ ดังนี้

ที่	กลุ่มผู้เข้าร่วม	จำนวน
๑	กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการ	๔ รูป/คน
๒	กลุ่มผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน ผู้แทนองค์กรชุมชน เช่น สภาวัฒนธรรม วัด	๑๐ รูป/คน
๓	กลุ่มผู้ประกอบการ เช่น ร้านค้า กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน	๓ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ การสัมภาษณ์เชิงลึก

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้ ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาทบทวนวรรณกรรมจากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มาสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดยให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

ขั้นตอนที่ ๒ ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกดังกล่าวไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องว่าแบบสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นถูกต้อง ครบถ้วนตรงประเด็นของการศึกษา

ขั้นตอนที่ ๓ เมื่ออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องแล้วผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปใช้จริงในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยแนวคำถาม ดังต่อไปนี้

๓.๑ ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ เช่น อายุ สถานภาพทางครอบครัว ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน การดำเนินชีวิตประจำวัน

๓.๒ ข้อมูลด้านเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน เช่น ความเชื่อ พิธีกรรม การแต่งกาย ศาสนา จารีต ประเพณี กิจกรรมการเล่นพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน

ผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือสำรวจข้อมูลเชิงประจักษ์และสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของเนื้อหาการวิจัยและวิเคราะห์สาระสำคัญจากนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการแล้วได้ร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาได้ตรวจสอบคุณภาพในด้านต่างๆ ดังนี้

๑) การใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาของข้อความ

๒) โครงสร้างของประเด็นเนื้อหาคำถามที่ครอบคลุมสาระสำคัญการวิเคราะห์กระบวนการ การสร้างเครือข่ายและผลสัมฤทธิ์ในจังหวัดสุพรรณบุรี

๓) กรอบประเด็นและข้อความคำถามครอบคลุมเนื้อหาสำคัญที่ต้องการตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

๓.๓.๒ การสนทนากลุ่มเฉพาะ

ในการสนทนากลุ่มเฉพาะเป็นการระดมความคิดเพื่อวิเคราะห์วิถีวัฒนธรรมที่ป็นศักยภาพชุมชน การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว และแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลการสำรวจข้อมูลเชิงประจักษ์และการสัมภาษณ์ ตามประเด็นการสัมภาษณ์ โดยใช้การจดบันทึกประเด็นในการสัมภาษณ์ การบันทึกภาพ บันทึกเสียง และผู้วิจัยได้นำผลจากการสำรวจข้อมูลเชิงประจักษ์และสัมภาษณ์มาสังเคราะห์ ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

๓.๔.๑ การสัมภาษณ์เชิงลึก (Interview)

๑) ขั้นตอนเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่สัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างพร้อมกับขอเอกสารต่างๆ พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๒) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุและขออนุญาตใช้เครื่อง

บันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ

๓.๔.๒ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion) ในการสนทนากลุ่มเฉพาะเป็นการระดมความคิดเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน การสร้างเครือข่าย และแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ดังนี้

๑) ประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) พร้อมชี้แจงรายละเอียด วัตถุประสงค์ ขั้นตอน กระบวนการ สถานที่ วัน และเวลา ในการสนทนากลุ่ม

๒) ขอนหนังสือ ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ จากหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) จัดเตรียมประเด็นคำถามจากข้อค้นพบ โครงร่างประเด็นในการสนทนา และเอกสาร ให้เพียงพอกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

๔) ประสานงานเพื่อยืนยัน วัน เวลา สถานที่ กับผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน

๕) จัดเตรียมสถานที่ ที่มืองาน และดำเนินการสนทนาด้วยตนเอง

๖) ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล ในแต่ละประเด็นคำถาม ตามประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญ และรายงานผลการวิจัย

๓.๔.๓ การเข้าร่วมสังเกตการณ์ในกิจกรรม

ในการเข้าร่วมสังเกตการณ์ในกิจกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๑) ประสานงานในพื้นที่ เพื่อขอความร่วมมือในการเข้าร่วมสังเกตการณ์ พร้อมชี้แจงรายละเอียด วัตถุประสงค์

๒) ประสานงานเพื่อยืนยัน วัน เวลา สถานที่ กับ โดยผ่านผู้ประสานงานในพื้นที่เพื่อจัดเตรียมผู้ให้สัมภาษณ์

๓) จัดเตรียมสถานที่ ที่มืองาน และระดมการร่วมสังเกตการณ์ ประเด็นการสัมภาษณ์ และประเด็นข้อมูลที่ต้องการ

๔) ทำการวิเคราะห์จัดหมวดหมู่ข้อมูลในแต่ละประเด็นคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย อีกทั้งเพื่อเป็นเครื่องยืนยันข้อมูลจากการที่ได้ค้นคว้าจากประสบการณ์จริง

๓.๕ การตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล

ในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) โดยเทคนิคนี้แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท^๑ ได้แก่

^๑ ศุภกิจ วงศ์วิวัฒน์นุกิจ, พจนานุกรมศัพท์การวิจัยและสถิติ, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์, พ.ศ.๒๕๕๕), หน้า ๘๑.

๑) ต่างวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Method Triangulation) เป็นการใช้อย่างน้อย ๒ วิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การเก็บข้อมูลในประเด็นเรื่องเดียวกันจากกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน ด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลจากเอกสารประกอบ แล้วนำข้อมูลมาตรวจสอบยืนยันความสอดคล้องกัน

๒) ต่างแหล่งข้อมูล (Data Sources Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้อาจมาจากแหล่งที่ต่างกันนั้นด้วยวิธีการเก็บข้อมูลเหมือนกัน หรือใช้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเดียวกันแต่ต่างเวลา สถานที่ และบุคคล แล้วนำข้อมูลมาตรวจสอบยืนยันกัน

๓) ต่างนักวิจัย (Investigator Triangulation) เป็นการใช้นักวิจัยที่มาจากต่างสาขาหรือต่างประสบการณ์ หรือต่างภูมิหลัง มาเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล แล้วนำผลการวิจัยมาตรวจสอบยืนยันกัน

๔) ต่างทฤษฎีหรือแนวคิด (Theory Triangulation) เป็นการใช้อย่างน้อย ๒ ทฤษฎี มาเป็นแนวทางในการอภิปรายข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย ซึ่งอาจจะสอดคล้องหรือขัดแย้งกันก็ได้

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงประเด็นสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ นั่นคือ ข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมนั้น มีความสมบูรณ์นั้น ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้ชัดเจนสมบูรณ์และสอดคล้องกับกรอบความคิดในการวิจัยหรือไม่ โดยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลที่ทำการศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ได้มีการพัฒนาคำถามในการสังเกต/สัมภาษณ์จากข้อเท็จจริง เป็นคำถามเชิงวิเคราะห์หรือคำถามที่^๒ ซึ่งได้บันทึกที่รวบรวมได้อย่างเป็นระบบโดยจัดทำแบบบันทึกข้อมูลขึ้นมาเฉพาะจึงทำให้มีความสะดวกในการแยกหมวดหมู่และประเภทข้อมูลตลอดถึงการตรวจสอบข้อมูล ได้ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation Technique) ซึ่งมีวิธีการ คือ

๑) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล ได้ใช้การสังเกตทั้งที่ได้มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมควบคู่กับการซักถาม สัมภาษณ์ พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ประกอบด้วย ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลตามวิธีการตรวจสอบข้อมูลดังกล่าวมาแล้ว หากเป็นข้อมูลที่เหมือนกัน หรือซ้ำ ๆ กัน ถือได้ว่าเป็นข้อมูลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง และนำข้อมูลเหล่านั้นมาบันทึก และแยกเป็นหมวดหมู่ตามประเภท

๒) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล โดยตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่ได้อาจมาจากแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล แล้วดูว่าหากข้อมูลที่ได้มานั้นต่างเวลา ต่างสถานที่และต่างบุคคลที่ให้ข้อมูล เป็นที่เหมือนกันหรือไม่ ถ้าหากว่าข้อมูลที่ได้มานั้นเหมือนกันหรือซ้ำ ๆ กัน ข้อมูลที่ได้มานั้นเชื่อถือได้ และเป็นข้อมูลจริงแล้วได้จัดบันทึกข้อมูลเหล่านั้นไว้

ดังนั้น ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลตลอดกระบวนการวิจัย เพื่อความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Method logical Triangulation) โดยเริ่มตั้งแต่เก็บข้อมูล การสัมภาษณ์ การสังเกต แล้วนำมาบันทึก รวมทั้งการทำทาบ พหุติกรรม บรรยายภาคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อนำมาประกอบการแปรความหมายร่วมกับการถอดเทปและการบันทึกภาคสนามในหลาย ๆ วิธี และมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยการนำกลับไปให้อ่านข้อมูลหรือกลับไปถามผู้ให้

^๒ ชูเกียรติ ลีสุวรรณ, แนวความคิดและแนวทางการเตรียมการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์สำหรับนักวิจัยรุ่นใหม่, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒) หน้า ๙-๑๐.

ข้อมูลซ้ำอีก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงตามที่ผู้ให้ข้อมูลบอก เมื่อได้รับข้อมูลในแต่ละครั้งแล้วทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์เบื้องต้น นำข้อมูลที่ผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในจังหวัดสุพรรณบุรี เชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนในจังหวัดสุพรรณบุรี วิเคราะห์และเสนอแนวทางการสร้างเครือข่ายและผลสัมฤทธิ์ในจังหวัดสุพรรณบุรีให้เห็นองค์ประกอบตามลักษณะของข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยอาศัยข้อมูลเชิงคุณภาพมาประกอบการวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามลำดับต่อไป

ในส่วนการนำเสนอผลการวิจัย ใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนาจากการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่มเฉพาะ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นและสรุปนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย

อีกทั้งในการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยจะไม่เปิดเผยชื่อผู้ให้ข้อมูล โดยใช้การลงรหัสแทนตัวบุคคลในการนำเสนอข้อมูล คือ ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้จัดลำดับและหมวดหมู่ผู้ให้ข้อมูลตามพื้นที่ ทำการลงรหัสในการนำเสนอข้อมูลและการระบุชื่อผู้ให้ข้อมูล ดังนี้ ๑) การสัมภาษณ์เชิงลึกได้ลงรหัสผู้ให้ข้อมูล คือ สัมภาษณ์ ท่านที่..... , ว/ด/ป เช่น สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑, ๑ ธันวาคม ๒๕๖๐. และ ๒) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้ลงรหัส คือ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่..... เช่น การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๑.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ทูนาทางสังคม : แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโขง ในจังหวัดสุพรรณบุรี นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การเข้าร่วมสังเกตในกิจกรรม และการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัยแบ่งเป็น ๕ ตอนเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

๔.๑ ลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนลาวโขงในจังหวัดสุพรรณบุรี

๔.๒ ศักยภาพชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนลาวโขงในจังหวัดสุพรรณบุรี

๔.๓ แนวทางการเชื่อมโยงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนลาวโขงในจังหวัดสุพรรณบุรี

๔.๔ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนลาวโขงในจังหวัดสุพรรณบุรี

ชาวลาวโขง หรือที่ทั่วไปเรียกว่า “ไทยทรงดำ” มีถิ่นกำเนิด ณ ดินแดนสิบสองจุไทย ดินแดนรอยต่อระหว่างประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ ประเทศเวียดนาม และประเทศลาว ชาวลาวโขงมีประวัติความเป็นมายาวนานหลายพันปี และเจริญรุ่งเรืองด้วยศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี มีการคิดค้นประดิษฐ์ตัวอักษรและปฏิทินขึ้นใช้เองในชนเผ่า วัฒนธรรมการแต่งกายมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว หญิงและชายจะสวมใส่เสื้อผ้าด้วยสีดำเป็นสีพื้นและมีการปกคลุมด้วยเส้นไหม สีผืนผืนผ้าพอดูงามตามฐานะ คติความเชื่อจะนับถือและให้ความสำคัญกับผีหรือเทวดาเป็นอย่างมาก เพราะเชื่อว่าธรรมชาติที่อยู่รอบตัว เช่น แม่น้ำ ลำคลอง ป่าไม้ ภูเขา จะมีดวงวิญญาณต่างๆ สิงสถิตอยู่ดูแลรักษาอยู่ โดยมีเทวดาหรือเทพสิ่งเคารพสูงสุด คือ “พระยาแถน” และมีเคารพต่อดวงวิญญาณของพ่อแม่บรรพบุรุษบรรพชนของตระกูลเป็นสิ่งสำคัญสูงสุด^๑ ในวิถีการดำเนินชีวิตจึงมีพิธีกราบไหว้บวงสรวงสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ หรือ ที่เื้ออำนวยการประกอบอาชีพทางการเกษตร ตลอดจนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับดวงวิญญาณต่างๆ ของบรรพชน ซึ่งส่งผลให้สภาพชุมชนหรือสังคมของลาวโขงนั้นมีกรอบของจารีตประเพณีวัฒนธรรมที่ช่วยจัดระบบทางสังคมที่สืบทอดต่อกันมาอย่างเหนียวแน่นนับพันปี คือตั้งแต่ในดินแดนสิบสองจุไทยดั้งเดิมมีการดำรงความเป็นกลุ่มชน กลุ่มชาติพันธุ์ มีวัฒนธรรมของตนที่ชัดเจน แม้จะได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานในลาวบ้างในไทยบ้างก็ดำรงรักษาวิถีวัฒนธรรมมาเชื่อของตนมา ในกาอพยพมาตั้งถิ่นฐานในไทยนั้น มีในช่วงปลายกรุงธนบุรี และช่วงต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ คือ ด้วยเหตุผลทางการปกครอง พระมหากษัตริย์ไทยในสมัยนั้น ได้อพยพชาวไทยทรงดำจากดินแดนสิบสองจุไทยให้มาตั้ง

^๑ สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ถิ่นฐานในประเทศไทยแถบจังหวัดเพชรบุรี ครั้นต่อมาในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ และ ต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ราวพ.ศ. ๒๔๐๐-๒๔๒๐ ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ชาวไทยทรงดำได้เป็นอิสระจากการเป็นเชลยศึกสงคราม จึงได้มีไทยทรงดำหลายกลุ่มได้ทยอยอพยพออกจากจังหวัดเพชรบุรีโดยประสงค์จะกลับไปยังถิ่นฐานเดิมคือ สิบสองจุไทบ้าง แสวงหาถิ่นฐานที่เหมาะสมแก่วิถีวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินของตนคือการประกอบอาชีพทำเกษตรบ้าง จึงได้มาตั้งถิ่นฐานในหลายพื้นที่ของจังหวัดสุพรรณบุรี^๒

ชุมชนลาวโซ่งหรือไทยทรงดำนี้ เป็นกลุ่มประชากรชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี พบการกระจายตัวหนาแน่นในอำเภออู่ทอง อำเภอเมืองและอำเภอสองพี่น้อง ชุมชนลาวโซ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์โดดเด่น มีการรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่ยึดถือปฏิบัติสืบมา ลาวโซ่งจะจัดงานประเพณีประจำปีที่สำคัญช่วงเดือน ๕ - ๖ เป็นช่วงเว้นว่างจากการทำเกษตร หรือช่วงเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งเปรียบเหมือนเทศกาลปีใหม่ หรืองานพบปะสังสรรค์สานสัมพันธ์สามัคคีกัน โดยชาวลาวโซ่งในที่อื่น ๆ เช่น จากเพชรบุรี ราชบุรี นครปฐม จะมาร่วมงานกันอย่างมากมาย ซึ่งจะมีการแต่งกายแบบพื้นบ้าน ร่วมกันประกอบอาหารพื้นบ้านและร่วมรับประทานอาหาร การละเล่นพื้นบ้าน รวมถึงการร่วมกันสละเงินทองเป็นกองทุนถวายวัดอุทิศแก่บรรพบุรุษ เรียกรงานประเพณีนี้ว่า “งานประเพณีสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ”^๓ แรกเริ่มเดิมทีชาวลาวโซ่งก็ได้สละเงินทองร่วมกันจัดงานจนปัจจุบันนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณและอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ จากองค์การบริหารส่วนจังหวัด รวมถึงสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดก็มีการส่งเสริมเป็นการท่องเที่ยวประเพณีท้องถิ่น^๔ ทั้งในการจัดงานประเพณีหรืองานบุญตามประเพณีของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีนี้ จะมีทั้งชุมชนที่จัดงานประจำปี เช่น ที่ดอนมะนาว จะร่วมกันจัดงานที่วัดดอนมะนาว จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในวันที่ ๑๔ เมษายน^๕ และมีทั้งที่จัดหมุนเวียนไปในแต่ละชุมชน โดยทางชมรมไทยทรงดำสุพรรณบุรีได้มีข้อตกลงกันว่า แต่ละชุมชนจะต้องจัดงานไม่ให้ตรงกันเพื่อจะได้มีคนมาร่วมกันเยอะๆ เป็นประเพณีเอาแรงกัน คือ บ้านโน้นมาช่วยบ้านนี้ บ้านนี้ก็ไปช่วยงานบ้านโน้น เป็นการแสดงพลังสามัคคีของชุมชนลาวโซ่งอีกทางด้วย ซึ่งหมู่บ้านที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่าเป็นหมู่บ้านโซ่งที่มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง และมีการจัดงานประเพณีสืบสานอนุรักษ์กิจกรรมได้อย่างยิ่งใหญ่ คือ ที่บ้านดอนมะเกลือ อำเภอสองพี่น้อง ลและบ้านดอนมะนาว อำเภออู่ทอง^๖ อีกทั้งชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีนั้นมีการรวมกลุ่มจากประชาชนเชื้อสายลาวโซ่งเป็นชมรมไทยทรงดำสุพรรณบุรี โดยมีคนที่มีเชื้อสายลาวโซ่งในพื้นที่เป็นสมาชิกมีผู้แทนแต่ละชุมชนเป็นกรรมการชมรม รวมถึงมีการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายจากชุมชนลาวโซ่งในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทยที่มีผู้ที่มีเชื้อสายลาวโซ่งหรือไทยทรงดำตั้งถิ่นฐานอยู่ โดยมีวัตถุประสงค์คือเพื่อร่วมกันอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีลาวโซ่งหรือไทยทรงดำให้แพร่หลายและให้คงอยู่ชั่วลูกหลาน เช่น ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ศูนย์ศิลปะวัฒนธรรมไทยทรงดำ โรงเรียนเขาย้อยวิทยา จังหวัดเพชรบุรี ศูนย์วัฒนธรรม

^๒ สัมภาษณ์ ท่านที่ ๓๗, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^๓ สัมภาษณ์ ท่านที่ ๓, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^๔ สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๒, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^๕ สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^๖ สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ห้องถิ่นโตคำฝั่หูซ่าง โรงเรียนวัดฝั่หูซ่าง จังหวัดนครปฐม ศูนย์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำ ดอนคลัง ราชบุรี ศูนย์รวมข้อมูลไททรงดำ ศูนย์ศึกษาไทดำประเทศไทย ชมรมไทดำภาคเหนือ^๗ แม้ว่า ชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีที่ได้ย้ายถิ่นฐานเข้ามาตั้งรกรากอยู่ท่ามกลางชนชุมชนชาวไทยมาเป็นเวลานานจนได้เรียนรู้ถึงขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ตามแบบชาวไทยทั่วไป แต่ชุมชนลาวโซ่งนั้นก็ยังสามารถรักษาวัฒนธรรมประเพณีวิถีวัฒนธรรม ความเชื่อที่เป็นของตนไว้ได้เกือบครบถ้วน เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย และพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ เกี่ยวกับ วิถีชีวิตตั้งแต่การเกิด การแต่งงาน การตาย การแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นวัฒนธรรม ประเพณีที่ยังปฏิบัติกันมาด้วยความภาคภูมิใจและมีการร่วมกันจัดทำเป็นศูนย์เรียนรู้หรือศูนย์อนุรักษ์ วัฒนธรรมในชุมชนลาวโซ่งใหญ่ๆ เช่นที่ดอนมะนาว ดอนมะเกลือ บางกุ้ง^๘

ดังนั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะทุนทางสังคมที่ปรากฏในพื้นที่วิจัยทั้งที่เป็น รูปธรรมและนามธรรมตามแนวคิดทุนทางสังคมของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์^๙ ด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ๑) ทุนมนุษย์ คือ บุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และนำมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ชุมชน สังคม บนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร มีน้ำใจ มี จิตอาสา ได้แก่ ผู้นำทางสังคม แกนนำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ๒) ทุนสถาบัน คือ การรวมตัวของกลุ่ม คนเป็นองค์กรที่มีศรัทธา ความเชื่อมั่น และมีจิตสำนึกร่วมกัน มุ่งมั่นในสิ่งเดียวกันเพื่อพัฒนาสังคมชุมชน ให้เข้มแข็ง ๓) ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม คือ การนำเอาองค์ความรู้จากตัวบุคคล ชุมชนภูมิปัญญา ปราชญ์ท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีต ประเพณีวัฒนธรรม นำไปสู่การใช้ประโยชน์ และความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเอง และ ๔) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ เป็นทุนที่มีอยู่ใน ชุมชน ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน จึงทำเสนอผลการศึกษาลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนลาวโซ่งใน ๒ พื้นที่ คือ ชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้ดังนี้

๔.๑.๑ ลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะทุนทางสังคมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมของชุมชนลาวโซ่ง ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ทำการศึกษาและเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตจากการเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณี และทำการวิเคราะห์ลักษณะทุนทางสังคมที่ปรากฏตามแนวคิดทุนทางสังคมของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้พบ ลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะเกลือ ใน ๔ องค์ประกอบคือ องค์ประกอบด้านมนุษย์ องค์ประกอบด้านสถาบันและองค์กรชุมชน องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และ องค์ประกอบด้านภูมิปัญญาและวิถีชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สรุปได้ ดังนี้

^๗ สัมภาษณ์ ท่านที่ ๓๗, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^๘ สัมภาษณ์ ท่านที่ ๓๔, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^๙ ไมตรี อินทรีย์, ทุนทางสังคม, วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช Vol. 10 No. 2 (2018) : ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ เดือนกรกฎาคม ถึง ธันวาคม (๒๕๖๑), หน้า ๑๔-๒๕.

๔.๑.๑.๑ ลักษณะทุนทางสังคมจากองค์ประกอบด้านมนุษย์

ชุมชนลาวโซ่งในตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีการอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งให้ความเคารพนับถือกันตามลำดับอาวุโส และให้ความสำคัญต่อบรรพบุรุษเป็นอย่างมาก การประกอบอาชีพเกษตรเป็นหลักตามที่ดินที่สืบทอดกันมา ในการผลิตผ้าพื้นบ้านของลาวโซ่งนั้นแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ก็เปลี่ยนแปลงเฉพาะวัตถุดิบและเทคนิควิธีการผลิตเท่านั้น เช่น ผ้าทอลายแดงโมของลาวโซ่ง แต่โบราณจะใช้เส้นด้ายยีนสีแดงเป็นหลัก เส้นพุ่งเป็นสีดำ หรือครามเข้มนั้นมาจากเรื่องเล่าสืบทอดกันว่า ผู้ชายชาวลาวโซ่งนั้นจะต้องออกไปทำไร่ไถนาบ้าง เข้าป่าบ้าง ฝ่ายหญิงต้องอยู่กับเหย้าเฝ้าเรือน กิจกรรมหลักคือการทอผ้า เมื่อห่างกันทำให้คิดถึงฝ่ายชาย จึงใช้ด้ายสีแดงเป็นเส้นยีน เวลาทอผ้าออกมาเสร็จแล้วจะได้ผ้าทอลายแดงที่มีเหลือบสีแดงในพื้นสีดำหรือครามเข้มสะท้อนออกมาชัดเจนยิ่งขึ้น และเมื่อถูกแสงแดดอันเป็นสื่อถึงสัญญาณแห่งความรักที่ตนมีต่อฝ่ายชาย เพื่อรอการกลับมาของฝ่ายชาย เป็นการแสดงถึงคุณสมบัติที่ดียิ่งของฝ่ายหญิงที่จะไม่แสดงออก จึงได้ใช้วิธีนี้ในการสื่อสารแทน ซึ่งปัจจุบันผ้าทอแบบนี้หายากแล้วมากแล้ว จะมีก็แต่ผ้าทอลายแดงธรรมดาที่ไม่มีเส้นด้ายยีนสีแดง ที่เห็นในตลาดจะเป็นชิ้นสีดำหรือสีครามทอลายสีขาวหรือสีฟ้าเท่านั้น^{๑๐}

การอยู่รวมกันของชุมชนลาวโซ่งนั้น จะให้ความสำคัญหรือความเคารพกันตามลำดับอาวุโสเป็นอย่างมาก คือ มีพระสงฆ์บ้าง มีปราชญ์ชาวบ้านบ้าง หมอเฒ่าบ้าง ผู้นำชุมชนบ้าง หรือกลุ่มผู้เฒ่าบ้าง นอกจะทำหน้าที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ แล้ว ยังทำหน้าที่เป็นผู้นำของกลุ่มคนในชุมชนด้วย ชุมชนลาวโซ่ง มีความเชื่อที่ปลูกฝังกันมาว่า กลุ่มผู้เฒ่าก็ดี ปราชญ์ชาวบ้านก็ดี หมอเฒ่าก็ดี หรือพระสงฆ์ เป็นบุคคลที่มีองค์ความรู้ มีความสามารถใช้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม มีจิตสาธารณะ มีความเอื้ออาทร ความเป็นมิตรต่อผู้มาเยือน มีคุณธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีต่อส่วนรวมและมีคุณสมบัติทั้งหลายที่มีทำประโยชน์ต่อชุมชน ได้คอยทำหน้าที่เป็นผู้นำกลุ่มในการจัดกิจกรรมงานประเพณีต่างๆ ทั้งทำหน้าที่เป็นผู้สืบทอด รักษา และเป็นตัวแทนของกลุ่มโดยอัตโนมัติมาตั้งแต่อดีต ปัจจุบันอาจมีการเลือกตั้งผู้นำตามยุคสมัยแบบการปกครอง แต่กลุ่มคนผู้นำแบบเดิมก็ยังได้รับการยอมรับนับถือมาด้วยดีเช่นเดิม^{๑๑}

ในการปลูกสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยซึ่งมีลักษณะเฉพาะของตนเองที่ไม่เหมือนวัฒนธรรมอื่น ๆ ถึงแม้ว่าความเจริญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่จะแพร่กระจายเข้ามาจึงมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสร้างบ้านเรือนไป ซึ่งเดิมลักษณะบ้านอยู่อาศัยของชาวลาวโซ่ง หรือ ลาวโซ่งในอดีตใช้วัสดุธรรมชาติทั้งหมด เช่น โครงสร้างตัวบ้านใช้ไม้เนื้อแข็ง พื้น เสาข่าไม้ ส่วนผนังใช้ไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าแฝก ทรงจั่วยอดแหลม ภายในบ้านมีการแบ่งพื้นที่ทำครัว พื้นที่นอน มีการกั้นผนังสำหรับผีเรือน (กะล่อห้อง) และมีชานหน้าบ้าน บันไดไม้แคบเล็กสูงชัน เช่น บ้านลาวโซ่งที่สร้างจำลองไว้ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุทอง และที่ศูนย์หัตถกรรมวัดดอนมะเกลือ จังหวัดสุพรรณบุรี ปัจจุบันนิยมปลูกแบบเรือนไทยมีการประยุกต์ก่อด้วยปูนซีเมนต์ แทนไม้ มุงหลังคาด้วยกระเบื้องแบบยุโรป หรือแบบบ้านเรือนไทยภาคกลางทั่วไปที่มีหลังคาจั่วเป็นยอดแหลม หลังคาลาดเทให้ถุนสูงสำหรับนั่งทำงาน พักผ่อนและใช้เก็บเครื่องมือทำงานเกษตร ภายในบริเวณบ้านจะต้องมีขุ่ยข้าว ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นสิ่งสำคัญมากแก่ชีวิตชาวลาว

^{๑๐} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๗, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๒, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

โหลง เพราะมีอาชีพทำนา ขนาดของยังข้าวบางบ้านใหญ่เกือบเท่าตัวบ้าน ลักษณะการก่อสร้างความแข็งแรงคล้ายกับตัวบ้าน มีการมุงหลังคาด้วยจั่ว มีบันลมนวลลาดต้นเสา บางบ้านใช้ไม้ไผ่ทำผนัง ชาวลาวโหลงบูชาพระแม่โพสพว่ามีบุญคุณต่อการดำรงชีวิต ปัจจุบันจะเห็นว่า ยังข้าวถูกปล่อยทิ้งร้าง เพราะไม่ต้องเก็บข้าวอย่างแต่ก่อนแล้ว จึงไม่นำมาใช้งานเป็นที่พักอาศัยหรือเหยียบย่ำเป็นการนำสิ่งอัปมงคลใส่ตัว ยังข้าวจึงถูกทิ้งร้างหรือไว้สำหรับเก็บของ ไม่ได้ถูกรื้อทิ้งไป^{๑๒}

๔.๑.๑.๒ ลักษณะทุนทางสังคมจากองค์ประกอบด้านสถาบันและองค์กรชุมชน

ชุมชนลาวโหลงในตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรีนั้น มีชุมชนลาวโหลงอาศัยอยู่รวมถึง ๑๑ หมู่บ้าน เดิมการอยู่ร่วมกันของสังคมของลาวโหลงนั้น แต่เดิมจะแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มคือ กลุ่มผู้ทำหรือกลุ่มชนชั้นสูงที่สืบสกุลจากเจ้านายผู้ปกครองในแคว้นสิบสองปันนา และอีกกลุ่มเป็นชนผู้น้อยหรือผู้สืบสกุลจากประชาชนหรือคนทั่วไป แต่ในปัจจุบันด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยการแบ่งชนชั้นแบบเดิมได้เปลี่ยนเป็นการรวมกลุ่มกันคือ ในจังหวัดสุพรรณบุรีมีการรวมกลุ่มกันเป็นชมรมไทยทรงดำทั้งในระดับหมู่บ้าน และจังหวัด โดยคนเชื้อสายลาวโหลงทุกคนเป็นจะเป็นสมาชิกชมรมและมีการเลือกผู้นำของกลุ่มเป็นตัวแทน โดยมากก็จะเป็นที่ปราชญ์ชาวบ้านบ้าง หมอเสนาบ้าง หรือผู้นำชุมชนจะเป็นผู้นำกลุ่มไปด้วย^{๑๓} โดยการรวมกลุ่มคนเป็นองค์กรชุมชนต่าง ๆ นั้น คือ กลุ่มคนที่มีจุดมุ่งหมาย ความเชื่อมั่น และมีจิตสำนึกร่วมกันเพื่อพัฒนาสังคม เช่น กลุ่มทอผ้าไทยทรงดำดอนมะเกลือ เดิมเป็นการรวมกลุ่มของเพื่อทอผ้าของชาวไทยทรงดำหรือลาวโหลงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชน เพื่อใช้สอยและจำหน่ายในชุมชนเท่านั้น โดยผ้าที่ทอมืออยู่ ๔ ชนิด คือ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าซิ่นลายแตงโม และผ้าตีนซิ่น ตามที่สืบทอดกันมาและเป็นวัฒนธรรมการแต่งกายของตน ปัจจุบันได้รับความนิยมมากขึ้นทั้งจากกลุ่มลาวโหลงในพื้นที่อื่นๆ เป็นของฝากนักท่องเที่ยวบ้าง และ องค์กรบริหารส่วนตำบลส่งเสริมให้เป็นผลิตภัณฑ์เด่นของชุมชน เป็นการผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงของตำบลได้รับรางวัลประเภทผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) ในระดับต่าง ๆ ในการผลิตนั้นเดิมจะเน้นใช้วัสดุในท้องถิ่น คือ เริ่มจากการปลูกฝ้าย ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมกันเอง นำฝ้ายหรือไหมมาปั่น สานเป็นด้าย ทอเป็นผืน ตัดเย็บเป็นผ้าชนิดต่าง ตามแบบการแต่งกายของลาวโหลง^{๑๔} กลุ่มทำน้ำพริกบ้านดอนมะเกลือเป็นการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุที่ว่างงานอยู่กับบ้านรวมทั้งสตรีที่อยู่ดูแลบ้าน รวมกลุ่มกันมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๒ โดยเห็นว่าในชีวิตประจำวันทุกบ้านต้องใช้พริกแกงเป็นส่วนประกอบในการทำอาหาร จึงรวมกลุ่มกันผลิตพริกแกงและน้ำพริกเผาตามสูตรดั้งเดิมของโหลง การคัดสรรวัตถุดิบที่ดีมีคุณภาพเน้นการใช้วัตถุดิบในชุมชน เช่น ตะไคร้ ข่า มะกรูด กะปิ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียง เช่น น้ำพริกเผาสูตรโหลง การบริหารจัดการกลุ่มโดยสมาชิกได้ร่วมกันกำหนดระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม เพื่อเป็นการดำเนินงานของกลุ่ม ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพื่อทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น^{๑๕} และทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ เน้นให้ผู้สูงอายุได้มาช่วยกันทำ เพื่อคลายเหงา ได้ออกกำลัง และมีรายได้

^{๑๒} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๘, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๕, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๔} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๕, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๕} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๘, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี เกื้อกูลกัน พึ่งพากันในชุมชน^{๑๖} ในส่วนองค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากจะมีส่วนสนับสนุนการสร้างงาน สร้างอาชีพแก่ชุมชนแล้ว เช่น มีตลาดนัดชุมชน กลุ่มทอผ้าไทย ทรงดำบ้านดอนมะเกลือ กลุ่มผลิตน้ำพริกเผาสุตรโห่ง ยังได้สนับสนุนงบประมาณในการสร้างศูนย์เรียนรู้ ไทยทรงดำดอนมะเกลือ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนแล้ว ในสถานศึกษา เช่น ที่ โรงเรียนวัดดอนมะเกลือ(นันทราชูร์รังสรรค์) ซึ่งมีลูกหลานลาวโห่งถึงร้อยละ ๙๙ เลยทีเดียว ประชาคม โรงเรียนได้ตกลงกันว่า ทุกวันศุกร์ทั้งครูและนักเรียนต่างยินดีจะแต่งกายแบบลาวโห่งหรือไทยทรงดำมา โรงเรียน จนปัจจุบันกลายเป็นประเพณีนิยมที่สร้างความภาคภูมิใจในแก่ผู้คนในชุมชน ปกครอง และเยาวชนนักเรียน รวมถึงแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างชัดเจนอีกประการหนึ่งด้วย^{๑๗}

และในตำบลมีศาสนสถานที่สำคัญ คือ วัดดอนมะเกลือ สร้างขึ้นราวปี ๒๔๗๒ โดยพระครูนันท์ ปาสาทโก หรือหลวงปู่นันต์ สุขกาโม เป็นผู้ริเริ่มสร้างและเป็นเจ้าอาวาสองค์แรกท่านเป็นพระนักพัฒนาและเป็นพระเกจิอาจารย์ชื่อดังของจังหวัดสุพรรณบุรี พุทธศาสนิกชนต่างให้ความเคารพนับถืออย่างมาก เมื่อท่านมรณภาพแล้วศิษยานุศิษย์ได้ร่วมกันสร้างมณฑปและบรรจุริสังขารของท่านไว้ในโลงแก้วเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เคารพสักการะ ประชาชนเชื้อสายลาวโห่งแม้จะถือวัฒนธรรมการนับถือผีเป็นหลัก แต่ต่างก็เคารพศรัทธาหลวงปู่เป็นอย่างมากเพราะท่านนำความเจริญมาสู่ตำบลดอนมะเกลือในหลายด้าน เช่น การสร้างวัดดอนมะเกลือ สร้างโรงเรียนวัดดอนมะเกลือ(นันทราชูร์รังสรรค์) นำสร้างถนนหมู่บ้านดอนมะเกลือเชื่อมโยงไปยังหมู่บ้านอื่น นำขุดสระน้ำประจำหมู่บ้านที่ยังใช้สอยมาจนถึงปัจจุบันนี้^{๑๘} ดังนั้นวัดดอนมะเกลือนี้จึงเป็นศูนย์รวมในงานประเพณี วัฒนธรรม งานบุญที่สำคัญต่าง ๆ ของชุมชนลาวโห่งดอนมะเกลือ งานประเพณีที่มีชื่อเสียง คือ “งานประเพณีสงกรานต์ตีสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ” ที่มีทั้งชาวโห่งในพื้นที่และนอกพื้นที่และนักท่องเที่ยวมาร่วมมากมาย โดยในงานประเพณีสงกรานต์นี้จะกำหนดจัดขึ้นในวันที่ ๑๕ เมษายน คือวันสงกรานต์ของทุกปี จัดได้มาประมาณ ๓๐ - ๔๐ ปีแล้ว คือ จัดมาตั้งแต่ที่ยังไม่มีงบประมาณจากภาครัฐชุมชนลาวโห่งได้สละทุนทรัพย์จัดงานกันเอง จนปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดได้มีการสนับสนุนงบประมาณบางส่วนในการจัดการได้อย่างยิ่งใหญ่ในงานจะมีการแห่แสดงวัฒนธรรมลาวโห่งของเยาวชนจากหมู่บ้านต่าง ๆ การร่วมกันตั้งกองผ้าป่าเพื่อทำบุญอุทิศแก่บรรพบุรุษ และเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา มีการแต่งกายแบบพื้นบ้าน มีการร่วมกันประกอบอาหารและรับประทานอาหารพื้นบ้าน การแสดงการละเล่นพื้นบ้าน การฟ้อนรำ(แบบร่าวง)กันอย่างสนุกสนาน การรดน้ำขอพรผู้สูงอายุ และแสดงวัฒนธรรมของลาวโห่งอย่างยิ่งใหญ่ ในงานจะผู้สูงอายุและคนหนุ่มสาวไทยทรงดำหรือลาวโห่ง ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดอนมะเกลือ หรือในจังหวัดสุพรรณบุรี หรือเดินทางมาจากจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และพื้นที่อื่น ๆ ที่จะแต่งกายแบบดั้งเดิมตามประเพณีมาร่วมงานครั้งนี้อย่างครึกครื้น^{๑๙}

^{๑๖} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๖, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๘, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๕, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๑๙} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๒, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

๔.๑.๑.๓ ลักษณะทุนทางสังคมจากองค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ

ชุมชนลาวโซ่งในตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ยังมีความเชื่อที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิม และในการประกอบพิธีกรรมตามคติความเชื่อประเพณีวัฒนธรรมของชาวลาวโซ่งปัจจุบันนั้นจะมีที่มาแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ พิธีกรรมตามแนวพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมตามความเชื่อในการนับถือผี^{๒๐} และการบูชาบรรพบุรุษ โดยทั่วไปแล้วชาวลาวโซ่งมีความเป็นอยู่ประกอบพิธีกรรมคล้ายคลึงกับวิถีชีวิตของชาวไทยทางภาคอีสาน แต่ความเชื่อดั้งเดิมของชาวลาวโซ่งทำให้ถูกปฏิบัติกันมาอย่างเคร่งครัดจนถึงปัจจุบัน โดยความเชื่อในการนับถือผีของชาวลาวโซ่ง ผีมีทั้งคุณและโทษ แบ่งประเภทตามความสำคัญ คือ

๑) “**แถน หรือ ผีฟ้า**” เป็นเทวดาที่อยู่บนฟ้า มีอำนาจเหนือมนุษย์ทั้งหลาย สามารถบันดาลให้ทั้งดีและร้ายต่อชีวิตคน และพืชพันธุ์ต่างๆ ชาวลาวโซ่งจึงต้องทำให้สบบารมณณ์ของแถน ให้แถนพอใจชีวิตจะได้ดีมีสุข การดำเนินชีวิตของชาวลาวโซ่งจึงอยู่ภายใต้การควบคุมของแถน

๒) **ผีบรรพบุรุษ** เมื่อพ่อ แม่ หรือคนในบ้านตายจะถูกเชิญให้เข้ามาอยู่ในเรือน “กะล้อห้อง” เมื่อถึงปีจะมีการทำพิธีเสนเป็นการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ผีป่า ผีช่วง และผีอื่นๆ เป็นผีที่สิงสถิตอยู่ตามป่า เขา แม่น้ำ หรือวัดอื่นๆ ถ้าทำให้ไม่พอใจ ผีอาจจะทำให้คนเจ็บไข้ได้

๓) **ความเชื่อเรื่องขวัญ** ชาวลาวโซ่งมีความเชื่อว่า แถนเป็นผู้สร้างให้มนุษย์มาเกิดโดยมีแถนเป็นผู้ควบคุมการสร้าง และกำหนดมีขวัญของแต่ละคน ถ้ามีขวัญดี จะทำให้คนมีจิตใจปกติ สุขภาพสมบูรณ์ ถ้าขวัญไม่ดีก็จะเจ็บไข้หรือไม่เป็นปกติสุข ขวัญเป็นสิ่งที่อ่อนไหวง่าย จึงต้องมีการทำพิธีสู่ขวัญ หรือเรียกขวัญ เช่นในพิธีปัดรังควานเป็นการเรียกขวัญกลับมา

ดังนั้น ชุมชนลาวโซ่งในตำบลดอนมะเกลือจึงมีการตั้งศาลเจ้าประจำหมู่บ้านเป็นที่เคารพของชุมชน รวมจำนวน ๔ แห่ง คือ ๑. ศาลเจ้าประจำหมู่ที่ ๑ และหมู่ที่ ๗ ชื่อว่า “ศาลเจ้าพ่อดอกไม้” ๒. ศาลเจ้าประจำหมู่ที่ ๕ ชื่อว่า “ศาลเจ้าพ่อศรีนวล” ๓. ศาลเจ้าประจำหมู่ที่ ๙ ชื่อว่า “ศาลเจ้าพ่อทวน” และ ๔. ศาลเจ้าประจำหมู่ที่ ๑๐ ชื่อว่า “ศาลเจ้าพ่อยอง”^{๒๑}

ในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อทุกพิธีกรรม ชาวลาวโซ่งจะมีการใช้ผ้าที่ทอเก็บไว้มาตกแต่งลวดลาย รวมทั้งการใช้เครื่องแต่งกายที่มีลักษณะเฉพาะแต่ละพิธีกรรม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีสืบทอดกันมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน โดยการปลูกฝังอบรมสั่งสอนและปฏิบัติสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างเคร่งครัด ผู้ที่มีเชื้อสายลาวโซ่งแม้จะย้ายไปอยู่ถิ่นฐานอื่นเมื่อถึงงานประเพณีก็ยังรักษาและปฏิบัติตามจารีตดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา คือ ถิ่นเรื่องความกตัญญูต่อผีบรรพบุรุษเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องยึดถือปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นผู้ตาวหรือผู้น้อย ที่สำคัญคือ งานประเพณีไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน^{๒๒} โดยชาวลาวโซ่งบ้านดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีงานประเพณีที่สำคัญของชุมชน เช่น

๑) **ประเพณีไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน** โดยชาวลาวโซ่ง หรือ ลาวโซ่ง บ้านดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี จะมีศาลประจำหมู่บ้าน เพื่อช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจ ช่วยปกป้องคุ้มครองครอบครัว และชุมชนให้ปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง ชุมชนมีแต่ความสุข การทำมาหากิน ทำนาทำไร่

^{๒๐} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๕, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๒๑} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๘, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๒๒} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๕, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ปลูกผักได้ผลดี พิธีไหว้ศาลประจำหมู่บ้านของชาวลาวโซ่งตอนมะเกลือ จะมี ๒ ครั้ง คือ ครั้งที่ ๑ จะทำพิธีในเดือน ๖ วันข้างขึ้น และครั้งที่ ๒ จะทำในเดือน ๘ วันข้างขึ้น เมื่อหมอกำหนดวันไหว้ตรงกับวันที่เท่าไรแล้วจึงบอกให้ชาวบ้านทุกคนทราบล่วงหน้าประมาณ ๓ วัน เพื่อให้ทุกคนจะได้เตรียมเอาอาหารมาไหว้ศาลกัน ทุกคนจะแต่งกายตามปกติ ชุดที่เคยใส่เป็นประจำทุกวันไปร่วมพิธี เฉพาะหมอผู้ทำพิธีเรียกว่า “เจ้าจ้ำ” เท่านั้นจะต้องใส่เสื้อฮี เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วชาวบ้านจะนำอาหารที่มาร่วมพิธีกลับไปบ้านของตนเอง ประเพณีไหว้ศาลประจำหมู่บ้านเป็นการสร้างความสามัคคีกลมเกลียว สนุกสนานร่วมกัน

๒) ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ คือเมื่อมีการสร้างบ้านใหม่ ต้องไปหาฤกษ์ กำหนดวันที่จะทำพิธีเพื่อเป็นสิริมงคลแก่บ้าน และผู้อยู่อาศัยจากนั้นจึง จัดเตรียมเครื่องใช้ ที่นอน หมอน มุ้ง เครื่องใช้ในครัวเรือนที่จำเป็นต่างๆ และของที่ใช้ในพิธีเช่น ไก่ เหล้า และเครื่องเซ่น

๓) ประเพณีการเสนเรือน (เสนเรือน) เป็นพิธีกรรมเช่นไหว้ผีเรือนของชาวลาวโซ่ง ผีเรือนที่ชาวลาวโซ่งนับถืออย่างเคร่งครัดคือ บรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว โดยเฉพาะ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลูกหลานจะอัญเชิญวิญญาณบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วให้ขึ้นเรือน ในห้อง กะลื้อห้องซึ่งเป็นห้องเล็กๆอยู่มุมในขวาสุดของตัวเรือน ลูกๆจะจดชื่อใส่ในบัญชีประจำบ้าน เรียกว่า “บ๊ับผีเรือน” และจะทำพิธีเลี้ยงผีเรือน เรียกว่า “พิธีเสนเรือน” ในทุก ๆ ๒ - ๔ ปี เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูของลูกหลานเป็นการระลึกถึงพระคุณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว และเป็นการบอกกล่าวให้ผีบรรพบุรุษช่วยปกป้องคุ้มครองลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข สุขภาพแข็งแรงไม่มีโรคภัยเบียดเบียน

สำหรับประเพณีการเสนเรือนนี้ จะแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ การเสนเรือนผู้น้อยเป็นตระกูลของคนสามัญธรรมดาและการเสนเรือนผู้ท้าว ซึ่งเป็นตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากเจ้าในอดีต ดังนี้^{๒๓} ๑) พิธีเสนเรือนผู้ท้าว (ผู้ท้าว) เป็นพิธีกรรมที่ชาวลาวโซ่งหรือลาวโซ่งที่มีฐานะเป็นผู้ท้าว คือมีตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากเจ้าในอดีต พิธีกรรมเริ่มจากพิธีเสนเหล่าหลวงก่อน ตามด้วยพิธีเสนปางแปง หมอเสนจะนั่งอยู่ในห้องกะลื้อห้อง ทำพิธีเรียกเจ้าของบ้านมากินหมู และอาหารในปานผือน ด้วยวิธีหย่อน “ท่อหล่อ” ทิ้งลงใต้ถุนทางช่องพื้นไม้กระดาน พิธีแปงไต (ไต) เป็นพิธีเรียกขวัญในถุงไตของผู้ท้าวที่เข้าพิธีเสน ถุงไตมีลักษณะเป็นถุงผ้าเล็กๆ แขนงไว้คู่กับภาชนะจักสานเป็นสัญลักษณ์แทนของขวัญผู้ชายลาวโซ่ง และ ๒) พิธีเสนเรือนผู้น้อย โดยเจ้าภาพจะไปปรึกษาหมอเสนกำหนดวันโดยเลือกวันที่ไม่ตรงกับวันตายของพ่อหรือเผาศพ จากนั้นไปบอกญาติพี่น้องที่มีผีเดียวกัน และแขกมาร่วมงาน ญาติพี่น้องที่มีสายเลือดเดียวกัน พ่อแม่เดียวกันจะแต่งกายด้วยชุดธรรมดา ส่วนญาติที่มาจากการแต่งงานจะใส่ชุดเสื้อฮี ส่วนแขกที่มาร่วมงานจะใส่ชุดธรรมดา

๔) ประเพณีการแต่งงาน (งานกินหลองหรือกินตอง) คือ เมื่อชายหนุ่มและหญิงสาวชาวลาวโซ่งรักใคร่กัน ถึงขั้นตกลงแต่งงานกัน ก็จะมีการหาฤกษ์ดีและกำหนดวันแต่งงาน จะมีการเตรียมงานแบ่งการเตรียมงานสำหรับฝ่ายชายและฝ่ายหญิงในวันงานพิธีเข้า ฝ่ายชายจะยกขบวนขันหมากแล้วส่งล่ำมขึ้นไปบนบ้านและทำพิธีหมั้นก่อน จากนั้นล่ำมจะส่งเจ้าบ่าวให้พ่อแม่เจ้าสาว ล่ำมทั้งสองฝ่ายจะกล่าวโต้ตอบกัน เสร็จแล้วจึงพาเจ้าสาวไปไหว้ผีเรือนโดยเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าว ๕ คน ลูกขี้ยืนพร้อมกัน เอามือประสานอกแล้ววนกราบเหมือน การไหว้ของจีนจนครบจำนวนผีเรือนแล้วไหว้พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ของเจ้าสาว เจ้าสาวและเพื่อนเจ้าสาว ๒ คนจะไปกราบขอพรพ่อแม่ และญาติของฝ่าย

^{๒๓} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๘, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

เจ้าบ่าว เสร็จพิธีจึงเลี้ยงอาหารกลางวัน เมื่อแขกกลับไปหมดแล้ว เหลือแต่ญาติสนิทจะทำพิธีปูที่นอน และส่งตัว เจ้าบ่าวอาจต้องอาสาอยู่ช่วยทำงานในบ้านเจ้าสาวสักระยะก่อนตามสัญญาจากนั้นจึงแยกกัน อยู่ตามลำพัง การแต่งกายของเจ้าบ่าวและเจ้าสาว จะใส่เสื้อฮีในการประกอบพิธีการแต่งงาน ส่วนในพิธี กางก่วงกางหยัน (พิธีปูที่นอน) ชาวลาวโซ่งจะใช้มุ้งสีดำ สำหรับพิธีแต่งงานโดยเฉพาะ ในพิธีจะใช้ผู้ที่มี สถานภาพการครองเรือนที่ดีมีความสุขอยู่กันมานานเป็นที่นับถือของคนทั่วไปเป็นผู้ปูที่นอนให้ เพื่อเป็นศิริมงคลต่อคู่สมรสให้มีชีวิตคู่ที่ดี พ่อแม่ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะนำเงินมาผูกติดที่มุ้งฝ่ายละ ๒ ข้าง โปรงเงิน ดอกไม้ ถั่ว งา ลงบนที่นอน หมอขับจะกล่าวหยอกล้อกันในระหว่างพิธี พ่อแม่ของทั้งสองฝ่าย จะสั่งสอนให้บ่าวสาวแย่งกันเก็บสตางค์บนที่นอน เป็นความเชื่อว่าถ้าใครเก็บได้มากจะมีอำนาจเหนือกว่า

๕) ประเพณีงานศพ เมื่อมีคนในครอบครัวเดียวกันตาย ญาติพี่น้องจะหยุดทำงานทุกอย่างเพื่อไว้ทุกข์และมาจัดงานศพโดยช่วยกันอาบน้ำศพ ทำการแต่งตัวศพด้วยเสื้อผ้าใหม่ ๑๖ ชั้นก่อนแล้ว สวมทับด้วยเสื้อฮีประจำตัวของผู้ตาย โดยชาวลาโวโซ่งนั้นจะมีเสื้อฮีประจำตัวคนละหนึ่งตัวโดยใช้งานทั้งสองด้านของตัวเสื้อ คือ ด้านที่มีลวดลายน้อยจะใช้ในพิธีงานมงคล ส่วนด้านที่มีลวดลายมากๆ จะใช้ในพิธีงานศพ เมื่อจัดศพตามพิธีกรรมแล้วเอาศพใส่โลง(ขอน) จากนั้นใช้เสื้อฮีกลับด้านในที่มีลายมากออกข้างนอกคลุมโลงผู้ตายอีกทีหนึ่ง เสื้อฮีที่ใช้ต้องเป็นเสื้อฮีของผู้หญิงเท่านั้นจากนั้นก็ประกอบตามพิธีกรรม ในพิธีจะมีการโกนหัวลูกชายผู้ตายแล้วจึงนำไปฝังที่ป่าช้าเมื่อเสร็จพิธี ทุกคนจึงจะกลับไปทำงานตามปกติได้ การกระทำแบบนี้เรียกว่า “กำบ้านกำเมือง” หรือ “ป่าแห้ว” (แฮ้ว)

๖) ประเพณีปัดรังควาญ (แผ้วเฮือน) ประเพณีหลังจากจัดงานศพเพื่อเป็นการเรียกขวัญคนในบ้านให้กลับคืนมา จากการเสียชีวิต เสียใจเศร้าโศกที่บุคคลในครอบครัวได้เสียชีวิตไป แม่มด(ผู้ประกอบพิธี)จะเป็นผู้ที่ปัดรังควาญบ้านเพื่อให้ผู้อยู่อาศัยและตัวบ้านได้พ้นเคราะห์ พ้นจากความไม่เป็นมงคล นั่นเอง

นอกจากประเพณีต่าง ๆ นี้แล้ว ชุมชนลาวโซ่งดอนมะเกลือยังมีการละเล่นพื้นบ้านปรากฏให้เห็นคือ คือ การละเล่นพื้นบ้านในงานประเพณีของชาวลาโวโซ่งในตำบลดอนมะเกลือนี้จะเริ่มประมาณเดือน ๕ เดือน ๖ หลังฤดูเก็บเกี่ยวของทุกปี เพื่อเป็นการให้หนุ่มสาวได้สร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมากขึ้น และเป็นการพักผ่อนร่างกายหลังจากงานหลักในฤดูเพาะปลูกเสร็จสิ้นแล้ว โดยมีการ “เล่นคอนฟ้อนแคน”^{๒๔} อันเป็นการละเล่นพื้นบ้านมาแต่โบราณ ในปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนไปไม่มีการเล่นคอนฟ้อนแคน เล่นลูกช่วงแล้ว เหลือแต่รูปแบบลูกช่วง อุปกรณ์ที่ใช้เล่น เป็นตัวแทนของวัฒนธรรมเดิมไว้เท่านั้น เพราะปัจจุบันนิยมการร้องรำในงานคอนเสิร์ตของกลุ่มลาโวโซ่งที่จัดขึ้นระดับตำบลเท่านั้น โดยมีการรื้อฟื้นการละเล่นต่าง ๆ ขึ้นมาในงานประเพณี แม้ปัจจุบันนี้ชุมชนลาโวโซ่งในเขตนี้จะไม่มีการละเล่นดังกล่าวแล้ว แต่ที่ตำบลดอนมะเกลือนี้ได้มีการรื้อฟื้นจัดให้เป็นกิจกรรมรื่นเริงในงานสืบสาน อนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรมไทยทรงดำ หรือไทยโซ่งขึ้นมาในช่วงงานประเพณีสงกรานต์เป็นงานประจำปีของชาวไทยโซ่ง โดยจัดให้มีการละเล่นต่าง ๆ ในประมาณช่วง ๔ – ๕ โมงเย็น บริเวณหน้าศูนย์วัฒนธรรมของชุมชนไทยโซ่ง บริเวณวัด หรือบริเวณหน้าเวทีจัดงานประเพณีสงกรานต์ เยาวชนหนุ่มสาว และผู้ใหญ่ชาวไทยโซ่งก็จะแต่งกายแบบดั้งเดิมชาวไทยโซ่งมาร่วมงานกัน^{๒๕} เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยมีการจัดกิจกรรมใน

^{๒๔} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๐, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๕, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

รูปแบบจัดคอนเสิร์ตเป็นเวทีฟ้อนรำ เวทีร่าวง และการให้กลุ่มชุมชนออกบ้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของลาวโซ่งกัน โดยในงานประเพณีนี้จะมีการละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น

๑) **การเล่นคอน** เป็นการละเล่นของชาวไทยโซ่งที่เล่นกันอยู่เป็นประจำในเทศกาลเดือน ๕ เป็นการ “เล่นลูกช่วง” หรือ “เล่นคอน” ชาวลาวโซ่งเรียกกันว่า “อันก๊อน” เป็นการร้องเพลง ร่ายรำ เล่นเพลงแคนและโยนลูกช่วงและตอกลอนกันจนตึก (คล้าย ๆ เล่น เพลงฮีแซว) การเล่นคอนนี้แต่ก่อนจะเล่นกันในบริเวณลานของหมู่บ้าน หรือลานบ้านของฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้เตรียมอาหารไว้เลี้ยงฝ่ายชาย การเล่นเพลงแคนหอมแคนจะเดินเป่าแคน หม่อมสาวจะออกมารำแคนเป็นคู่ ๆ มีหม่อมรำร้องเพลงเกี่ยวกับสาว ฝ่ายหญิงจะออกมาร้องโต้ตอบสลับกันไปมา ผู้ที่อยู่รอบนอกจะตบมือตามจังหวะทำให้เกิดความสนุกสนานครึกครื้น จากนั้นก็มาจับกลุ่มกันเล่นลูกช่วง ซึ่งเป็นเครื่องเล่นที่ทำด้วยผ้าลายดอกหลาย ๆ สี ภายในยึดด้วยเม็ดนุ่นและเม็ดมะขาม มีพู่ผ้าสีต่าง ๆ ยาวประมาณ ๒๙-๓๐ เซนติเมตร อีกด้านหนึ่งมีเชือกสำหรับจับเหวี่ยงในการเล่นลูกช่วง จะแบ่งกลุ่มคนเล่นเป็น ๒ ฝ่าย คือฝ่ายชาย ๑๐ คน และฝ่ายหญิง ๑๐ คน ยืนเรียงแถวหน้ากระดานห่างกัน ๑๕ เมตร เริ่มการเล่นจากฝ่ายชายจะจับลูกช่วงเหวี่ยงเป็นวงกลมแล้วโยนไปที่ฝ่ายหญิง ถ้าฝ่ายหญิงรับได้จะเหวี่ยงโยนกลับไปฝ่ายชายกลับไปกลับมา ถ้ารับไม่ได้จะมีการเจรจาต่อรองหรือลงโทษ พอเป็นที่สนุกสนาน แล้วกลับไปจับกลุ่มร้องเพลงร่ายรำเล่นเพลงแคนต่อไปคล้ายๆ กับการเล่นเพลงฮีแซวนั่นเอง^{๒๖}

๒) **การเล่นสะบ้า** (ในภาษาลาวโซ่งเรียกว่า “กะบ้า”) มีลักษณะลูกทรงกลมทำด้วยไม้แผ่นบางๆ ขนาดเท่าฝ่ากระโปง เวลาเล่นผู้เล่นจะนั่งคุกเข่าด้วยขาข้างเดียว เอาลูกสะบ้าวางไว้ที่หัวเข่า ใช้ไม้ไผ่ตัดหรือตีลูกสะบ้าให้ตรงไปยังเป้าไม้กลมแบนขนาดเท่าจาน ใครตีได้ลงเป้าจะเป็นผู้ชนะ จะมีการปรับจากผู้แพ้แล้วแต่ผู้ชนะ

ในการเล่นละเล่นพื้นต่างๆ ของลาวโซ่งหรือไทยทรงดำ ปัจจุบันเรียกว่าเล่น"งานประเพณีไทยทรงดำ" หรือ งานประเพณีสงฆ์กรานต์สืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ หรือ ที่ชาวลาวโซ่งที่มักจะพูดกันว่า "ไปอินงานทรงหล้า"^{๒๗} ที่จริงมาจากคำว่า “อันกอนฟ้อนแกน” ปัจจุบันกิจกรรมต่าง ๆ อาจแตกต่างกันไปบ้างเนื่องจากการประยุกต์เข้ากับบริบทในพื้นที่หรือความนิยมตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ซึ่งต้องปรับเปลี่ยนกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน โดยชาวลาวโซ่งได้เริ่มฟื้นฟูวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านนี้ในงานประเพณีเริ่มต้นที่ตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี เมื่อประมาณ พ.ศ.๒๕๑๖ โดยจัดงานในวันที่ ๑ เมษายน เมื่อพี่น้องชาวหนองปรังจัดงาน พี่น้องต่างจังหวัด พี่น้องต่างอำเภอ ต่างหมู่บ้านก็มาร่วม เมื่อหมู่บ้านต่าง ๆ จัดงานบ้างชาวหนองปรังก็จะไปร่วมงานกับเช่นกัน เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมอย่างเด่นชัด จังหวัดที่ไปมาหาสู่กันเป็นประจำก็เช่น จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดราชบุรี และจังหวัดชุมพร^{๒๘} ข้อนี้แสดงให้เห็นถึงความเหนียวแน่นของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่งหรือไทยทรงดำที่ได้แสดงความสมัครสมานสามัคคีในการที่จะร่วมกันอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีของตน

^{๒๖} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๕, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๒๗} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๘, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๒๘} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๒, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

๔.๑.๑.๔ ลักษณะทุนทางสังคมจากองค์ประกอบด้านภูมิปัญญาและวิถีชุมชน

สำหรับชุมชนลาวโซ่งในตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดสุพรรณบุรี จะเห็นได้จากวิถีการดำเนินชีวิตที่ยังคงประกอบอาชีพวิถีเกษตรแบบพอเพียงอยู่เป็นส่วนมาก เช่น การทำนา ปลูกผัก นี้เป็นเหตุผลหนึ่งที่ได้อพยพและตกลงตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบนี้ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ คือเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลำคลอง แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงมีอยู่ในชุมชนลาวโซ่ง หรือจากลักษณะบ้านอยู่อาศัยของชาวลาวโซ่งแบบดั้งเดิมจะใช้วัสดุธรรมชาติทั้งหมด เช่น โครงสร้างตัวบ้านใช้ไม้เนื้อแข็ง พื้น เสาทำไม้ ส่วนผนังใช้ไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าแฝก ทรงจั่วยอดแหลม ภายในบ้านมีการแบ่งพื้นที่ทำครัว พื้นที่นอน มีการกั้นผนังสำหรับผีเรือน (กะล่อห้อง) และมีขานหน้าบ้าน บันไดไม้แคบเล็กสูงชัน หรือแบบบ้านเรือนไทย หลังคาลาดเทได้สูงสำหรับนั่งทำงาน พักผ่อนและใช้เก็บเครื่องมือทำงานเกษตร และเดิมนั้นทุกบ้านจะต้องมียุ่งข้าวสำหรับเก็บผลผลิตทางการเกษตรอยู่ภายในบริเวณบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะลาวโซ่งมีอาชีพหลักคือทำนา ขนาดของยุ่งข้าวบางแห่งใหญ่เกือบเท่าตัวบ้าน ลักษณะการก่อสร้างความแข็งแรงคล้ายกับตัวบ้าน มีการมุงหลังคาด้วยจั่ว หรือบางบ้านก็ใช้ไม้ไผ่ทำผนัง^{๒๙} ปัจจุบันจะเห็นว่า ยุ่งข้าวถูกปล่อยทิ้งร้าง เพราะไม่ต้องเก็บข้าวอย่างแต่ก่อนแล้ว มีเครื่องจักร เช่น รถสีข้าว สามารถเก็บเกี่ยว สีข้าว บรรจุใส่กระสอบเรียบร้อย คือทำงานเสร็จในวันเดียว ยุ่งข้าวที่สำหรับเก็บผลผลิตทางการเกษตรจึงถูกลดบทบาทลงไป และบ้านเรือนลาวโซ่งแบบเดิมนั้นปัจจุบันไม่มีให้เห็นแล้ว จะมีก็แต่แบบที่สร้างจำลองไว้เป็นแหล่งเรียนรู้และพิพิธภัณฑ์ เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุทุมพรพิสัย ที่ศูนย์หัตถกรรมวัดดอนมะเกลือ จังหวัดสุพรรณบุรี เพราะปัจจุบันนิยมปลูกแบบเรือนไทยประยุกต์ก่อด้วยปูนซีเมนต์แทนไม้ มุงหลังคาด้วยกระเบื้อง เป็นต้น^{๓๐}

ตารางที่ ๔.๑ แสดงสรุปลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดสุพรรณบุรี

ลักษณะของทุนทางสังคม	รูปธรรม	นามธรรม
๑) องค์ประกอบด้านมนุษย์	-การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน -การประกอบอาชีพเกษตรแบบพอเพียง -การนับถือและให้ความเคารพต่อหมอเสนา หมอยาพื้นบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ และผู้นำ	-ความกตัญญูต่อผีบรรพบุรุษ -ความเคารพกันตามลำดับอาวุโส -ความสามัคคี กลมเกลียวของชุมชน และความเคารพต่อผู้นำ -ความเป็นมิตรต่อผู้มาเยือน
๒) องค์ประกอบด้านสถาบันและองค์กรชุมชน	-องค์การบริหารส่วนตำบล -ชมรมไทยทรงดำสุพรรณบุรี -ศูนย์เรียนรู้ไทยทรงดำดอนมะเกลือ มณฑลพหลวงปูนันต์ -สถานศึกษา เช่น โรงเรียนวัดดอนมะเกลือ(นันทราชูร์รังสรรค์)	-การปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มลาวโซ่งและภายนอกกลุ่ม -การปฏิสัมพันธ์กับลาวโซ่งในพื้นที่อื่น ๆ -การมีส่วนร่วมของชุมชน และเครือข่ายสนับสนุน

^{๒๙} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๙, ๑๑ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๓๐} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๒, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ลักษณะของทุนทางสังคม	รูปธรรม	นามธรรม
	<ul style="list-style-type: none"> -ศาสนสถาน เช่น วัดดอนมะเกลือ -กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองไททรงดำดอนมะเกลือ -กลุ่มหัตถกรรมจักสานพื้นบ้าน กลุ่มผลิตน้ำพริกเผาสุตรโฮ่ง -ตลาดนัดชุมชน 	
<p>๓) องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ</p>	<ul style="list-style-type: none"> -ทุกบ้านต้องมีกะล่อห้องสำหรับบรรพบุรุษ -งานประเพณีสงกรานต์สืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ -การแต่งกายในงานประเพณีต่าง ๆ -การประกอบอาหารในงานประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ -งานประเพณีปิดทองไหว้พระประจำปี -พิธีกรรมในพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมคือนับถือผี คือ งานประเพณีในวัยเด็ก เช่น วานขวัญผีเรือน งานประเพณีในวัยหนุ่ม เช่น ประเพณีการบวช พิธีแต่งงานหรือกินดองใหญ่) งาน ประเพณีเกี่ยวกับการตาย เช่น การทำพิธีช้อนขวัญ งานประเพณีไหว้ผีเรือ หรือ พิธีเสนเรือน -ประเพณีไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน คือ ศาลเจ้าพ่อดอไม้ ศาลเจ้าพ่อศรีนวล ศาลเจ้าพ่อทวน และ ศาลเจ้าพ่อยอง 	<ul style="list-style-type: none"> -ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ -ความเชื่อเรื่องผี หรือ เทวดา -การอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมของตน เช่น ประเพณีไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน ประเพณีการเสนเฮือน (เสนเรือน) ประเพณีการแต่งงาน (งานกินหลองหรือกินดอง) ประเพณีงานศพ
<p>๔) องค์ประกอบด้านภูมิปัญญาและวิถีการดำเนินชีวิต</p>	<ul style="list-style-type: none"> -การอาศัยในพื้นที่ลุ่มและประกอบอาชีพวิถีเกษตรแบบพอเพียง -การทำบ้านเรือนหรือวัสดุเครื่องใช้จากไม้ไผ่ -ศูนย์เรียนรู้ชุมชน หรือพิพิธภัณฑ์ของชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> -ความกตัญญูต่อผีบรรพบุรุษ -ความเคารพกันตามลำดับอาวุโส -การรวมตัวเป็นเครือข่ายลาวโซ่ง มีการจัดกิจกรรมแบบ”เอาแรงกันหรือลงแขก” ร่วมกันจัดงานให้ยิ่งใหญ่

๔.๑.๒ ลักษณะทุนทางสังคมชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

ผู้วิจัยได้ศึกษาลักษณะทุนทางสังคมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมของชุมชนลาวโซ่ง ตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ทำการศึกษาและเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตจากการเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณี และทำการวิเคราะห์ลักษณะทุนทางสังคมที่ปรากฏตามแนวคิดทุนทางสังคมของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้พบลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว ใน ๔ องค์ประกอบคือ องค์ประกอบด้านมนุษย์ องค์ประกอบด้านสถาบันและองค์กรชุมชน องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และองค์ประกอบด้านภูมิปัญญาและวิถีชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สรุปได้ ดังนี้

๔.๑.๑.๑ ลักษณะทุนทางสังคมจากองค์ประกอบด้านมนุษย์

ชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี มีการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งให้ความเคารพนับถือกันตามลำดับอาวุโส และให้ความสำคัญต่อบรรพบุรุษเป็นอย่างมาก การอยู่อาศัยหรือบ้านเรือนเดิมลักษณะบ้านเรือนมีเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นที่ไม่ค่อยเหมือนใคร เป็นรูปแบบที่มีทั้งศิลปะความงามและความกลมกลืนกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เน้นวัสดุหาง่ายและไม่สิ้นเปลืองกับค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง คือ บ้านเรือนมีลักษณะเป็นเรือนเครื่องผูก มีชดกุดบนหลังคาเหนือจั่ว มุงด้วยแฝกหรือหญ้าคา ใต้ถุนสูง มีการผลิตเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ จากไม้ไผ่หรือไม้ชนิดต่างๆ แต่ในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงสภาพบ้านเรือนแบบดั้งเดิมไปให้กลมกลืนกับวัฒนธรรมไทยและยุคสมัย คือ บ้านเรือนแบบดั้งเดิมจะสร้างบ้านด้วยวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ หญ้าแฝก หญ้าคา ต้นไม้ต่าง ๆ ปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนเป็นบ้านเรือนไม้จริงหรือบ้านปูนครึ่งไม้^{๑๑} บ้านเรือนของลาวโซ่งยุคใหม่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมทางสถาปัตยกรรมหลากหลายคือ คนรุ่นใหม่หันมาสร้างหรือปรับปรุงบ้านเรือนขึ้นใหม่ เป็นแบบเรือนประยุกต์ตามยุคสมัยใหม่ แต่มีสิ่งหนึ่งที่ยังคงต้องยึดถือตามแบบบ้านเรือของลาวโซ่งคือ ทุกบ้านจะมีห้องผีเรือนประจำแต่ละบ้าน ส่วนรูปแบบบ้านลาวโซ่งแบบดั้งเดิมนั้นจะมีการสร้างจำลองไว้ที่พิพิธภัณฑสถานไทยทรงดำ ณ วัดอัมพวันราม(วัดบางกุ้ง) รวมถึงมีการจัดแสดงเครื่องใช้ต่าง ๆ ของลาวโซ่งไว้ด้วย^{๑๒}

การอยู่ร่วมกันของชุมชนลาวโซ่งนั้น มีการอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ และจะให้ความสำคัญหรือความเคารพนับถือกันตามลำดับอาวุโสเป็นอย่างมาก คือ มีพระสงฆ์บ้าง มีปราชญ์ชาวบ้านบ้าง หมอเฒ่าบ้าง ผู้นำชุมชนบ้าง หรือกลุ่มผู้เฒ่าบ้าง นอกจะทำหน้าที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ แล้ว ยังทำหน้าที่เป็นผู้นำของกลุ่มคนในชุมชนด้วย ชุมชนลาวโซ่ง มีความเชื่อที่ปลูกฝังกันมาว่า กลุ่มผู้เฒ่าก็ดี ปราชญ์ชาวบ้านก็ดี หมอเฒ่าก็ดี หรือพระสงฆ์ เป็นบุคคลที่มีองค์ความรู้ มีความสามารถใช้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม มีจิตสาธารณะ มีความเอื้ออาทร มีคุณธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีต่อส่วนรวมและมีคุณสมบัติทั้งหลายที่มีทำประโยชน์ต่อชุมชน^{๑๓} ได้คอยทำหน้าที่เป็นผู้นำกลุ่มในการจัด

^{๑๑} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๔, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๒} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๖, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๒, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

กิจกรรมงานประเพณีต่างๆ ทั้งทำหน้าที่เป็นผู้สืบทอด รักษา และเป็นตัวแทนของกลุ่มโดยอัตโนมัติมาตั้งแต่อดีต ปัจจุบันอาจมีการเลือกตั้งผู้นำตามยุคสมัยแบบการปกครอง แต่กลุ่มคนผู้นำแบบเดิมก็ยังได้รับการยอมรับนับถือมาด้วยดีเช่นเดิม

ในด้านการแต่งกาย ปัจจุบันนี้ก็เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ส่วนการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ คือ การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่มีสีดำหรือคราม เช่น ผู้ชายนุ่งกางเกงขาสั้นที่เรียกว่า “ส้วงขาคัน” หรือ “ส้วงก้อม” (แปลว่า กางเกงขาสั้น) สวมเสื้อแขนยาวทรงกระบอกที่เรียกว่า “เสื้อซอน” ส่วนผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุงพื้นดำ ประกอบด้วยผ้า ๓ ชั้น คือ ชั้นที่ ๑ เป็นสีดำไม่มีลวดลายใช้เป็นชั้นทั้งผืน ชั้นที่ ๒ เป็นชั้นสีดำสลับลายสีขาว ชั้นที่ ๓ กว้างประมาณ ๑ ฟุต มีลวดลายสีขาวสองสามริ้ว เย็บติดเป็นตีนขึ้น(ถ้าสามีตายต้องเลาะตีนขึ้นนี้ออกเพื่อไว้ทุกข์)^{๓๔} สวมเสื้อแขนยาวทรงกระบอกที่เรียกว่า “เสื้อก้อม” บางทีก็จะใช้ผ้าคาดอกเรียกว่า “ผ้าเปี้ยว” (ชายหญิงที่แต่งงานแล้วจะใช้ผ้าเปี้ยวสีดำหรือคราม) ในโอกาสพิเศษ เช่น พิธีแต่งงานลาวโซ่งจะแต่งชุดใหญ่ เรียกว่า “เสื้อฮี” แต่ในปัจจุบันจะไม่ค่อยพบเห็นการแต่งกายของลาวโซ่งเหมือนอย่างในอดีตมากนัก เนื่องจากการจะทำผ้าแต่ละผืนนั้นต้องใช้เวลา และจากสภาพสังคมสมัยนิยมที่ทำให้วัฒนธรรมการแต่งกายของลาวโซ่งรุ่นหลังๆ ก็พลอยเปลี่ยนไปด้วย การแต่งกายแบบดั้งเดิมจะมีให้เห็นในงานพิธีหรืองานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน งานศพ งานเสนเรือน งานไหว้ศาลหมู่บ้าน งานสงกรานต์ ส่วนการแต่งกายในชีวิตประจำวันก็เหมือนปกติทั่วไปตามยุคสมัย^{๓๕}

ในด้านระบบเศรษฐกิจของชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาวนี้ ชุมชนลาวโซ่งบ้านดอนมะนาวนี้ ส่วนมากจะมีอาชีพทำเกษตรเป็นหลัก เช่น ทำนา ปลูกผัก เพราะเป็นอาชีพที่สืบทอดกันมา มีแหล่งน้ำสำคัญเป็นคลองก้างปลาแยกสาขามาจากแม่น้ำท่าจีนซึ่งมีน้ำตลอดทั้งปี พื้นที่แถบนี้จึงสามารถทำนาได้ตลอดทั้งปี และปัจจุบันยังมีการสร้างคลองชลประทานให้ไหลผ่านอีกด้วย ทำให้มีแหล่งน้ำทำการเกษตรได้สะดวกยิ่งขึ้น^{๓๖}

การใช้ชีวิตประจำวันของชาวลาวโซ่งดอนมะนาวนั้น นิยมรับประทานปลา ผัก ผลไม้ที่หาได้ในท้องถิ่น หาได้ตามฤดูกาล เช่น ฤดูหนาวนำปลาลงปลากุ้ง ชวลาวโซ่งจะหาปลาทำปลาจ๋า หมักเป็นน้ำปลา ทำปลาเค็ม ทำกะปิ ปลาอย่าง ส่วนผักก็นำมาดองเก็บไว้รับประทาน เช่น หน่อไม้ดอง ผักเสี้ยนดอง ดอกกุ่มดอง ต้นหอมดอง เป็นต้น ซึ่งเรื่องอาหารการกินของลาวโซ่งนั้นอาจแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ อาหารในงานพิธีกรรมหรืองานประเพณีและอาหารในชีวิตประจำวัน สำหรับอาหารในงานพิธีกรรมนั้น ลาวโซ่งจะให้ความสำคัญมาก คือจะยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตามความเชื่อเรื่องอาหารสำหรับไหว้ เช่น อาหารที่ใช้ในงานพิธีกรรม จะประกอบไปด้วย “จ๊ับผัก” “จ๊ับหัวปลี” (เป็นอาหารประเภทผักน้ำพริก) “เลือดดำ” (ลาบเลือด) “แกงคั่วไส้หมู” (ผัดเผ็ดไส้หมู) “แกงไก่ย่าง” (แกงหน่อไม้รวกดองใส่ไก่) เป็นต้น ส่วนอาหารที่รับประทานในชีวิตประจำวัน ชาวลาวโซ่งบ้านดอนมะนาวนี้มีลักษณะอาหารการกินคล้ายกับชาวลาวโซ่งทั่วไป คืออาหารส่วนใหญ่จะประกอบจากเครื่องปรุงหรือวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น อาหารการกินนิยมรับประทานข้าวเหนียวมากกว่าข้าวเจ้า กับข้าวมีรสจัดประเภทแกงเผ็ด เครื่องแกงจะนิยมใส่มะแข่น(พริกพราวน) จึงทำให้อาหารมีกลิ่นแตกต่างจากเครื่องแกงตามท้องตลาด

^{๓๔} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๗, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๕} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๕, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๖} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๗, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

อาหารทั่วไป ผักจะเป็นประเภทผักพื้นบ้าน เช่น ใบมะขามอ่อน ตำลึง กระถิน ผักบุ้ง ผักแว่น ผักหวาน ผักปลั่ง ผักเหนาะ(ใบบัวบก) ผักกุ่ม ผักเสี้ยน เป็นต้น^{๓๗}

๔.๑.๑.๒ ลักษณะทุนทางสังคมจากองค์ประกอบด้านสถาบันและองค์กรชุมชน

ชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรีนี้ เป็นกลุ่มแรก ๆ ที่อพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรีมาตั้งถิ่นฐานอยู่จนถึงปัจจุบัน ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๒๕ ซึ่งแต่เดิมมีต้นมะนาวขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากจึงเป็นที่มาของตำบลดอนมะนาว (แยกออกจากตำบลทุ่งคอก ในปี ๒๕๒๙) มีการกระจายตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตหมู่บ้านต่าง ๆ จำนวน ๗ หมู่บ้านประมาณ ๘๐ ไร่ เซ็นต์ของจำนวนประชากรทั้งตำบล^{๓๘} เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของตำบลมีเชื้อสายลาวโซ่งที่มีประเพณีวัฒนธรรมที่ตงามของตนเอง ได้มีการรวมกลุ่ม คือ “กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองไทยทรงดำบ้านดอนมะนาว” มีนางขวัญยืน ทองดอนจุย ประชาญ์ชาวบ้าน เป็นประธานกลุ่ม ทำการทอผ้าแบบโบราณ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็นสินค้าที่ระลึกออกจำหน่ายจนเป็นที่นิยม มีชื่อเสียงของตำบล และได้รับรางวัลประเภทผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) ในระดับต่าง ๆ การทอผ้าของชุมชนดอนมะนาว เริ่มก่อตั้งกลุ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นการทอผ้าพื้นเมืองใช้กี่แบบโบราณ เดิมมีสมาชิก ๑๕ คนปัจจุบันมีสมาชิก ๕๐ คน ซึ่งเป็นการทำงานต่างคนต่างทำ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๓๙ องค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานของทางราชการได้เข้ามาสนับสนุนให้มีการทอผ้าด้วยกี่กระตุก โดยทอผ้าพื้นเมืองของลาวโซ่งแบบต่างๆ ผ้ามัดหมี่หลากหลายรูปแบบ รวมทั้งนำผ้าทอพื้นเมืองมาทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น ซองแว่นตา กระเป๋า ผ้าเช็ดหน้า สไบ ฯลฯ จัดจำหน่ายในท้องถิ่น เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มแปรรูปผ้า และออกร้านตามงานเทศกาลต่าง ๆ

ในส่วนองค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากจะมีส่วนสนับสนุนการสร้างงาน สร้างอาชีพแก่ชุมชนแล้ว เช่น มีตลาดนัดชุมชน กลุ่มทอผ้าไทยทรงดำบ้านดอนมะนาว กลุ่มผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ยังได้สนับสนุนงบประมาณในการสร้างศูนย์เรียนรู้ไทยทรงดำ ซึ่งตั้งอยู่ ณ วัดดอนมะนาว และยังได้มีแผนสร้างโฮมสเตย์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวด้วย^{๓๙}

และตำบลดอนมะนาวนี้มีวัดที่สำคัญอยู่หลายวัด เช่น วัดดอนมะนาว ซึ่งเป็นวัดของคณะสงฆ์มหานิกายเถรวาท ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๔ ตำบลดอนมะนาว เป็นวัดประจำของชุมชนลาวโซ่ง ปัจจุบันมีพระครูสุวรรณปิยโสภณเป็นเจ้าอาวาส ซึ่งวัดดอนมะนาวนี้เป็นศูนย์รวมของคนหลายหมู่บ้านมาร่วมกันบำเพ็ญกุศล มีกิจกรรมทางศาสนา มีการสืบสานประเพณีไทยทรงดำของชาวไทยทรงดำ มีพิพิธภัณฑ์ไทยทรงดำที่รวบรวมแสดงภูมิปัญญาวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ เช่น การทอผ้า ปักผ้า การทำลวดลายบนผืนผ้า (ปักดอกเปีย) การจักสานเครื่องใช้ในวิถีชีวิตประจำวันของชาวไทยทรงดำ เช่น กะหลบ ไห ขมูก กระจาด หาบ และวัดอนันนิกายเถลิงพระชนมพรรษากาล(วัดเจ็กเซ่งตัว) เป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์อนันนิกาย ตั้งอยู่เลขที่ บ้านดอนมะนาว หมู่ ๑ ตำบลดอนมะนาว ปัจจุบันมีองอนตสรภัญ (ปรีชา เกียนกือ) เป็นเจ้าอาวาส วัดแห่งนี้เป็นที่เคารพศรัทธาและปฏิบัติศาสนกิจของพี่น้องเชื้อสายจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและอื่น ๆ มาตั้งแต่อดีต จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุและคณะกรรมการวัดรุ่นต่อรุ่น คือ ในสมัยก่อนประมาณ ๘๐-๙๐ ปีได้ วัดแห่งนี้เป็นโรงเจมาก่อน เรียกว่า “โรงเจเจ็กเซ่งตัว” แต่คนพื้นที่จะเรียกว่า “โรงเจดอนมะนาว” ต่อได้รับ

^{๓๗} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๗, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๓๘} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๓, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๓๙} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๓, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

การบูรณะกันหลาย ๆ ครั้ง จนเมื่อการบูรณะครั้งล่าสุดในปี ๒๕๔๒ รับการตั้งเป็นวัดและสมเด็จพะญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงมีบัญชาให้ตั้งชื่อวัดว่า “วัดอนัมมิกายเฉลิมพระชนมพรรษากาล(วัดเจ๊กเซ่งตัว)” ตั้งแต่นั้นมา^{๔๐}

๔.๑.๑.๓ ลักษณะทุนทางสังคมจากองค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ

ชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรีนี้ยังมีความเชื่อที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิม และในการประกอบพิธีกรรมตามคติความเชื่อประเพณีวัฒนธรรมของชาวลาวโซ่งปัจจุบันนั้นจะมีที่มาแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ พิธีกรรมตามแนวพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมตามความเชื่อในการนับถือผี และการบูชาบรรพบุรุษ มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายอยู่มากมาย หลายประเพณียังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผี ได้แก่ ประเพณีเสนต่างๆ ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ในขณะที่เดียวกันก็รับและมีการผสมผสานกับวัฒนธรรมไทยด้วย เช่น ประเพณีสงกรานต์ การบวช การไปวัดเพื่อทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นต้น ประเพณีของชาวลาวโซ่งดอนมะนาวนี้ก็มีลักษณะเดียวกันกับลาวโซ่งตำบลดอนมะเกลือเพราะเป็นกลุ่มเดิมนับตั้งแต่ย้ายถิ่นฐานมาจากเพชรบุรีและมีการจัดกิจกรรมงานประเพณีร่วมกันมาโดยตลอด วัฒนธรรมดำเนินชีวิตและประเพณีต่างๆ จะผูกพันกับวิถีชีวิต^{๔๑} ยกตัวอย่าง เช่น

๑) วัฒนธรรม และประเพณีในวัยเด็ก^{๔๒}

วัฒนธรรมหรือประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของชาวลาวโซ่งปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ด้วยมีการรับและผสมผสานวัฒนธรรมพุทธเข้าไว้ด้วย ตามธรรมเนียมดั้งเดิมแล้วตั้งแต่ผู้เป็นแม่รู้ตนเองว่ามีครรภ์ ผู้เป็นแม่จะทำงานตามปกติโดยเชื่อว่าการได้ออกแรงจะทำให้คลอดลูกง่าย ก่อนคลอดมีการทำพิธีเช่นผีเรือน เรียกว่า “วานขวัญผีเรือน” โดยหมอขวัญเป็นผู้ทำพิธีฆ่าไก่เช่นผีญาติพี่น้องที่ตายทั้งกลมหรือตายในขณะคลอดลูก เพื่อไม่ให้มารบกวนในขณะคลอด เมื่อเด็กคลอดแล้วจะตัดสายรก ซึ่งเรียกว่า “สายแห่” จากนั้นอาบน้ำเด็กด้วยน้ำอุ่นแล้วนำไปวางในกระด้ง รอจนกระทั่งสายรกลุดออกมา นำรกใส่กระบอกไม้ไผ่แล้วเอาไปแขวนที่คบไม้ใหญ่ในป่า ส่วนผู้ที่เป็นแม่ก็ให้ล้างทำความสะอาดร่างกายเล็กน้อยแล้วนั่งอยู่ไฟเป็นเวลา ๑ เดือน เรียกว่า “อยู่กำเดือน” ขณะอยู่ไฟต้องอาบน้ำร้อนต้มผสมใบไม้ ซึ่งเป็นสมุนไพรพื้นบ้านจนครบเดือน ในระยะแรกของการอยู่ไฟจะนั่งอยู่ที่เตาไฟตลอดเวลา ๓ วัน เรียกว่า “อยู่กำไฟ” แม่กำเดือนหรือหญิงที่อยู่ไฟจะรับประทานได้เฉพาะข้าวเหนียวหนึ่ง กับเกลือคั่วหรือเกลือเผาจนครบ ๓ วัน จึงออกกำไฟ จากนั้นมีการเช่นผียาไฟโดยใช้ไข่ไก่ ๑ ฟองไปวางไว้ที่ทารก แรกคลอดทำพิธีเช่นสูขวัญ เพื่อให้ดูแลรักษาเด็กน้อยที่เกิดใหม่ สำหรับแม่ใช้ไข่ไก่ต้ม ข้าวต้ม ขนมน จัดใส่สำหรับทำพิธีสูขวัญ เมื่อถึงเวลากลางคืนก็ให้แม่และเด็กน้อยย้ายไปนอน ที่นอนตามปกติ แต่ผู้เป็นแม่จะต้องอยู่ไฟต่อไปจนครบ ๓๐ วันจึงสามารถออกจากกำเดือนได้ แต่ในปัจจุบันคนลาวโซ่งส่วนใหญ่คลอดลูก ที่โรงพยาบาลจึงไม่พบเห็นการประกอบพิธีเช่นนี้แล้ว

^{๔๐} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๖, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๔๑} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๖, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๔๒} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๗, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

๒) ประเพณีในวัยหนุ่ม^{๔๓}

ประเพณีการบวช การบวชเป็นประเพณีที่เกิดขึ้นภายหลัง(ประมาณ ๕๐ ปี) เมื่อคนเชื้อสายลาวโซ่งเข้ามาอยู่ในประเทศไทย จึงรับเอาประเพณีบวชในพุทธศาสนาเข้าไว้ด้วยโดยผสมผสานกับวัฒนธรรมตนและถือเป็นประเพณีปฏิบัติที่สำคัญ เมื่อเด็กหนุ่มอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์จะเข้ารับการบวชก่อนบวชประมาณ ๑๕ วันจะไปอยู่วัดเพื่อฝึกท่องบทสวดและเรียนรู้การใช้ชีวิตสมณเพศ และช่วยเหลืองานวัด สำหรับพิธีต่าง ๆ ในการบวชจะคล้าย ๆ กับคนไทย นอกจากนี้มีธรรมเนียมปฏิบัติบางอย่างเกี่ยวกับผี ที่แตกต่างออกไป เช่น การบอกกล่าวผีเรือนในกะล้อห้อง

ประเพณีการเลือกคู่ครอง เมื่ออายุย่างเข้าสู่วัยหนุ่มวัยสาว ผู้สาวจะชวนเพื่อน ๆ ไปลงช่วงปั่นฝ้ายเป็นกลุ่ม ๆ ในยามค่ำคืนของฤดูหนาว ส่วนผู้บ่าวก็จะชวนกันไปเที่ยวสาวปั่นฝ้าย โดยเป่าปี่แล้วขับลาวโซ่งวนเวียนไปมาตามช่วงโน้้นบ้างช่วงนี้บ้าง มีการขับโต้ตอบกันไปมาระหว่างหนุ่มสาวจนติดกัน จึงกลับขึ้นเรือนโดยมีผู้บ่าวที่ชอบพอกันติดตามไปส่ง กระทำเช่นนี้เป็นกิจวัตรประจำจนเกิดความรักซึ่งกันและกัน ฝ่ายชายจะเล่าให้พ่อแม่ฟังเกี่ยวกับเรื่องที่ตนไปรักมักผู้สาวแล้วอยากได้เป็นภรรยา หลังจากนั้นพ่อแม่ก็จะไปหาหรือ บรรดาลุงป้าหน้าอาที่นับถือ แล้วแต่ง "พ่อใช้" ไปถามผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง ๒-๓ ครั้ง โดยปกติการไปถามครั้งแรกหรือครั้งที่สองพ่อแม่ฝ่ายหญิงจะยังไม่ตอบตกลงหรืออาจบอกปิดก็ได้ ดังนั้นจึงไปถามอีกเป็นครั้งที่สามเรียกว่า "ถามขาด" เมื่อพ่อแม่ฝ่ายหญิงตอบรับก็เป็นอันว่าตกลงให้แต่งงานกันได้ หลังจากนั้นจะเตรียม "พิธีกินดองน้อย" เป็นพิธีสู่ขอเรียกว่า "ไปส่อง" ฝ่ายชายจะจัดเตรียมพาข้าวหรือขันหมากสู่ขอ โดยฆ่าไก่ ๔ ตัว แยกเป็น ๔ ห่อ สิ่งของประกอบพิธีสู่ขอจะทำเป็นห่ออย่างละ ๔ ห่อ ได้แก่ ปลาปิ้ง ๔ ห่อ หนังกาด ๔ ห่อ (เปลือกไม้ใช้เดียวกับหมาก) พลุ ๔ ห่อ เหล้า ๔ ขวด จัดใส่สำหรับมอบให้เฒ่าแก่ญาติฝ่ายเจ้าสาว แล้วมอบตัวเป็น "เขยกว้น" ในวันนั้น เพื่อเตรียม "พิธีกินดองใหญ่(แต่งงาน)" ต่อไป เขยกว้นจะอาศัยอยู่ที่บ้านเจ้าสาวเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่พิธีกินดอง โดยใช้เวลา ๒ เดือน ถึง ๑ ปี บางรายอาจใช้เวลา ๓-๔ ปี และยังไม่มีการอยู่กินกันฉันสามีภรรยา เพราะผัดผีเรือนจะต้องนอนอยู่ทางกว้น(ปลายเท้าของพ่อตาแม่ยาย) หลังจากพิธีส่อง ฝ่ายหญิงยังมีสิทธิเสรีในการพูดคุยกับผู้บ่าวคนอื่นที่มาเกี่ยวพาราสี โดยว่าที่สามีมะต้องทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นและไม่โกรธ ทั้งนี้เพื่อทดสอบความอดทน อดกลั้นในอารมณ์

ประเพณีแต่งงาน หรือพิธีแต่งงานหรือกินดองใหญ่ เป็นพิธีแต่งงานของลาวโซ่ง มีกำหนด ๓ วัน บางครั้งจะจัดพิธีพร้อมกับการ"เสนเรือน" วันแรกฝ่ายชายจะทำพิธีเซ่นผีเรือนที่บ้านเจ้าสาว โดยฆ่าหมู ๑ ตัว ไก่ ๘ ตัว ปลาปิ้ง ๘ ห่อ หาด ๘ ห่อ พลุ ๘ ห่อ เหล้าไห ๒ ไห พร้อมกับเงินสินเลี้ยงหรือค่านานม ๕ หมัน ๒ ปี ฆ่าควาย ๑ ตัว เลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน วันที่สองสะใภ้ใหม่จะไปหยามเรือนพ่อปู่แม่ย่า คือ ไปเยี่ยมพ่อแม่ของสามีตั้งแต่ตอนเช้าเพื่อแสดงความเคารพ สะใภ้จะต้องมีของไปฝาก เช่น ผ้าเปียว (ผ้าคลุมศีรษะของสตรีเผ่าลาวโซ่ง) ผ้าปู ที่นอน ซิ่นไหม เสื้อ ถูย้อม ที่ทาจากฝีมือของตนเอง ส่วนพ่อปู่แม่ย่าจะให้เงินรับไหว้จำนวน ๕-๑๐ หมัน หรือให้สิ่งของตอบแทนตามสมควรแก่ฐานะ หลังจากนั้นก็จะไปบไหว้ญาติผู้ใหญ่ของสามี จนกระทั่งถึงตอนบ่ายจึงเดินทางกลับไปรับประทานอาหารเรียกว่า "กินยาดหัว" ส่วนวันที่สามของพิธีแต่งงานเป็นวันสรุปเพื่อเก็บของที่เยี่ยมมาจัดงานส่งทอาหารเลี้ยงผู้ที่อยู่ช่วยงาน ส่วนมากจะเป็นญาติพี่น้องเพื่อนสนิทและเพื่อนบ้านใกล้เคียง ธรรมเนียมดั้งเดิมของลาวโซ่ง

^{๔๓} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๗, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ผู้เป็นชายจะต้องอยู่ที่บ้านของพ่อตาแม่ยาย มีกำหนดนานถึง ๑๒ ปี จึงจะมีสิทธิ์กลับคืนไปอยู่กับพ่อแม่ฝ่ายสามีหรือปลุกเรือนใหญ่อยู่ใกล้ ๆ กับพ่อแม่และญาติฝ่ายสามี ต่อมาลดลงเหลือ ๘ ปี ปัจจุบันลดลงเหลือ ๔ ปี "มานทาง" หญิงโสดที่มีทองนอกสมรสเรียกว่า "มานทาง" จะถูกส่งคุมลงโทษ โดยถูกอานาจการปกครองของหมู่บ้านปรับไหมทั้งชายและหญิงเป็นเงิน ๑ หมัน ๕ ปี เรียกว่า "เงินล้างน้ำล้างท่า" แล้วให้อยู่กินเป็นสามี-ภรรยาอีก ถ้าหากฝ่ายชายไม่ยอมรับเป็นภรรยาจะต้องเสียค่าปรับไหมให้แก่ฝ่ายหญิงเป็นเงิน ๓๐ หมัน ในกรณีที่หญิงนั้นตายจะถูกชาวบ้านปรับไหมเรียกว่า "เฮี้ยวขาว" โดยให้ฆ่าควาย ๑ ตัวเพื่อเลี้ยงผู้มาช่วยงานศพแล้วมอบความรับผิดชอบการจัดงานศพให้ฝ่ายชายรับภาระทั้งหมด การแต่งงานของลาวโซ่ง การแต่งงาน จะเกิดขึ้นได้ขึ้นอยู่กับฝ่ายหญิง การเลือกคู่ครองเป็นอิสระ เห็นได้ในประเพณีลงช่วงเล่น คอนบนลานกว้าง ซึ่งเป็นลานนวดข้าว ตกกลางคืนหลังจากทาไร่นามาแล้ว หญิงสาวจะมานั่งทำงานในลานช่วง เช่น ปั่นฝ้าย กรอไหม เย็บปักถักร้อย ตาข้าว ฯลฯ ลานนี้เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวพบปะกัน หนุ่มสาวจะนัดเจอกันหลังช่วงเสร็จแล้ว ระหว่างคุยกันห้ามชายแตะต้องตัวหญิงสาว ถ้าแตะต้องตัวถือว่าผิดผี ผู้ชายต้องเอาดอกไม้ ธูปเทียน เหล้า หมากพลูและเงิน จานวนหนึ่งมาขอขมาผีเรือนและพ่อแม่ฝ่ายหญิง เมื่อชายหญิงตกลงใจที่จะใช้ชีวิตร่วมกันแล้ว ฝ่ายชายต้องไปสู่ขอหญิง มีการหมั้นและเรียกสินสอด หลังแต่งงาน หนุ่มสาวต้องแยกครัวเรือนจากพ่อแม่ยายทันที การแต่งงานต้องแต่งในเดือนคู่เท่านั้น ชายหนุ่มกับหญิงสาวจาวโซ่ง ถ้ามีความรักใคร่ชอบพอกันถึงขั้นตกลงจะใช้ชีวิตร่วมกันหรือแต่งงานกัน เพื่อจะทราบข่าวฝ่ายชายจะส่งผู้ใหญ่ไปเจรจาหาบาทบาทกับพ่อแม่ของฝ่ายหญิง ผู้หญิงนั้นรักใคร่ชอบพอกับฝ่ายชายจริงหรือไม่ เรียกว่า “ไปเจ๊าะ” พ่อแม่ฝ่ายหญิงก็จะถามลูกสาวของตัวเองว่า มีความพอใจใคร่ใคร่กับฝ่ายชายจริงหรือไม่ ยินดีตกลงใจจะแต่งงานกับฝ่ายชายหรือไม่ หรือยินดีตอบรับการมาหาบาทบาทสู่ขอของฝ่ายชายในครั้งนี้นี้หรือไม่ เป็นต้น ประมาณ ๒-๓ วัน ผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะไปเจรจากับผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงตกลงที่จะรับลูกชายเป็นชายใหม่ และลูกสาวตกลงหรือไม่ ถ้าตกลงก็จะสอบถามเกี่ยวกับค่าเลี้ยงดูและค่าน้ำตุน้ำนม หรือ ค่าสินสอดทองหมั้นนั่นเอง ผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะยังไม่รับปากตกลงในทันที จะต้องกลับมาปรึกษา เรียกว่า “ไปปอง” หรือ “ไปขอ” เมื่อทางฝ่ายชายตกลงเรียบร้อยแล้ว จะหาวันที่เป็นฤกษ์ดีและกำหนดวันแต่ง บอกตกลงตามที่ฝ่ายหญิงเรียกค่าสินสอดทองหมั้น และนัดวันที่เป็นฤกษ์ดีสำหรับการเตรียมงาน เรียกว่า “ไปนัด” หรือ ตกง เมื่อกำหนดวันเรียบร้อยแล้ว ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง จะต้องเตรียมของที่จำเป็น ที่จะใช้ในพิธีแต่งงาน และเตรียมบอกแขกมากินดอง คำพูดภาษาโซ่ง ที่พูดบอกกับแขกว่า “ไปจิมกินจิมมวน นำแอ” (จิม) ในกรณีที่ฝ่ายหญิงมีลูกสาวคนเดียว หลังจากแต่งงานกันแล้ว จำเป็นต้องให้ฝ่ายชายมาอยู่ที่บ้านของฝ่ายหญิงด้วย จะเรียกว่า “เขยสู่”

๓) ประเพณีเกี่ยวกับการตาย^{๔๔}

ประเพณีเกี่ยวกับการตาย เมื่อมีคนตายในหมู่บ้านจะมีการยิงปืนขึ้นฟ้า ๓ นัด เพื่อเป็นสัญญาณบอกกล่าวแก่ชาวบ้าน ซึ่งทุกคนจะหยุดทำงานจนกว่าจะนาศฟไปฝั่ง ภายหลังจากตายบรรดาญาติพี่น้องจะช่วยกันอาบน้ำศพ จากนั้นก็แต่งตัวด้วยชุดเสื้อผ้าของเผ่าลาวโซ่ง นำผ้าแพรสีขาวมาเย็บเป็นถุงบรรจุศพแล้วใช้ไหมเย็บติดให้เรียบร้อย บรรจุลงในโลงศพโดยใช้ผ้าคลุมหน้าศพไว้ผืนหนึ่ง กรณีเด็กน้อยตายจะไม่ประกอบพิธีกรรมตายวันไหนให้นำไปฝังในวันนั้น ส่วนคนหนุ่มสาวถ้าตายตอนกลางคืนในเช้า

^{๔๔} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๙, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

วันรุ่งขึ้นให้ฆ่าหมูหรือวัว ควาย ๑ ตัว ทำอาหารจัดสำหรับทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย กินเรียกว่า "เฮ็ดงาย" พอถึงตอนเย็นก็นำไปฝัง ส่วนคนวัยกลางคนหรือผู้สูงอายุตายเก็บศพไว้ ๑-๒ คืน แล้วจึงนำไปฝัง และฆ่าหมูหรือวัวควาย ๑ ตัว เฮ็ดงายให้ผู้ตายในเช้าของวันที่จะนำไปฝัง การทำพิธีฝังฆ่าหมู ๑ ตัว อุทิศให้เรียกว่า "หมูเข้าขุม" หลังจากนั้นอีก ๓ วัน จะทำ "พิธีเฮ็ดเฮียว" ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ โดยนำเครื่องเฮียวไปส่งให้ที่ป่าช้า เมื่อเสร็จพิธีฝังศพ ผู้ไปร่วมพิธีศพทุกคนจะลงไปอาบน้ำชำระร่างกายและสระผมในแม่น้ำเพื่อชำระสิ่งอัปมงคลทั้งหลายออกจากร่างกาย พอถึงตอนเย็นหมอขวัญจะทำพิธีสู่ขวัญให้แก่ครอบครัวของผู้ตายและผู้ที่เป็นศพ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ทุกคน หลังจากนั้นครอบครัวของผู้ตายจะจัดสำหรับอาหารไปทานอุทิศให้ที่หลุมฝังศพผู้ตายเป็นเวลา ๗ วัน พอครบวันที่เจ็ด เขยยก(หมอนำทำพิธีในงานศพ) จะทำพิธีเชิญขวัญหรือวิญญาณของผู้ตายขึ้นไปเป็นผีเรือน โดยนำไปไว้ด้านในสุดของเรือนเรียกว่า "กะล่อหอง" เพื่อปกป้องคุ้มครองลูกหลานและสมาชิกในครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขตลอดไป หลังจากนั้นเมื่อครบรอบวันตายทุก ๆ ๑๐ วัน จะจัดพาข้าวเป็นสำรับเล็ก ๆ ทำพิธีเช่นผีเรือนเรียกว่า "เสนทเวดาปาดตง" หรือ "มือปาดตง" นำไปวางไว้ที่ห้องผีเรือน โดยใช้อาหารจากที่สมาชิกในครอบครัวรับประทานในชีวิตประจำวัน ส่วนการ "เสนปาดตง" พิเศษจะทำในช่วงเวลาที่ได้ผลผลิตจากการเก็บเกี่ยวข้าว ทำพิธีเสนปาดตงเพื่อทานข้าวใหม่ให้ผีเรือนกินก่อนสมาชิกของครอบครัว เป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุพการีผู้มีพระคุณเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวและลูกหลาน

ในงานพิธีศพ จะเชิญหมอเสนมาประกอบพิธี เริ่มตั้งแต่การเอาผีลงเรือน และการเอาผีขึ้นเรือน การเอาผีลงเรือน ถ้าผู้ตายถึงแก่กรรมในบ้านเรือน และตั้งศพไว้ในบ้านก่อนจะเคลื่อนย้ายไปประกอบพิธีต่อที่วัด เจ้าภาพจะเชิญหมอเสนมาทำพิธี "เรียกขวัญ" (ช้อนขวัญ) คนในบ้านก่อนไม่ให้ติดตามผู้ตายไปอยู่ที่อื่น การช้อนขวัญ เริ่มด้วยหมอเสนถือสวิงเดินนำหน้าขบวนและทำท่าช้อนไปรอบ ๆ บริเวณที่ตั้งโลงศพของผู้ตาย ตามด้วยเจ้าภาพซึ่งเป็นเจ้าของบ้าน เดินถือเสื้อผ้าของคนในบ้านหนึ่งชุด บรรดาญาติพี่น้อง และบุตรหลานทั้งหมดเดินตามหลัง เมื่อวนสามรอบแล้วต้องเข้าไปในห้องผีเรือน เพื่อไหว้ผีเรือนให้ช่วยคุ้มครองอันตราย หรือเคราะห์ร้ายทั้งปวง และให้ขวัญของแต่ละคนกลับมาอยู่กับตนเอง หลังจากนั้นจึงทำพิธีเคลื่อนย้ายศพจากเรือนไปวัด โดยจัดขบวนแห่ให้สวยงาม เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ตายมีการตกแต่งด้วยธง การเอาผีขึ้นเรือน จะทำเมื่อบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ในบ้านตายเท่านั้น เป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้ตาย มิให้วิญญาณของผู้ตายต้องเร่ร่อน เป็นการเชื้อเชิญวิญญาณของผู้ตายให้เข้าไปอยู่ร่วมกับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อจะได้คุ้มครองบุตรหลาน โดยหมอเสน จะเป็นผู้กำหนดวันเอาผีขึ้นเรือนและเตรียมพิธี หลังจากเผาศพผู้ตายเรียบร้อยแล้ว วันรุ่งขึ้นหมอเสนจะเก็บอัฐิของผู้ตายบรรจุโกศส่วนหนึ่ง เพื่อให้บุตรหลานนำไปบูชา ณ ห้องผีเรือน ส่วนอัฐิที่เหลือจะใส่ไหนำไปฝังยังสถานที่ที่เตรียมไว้ในป่าช้า และนำบ้านเล็ก ๆ ทำด้วยตอกไม้ไผ่เรียกว่า "ห่อแก้ว" ปลูกครอบบนบริเวณที่ฝังไหอัฐิไว้ หากผู้ตายเป็นชาย เช่น บิดา ปู่ ตา ฯลฯ จะตกแต่งห่อแก้วให้สวยงามด้วยธงไม้ไผ่สูงประมาณห้าวา เรียกว่า "ลากาว" พร้อมทั้งนำผ้าดิบสีขาวขลิบรอบ ๆ ขอบผ้าด้วยผ้าสีต่าง ๆ สลับกันสามสี คือ แดง เหลือง ดำ ผูกติดกับยอดไม้ไผ่ให้มีความยาวพอเหมาะกับลากาว ปลายยอดลากาวติดรูปหงส์ตัวเล็ก ๆ ทาด้วยไม้จิวแกะสลักงดงาม เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนพาหนะพาผู้ตายกลับไปเมืองแถน หลังจากนั้นจะนำอาหารมาเช่นไหว้ผู้ตาย ทุกเช้าจนครบสามวัน แล้วหมอเสนจะรื้อห่อแก้ว และลากาวทั้งหมดด้วยเชื่อว่า จะได้ไม่มีการตายเกิดขึ้นในครอบครัวนี้อีก และนัดกำหนดวันเอาผีขึ้นเรือนตามความพร้อมของเจ้าภาพ เมื่อถึงวันกำหนดเอาผีขึ้นเรือน หมอเสนจะเป็นผู้กล่าวเชิญวิญญาณของผู้ตายและทำพิธีเช่นไหว้ในห้องผี

เรือน โดยทำพิธีคล้ายการเสนผีเรือน เริ่มด้วยหมอเสนจะกล่าวเชิญวิญญาณของผู้ตายให้มารับอาหารที่เตรียมไว้ก่อน แล้วจึงเชิญบรรพบุรุษตามลำดับรายชื่อที่จดไว้ในสมุดผีเรือน ให้มารับอาหารจนครบทุกชื่อเสร็จแล้วจึงทำพิธีกู้ผีเรือนคือ การนำอาหารที่เหลือออกจากปานผืนอน ทั้งหมดหลังจากเสร็จพิธีเอาผีเรือนขึ้นเรือนเรียบร้อยแล้ว หมอเสนต้องทำพิธีสู่ขวัญ หรือเรียกขวัญญาติพี่น้องบุตรหลานในครอบครัวผู้ตาย

๔) ประเพณีไหว้ผีเรือ หรือ พิธีเสนเรือน^{๔๕}

พิธีเสนเรือน เป็นพิธีเช่นไหว้ผีเรือนของชนเผ่าลาวโซ่งซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษได้แก่ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ตามปกติพิธีเสนเรือนจะปฏิบัติกันทุกครอบครัวเป็นประจำ ๒-๓ ปีต่อครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะและความพร้อมของครอบครัว เพื่อคุ้มครองบุตรหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ทามาหากินเจริญก้าวหน้า ผู้ประกอบพิธีกรรมคือ "หมอเสน" ส่วนผู้ร่วมพิธีได้แก่บรรดาลูกหลานและญาติ ๆ รวมทั้งแขกเชิญ ในกรณีที่บ้านหรือสมาชิกในครอบครัวเป็นพนักงานของรัฐมีตำแหน่งสำคัญจะเชิญแขกจำนวนมาก บางครั้งแขกมาร่วมงาน ๒๐๐-๓๐๐ คน ญาติที่มาร่วมงานแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือญาติสืบสายโลหิตจะแต่งกายแบบธรรมดา และญาติจากการแต่งงานได้แก่ฝ่ายเขยหรือสะใภ้ จะแต่งกายพิเศษด้วยชุด "เสื้อฮี" หรือเสื้อยาวเพื่อเป็นการเคารพผีเรือนและเป็นที่สังเกตให้ผู้มาร่วมงานรู้ว่า เป็นเขยหรือสะใภ้ ก่อนทำพิธีเสนเรือนจะจัดเตรียมสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ได้แก่ เหล้า หมู ๑ ตัว ตามปกติจะเตรียมต้มเหล้าไว้ล่วงหน้าใส่ไหฝังดินไว้ ๖ เดือนถึง ๑ ปี เพื่อให้ได้เหล้าที่มีคุณภาพดี ส่วนหมูจะเตรียมเลี้ยงไว้ล่วงหน้าเป็นเวลา ๑ ปี พิธีเสนเรือน เริ่มตั้งแต่ในตอนเช้า โดยมีหมอเสนเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมในห้องผีเรือน ผู้เข้าร่วมพิธีได้แก่ญาติที่อยู่ในสิงหรือตระกูลผีเดียวกัน พิธีกรรมเริ่มจากเจ้าบ้านยกสำรับเครื่องเช่นถวายเป็นผีเรือน จากนั้นหมอเสนจะเริ่มประกอบพิธีโดยกล่าวเชิญผีเรือนให้มารับเครื่องเช่น โดยเรียกชื่อผีเรือนจาก "ปี่" รายชื่อผีเรือนให้มากินเครื่องเช่นทีละคน ขณะที่เรียกชื่อผีเรือนหมอเสนจะใช้ไม้ทุ (ตะเกียบ) คีบอาหารและเครื่องเช่นป้อนให้ผีเรือนกิน โดยหย่อนลงทางช่องเล็ก ๆ ลงไปที่ถนัดบ้านแล้วหยอดน้ำตามลงไป จนกระทั่งเรียกชื่อผีเรือนครบทุกคน พิธีเช่นให้ผีกินอาหารเช่นนี้จะทำ ๒ ครั้ง คือมือเช้าและกลางวัน หลังจากนั้นจะเสนเหล่าหลวง โดยใช้เหล่า ๑ ขวด และกับแก้มเป็นเครื่องเช่น หมอเสนจะทำพิธีเรียกผีบรรพบุรุษมากินตามรายชื่อในปีผีเรือนจนครบทุกคนเป็นเสร็จพิธี

และในพิธีเสนเรือนนี้เป็นพิธีสำคัญของลาวโซ่ง ซึ่งจะขาดหรือละเลยไม่ได้ เนื่องจากเชื่อว่าเป็นการกระทำที่เพิ่มความเป็นสวัสดิมงคลแก่ครอบครัว จะต้องจัดปีละครั้งเป็นอย่างน้อย คำว่า "เสน" แปลว่า เช่น หรือสังเวย เสนเรือน หมายถึงการเช่นไหว้ผีเรือน ได้แก่ การเช่นไหว้ ปู่ย่า ตายาย รวมทั้งบรรพบุรุษทุกคน การทำพิธีเสนเรือน เจ้าภาพจะเชิญหมอเสน มาเป็นผู้ประกอบพิธีพร้อมกับแจ้งญาติพี่น้องให้ทราบ กำหนดวันทำพิธี และจัดเตรียมเครื่องใช้ในการทำพิธีให้เรียบร้อย เช่น เสื้อฮี - ส้วงฮี สำหรับเจ้าภาพสวมใส่ในขณะที่ทำพิธี ปานผืนอน (ภาชนะคล้ายกระจาดขนาดใหญ่ใช้บรรจุอาหารและเครื่องเช่นผีเรือน) ปานข้าว (ภาชนะใส่อาหารในหม้อเสน) ตั่งก่า (เก้าอี้หรือม้านั่งสำหรับหมอเสนนั่งทำพิธีในห้องผีเรือน) และอาหารที่เป็นเครื่องเช่นต่าง ๆ หมูจู้บ (เนื้อหมู เครื่องในหมูยา) แกงไก่กับหน่อไม้เปรี้ยว เนื้อหมูดิบ ซีโครงหมู ไส้หมู ขำต้มผัด มันเทศต้ม เผือกต้ม อ้อย ขนมหอมและผลไม้ต่าง ๆ ตามฤดูกาล ข้าวเหนียวนึ่งเจ็ดห่อ ตะเกียบเจ็ดคู่ หมากพลู บุหรี่และเหล่า เป็นต้น เมื่อได้เวลาเช่นไหว้

^{๔๕} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๙, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ผีเรือน เจ้าภาพจะจัดเครื่องเช่นต่าง ๆ บรรจุลงในพานเผื่อนที่เตรียมไว้ และยกเข้าไปวางไว้ในห้องผีเรือนที่เรียกว่า กะล่อห้อง ซึ่งเป็นสถานที่ทำพิธี หมอเสนาจะเริ่มพิธีด้วยการกล่าวเชิญบรรดาผีเรือนที่เป็นบรรพบุรุษของเจ้าภาพ โดยเรียกชื่อบรรพบุรุษตามบัญชีรายชื่อที่เจ้าภาพจดไว้ในสมุดผีเรือน เรียกว่า “ปี่ผีเรือน” จนครบทุกชื่อสามครั้ง เมื่อครบแต่ละครั้ง หมอเสนาจะใช้ตะเกียบคีบหมูกับขนมทิ้งลงไปในห้องเล็ก ๆ ด้านขวาของห้องผีเรือนแล้วเช่นเหล่าแก่ผีเรือนอีกสองครั้ง หลังจากเช่นไหว้ผีเรือนเรียบร้อยแล้ว หมอเสนาจะทำพิธีเสี่ยงทายให้แก่เจ้าภาพเรียกว่า “ส่องไก่” ด้วยการพิจารณาลักษณะของตีนไก่ในแกงหน่อไม้เปรี้ยวที่เจ้าภาพนำมาให้ และทำนายตามลักษณะของตีนไก่ จากนั้นเจ้าภาพจะทำพิธีขอบคุณ หมอเสนา เรียกว่า “พายหมอ” แล้วจึงเลี้ยงอาหารแขกที่มาช่วยงานเป็นอันเสร็จพิธี อีกทั้ง ขาวลาวโห่งจะพักการทำนาคือว่างจากการทำนาในช่วงเดือน ๔ - ๕ จึงมักมีการจัดกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ ในเดือนนี้ การละเล่นซึ่งกลายมาเป็นประเพณีของคนกลุ่มนี้ คือ การลงขวง การอันกอน รำแคน ดังนี้

๑) การลงขวง^{๔๖} เป็นประเพณีการเกี่ยวสาว โดย “ขวง” หมายถึงงานนัดพบของหญิงสาว จะมีแคร่อยู่ใต้ฝิวบ้าน ในตอนเย็นเมื่อว่าง จากการทำงานอื่นแล้ว สาว ๆ ในหมู่บ้านจะมานั่งรวมกันทำงาน เช่น ปั่นฝ้าย กรอด้าย ปักหน้าหมอน เป็นต้น หมู่บ้านในหมู่บ้านเดียวกันหรือ หมู่บ้านอื่นจะพากันเดินเที่ยวไปตามขวงต่างๆ และจะเข้าไปสนทนาทักทายกับสาว ๆ ที่นั่งขวงมีการหยอกล้อกันตามสมควรหากคิดจะโอ้อ้อ (สนทนา) กับสาวคนใดในเดือนนั้นก็ให้เพื่อนทำหน้าที่เป็นล่ามมาคุยกับสาวคนนั้นก่อน ถ้าสาวเต็มใจหนุ่มคนนั้นก็ต้องรอนขวงเล็กแล้ว หนุ่มสาวก็จะชวนกันไปคุยต่อบ้านจะคุยเร็วหรือช้าแล้วแต่ความพอใจ การลงขวงนี้ เป็นประเพณีมาแต่เดิมเพื่อให้ได้ประโยชน์ทางอ้อมในการผลิต เครื่องใช้ไม้สอย และเป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้รู้จักคุ้นเคยกัน ประเพณีนี้ มีเล่นกันในสมัยก่อน แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว นอกจากประเพณีที่ได้กล่าวมาแล้ว คนลาวโห่งยังร่วมประเพณีต่างๆ ที่เป็นของคนไทย เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ปัจจุบันคนลาวโห่งมีการจัดงานที่เรียกว่า “งานลาวโห่ง” ในช่วงเดือนเมษาซึ่งกลายมาเป็นงานประเพณีของคนเชื้อสายลาวโห่งทั่วประเทศไทย โดยานลาวโห่งของตำบลดอนมะนาวนี้กำหนดจัดขึ้นที่วัดดอนมะนาวในช่วงประเพณีสงกรานต์เป็นประจำทุกปี

๒) การอันกอน การรำแคน เป็นวัฒนธรรมการละเล่นและเป็นศิลปะการแสดงอย่างหนึ่งของชาวลาวโห่ง นิยมแสดงในงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันตรุษสงกรานต์ การอันกอน การรำแคนจัดเป็นเอกลักษณ์ซึ่งแสดงถึงศิลปวัฒนธรรมและจิตใจของกลุ่มชนในท้องถิ่นนั้น ๆ การรำแคนเป็นการรำตามเสียงเพลง เสียงดนตรีคือเสียงแคน บางจังหวะจะมีลักษณะอ่อนช้อยสวยงาม บางส่วนจะแสดงความสนุกสนานเร้าใจและหยอกล้อกันระหว่างคู่รำหรือรำเกี่ยวพาราสิระหว่างชายหนุ่มหญิงสาว เพลงแคนอย่างหรือแคนสุดสะแนน เป็นเพลงที่มีจังหวะช้า อ่อนช้อย สวยงาม เพลงแคนระบำหรือแคนแกร เป็นเพลงที่แสดงความอ่อนช้อยทำนองงาม ส่วนเพลงแคนเล่น เป็นเพลงที่มีจังหวะสนุกสนาน จังหวะเร้าใจ การเจรจาหยอกล้อกันหรือเกี่ยวพาราสิระหว่างหนุ่มสาว^{๔๗}

^{๔๖} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๗, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๔๗} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๐, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป การละเล่นพื้นบ้านของชาวลาวโซ่งก็จางหายไป หนุ่มสาวชาวลาวโซ่งไม่อินกอน ฟ้อนแคน แต่ชาวลาวโซ่งยังคงเห็นความสำคัญของการละเล่นพื้นบ้าน ร่วมกันอนุรักษ์ และสืบทอดให้คงอยู่ให้ลูกหลานได้เห็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนโดยจัดให้มีการละเล่นต่าง ๆ การอินกอน ฟ้อนแคน การแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้านในงานชุมนุมชาวลาวโซ่งที่จัดงานที่เรียกว่า “งานประเพณีไทยทรงดำ” ซึ่งจะหมุนเวียนกันจัดไปตามชุมชนลาวโซ่งที่ต่างๆ ในจังหวัดสุพรรณบุรีในช่วงเดือนเมษายน ซึ่งถือเป็นงานประเพณีสำคัญของคนเชื้อสายลาวโซ่งที่จะมาร่วมกันในงานนี้ และยังมีเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่งจากจังหวัดต่าง ๆ เช่น เพชรบุรี ราชบุรี เข้าร่วมอย่างมากมาย และยังมีงานประเพณีที่สำคัญของตำบล เช่น งานปิดทองพระประจำปีวัดดอนมะนาว งานสืบสานวัฒนธรรมประเพณีไทยทรงดำ งานประเพณีเทศกาลตรุษจีน^{๔๘}

และที่ตำบลดอนมะนาวนี้มีงานประจำปีที่สำคัญ คือ “งานสืบสานประเพณีไทยทรงดำ” จัดขึ้นทุกวันที่ ๑๔ เมษายนของทุกปีที่วัดดอนมะนาว ชาวไทยทรงดำทั้งหนุ่มสาว คนแก่ เฒ่า และเด็ก ทุกคนในหมู่บ้าน และที่มาร่วมงานจะมีการแต่งกายที่สวยงามเหมือนกันหมดทุกคน และจะออกมาเล่นคอนฟ้อนแคนกันอย่างสนุกสนานพร้อมเพรียงกันอย่างสวยงามมาก แสดงให้เห็นถึงความรัก ความสามัคคีในชุมชนอย่างเห็นได้ชัดจากการเข้าร่วมงานประเพณีของชุมชน นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมฟ้อนรำที่ชาวไทยทรงดำยังมีการต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองด้วยการแสดงการละเล่นเพลงพื้นบ้าน อย่างพร้อมเพรียง แขกบ้านแขกเมืองที่ไปเยือนเกิดความประทับใจ และในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลได้มีพันธกิจส่งเสริมบำรุงศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมด้วยชาวบ้านในตำบลร่วมด้วยช่วยกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าที่มีมาแต่ดั้งเดิมอย่างวัฒนธรรมไทยทรงดำหรือลาวโซ่ง คือ สมัยก่อนนั้นชาวลาวโซ่งที่จังหวัดเพชรบุรีกลุ่มหนึ่งต้องการเดินทางกลับไปสู่ถิ่นฐานเดิมในแคว้นสิบสองจุไทย จึงอพยพขึ้นเหนือไปเรื่อย ๆ จนบางครอบครัวตัดสินใจเข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ของจังหวัดสุพรรณบุรี ทำให้วันนี้ที่ตำบลดอนมะนาวมีเอกลักษณ์โดดเด่นด้านวัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านไทยทรงดำแท้ ๆ หลากหลายเมนูที่หาทานยาก ซึ่งต้องใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นมาทำเท่านั้นเกิดเป็นรสชาติความอร่อยที่เป็นเสน่ห์ที่ไม่เหมือนใคร อีกทั้งยังมีวัฒนธรรมการแต่งกายที่แตกต่างไปจากชนกลุ่มน้อยทั่ว ๆ ไปอย่างผู้หญิงชาวไทยทรงดำจะใส่ “เสื้อก้อม” เป็นเสื้อที่ทำด้วยผ้าสีดำและนุ่งผ้าซิ่นสีดำ นอกจากนั้นยังมีศิลปะการฟ้อนรำที่อ่อนช้อยสวยงามที่จะได้เห็นกันเฉพาะช่วงเทศกาลงานบุญหรือวันสำคัญต่าง ๆ^{๔๙} และที่สำคัญเสน่ห์ความเป็นไทยทรงดำนี้ทำให้ชาวบ้านดอนมะนาวยังคงอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าสู่ลูกหลานไม่ให้เลือนหายไป การร่วมด้วยช่วยกันของสมาชิกในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และสรรพกำลังเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าและมูลค่าแก่ชุมชน เชื่อมโยงการเรียนรู้วิถีชีวิตระบบเศรษฐกิจพอเพียงแบบชุมชนท้องถิ่นลาวโซ่งที่นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมได้อย่างยั่งยืน^{๕๐} ขณะนี้ทางตำบลอยู่ระหว่างดำเนินการโครงการสร้างโฮมสเตย์วิถีชุมชน เพื่อรองรับการท่องเที่ยว ศึกษาเรียนรู้วิถีการดำรงชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ การทำนาโดยไม่ใช้เครื่องจักร , การทอผ้า ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว รวมทั้งที่พัก โดยได้รับความร่วมมือและสนับสนุนงบประมาณจาก

^{๔๘} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๖, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๔๙} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๗, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๕๐} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สภาวัฒนธรรมแห่งชาติจำนวน ๒๐ ล้านบาท เป็นการเตรียมพร้อมรองรับการท่องเที่ยวตามนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวตามเทศกาลประเพณีของจังหวัดสุพรรณบุรี^{๕๑}

๔.๑.๑.๔ ลักษณะทุนทางสังคมจากองค์ประกอบด้านภูมิปัญญาและวิถีชีวิต

ชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว มีทุนทรัพยากรธรรมชาติจะเห็นได้จากวิถีการดำเนินชีวิตที่ยังคงประกอบอาชีพวิถีเกษตรแบบพอเพียงอยู่เป็นส่วนใหญ่ เช่น การทำนา ปลูกผัก นี่เป็นเหตุผลหนึ่งที่ได้อพยพและตกลงตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบนี้ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ คือเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลำคลองแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงมีอยู่ในชุมชนลาวโซ่งดอนมะนาว และในพื้นที่ใกล้เคียงกันนั้นเป็นที่ตั้งของวนอุทยานพุม่วง ซึ่งเป็นสถานที่ธรรมชาติป่าใกล้เมือง ลักษณะเป็นภูเขาขนาดเล็กอยู่ใกล้ตัว มีสถานที่ทางประวัติศาสตร์ให้ได้ศึกษาค้นคว้า โดยวนอุทยานพุม่วง มีเนื้อที่ประมาณ ๑,๗๒๕ ไร่ สภาพพื้นที่เป็นป่าเบญจพรรณสลับกับป่าไผ่รวก ภายในวนอุทยานมีสิ่งที่น่าสนใจได้แก่ เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ระยะทาง ๑.๕ กิโลเมตร ใช้เวลาเดินประมาณ ๑ ชั่วโมงครึ่ง ระหว่างทางเดินจะเห็นไม้เบญจพรรณจำพวกไม้มะค่า ไม้ จันทน์กะพ้อ จันทน์ผา มีคอกช้างดินสมัยทวารวดี ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากที่ทำการ อายุราว ๑,๕๐๐ ปี จำนวน ๓ คอก มีเนื้อที่ประมาณ ๑๐ ไร่ มีฐานวิหารศิลาแลงสมัยทวารวดี สันนิษฐานว่าใช้เป็นที่สำหรับกษัตริย์ทำพิธีบวงสรวงสังเวศ เพื่อคล้องช้างป่า มีน้ำตกพุม่วง ซึ่งมีชื่อปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน มีทั้งหมด ๕ ชั้น ตลอดเส้นทางที่น้ำตกไหลผ่านจะผ่านจุดที่สนใจ คือ คอกช้างดินและศิลาแลง หากขึ้นไปบนเทือกเขาจะเห็นพันธุ์ไม้หายากชนิด อาทิ เช่น จันทน์กะพ้อ และปรงเผือก มีลานหิน ที่มีก้อนหินน้อยใหญ่วางสลับกัน บางแห่งก็รวมกันเป็นเชิงชั้น มีต้นปรงขึ้นสลับ ในส่วนของที่ทำการวนอุทยาน มีเจ้าหน้าที่คอยดูแล มีบ้านพักของเจ้าหน้าที่อยู่บนยอดเขา และสามารถตั้งแคมป์พักแรม สำหรับผู้ที่สนใจ และชอบบรรยากาศธรรมชาติที่สงบเงียบ ข้อดีของที่นี่คงจะเป็นป่าใกล้เมืองที่หาได้ยากแห่งหนึ่ง^{๕๒}

ตารางที่ ๔.๒ แสดงสรุปลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

ลักษณะของทุนทางสังคม	รูปธรรม	นามธรรม
๑) องค์ประกอบด้านมนุษย์	-การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน -การประกอบอาชีพเกษตรแบบพอเพียง -นับถือหมอเสนา หมอยาพื้นบ้าน -ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์	-ความกตัญญูต่อผีบรรพบุรุษ -ความเคารพกันตามลำดับอาวุโส -ความสามัคคี กลมเกลียวของชุมชน และความเคารพต่อผู้นำ -ความเป็นมิตรต่อผู้มาเยือน
๒) องค์ประกอบด้านสถาบันและองค์กรชุมชน	-องค์การบริหารส่วนตำบล -ชมรมไทยทรงดำสุพรรณบุรี -สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ -สนับสนุนงบประมาณพัฒนา -รองรับการท่องเที่ยววัฒนธรรม	-การปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มลาวโซ่งและภายนอกกลุ่ม -การปฏิสัมพันธ์กับลาวโซ่งในพื้นที่อื่น ๆ

^{๕๑} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๕๒} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๓, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

ลักษณะของทุนทางสังคม	รูปธรรม	นามธรรม
๒) องค์ประกอบด้านสถาบัน และองค์กรชุมชน (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> -ศูนย์เรียนรู้ไทยทรงดำดอนมะนาว -กลุ่มแปรรูปผ้าทอพื้นเมือง -กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองไทยทรงดำบ้านดอนมะนาว -ศาสนสถานที่สำคัญ เช่น วัดดอนมะนาว(วัดไทย/โข่ง) วัดอนันนิกายเฉลิมพระชนมพรรษากาล(วัดจีน) โรงเรียนกึ่งเชิงตัว หรือ โรงเรียนดอนมะนาว -ตลาดนัดชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> -การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมงานประเพณีต่าง ๆ -การอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมที่หลากหลายในชุมชน เช่น ไทย จีน โข่ง
๓) องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ	<ul style="list-style-type: none"> -ทุกบ้านต้องมีกะล้อห้องสำหรับบรรพบุรุษ -งานประเพณีสงกรานต์สืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ -พิธีกรรมในพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมคือนับถือผี คือ งานประเพณีในวัยเด็ก เช่น วานขวัญผีเรือน งานประเพณีงานประเพณีเกี่ยวกับการตาย เช่น การทำพิธีช้อนขวัญ งานประเพณีไหว้ผีเรือน พิธีเสนเรือน -ประเพณีและการละเล่นพื้นบ้าน เช่น การลงขวง การอินกอน ฟ้อนแคน 	<ul style="list-style-type: none"> -ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ -ความเชื่อเรื่องผี หรือ เทวดา -การอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมของตน เช่น ประเพณีไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน ประเพณีการเสนเฮือน (เสนเรือน) ประเพณีการแต่งงาน (งานกินหลองหรือกินดอง) ประเพณีงานศพ -ความกตัญญูต่อผีบรรพบุรุษ -ความเคารพกันตามลำดับอาวุโส -การรวมตัวเป็นเครือข่ายลาวโข่ง มีการจัดกิจกรรมแบบ”เอาแรงกันหรือลงแขก” ร่วมกันจัดงานให้ยิ่งใหญ่
๔) องค์ประกอบด้านภูมิปัญญาและวิถีการดำเนินชีวิต	<ul style="list-style-type: none"> -การอาศัยในพื้นที่ลุ่มและประกอบอาชีพวิถีเกษตรแบบพอเพียง -การทำบ้านเรือนหรือวัสดุเครื่องใช้จากไม้ไผ่ -ศูนย์เรียนรู้ชุมชน หรือพิพิธภัณฑ์ของชุมชน -ในวัยหนุ่ม เช่น ประเพณีการบวช พิธีแต่งงานหรือกินดองใหญ่) 	<ul style="list-style-type: none"> -ความกตัญญูต่อผีบรรพบุรุษ -ความเคารพกันตามลำดับอาวุโส -การรวมตัวเป็นเครือข่ายลาวโข่ง มีการจัดกิจกรรมแบบ”เอาแรงกันหรือลงแขก” ร่วมกันจัดงานให้ยิ่งใหญ่

๔.๒ ศึกษาศักยภาพชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงทรัพยากรศักยภาพชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยศึกษาจากทรัพยากรที่สำคัญในชุมชนและการจัดการตนเองของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี สรุปเป็นประเด็น ดังนี้

๔.๒.๑ ทรัพยากรในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

ผู้วิจัยทำการศึกษาถึงทรัพยากรที่สำคัญในชุมชนจากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวชุมชน ๔ ด้านตามแนวคิดของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน^{๕๓} คือ ๑) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีการผลิตที่พึ่งมาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ ๒) ด้านองค์กรชุมชน มีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และมีทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย รู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ๓) ด้านการจัดการ มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวมีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างความรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับคนในชุมชน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และ ๔) ด้านการเรียนรู้ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการจัดการซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับชาวบ้านอีกทั้งยังเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ดังนั้น จึงนำเสนอผลการชุมชนลาวโซ่งใน ๒ พื้นที่ คือ ชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะเกลือ อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ดังนี้

๔.๒.๑.๑ ทรัพยากรในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่ง ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ชุมชนลาวโซ่งดอนมะเกลือเป็นกลุ่มแรก ๆ ที่อพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเดิมเป็นที่ดอน (ที่สูง) และรอบบริเวณเป็นที่ลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูกจึงตั้งถิ่นฐานอยู่จนถึงปัจจุบัน มีต้นมะเกลืออยู่เป็นจำนวนมาก จึงเรียกชื่อ “ดอนมะเกลือ” ประชากรส่วนใหญ่ ร้อยละ ๙๐ มีเชื้อสายลาวโซ่ง^{๕๔} ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ซึ่งเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้กับประชากรภายในตำบลมากที่สุด

^{๕๓}สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism), กรุงเทพมหานคร : สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒.

^{๕๔}สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๒, , ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

การแต่งกายของลาวโซ่งนั้นก็เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยลักษณะการแต่งกายที่เป็นของลาวโซ่ง จะมีให้เห็นในช่วงเทศกาลงานบุญ หรืองานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานศพ งานแต่งงาน ที่ยังคงเป็นเอกลักษณ์และถือปฏิบัติกันมาเช่นเดิม ปัจจุบันทางองค์การบริหารส่วนตำบลดอนมะเกลือได้มีนโยบายส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมลาวโซ่งร่วมกับโรงเรียนวัดดอนมะเกลือได้กำหนดให้ครูและนักเรียนการแต่งกายด้วยผ้าและชุดแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของลาวโซ่งในทุกวันศุกร์ซึ่งก็ได้รับการตอบรับอย่างดีจากกลุ่มผู้ปกครองและนักเรียนก็ยินดีที่จะใส่เพื่อร่วมกันแสดงออกถึงวัฒนธรรมของตน ส่งเสริมให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน และเป็นการร่วมกันอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมลาวโซ่งอีกทางหนึ่งด้วย^{๕๕}

ในด้านวิถีความเชื่อ จารีตประเพณีนั้นชาวโซ่งยังคงดำเนินชีวิตและรักษาคติความเชื่อ จารีตประเพณีตามแบบดั้งเดิมไว้ได้อย่างเข้มแข็ง เช่น การนับถือผีบรรพบุรุษ โดยมีศาลเจ้าที่เคารพศรัทธา ๔ แห่ง คือ ศาลเจ้าประจำหมู่บ้านที่ ๑ และหมู่บ้านที่ ๗ ชื่อ “ศาลเจ้าพ่อดอกไม้” ศาลเจ้าประจำหมู่บ้านที่ ๕ ชื่อ “ศาลเจ้าพ่อศรีนวล” ศาลเจ้าประจำหมู่บ้านที่ ๙ ชื่อ “ศาลเจ้าพ่อทวน” และศาลเจ้าประจำหมู่บ้านที่ ๑๐ ชื่อ “ศาลเจ้าพ่อยอง” วิถีชาวโซ่งแม้จะถือความเชื่อแบบดั้งเดิมเป็นหลัก แต่ลาวโซ่งดอนมะนาวนี้มีการประยุกต์ความเชื่อเข้ากับสังคมไทยคือความเคารพศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก มีศาสนสถานที่สำคัญ คือ วัดดอนมะเกลือ ซึ่งสร้างขึ้นราวปี พ.ศ.๒๔๗๒ โดยพระครูนันท์ ปาสาทโก หรือหลวงปู่อนันต์ สุขกาโม เป็นผู้ริเริ่มสร้างขึ้นและเป็นเจ้าอาวาสองค์แรก (มรณภาพ ๒๕๔๒ รวมอายุ ๙๘ ปี) หลวงปู่อนันต์ สุขกาโม เป็นพระนักพัฒนาและเป็นพระเกจิอาจารย์ชื่อดังของจังหวัดสุพรรณบุรี พุทธศาสนิกชนต่างให้ความเคารพนับถือ เมื่อท่านมรณภาพแล้วศิษยานุศิษย์ได้ร่วมกันสร้างมณฑปและบรรจุริ้วสัจจารของท่านไว้ในโลงแก้วเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เคารพสักการะ ประชาชนเชื้อสายลาวโซ่งแม้จะถือวัฒนธรรมการนับถือผีเป็นหลักแต่ต่างก็เคารพศรัทธาหลวงปู่เป็นอย่างมากเพราะท่านนำความเจริญมาสู่ตำบลดอนมะเกลือในหลายด้าน เช่น การสร้างและพัฒนาวัดดอนมะเกลือ ริเริ่มสร้างโรงเรียนวัดดอนมะเกลือ(นันทราษฎร์รังสรรค์) นำสร้างถนนหมู่บ้านดอนมะเกลือเชื่อมไปยังหมู่บ้านอื่น นำชุดสระน้ำประจำหมู่บ้านที่ยังใช้สอยมาจนถึงปัจจุบันนี้ จนมีผู้ประพันธ์บทกลอนที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพศรัทธาต่อท่านไว้ว่า

“ดอนมะเกลือ ถิ่นให้ ไทยทรงดำ	วัฒนธรรม ประเพณี คุณค่า
หลวงปู่นันท์ ศูนย์รวมใจ ปวงประชา	พัฒนา วางรากฐาน บ้านตำบล
ลูกหลาน ช่วยสืบงาน ช่วยสานต่อ	ถักทอ อุดมการณ์ หวานมรรคผล
หลวงปู่นันท์ ชื่อยังอยู่ คู่ตำบล	เป็นมงคลถึงลูกหลาน นิรันดร” ^{๕๖}

^{๕๕} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๒, , ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๕๖} โรงเรียนวัดดอนมะเกลือ, “หลวงปู่นันท์ พระสุปฏิปันโน ที่เปี่ยมด้วยเมตตา ศูนย์รวมใจชาวดอนมะเกลือ”, พิมพ์ที่ เพชรเกษมการพิมพ์ : จังหวัดนครปฐม.

แผนภาพที่ ๔.๑ ภาพ “หลวงปู่จันทร์ ปาสาทิโก”
ที่มา : หนังสือ “หลวงปู่จันทร์ พระสุปฏิปันโน ที่เปี่ยมด้วยเมตตา ศูนย์รวมใจชาวดอนมะเกลือ”
จัดทำโดย โรงเรียนวัดดอนมะเกลือ, พิมพ์ที่ เพชรเกษมการพิมพ์ :จังหวัดนครปฐม.

บ้านดอนมะเกลือเป็นหมู่บ้านใหญ่และเป็นหมู่บ้านดั้งเดิมทางชาวลาวโซ่งอพยพจากเพชรบุรีเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย จึงมีประวัติความเป็นมา เรื่องราว ศิลปะ รวมถึงวัตถุที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์พอสุมควร มีวัดดอนมะเกลือที่เป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นสถานที่จัดงานประเพณีต่าง ๆ โดยประเพณีของไทยทรงดำจะจัดในช่วงสงกรานต์ของทุกปี โดยมีการละเล่นตามวัฒนธรรม มีการแต่งกาย งานรื่นเริง การประกวดสาวงาม วิชาไทยทรงดำ มีศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โรงเรียนวัดดอนมะเกลือ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ไม่ห่างกันมากนักสามารถเดินเท้าได้ถึงกันได้

แผนภาพที่ ๔.๒ ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ บริเวณ อบต.ดอนมะเกลือ

นอกจากนี้ในตำบลดอนมะเกลือยังมีการรวมกลุ่มอาชีพในการผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงของตำบล ได้รับรางวัลประเภทผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) ในระดับต่าง ๆ เช่น

๑) กลุ่มทอผ้าไทยทรงดำบ้านดอนมะเกลือ

ตั้งอยู่ที่เลขที่ ๒๙ หมู่ที่ ๔ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี

ประธานกลุ่มผู้ผลิต/ผู้ประกอบการ

คุณทองหลอด ทองเชื้อ บ้านเลขที่ ๒๙ หมู่ที่ ๔ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี โทรศัพท์ ๐ - ๓๕๕๕ - ๑๖๖๘

ความเป็นมาของกลุ่ม

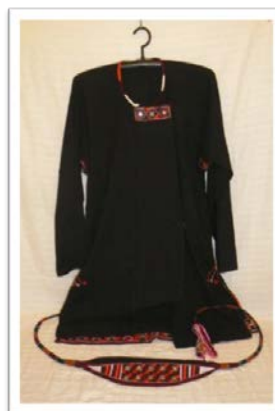
การทอผ้าของกลุ่มทอผ้าไทยทรงดำบ้านดอนมะเกลือ ผ้าทอของชาวไทยทรงดำ หรือลาวโซ่ง เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชน ผ้าที่ทอมีอยู่ ๔ ชนิด คือ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าซิ่นลายแดงโม และผ้าตีนซิ่น ขั้นตอนในการทอผ้านั้นจะเริ่มจากการปลูกฝ้าย ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมกันเอง และนำดอกฝ้าย หรือไหม มาปั่น / สาว เป็นด้ายทอเป็นผืน ส่งผลให้การทอผ้าสืบทอดกันต่อมาเป็นวัฒนธรรมการแต่งกายที่นิยม ทอ ใช้เองมาจนปัจจุบัน

ประเภทของผ้าทอที่กลุ่มผลิตจำหน่าย เช่น

- ผ้าทอไทยทรงดำแบบดั้งเดิม
- ผ้าซิ่นลายแดงโม
- ผ้าฝ้าย
- ผ้าตีนซิ่น
- ผ้าไหม

ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่ทำจากผ้าทอ เช่น

- ชุดสำเร็จแบบประยุกต์
- กระเป๋า, ยาม, ผ้าพันคอ
- หมอนปักลายที่เป็นเอกลักษณ์พื้นถิ่น

ที่มา www.ThaiTambon.com

๒) กลุ่มทำน้ำพริกบ้านดอนมะเกลือ

มีนางรจนา สวยดูดี เป็นประธานกลุ่มสถานที่ทำการตั้งอยู่บ้านเลขที่ ๑๑๖ หมู่ที่ ๓ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี

ความเป็นมาของกลุ่ม

บ้านดอนมะเกลือ หมู่ที่ ๓ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นหมู่บ้านที่มีชาวไทยทรงดำ (โซ่ง) อยู่อาศัยเป็นเวลานาน จะมีประชากรที่มีผู้สูงอายุที่ว่างงานอยู่กับบ้านรวมทั้งสตรีที่อยู่ดูแลบ้านและเห็นว่าในชีวิตประจำวันทุกบ้านต้องใช้น้ำพริกแกงเป็นส่วนประกอบในการทำอาหาร จึงรวมกลุ่มกันผลิตน้ำพริกแกง และน้ำพริกเผา เพื่อเป็นรายได้เสริมแก่ครอบครัว ตั้งแต่ปี ๒๕๔๒ เป็นต้นมา การบริหารจัดการกลุ่มโดยสมาชิกได้ร่วมกันกำหนดระเบียบข้อบังคับของกลุ่มฯ เพื่อเป็นการดำเนินงานของกลุ่มฯ เพื่อทำให้เกิดการ สร้างงาน สร้างอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น และทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ เน้นให้ผู้สูงอายุได้มาช่วยกันทำ เพื่อคลายเหงา ได้ออกกำลังกาย และมีรายได้ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี เกื้อกูลกัน พึ่งพากันในชุมชน^{๕๗}

^{๕๗} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๖, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

จุดเริ่มต้นเกิดจากที่ได้ไปซื้อน้ำพริกเผาที่วางจำหน่ายทั่วไปมารับประทานแล้ว ไม่สามารถเก็บได้นานเนื่องจากส่วนใหญ่จะใส่น้ำปลาเป็นส่วนประกอบด้วย จึงมาคิดกันที่จะทำน้ำพริกเผาที่สามารถเก็บได้นาน โดยการทำน้ำพริกเผาโดยไม่ใส่น้ำปลาแต่ใช้เกลือเป็นส่วนผสม และคงเอกลักษณ์ความเป็นโขงคือใช้กะปิเป็นส่วนผสมด้วย การคัดสรรวัตถุดิบที่ดีมีคุณภาพเน้นการใช้วัตถุดิบในชุมชน เช่น ตะไคร้ ข่า มะกรูด กะปิ เป็นต้น และเนื่องจากกลุ่มผู้ผลิตเป็นชาวโขง จึงตั้งชื่อ “น้ำพริกเผาสูตรโขง” เพื่อให้มีผลิตภัณฑ์เป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ จุดเด่นของผลิตภัณฑ์ ด้านรสชาติกลมกล่อมเก็บไว้ได้นาน ทำอาหารได้หลายอย่าง เช่น ใส่ต้มยำ ผัดน้ำพริกเผาทะเล หรือ มักเครื่องเคียงก็ทานกับข้าวได้เลย แหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ มีจำหน่ายที่ทำการกลุ่ม ตลาดนัดภายในตำบลดอนมะเกลือ และมีการออกร้านในเทศกาลต่าง ๆ ในเทศกาลประเพณีที่สำคัญและมีชื่อเสียงของที่นี่คือ “งานประเพณีสงกรานต์สืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ” ชุมชนลาวโขงบ้านดอนมะเกลือนี้จะมีการจัดงานสืบสาน อนุรักษ์และแสดงวัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้านรดน้ำขอพรผู้สูงอายุและอนุรักษ์วัฒนธรรมของลาวโขงอย่างยิ่งใหญ่ มีทั้งชาวโขงและนักท่องเที่ยวมาร่วมมากมาย โดยในประเพณีสงกรานต์ของลาวโขงดอนมะเกลือนี้จะกำหนดจัดขึ้น ในวันที่ ๑๕ เมษายน คือวันสงกรานต์เป็นประจำทุกปีโดยจัดได้มาประมาณ ๓๐ - ๔๐ ปีแล้ว ตั้งแต่ยังไม่มีการปกครองปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดได้มีการสนับสนุนงบประมาณบางส่วน^{๕๕} ในงานผู้สูงอายุและคนหนุ่มสาวไทยทรงดำ หรือลาวโขง ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภออุทอง และบางส่วนเดินทางมาจากจังหวัดราชบุรี และเพชรบุรี แต่งกายในชุดดั้งเดิมตามประเพณีลาวโขงเพื่อเข้าร่วมงานสืบสานประเพณีไทยทรงดำ ณ วัดดอนมะเกลือ บ้านดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยในงานจะมีการแห่แสดงวัฒนธรรมลาวโขงของเยาวชนจากหมู่บ้านต่าง ๆ การร่วมกันตั้งกองผ้าป่าอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การร่วมกันรับประทานอาหารพื้นบ้าน การแสดงการละเล่นพื้นบ้าน การฟ้อนรำ(แบบร่าว)กันอย่างสนุกสนาน

แผนภาพที่ ๔.๓ “งานประเพณีสงกรานต์สืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ” ดอนมะเกลือ

ทรัพยากรชุมชนและการจัดการตนเองของชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะเกลือ อำเภอรุ่งทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

จากการศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะเกลือ จากแนวคิดทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้พบ ทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ในชุมชนลาวโซ่งดอนมะเกลือเป็นกลุ่มแรก ๆ ที่อพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์จะพบได้ช่วงเทศกาลงานบุญ หรืองานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานศพ งานแต่งงาน และในปัจจุบันทางองค์การบริหารส่วนตำบลดอนมะเกลือร่วมกับโรงเรียนวัดดอนมะเกลือ(นันทราชภูรังสรรค์)ได้ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมลาวโซ่งโดยกำหนดให้ครูและนักเรียนการแต่งกายด้วยผ้าและชุดแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของลาวโซ่งในทุกวันศุกร์ และในการออกแสดงนิทรรศการในงานต่าง ๆ รวมถึงมีการส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้การเล่นพื้นบ้าน เช่น การอินกอน ฟ้อนแกน

นอกจากนั้น ยังได้มีการรวมกลุ่มกันผลิตสินค้าพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น กลุ่มทอผ้าไทยทรงดำบ้านดอนมะเกลือ โดยการรวมกลุ่มของแม่บ้านในชุมชนเพื่อสร้างรายได้และสร้างมูลค่าจากภูมิปัญญาของตน โดยผ้าที่ทอมีอยู่ ๔ ชนิด คือ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าซิ่นลายแดงไหม และผ้าตีนซิ่น ที่รูปแบบเครื่องแต่งกายของลาวโซ่ง มีผลิตภัณฑ์ที่ได้ผลิตออกมาจำหน่ายหลายอย่างด้วยกัน เช่น ผ้าทอไทยทรงดำแบบดั้งเดิม ผ้าซิ่นลายแดงไหม ผ้าฝ้าย ผ้าตีนซิ่น ผ้าไหม และยังได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐในการผลิตสินค้าในรูปแบบใหม่ ๆ เช่น ของฝากของที่ระลึกทำจากผ้า กระเป๋า ผ้าพันคอ ซึ่งผลิตภัณฑ์บางชิ้นได้รับรางวัลสินค้า OTOP จากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นการสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชนและเผยแพร่วัฒนธรรมการต่างกายของชาติพันธุ์อีกทางหนึ่งด้วย ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลดอนมะเกลือได้มีการสร้าง “ศูนย์เรียนรู้วิถีชีวิตลาวโซ่งดอนมะเกลือ” แทนหลังเดิมที่ชำรุดเสียหายเพราะวาตภัย เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวิถีชีวิตวัฒนธรรมของลาวโซ่งตำบลดอนมะเกลือ ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลดอนมะเกลือ

ในด้านประเพณีที่สำคัญของชุมชนลาวโซ่งดอนมะเกลือมีได้แก่ ประเพณีไหว้ศาลเจ้า ในตำบลดอนมะเกลือมีศาลเจ้าที่ชุมชนลาวโซ่งให้ความเคารพศรัทธา ๔ แห่ง คือ ศาลเจ้าประจำหมู่ที่ ๑ และหมู่ที่ ๗ ชื่อ “ศาลเจ้าพ่อดอกไม้” ศาลเจ้าประจำหมู่ที่ ๕ ชื่อ “ศาลเจ้าพ่อศรีนวล” ศาลเจ้าประจำหมู่ที่ ๙ ชื่อ “ศาลเจ้าพ่อทวน” และศาลเจ้าประจำหมู่ที่ ๑๐ ชื่อ “ศาลเจ้าพ่อยอง” นอกจากนี้ชุมชนลาวโซ่งดอนมะเกลือต่างมีความเคารพศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก มีศาสนสถานที่สำคัญ คือ วัดดอนมะเกลือ ซึ่งสร้างขึ้นราวปี พ.ศ.๒๔๗๒ โดยหลวงปู่อนันต์ สุขกาโม พระเกจิอาจารย์ชื่อดังของจังหวัดสุพรรณบุรี และเป็นผู้นำความเจริญมาสู่ชุมชนดอนมะเกลือ เช่น ริเริ่มสร้างโรงเรียนวัดดอนมะเกลือ (นันทราชภูรังสรรค์) นำชาวบ้านสร้างถนนเชื่อมไปยังหมู่บ้านอื่น

นอกจากนี้ การละเล่นพื้นบ้าน ชุมชนลาวโซ่งดอนมะเกลือ จะมีงานประเพณีที่สำคัญ คือ “งานประเพณีสงกรานต์สืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ” ซึ่งกำหนดจัดขึ้นในวันที่ ๑๕ เมษายนของทุกปี คือช่วงสงกรานต์ โดยมีการละเล่นตามวัฒนธรรม มีการแต่งกายที่สวยงาม การประกวดสาวงาม ธิดาไทยทรงดำ โดยมีชาวลาวโซ่งในชุมชนและนอกพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างมากมาย มีการออกร้านจำหน่ายสินค้า เครื่องประดับ เครื่องแต่งกายของลาวโซ่ง รวมถึงอาหารการกินพื้นบ้านด้วย

ดังนั้น จากการศึกษาทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยองค์ประกอบของการท่องเที่ยวชุมชน ๔ ด้านตามแนวคิดของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน^{๕๙} จึงพอสรุปได้ว่า ชุมชนดอนมะเกลือมีทรัพยากรในด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน มีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีการผลิตที่พึ่งมาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ ในด้านองค์กรชุมชน มีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และมีทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย รู้สึกรู้สีกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา รวมถึงด้านการจัดการที่ชุมชนมีกฎ-กติกากในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเมืองคักรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างความรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับคนในชุมชน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และ ๔) ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชุมชน ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการจัดการซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับชาวบ้านอีกทั้งยังเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้สรุปทรัพยากรชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนลาวโซ่งดอนมะเกลือ

ตารางที่ ๔.๓ แสดงทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะเกลือ อำเภอดู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

องค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชน	ทรัพยากรในชุมชน
๑. ด้านวัฒนธรรมชุมชน -ชุมชนมีฐานวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ และชุมชนมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ใส่ใจต่อทรัพยากรธรรมชาติ	- งานประเพณีไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน - งานประเพณีสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ - กลุ่มทอผ้าไทยทรงดำบ้านดอนมะเกลือ - กลุ่มผลิตน้ำพริกเผาสูตรโซ่ง
๒. ด้านองค์กรชุมชน -ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และมีความรู้สึกรู้สีกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา	- ตลาดนัดชุมชน - ศูนย์เรียนรู้วิถีชีวิตลาวโซ่งดอนมะเกลือ - มณฑปหลวงปู่นันท์ วัดดอนมะเกลือ - งานประเพณีสงกรานต์สืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ
๓. ด้านการจัดการตนเอง -ชุมชนมีกฎ-กติกากในการจัดการวัฒนธรรมชุมชน และมีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาชุมชนได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน	- งานประเพณีไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน - องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรบริหารส่วนจังหวัด โรงเรียน วัด และเครือข่ายชมรมไทยทรงดำ ร่วมกัน

^{๕๙} สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, *โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism)*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒.

ตารางที่ ๔.๓ (ต่อ)

องค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชน	ทรัพยากรในชุมชน
๔. ด้านการเรียนรู้ -ชุมชนมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการจัดกิจกรรมซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับชาวบ้านอีกทั้งยังเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	- ส่งเสริมการผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาด้วยทรัพยากรที่มีในชุมชน

๔.๒.๑.๒ ทรัพยากรในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่ง ตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

ชุมชนลาวโซ่งดอนมะนาวนี้ก็เป็นกลุ่มแรก ๆ ที่อพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในปัจจุบัน ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๒๕ ซึ่งแต่เดิมมีต้นมะนาวขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก จึงเป็นที่มาของตำบลดอนมะนาว ในปี ๒๕๒๙ แยกออกจากตำบลทุ่งคอก มีจำนวนหมู่บ้าน ๗ ในเขตตำบลดอนมะนาวมีประชากรเชื้อสายลาวโซ่งกระจายตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตหมู่บ้านต่าง ๆ ประมาณ ๖๐ เปอร์เซ็นต์ของจำนวนประชากรทั้งตำบล คนไทยเชื้อสายลาวโซ่งนี้มีนิสัยรักสงบ พักอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน คงรักษาความเชื่อเกี่ยวกับขวัญแถนและผีในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีเชิญขวัญ การเสนเรือ การเสนเรียกขวัญ ลาวโซ่งที่นี่ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ปลูกผัก และทอผ้าแบบพื้นเมืองเป็นหลัก และนอกจากนี้บถือผีแล้วยังนับถือศาสนาพุทธด้วย^{๖๐}

แผนภาพที่ ๔.๔ “พิพิธภัณฑ์บ้านไทยทรงดำ” ตั้งอยู่บริเวณวัดดอนมะนาว

^{๖๐} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ตำบลดอนมะนาวมีวัดที่สำคัญ เช่น วัดดอนมะนาว ซึ่งเป็นวัดของคณะสงฆ์มหานิกายเถรวาท ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๔ ตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ปัจจุบันมีพระครูสุวรรณปิยโสภณเป็นเจ้าอาวาส ซึ่งวัดดอนมะนาวนี้เป็นศูนย์รวมของคนหลายหมู่บ้านมาร่วมกันบำเพ็ญกุศล มีกิจกรรมทางศาสนา มีการสืบสานประเพณีไทยทรงดำของชาวไทยทรงดำ มีพิพิธภัณฑ์ไทยทรงดำที่รวบรวมแสดงภูมิปัญญาวิถีชีวิตของไทยทรงดำ เช่น การทอผ้า ปักผ้า การทำลวดลายบนผืนผ้า (ปักดอกเปีย) การจักสานเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของชาวไทยทรงดำ เช่น กะเหลบ ไห้ ขมุก กระจาด หาบ และวัดอนัมมิกายเฉลิมพระชนมพรรษากาล(วัดเจ็กเซ่งต้ว เป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์อนัมมิกาย ตั้งอยู่เลขที่บ้านดอนมะนาว หมู่ ๑ ตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ปัจจุบันมีองอนนตสรภัญญ์ (ปรีชา เกียนกือ) เป็นเจ้าอาวาส วัดแห่งนี้เป็นที่เคารพศรัทธาและปฏิบัติศาสนกิจของพี่น้องเชื้อสายจีนในจังหวัดสุพรรณบุรีและอื่น ๆ มาตั้งแต่อดีต จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุและคณะกรรมการรุ่นต่อรุ่น เดิมสมัยก่อนประมาณ ๘๐-๙๐ ปี ได้เป็นโรงเจมาก่อน เรียกว่า “โรงเจเจ็กเซ่งต้ว” แต่คนพื้นที่จะเรียกว่า “โรงเจดอนมะนาว” ต่อได้การบูรณะกันหลาย ๆ ครั้ง จนเมื่อเมื่อการบูรณะครั้งล่าสุดในปี ๒๕๔๒ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงมีบัญชาตั้งชื่อวัดว่า “วัดอนัมมิกายเฉลิมพระชนมพรรษากาล(วัดเจ็กเซ่งต้ว)” ตั้งแต่นั้นมา^{๖๑}

แผนภาพที่ ๔.๕ วัดอนัมมิกายเฉลิมพระชนมพรรษากาล(วัดเจ็กเซ่งต้ว)

และที่ตำบลดอนมะนาวนี้มีงานประจำปีที่สำคัญ คือ “งานสืบสานประเพณีไทยทรงดำ” จัดขึ้นทุกวันที่ ๑๔ เมษายนของทุกปีที่วัดดอนมะนาว ชาวไทยทรงดำทั้งหนุ่ม สาว คนแก่ เฒ่า และเด็ก ทุกคนในหมู่บ้าน และที่มาร่วมงานจะมีการแต่งกายที่สวยงามเหมือนกันหมดทุกคน และจะออกมาเล่นคอนฟ้อนแคนกันอย่างสนุกสนานพร้อมเพรียงกันอย่างสวยงามมาก แสดงให้เห็นถึงความรัก ความสามัคคีในชุมชนอย่างเห็นได้ชัดจากการเข้าร่วมงานประเพณีของชุมชน นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมฟ้อนรำที่ชาวไทย

^{๖๑} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๖, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ทรงดำยังมี การต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองด้วยการแสดงการละเล่นเพลงพื้นบ้าน อย่างพร้อมเพรียง แขกบ้านแขกเมืองที่ไปเยือนเกิดความประทับใจ

แผนภาพที่ ๔.๖ งานสืบสานวัฒนธรรม“ประเพณีไทยทรงดำ” ณ วัดดอนมะนาว

ในส่วนของการจัดการบริหารส่วนตำบลได้มีพันธกิจส่งเสริมบำรุงศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมด้วยชาวบ้านในตำบลร่วมด้วยช่วยกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าที่มีมาแต่ดั้งเดิมอย่างวัฒนธรรมไทยทรงดำหรือลาวโซ่ง คือสมัยก่อนนั้นชาวลาวโซ่งที่จังหวัดเพชรบุรีกลุ่มหนึ่งต้องการเดินทางกลับไปสู่ถิ่นฐานเดิมในแคว้นสิบสองจุไทย จึงอพยพขึ้นเหนือไปเรื่อย ๆ จนบางครั้งครว้ตัดสินใจเข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ของจังหวัดสุพรรณบุรี ทำให้วันนี้ที่ตำบลดอนมะนาวมีเอกลักษณ์โดดเด่นด้านวัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านไทยทรงดำแท้ ๆ หลากหลายเมนูที่หาทานยาก ซึ่งต้องใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นมาทำเท่านั้นเกิดเป็นรสชาติความอร่อยที่เป็นเสน่ห์ไม่เหมือนใคร อีกทั้งยังมีวัฒนธรรมการแต่งกายที่แตกต่างไปจากชนกลุ่มน้อยทั่ว ๆ ไปอย่างผู้หญิงชาวไทยทรงดำจะใส่ “เสื้อก้อม” เป็นเสื้อที่ทอด้วยฝ้ายสีดำและนุ่งผ้าซิ่นสีดำนอกจากนั้นยังมีศิลปะการฟ้อนรำที่อ่อนช้อยสวยงามที่จะได้เห็นกันเฉพาะช่วงเทศกาลงานบุญหรือวันสำคัญต่าง ๆ เสน่ห์ความเป็นไทยทรงดำนี้ทำให้ชาวบ้านดอนมะนาวยังคงอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าสู่ลูกหลานไม่ให้เลือนหายไป ขณะนี้ทางตำบลอยู่ระหว่างดำเนินการโครงการโฮมสเตย์ เพื่อเผยแพร่ศึกษาวิถีการดำรงชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ การทำนาโดยไม่ใช้เครื่องจักร, การทอผ้า ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว รวมทั้งที่พัก โดยได้รับความร่วมมือและสนับสนุนงบประมาณจากสภาวัฒนธรรมแห่งชาติจำนวน ๒๐ ล้านบาท เป็นการเตรียมพร้อมรองรับการท่องเที่ยวตามนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวตามเทศกาลประเพณีของจังหวัด^{๒๒}

ที่ผ่านมาองค์การบริหารส่วนตำบลได้ร่วมกับชาวไทยทรงดำในตำบลร่วมกันพัฒนาท้องถิ่น สนับสนุนการทอผ้าแบบโบราณ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็นสินค้าที่ระลึกออกจำหน่ายจนเป็นที่นิยม และมีชื่อเสียงของตำบลได้รับรางวัลประเภทผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) ในระดับต่าง ๆ เช่น “กลุ่มทอ

^{๒๒} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๓, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ผ้าพื้นเมืองไทยทรงดำบ้านดอนมะนาว” มีนางขวัญยืน ทองดอนจุย เป็นประธานกลุ่ม ที่ทำการตั้งอยู่ บ้านเลขที่ ๓๙ หมู่ ๒ บ้านดอนมะนาว ตำบลดอนมะนาว

ความเป็นมาของกลุ่ม

เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของ ตำบลมีเชื้อสายลาวโซ่ง ซึ่งมีประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามของตนเอง กลุ่มชนส่วนใหญ่ของผู้หญิง จะทอผ้ากันเองเกือบทุกบ้านโดยใช้กี่โบราณ ส่วนที่เหลือก็ขายกันเองในหมู่บ้าน การทอผ้า ของลาวโซ่งบ้านดอนมะนาว เริ่มก่อตั้งกลุ่มขึ้น เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นการทอผ้าพื้นเมืองใช้กี่ แบบโบราณ มีสมาชิก ๑๕ คน ซึ่งเป็นการทำงาน ต่างคนต่างทำ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๓๙ หน่วยงาน ของทางราชการได้เข้ามาสนับสนุนให้มีการทอผ้า ด้วยกี่กระตุก ปัจจุบันมีสมาชิก ๕๐ คน โดยทอ ผ้าพื้นเมืองของลาวโซ่งแบบต่างๆ ทอผ้ามัดหมี่หลากหลายรูปแบบ รวมทั้งนำผ้าทอพื้นเมืองมาทำ ผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น ซองแว่นตา กระเป๋า ผ้าเช็ดหน้า สไบ ฯลฯ จัดจำหน่ายในท้องถิ่น เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มแปรรูปผ้า และออกร้านตามงานเทศกาลต่างๆ

แผนภาพที่ ๔.๗ การทอผ้าฮี ของกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง

ประเภทของผ้าทอที่กลุ่มผลิตจำหน่าย

ผ้าทอของชาวไทยทรงดำหรือลาวโซ่งนี้ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มตนเอง คือ ผ้าฝ้าย ผ้าซิ่นลายแดงโม ผ้าตีนซิ่น และผ้าไหม ขั้นตอนในการทอผ้านั้นจะเริ่มจากการปลูกฝ้ายกันเอง โดยนำ ดอกฝ้ายมาปั่นเป็นด้ายทอเป็นผืน ซึ่งได้สืบทอดต่อกันมาจนเป็นวัฒนธรรมการแต่งกาย ที่นิยมทอใช้ กันเองจนถึงปัจจุบัน เช่น

- ชุดผลิตภัณฑ์ผ้าทอลาวโซ่ง (เสื่อ/กางเกง/ผ้าเปี้ยว)
- ผ้าซิ่นลายแดงโม
- เสื่อไทยทรงดำชาย
- ย่ามไทยทรงดำ
- หมอนอิงลาวโซ่ง ฯลฯ

และยังมีการประยุกต์ผลิตเป็นสินค้าของที่ระลึกต่าง ๆ เช่น

- ซ้างพวงกุญแจ
- กระเป๋าซ้าง
- กระเป๋าใส่โทรศัพท์
- กระเป๋าเอนกประสงค์
- หมอนประยุกต์
- พวงกุญแจลูกเต๋า ลูกตะกร้อ ฯลฯ

ทรัพยากรชุมชนและการจัดการตนเองของชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

จากการวิเคราะห์ทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จากแนวคิดทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้พบทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรมของชุมชนลาวโซ่งดอนมะนาว ซึ่งเป็นกลุ่มแรก ๆ ที่อพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี คงรักษาความเชื่อเกี่ยวกับขวัญและผีในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีเชิญขวัญ การเส่นเรื่อน การเส่นเรียกขวัญ และนับถือศาสนาพุทธด้วย มีวัดที่สวยงามอยู่ เหมาะแก่การส่งเสริมการท่องเที่ยวอยู่ ๒ แห่งคือ วัดดอนมะนาว มีพระพุทธรูปที่สวยงามเรียกว่า “สมเด็จพระองค์พระปฐม” และเป็นที่ตั้งของ “พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทยทรงดำ” ที่รวบรวมแสดงภูมิปัญญาวิถีชีวิตของไทยทรงดำ เช่น วิถีการดำเนินชีวิต และแสดงการจักสานเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันตามวิถีภูมิปัญญาของชาวไทยทรงดำ เช่น กะหลาบไห้ หมัก กระจาด หาบ และวัดอนันนิกายเฉลิมพระชนมพรรษากาล(วัดเจ็กเซ่งตัว) เป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์อนันนิกาย สร้างมาประมาณ ๘๐-๙๐ ปี เดิมเป็นโรงเจมาก่อน เรียกว่า “โรงเจเจ็กเซ่งตัว” หรือคนในพื้นที่จะเรียกว่า “โรงเจดอนมะนาว” ต่อได้การบูรณะกันหลาย ๆ ครั้ง จนเมื่อเมื่อการบูรณะครั้งล่าสุดในปี ๒๕๔๒ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงมีบัญชาตั้งชื่อวัดว่า “วัดอนันนิกายเฉลิมพระชนมพรรษากาล(วัดเจ็กเซ่งตัว)” ตั้งแต่นั้นมา

นอกจากนี้ในชุมชนยังได้มีการรวมกลุ่มกันผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาที่คิดชื่อ คือ “กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองไทยทรงดำบ้านดอนมะนาว” ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๓๙ หน่วยงานของทางราชการได้เข้ามาสนับสนุนให้มีการทอผ้าด้วยกี่กระตุก ปัจจุบันมีสมาชิก ๕๐ คน โดยทอผ้าพื้นเมืองของลาวโซ่งแบบต่างๆ ทอผ้ามัดหมี่หลากหลายรูปแบบ รวมทั้งนำผ้าทอพื้นเมืองมาทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น ซองแว่นตา กระเป๋า ผ้าเช็ดหน้า สไบ ฯลฯ จัดจำหน่ายในท้องถิ่น เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มแปรรูปผ้า และออกจำหน่ายตามงานเทศกาลต่างๆ ซึ่งผลิตภัณฑ์บางชิ้นได้รับรางวัล OTOP จากหน่วยงานต่าง ๆ อีกด้วย โดยผ้าทอของชาวไทยทรงดำหรือลาวโซ่งนี้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มตนเอง ผ้าที่ทอมี ๔ ชนิด คือ ผ้าฝ้าย ผ้าซิ่นลายแดงไหม ผ้าตีนซิ่น และผ้าไหม ขั้นตอนในการทอผ้านั้นจะเริ่มจากการปลูกฝ้ายกันเอง โดยนำดอกฝ้ายมาปั่นเป็นด้ายทอเป็นผืน ซึ่งได้สืบทอดต่อกันมาจนเป็นวัฒนธรรมการแต่งกายที่นิยมทอใช้กันเองจนถึงปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์ที่ทางกลุ่มทำจำหน่าย เช่น ชุดผลิตภัณฑ์ผ้าทอลาวโซ่ง(เสื้อ/กางเกง/ผ้าเปีย) ผ้าซิ่นลายแดงไหม เสื้อไทยทรงดำชาย ยามไทยทรงดำ และยังมีมีการประยุกต์ผลิตเป็นสินค้าของที่ระลึกต่าง ๆ เช่น กระเป๋าใส่โทรศัพท์ กระเป๋าเอนกประสงค์ พวงกุญแจลูกเต๋า ลูกตะกร้อ ฯลฯ

ในด้านทรัพยากรประเพณีที่ตำบลดอนมะนาวนี้มีงานประจำปีเป็นงานประเพณีที่สำคัญคือ ที่วัดดอนมะนาว มี “งานปิดทองพระประจำปี สืบสานวัฒนธรรมประเพณีไทยทรงดำ” ซึ่งจัดขึ้นในช่วงสงกรานต์ ระหว่างวันที่ ๑๒ - ๑๔ เมษายนของทุกปี นอกจากจะเป็นการส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลยังเข้ามาส่งเสริมจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การทำอาหารพื้นบ้านไทยทรงดำแท้ ๆ หลากหลายเมนูที่หาทานยาก ซึ่งต้องใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นมาทำเท่านั้น และเพื่อรองรับการท่องเที่ยววิถีชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลจึงได้มีโครงการจัดทำโฮมสเตย์วิถีไทยทรงดำ เพื่อเผยแพร่ศึกษาวิถีการดำรงชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยได้รับความร่วมมือและสนับสนุนงบประมาณจากสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ นอกจากนี้ ในพื้นที่ตำบลดอนมะนาว ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของวัด

อนันนิทายเฉลิมพระชนมพรรษากาล(วัดแจ้งเชิงตัว) หรือที่คนในพื้นที่จะเรียกว่า “โรงเจดอนมะนาว” ก็มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ตามวัฒนธรรมประเพณีของชนเชื้อสายจีนซึ่งจะนิยมเดินทางมาไหว้ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด โดยเฉพาะช่วงเทศกาลตรุษจีนจะมีผู้คนเดินทางมาเป็นจำนวนมาก

อีกทั้ง ทรัพยากรประเภทกิจกรรมงานเทศกาล งานประเพณี ที่ผ่านมามีองค์การบริหารส่วนตำบลได้ร่วมกับสภาวัฒนธรรมและชาวไทยทรงดำในตำบลร่วมกันพัฒนาท้องถิ่น สนับสนุนการท่องเที่ยวแบบโบราณ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็นสินค้าที่ระลึกออกจำหน่ายจนเป็นที่นิยม และมีชื่อเสียงของตำบลได้รับรางวัลประเภทผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) ในระดับต่าง ๆ คือ “กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองไทยทรงดำบ้านดอนมะนาว” จนเป็นที่รู้จักในกลุ่มชมรมไทยทรงดำและผู้สนใจในวัฒนธรรมของไทยทรงดำว่า งานที่วัดดอนมะนาวนี้เป็นงานใหญ่ เพราะจัดพร้อมกับงานประจำปีของทางวัดนั่นเอง นอกจากนั้นก็ยังมี การละเล่นพื้นบ้าน การประกวดและสาธิตทำอาหารของลาวโวง การประกวดธิดาไทยทรงดำ โดยมีชาวลาวโวงในชุมชนและนอกพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างมากมาย

ดังนั้น จากการศึกษาทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยองค์ประกอบของการท่องเที่ยวชุมชน ๔ ด้านตามแนวคิดของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน^{๖๓} ใน ๔ ด้านคือ ๑. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน ๒. ด้านองค์กรชุมชน ๓. ด้านการจัดการตนเอง และ ๔. ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ และการสร้างจิตสำนึก ในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน จึงพอสรุปได้ว่า ชุมชนดอนมะเกลือมีทรัพยากรในด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน มีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีการผลิตที่พึ่งมาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ ในด้านองค์กรชุมชน มีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และมีทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย รู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา รวมถึงด้านการจัดการ ที่ชุมชนมีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเมืองคักรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างความรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับคนในชุมชน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และ ๔) ด้านการเรียนรู้ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการจัดการซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับชาวบ้านอีกทั้งยังเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้สรุปทรัพยากรชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนลาวโวงดอนมะนาว จากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวชุมชน ๔ ด้านตามแนวคิดของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้ดังนี้

^{๖๓} สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, *โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism)*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒.

ตารางที่ ๔.๔ แสดงทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

องค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชน	ทรัพยากรในชุมชน
<p>๑. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม -ชุมชนมีฐานวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ และชุมชนมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ใส่ใจต่อทรัพยากรธรรมชาติ</p> <p>๒. ด้านองค์กรชุมชน -ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราศรัยหรือผู้มีความรู้ และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา</p> <p>๓. ด้านการจัดการ -ชุมชนมีกฎ-กติกาในการจัดการวัฒนธรรมชุมชน และมีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาชุมชนได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน</p> <p>๔. ด้านการเรียนรู้ -ชุมชนมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการจัดกิจกรรมซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับชาวบ้านอีกทั้งยังเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - งานปิดทองพระประจำปี สืบสานวัฒนธรรมประเพณีไทยทรงดำ - ประเพณีของชาวจีน เช่น เทศกาลตรุษจีน - กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองทอผ้าไทยทรงดำบ้านดอนมะนาว - ศูนย์ฝึกอาชีพชุมชนตำบลดอนมะนาว(สอนทำผ้าฮั้ว) - ศูนย์อนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำดอนมะนาว - วัดดอนมะนาว (สมเด็จพระองค์พระปฐมทรงจักรพรรดิ) - วัดอนันนิทายเฉลิมพระชนมพรรษากาล(วัดแจ้งแข่งตัว) - งานประเพณีสงฆ์กรานต์สืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ - งานประเพณีของชาวจีน - องค์กรบริหารส่วนตำบล โรงเรียน วัด และเครือข่ายชมรมไทยทรงดำ ร่วมกัน - ส่งเสริมการผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาด้วยทรัพยากรที่มีในชุมชน

๔.๒.๒ ศักยภาพชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

ในบริบทของสังคมที่เปลี่ยนไป อิทธิพลของการศึกษาและการสื่อสารที่พัฒนาขึ้น ทำให้วัฒนธรรมบางอย่างจางหายไป ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ตลอดจนการเล่นพื้นบ้าน เช่น การเล่นคอนฟ้อนแคน หรือแอ่วลาว หรือกวีลาว ที่หาผู้สืบทอด สืบสาน เรียบเรียง นับวันจะเลือนรางลงไปทุกขณะ และมีแนวโน้มจะสูญหายไปอย่างแน่นอน ควรที่จะมีการส่งเสริมให้อนุชนรุ่นหลัง มีการอนุรักษ์ สืบทอดความคงอยู่ และการเกิดขึ้นใหม่ เพื่อเป็นการรักษาค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี สืบต่อไป วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การละเล่น ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยทรงดำให้เป็นที่รู้จักทั่วไป ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสร้างรายได้จากการขายสินค้าเครื่องแต่งกายของไทยทรงดำ ที่ทอขึ้นเองและจำหน่ายเป็นสินค้า OTOP ของชุมชน ซึ่งปรัชญาการ

ดำรงชีวิตของไทยทรงดำที่บรรพบุรุษชาวไทยทรงดำได้ สั่งสมคำสอนและปรัชญาการดำรงชีวิตไว้ในเครื่องแต่งกายเอาไว้และตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในปัจจุบัน

ในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวลาวโซ่ง โดยทั่วไปที่มีความผูกพันกับเครือญาติและชาวไทยทรงดำด้วยกันเองค่อนข้างสูง การช่วยเหลือ "การเอาแรง" ยังคงอยู่ในวิถีชีวิตไทยทรงดำ และวิถีชีวิตไทยทรงดำจะมีระบบแบบแผนที่แน่นอนในปีหนึ่ง ๆ หลังจากว่างทำไร่ทำนาแล้ว หญิงก็จะทอผ้า ชายก็จะจักสานทำเครื่องใช้ไม้สอยเอง ในรอบปีมีระบบที่ชัดเจน เช่น เดือนอ้ายเป็นฤดูเก็บเกี่ยว, เดือน ๔-๕ ว่าง, เดือน ๖ เตรียมการเพาะปลูก, เดือน ๗-๑๒ ทำนา^{๖๔} ชาวลาวโซ่งโดยทั่วไปจะมีวิถีวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตที่ผูกพันกับความเชื่อค่อนข้างมาก ในการอยู่ร่วมกันของไทยทรงดำจะมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ใช้ชีวิตแบบพอเพียง และชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีนี้มีการอนุรักษ์สาระสำคัญในกิจกรรมเกี่ยวกับความเชื่อไว้อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผี เพราะชาวลาวโซ่งมีความเชื่อว่าผีมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตประจำวันทั้งเรื่องดีและไม่ดี เช่น พระแม่โพสพ พระแม่ธรณีมีความผูกพันอย่างแนบแน่น ผีที่ชาวลาวโซ่งมีการนับถือและให้ความนับถือมากที่สุดคือ “ผีบรรพบุรุษ” ที่เรียกว่า “ผีเฮือน” หรือ “ผีเรือน” ในการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยแม้จะเปลี่ยนไปจากเดิมเนื่องด้วยมีการปรับปรุงให้เข้ากับยุคสมัยและสภาพพื้นที่^{๖๕} แต่การนับถือผีก็ยังมีบทบาทอย่างมากในการดำเนินชีวิตของลาวโซ่ง เพราะคนโซ่งจะเชื่อว่าทุกๆ สิ่งบนโลกอยู่ภายใต้อำนาจเหนือธรรมชาติหรือผี ดังนั้น เราจึงเห็นผีหรือเทพเจ้าที่ชาวลาวโซ่งนับถือค่อนข้างมาก และผีที่ชาวลาวโซ่งให้การนับถือและให้เคารพมากที่สุดนั้น คือ “ผีบรรพบุรุษ” ที่เรียกว่า “ผีเฮือน” หรือ “ผีเรือน” ในการสร้างบ้านชาวลาวโซ่งทุกครอบครัวและทุกบ้านจะต้องกันห้องขนาดเล็กไว้ยู่มุมในสุดทางด้านขวามือของตัวเรือน เป็นห้องสำหรับผีบรรพบุรุษ(ผีเรือน) เรียกว่า “กะลื้อห้อง” ภายในห้องจะมีหิ้งสี่เหลี่ยมสำหรับวาง “ปิ่นผีเรือน” หรือ “สมุดจรรยาชื่อบรรพบุรุษที่อยู่ในตระกูล” เป็นที่รวมวิญญาณบรรพบุรุษจะมาอยู่รวมกัน เพื่อทำการปกป้องคุ้มครองลูกหลานเครือญาติ^{๖๖} ความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษเป็นระบบควบคุมทางสังคมอย่างหนึ่งของชาวลาวโซ่งให้อยู่ในกรอบของจารีตประเพณีที่ดี แม้ในปัจจุบันสภาพสังคมของชาวลาวโซ่งเริ่มเปลี่ยนไปภายหลังจากการเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมเมืองที่หลังไหลเข้ามาสู่ชุมชนจนแทรกแซงและเปลี่ยนรูปแบบทางวัฒนธรรมประเพณีของชาวลาวโซ่งไปจากอดีตอย่างมาก แต่ความเชื่อเรื่องผีและความเชื่อ เรื่องขวัญ ยังคงมีความสัมพันธ์กับสังคมชุมชนลาวโซ่งอย่างใกล้ชิดเหมือนเดิม นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์ด้วยประเพณีและพิธีกรรมแบบไทยคือพิธีกรรมหรือวัฒนธรรมชาวพุทธได้อย่างดี^{๖๗}

ในด้านศักยภาพและการจัดการตนเองของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี จากที่ผู้วิจัยทำการศึกษารายละเอียดที่สำคัญในชุมชนจากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวคิดของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนในข้างต้นนั้น ได้พบว่า ชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรีนั้น เป็นชุมชนมีวัฒนธรรมการเป็นอยู่ที่มีความผูกพันกับเครือ

^{๖๔} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๓๗, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๖๕} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๙, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๖๖} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๓๕, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๖๗} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๓๔, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐.

ญาติและชาวลาโวซึ่งด้วยตัวเองค่อนข้างสูง มีการเคารพนับถือกันตามลำดับอาวุโส อีกทั้งจะมีความเชื่อมั่นต่อผู้นำ ทั้งที่เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น หมอเสน ปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้นำอย่างเป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ด้วยความเชื่อที่ได้รับการปลูกฝังมาแต่ดั้งเดิมถึงการแบ่งชนชั้น คือ ผู้ท้าว และผู้น้อย^{๖๘}

ส่วนในด้านวัฒนธรรมชุมชน ชุมชนลาโวซึ่งนจังหวัดสุพรรณบุรีนั้น ได้การร่วมกลุ่มชาติพันธ์ เพื่อร่วมกันสืบสาน อนุรักษ์ สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม เช่น พิธีป่าตอง พิธีเสนเฮือน ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ความเชื่อในเรื่องการให้พรในพิธีกรรมต่างๆ ตลอดจนมีการอนุรักษ์วิถีชีวิตและการละเล่นพื้นบ้านของตนไว้อย่างเหนียวแน่น กฎ ข้อห้าม ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ เปรียบเสมือนกับธรรมะในพุทธศาสนา เป็นการค้นพบด้วยตนเอง เพราะชาวไทยทรงดำในอดีตไม่ได้นับถือศาสนาพุทธเช่นในปัจจุบัน เพราะชาวไทยทรงดำมีความเชื่อนับถือวิญญาณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว มีแกนเป็นเทวดา มีอำนาจอิทธิพล บารมี กำหนดให้มนุษย์เกิดและตายมีการดำเนินชีวิตที่เป็นไปตามระเบียบกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ แต่อย่างไรก็ตามความมุ่งมั่นที่บรรพบุรุษไทยทรงดำมอบให้แก่ลูกหลานคือ ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ^{๖๙}

ในการประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อต่าง ๆ ตั้งแต่ครั้งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่สืบสองปีนมาอย่างไรและเมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้ว คนเหล่านี้ก็นำเอาอักษรและภาษาของตนเข้ามาใช้ด้วย เวลาผ่านมามีหลายร้อยปีชาวลาโวซึ่งหรือไทยทรงดำที่อยู่ในจังหวัดสุพรรณบุรีเขาก็ยังคงใช้กันแบบเดิม แต่ในส่วนภาษาพูดของชาวไทยทรงดำในจังหวัดสุพรรณบุรีนั้นก็ยังคงใช้กันในหมู่ผู้เฒ่าผู้แก่จนถึงปัจจุบันเท่านั้น ส่วนลูกหลานนั้นจะพูดภาษากลางมากกว่า^{๗๐} นอกจากจะพูดกับพ่อแม่หรือพูดกันในเครือญาติจึงจะพูดภาษาไทยทรงดำเท่านั้น เพราะลูกหลานไทยทรงดำในจังหวัดสุพรรณบุรีนั้น ได้เข้าโรงเรียนเพื่อเรียนหนังสือจึงทำให้ไม่ค่อยได้ใช้ภาษาไทยทรงดำมากนัก ส่วนภาษาเขียนนั้นจะมีการจดบันทึกไว้ในสมุดไทยต่อๆ กันมา โดยเฉพาะเรื่องความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ โดยส่วนมากจะบันทึกไว้ตามหมอเสน ผู้ประกอบพิธีกรรมหรือผู้นำหมู่บ้าน แต่ชาวไทยทรงดำในจังหวัดสุพรรณบุรีส่วนใหญ่หรืออาจกล่าวได้ว่าเกือบจะทั้งหมดไม่สามารถเขียนภาษาไทยทรงดำได้ จึงน่าเป็นห่วงว่าในอนาคตภาษาเขียนของชาวไทยทรงดำจะสูญหายไป^{๗๑} เพราะหน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้การสนับสนุนหรือส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน ยังไม่ได้มีการส่งเสริมการอนุรักษ์ในด้านการใช้ภาษาพื้นถิ่นของชาวลาโวซึ่งมากนัก หน่วยงานต่าง ๆ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดจะมีการสนับสนุนงบประมาณบางส่วนในการส่งเสริมกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรม งานประเพณี การแต่งกาย การละเล่นการแสดงพื้นบ้านที่สามารถต่อยอดสร้างมูลค่าคือสร้างรายได้แก่ชุมชนได้ เช่น ผลิตภัณฑ์ผ้าฮีสื่อก้อม หรือส่งเสริมการท่องเที่ยวเกาะไทรไทยที่ยึดตามนโยบายการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย^{๗๒} การใช้ภาษาแบบดั้งเดิมจะมีให้เห็นก็ในงานประเพณีที่มีการละเล่นหรือการแสดงในโอกาสสำคัญ ๆ เช่น งานประเพณีสงกรานต์ไทยทรงดำดอนมะเกลือ ที่จัดขึ้นทุกวันที่ ๑๕ เมษายน ของทุกปี คือจะจัด

^{๖๘} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๖๙} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๗๐} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๕, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๗๑} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๒, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๗๒} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๙, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑

ต่อจากที่ตอนมะนาวที่จัดในวันที่ ๑๔ เมษายนของทุกปี ชาวไทยทรงดำทั้งหนุ่ม สาว คนแก่ เฒ่า และเด็ก ทุกคนในหมู่บ้านจะมีการแต่งกายที่สวยงามเหมือนกันหมดทุกคน และจะออกมาเล่นคอนฟ้อน แคนกันอย่างสนุกสนาน พร้อมเพรียงกันอย่างสวยงามมาก แสดงให้เห็นถึงความรัก ความสามัคคีในชุมชนอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ ชาวไทยทรงดำยังมีการต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ด้วยการแสดง การละเล่นเพลงพื้นบ้าน อย่างพร้อมเพรียง แขกบ้านแขกเมืองที่ไปเยือนเกิดความประทับใจ^{๗๓} โดย บทเพลงพื้นบ้าน หรือบทขับลำนำของไทยทรงดำ จะมีหลากหลายลีลา หลายทำนองของบทขับ ซึ่งจะ แสดงหรือขับพร้อมๆกับเสียงแคน ซึ่งจะเป็นดนตรีให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างไร้เพราะสนุกสนาน ซึ่งจะ มีทั้งบทขับที่สนุกสนาน หยอกล้อ หรือบทเล่าอย่างอาลัยอาวรณ์คนที่จากลาไปต้องนำตาไหลริน ตามเนื้อของบทขับที่ขับร้องออกไป^{๗๔}

อีกทั้ง ชุมชนของชาวลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีนั้น มีการรวมกลุ่มกันเป็นชมรมที่เหนียวแน่นเพื่อร่วมกันสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนไว้ ถือเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ อีกทั้งยังมีการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มลาวโซ่งหรือไทยทรงดำอื่นๆ ที่มีชื่อเรียกว่า “ชมรมไทยทรงดำ” ในจังหวัดสุพรรณบุรีมีการรวมกลุ่มกันตั้งชมรมในแต่ละพื้นที่ เช่น ชมรมไทยทรงดำบ้านดอนมะนาว ชมรมไทยทรงดำบ้านดอนมะเกลือ ชมรมไทยทรงดำสระยายโสม บางพื้นที่ก็มีการสร้างศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมไว้ เพื่อให้ลูกหลานหรือผู้สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ เช่น ศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำดอนมะนาวที่วัดดอนมะนาว ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของตนไม่ให้เลือนหายไป แม้วัฒนธรรมบางอย่าง แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยหรือตามกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การแต่งกาย แต่ในด้านวิถีความเชื่อ พิธีกรรม จารีตประเพณี ที่เป็นวิถีชุมชนแล้ว ลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีก็ยังยึดปฏิบัติได้อย่างเหนียวแน่นเช่นเดิม คือ ยึดถือเรื่องความกตัญญูต่อบรรพบุรุษเป็นสำคัญ^{๗๕} รวมถึงมีการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน ที่เป็นองค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยว ที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ดังนั้น จากการศึกษาข้อมูลใน ๒ พื้นที่ ทั้งจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การร่วมสังเกตกิจกรรม ได้พบองค์ประกอบที่เป็นศักยภาพชุมชนที่เหมาะสมในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี สรุปได้คือ

๑) ศักยภาพด้านทรัพยากรในชุมชน ชุมชนมีการบริหารจัดการตนเองเหมาะสมแก่การส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ มีทรัพยากรเชิงวัฒนธรรมและวิถีชุมชน ที่ชุมชนมีความต้องการสร้างคุณค่า มูลค่าจากวัฒนธรรมของตน ต้องการส่งเสริมการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการพิจารณาถึงสภาพของปัญหา ผลกระทบทางการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น แล้วชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

^{๗๓} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๑, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๗๔} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๒๐, ๑๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๗๕} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

๒) ศักยภาพด้านองค์กรชุมชนและผู้นำ ชุมชนมีผู้นำองค์กรชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ มีความเข้มแข็งเป็นพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้และประสานความร่วมมือในการจัดการในแง่ความพร้อมของชุมชนและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว ยังได้มีการร่วมกันประสานแหล่งท่องเที่ยวจากนอกชุมชน หรือหาแนวทางส่งเสริมจากภายนอกชุมชน เช่น การตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ

อีกทั้ง ศักยภาพในด้านผู้นำและองค์กรชุมชนที่ส่งเสริมศักยภาพท่องเที่ยวชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยว โดยผู้ประกอบการท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้ผลตอบแทนในกำไร สุจริตกิจท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ในส่วนของการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของชุมชนลาวโซ่ง จังหวัดสุพรรณบุรีนั้น ได้มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในด้านการท่องเที่ยว โดยสนับสนุนให้ประชาชนรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน (OTOP) เช่น การทอผ้าพื้นเมือง การผลิตอาหารพื้นบ้าน การแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นของที่ระลึกในหลายๆ รูปแบบ นับเป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพ ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ให้กับชุมชน มีการปรับภูมิทัศน์พัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ในตำบล สร้างสถานที่จำหน่ายสินค้า OTOP เป็นของที่ระลึกในการท่องเที่ยว รวมถึงการมีประชาคมเพื่อให้ประชาชนที่เป็นตัวแทนของชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์จุดแข็ง – จุดอ่อน ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อการพัฒนาต่อไป^{๗๖} นอกจากนี้ “ผู้นำ” ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงาน คุณลักษณะสำคัญของผู้นำที่พบ คือ มีความจริงใจ จริงใจ ในการทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มีความซื่อสัตย์และความโปร่งใส เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้สมาชิกในกลุ่มไว้วางใจ เนื่องจากสมาชิกส่วนมากให้ความเคารพเชื่อฟังผู้นำเป็นพื้นฐานเดิม^{๗๗} ผู้นำจะต้องแสดงความจริงใจโดยการสื่อสารอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมาต่อสมาชิก รวมถึงผู้นำกลุ่มที่จะต้องทำงานอย่างจริงจังและตั้งใจทำงาน เพราะประโยชน์จากการทำงานในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนนั้น อาจจะไม่ได้ในรูปของเงินตรา หากแต่จะเป็นความภาคภูมิใจที่ได้รับจากการทำงาน สืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนไว้ได้^{๗๘}

๓) ศักยภาพด้านการจัดการตนเองและการมีส่วนร่วม โดยสมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การทำกิจกรรม ติดตามประเมินผลเรียนรู้และรับประโยชน์ร่วมกันในการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ รวมถึงมีการกำหนดมีกฎ กติกาที่เห็นร่วมกันจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับการดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้ คือ มีข้อตกลงร่วมกันภายในชุมชน เช่น ความสะอาดความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ อีกทั้ง ในชุมชนมีการจัดการตนเองด้วยองค์ประกอบสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนท้องถิ่นเป็นการตลาดท่องเที่ยวที่ต้องมีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมี ส่วนร่วมในการพัฒนาหรือการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็ม

^{๗๖} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑๐, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๗๗} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๑, ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

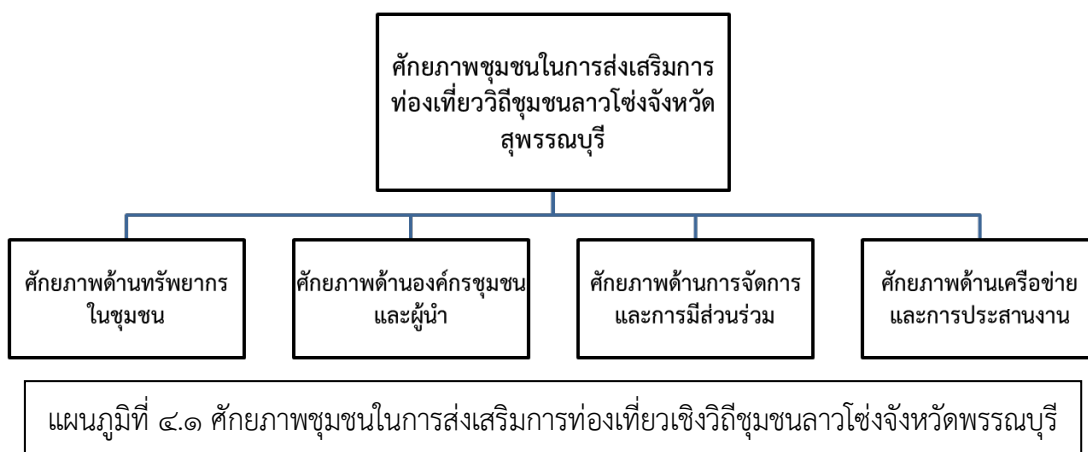
^{๗๘} สัมภาษณ์ ท่านที่ ๙, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

รูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๔) ศักยภาพด้านเครือข่ายและการประสานงาน ชุมชนมีการรวมกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม หรือองค์กร องค์กรการบริหารส่วนตำบล (อบต.) เครือข่ายการท่องเที่ยวและการให้บริการต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวแทนในการทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมด และดำเนินการทางด้านการกำหนดทิศทางและนโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชน

นอกจากนี้ การรู้จักการทำงานระบบเครือข่าย เป็นคุณสมบัติของผู้นำกลุ่มท่องเที่ยวที่ต้องพัฒนา เนื่องจากที่ผ่านมาเป็นเพียงความพยายามในการกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนใกล้เคียง แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์การทำงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งหากสามารถพัฒนาผู้นำให้ทำงานเชื่อมโยงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพของผู้นำ และช่วยให้เกิดการดำเนินงานแบบโครงข่ายชัดเจนมากขึ้น และการรู้จักการทำงานระบบเครือข่าย เป็นคุณสมบัติของผู้นำกลุ่มท่องเที่ยวที่ต้องพัฒนา เนื่องจากที่ผ่านมาเป็นเพียงความพยายามในการกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนใกล้เคียง แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์การทำงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งหากสามารถพัฒนาผู้นำให้ทำงานเชื่อมโยงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพของผู้นำ และช่วยให้เกิดการดำเนินงานแบบโครงข่ายชัดเจนมากขึ้น ในชุมชนมีการจัดการตนเองด้วยองค์ประกอบสำคัญคือการมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนท้องถิ่นเป็นการตลาดท่องเที่ยวที่ต้องมีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น มีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

จึงสรุปได้ถึงศักยภาพชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี ดังแผนภูมิที่ ๔.๑

และเมื่อวิเคราะห์ถึงทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรีตามแนวคิดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย^{๗๔} ได้พบทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และ

^{๗๔} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การส่งเสริมการลงทุนธุรกิจท่องเที่ยวในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๓.

กิจกรรมที่เป็นวิถีวัฒนธรรมชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เหมาะสมแก่การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งสอดคล้องกับกลยุทธ์ส่งเสริมตลาดท่องเที่ยว ๒๕๖๑ ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานสุพรรณบุรี ด้วยกลยุทธ์ด้านกระจายพื้นที่และช่วยเวลาในการท่องเที่ยว ในโครงการสนับสนุนกิจกรรมท่องเที่ยวกิจกรรมเทศกาลงานประเพณี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้เกิดกระแสการเดินทางท่องเที่ยวของกลุ่มเป้าหมายคือนักท่องเที่ยวชาวไทยและกระจายรายได้ การท่องเที่ยวสู่พื้นที่ เนื่องจากชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีนั้นมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง เรียกว่า “ชมรมไทยทรงดำจังหวัดสุพรรณบุรี” และมีการรวมกลุ่มกันกับไทยทรงดำในพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ ที่เรียกว่า “มูลนิธิไทยทรงดำประเทศไทย” เพื่อร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของตน ในช่วงเดือน ๔ - เดือน ๖ ของทุกปีเป็นเหมือนเทศกาลปีใหม่ของไทยทรงดำ คือ “งานสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ” หรือ “งานประเพณีไทยทรงดำ” ที่มีการแสดงกิจกรรม การละเล่นต่าง ๆ เช่น การอ้อนก่อนพ้อนแคน การแสดงวัฒนธรรมชุมชนของชาวไทยทรงดำซึ่งจะหมุนเวียนกันจัดไปตามชุมชนต่าง ๆ และเนื่องจากนิยมจัดในช่วงสงกรานต์ จึงเรียกว่า “ประเพณีสงกรานต์สืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ” หรือ “งานบุญประเพณีสงกรานต์ อ้อนก่อน พ้อนแคน” ซึ่งเป็นงานประเพณีที่สำคัญ เป็นงานรื่นเริงตามวิถีวัฒนธรรมของไทยทรงดำและเป็นงานประเพณีปีใหม่ของไทยทรงดำ ซึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดใกล้เคียงแถบจังหวัดนครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี ได้กำหนดจัดงานไว้เป็นประจำทุกปี^{๕๐} คือ

ตารางที่ ๔.๕ แสดงกำหนดจัดงาน “ประเพณีสงกรานต์ อ้อนก่อน พ้อนแคน” ของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณและใกล้เคียง ซึ่งในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี

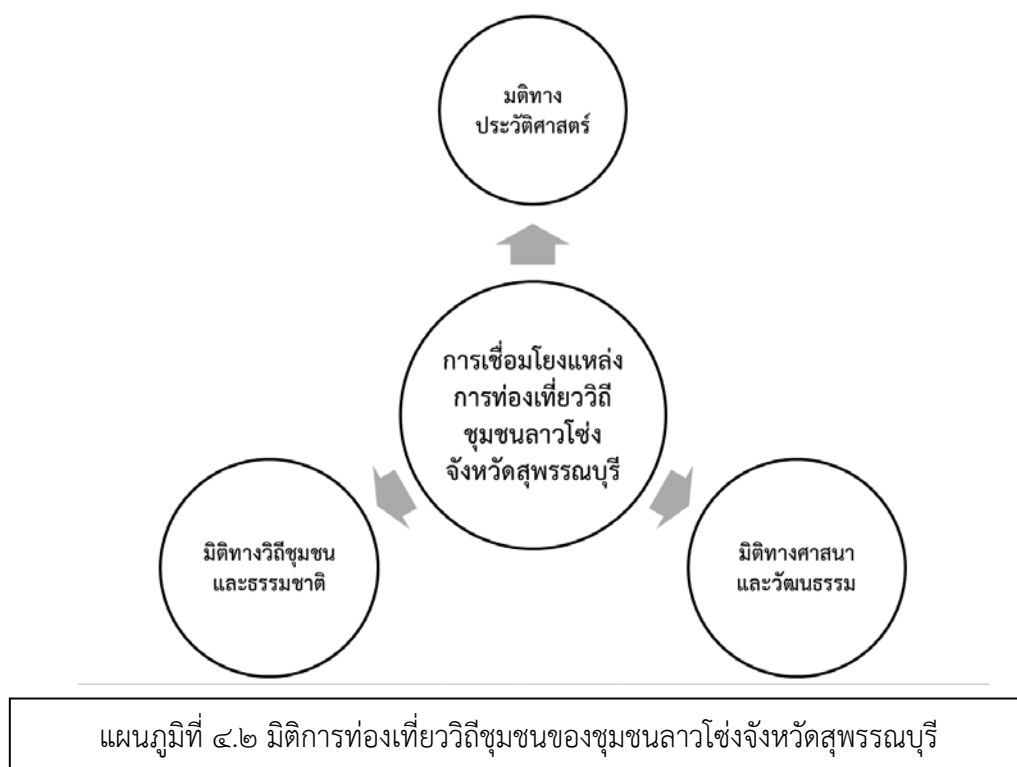
กำหนดจัดงาน	ศูนย์วัฒนธรรม/สถานที่จัดงาน	จังหวัด	
๒	เมษายน	ชมรมไทยทรงดำบ้านหนองสองห้อง	จังหวัดสมุทรสาคร
๖	เมษายน	ชมรมไทยทรงดำบางกุ้ง(วัดอัมพวนาราม)	จังหวัดสุพรรณบุรี
๙	เมษายน	ชมรมไทยทรงดำบ้านดอนคา	จังหวัดราชบุรี
๑๐	เมษายน	ศูนย์เรียนรู้ชุมชนวัดหนองปรัง	จังหวัดเพชรบุรี
๑๓	เมษายน	ชมรมไทยทรงดำบ้านหัวเขาจีน	จังหวัดเพชรบุรี
๑๔	เมษายน	ชมรมไทยทรงดำบ้านดอนมะนาว(วัดดอนมะนาว)	จังหวัดสุพรรณบุรี
๑๔	เมษายน	ชมรมไทยทรงดำบ้านเกาะแรด	จังหวัดนครปฐม
๑๓-๑๔	เมษายน	ชมรมไทยทรงดำบ้านดอน(เทศบาลบ้านดอน)	จังหวัดสุพรรณบุรี
๑๕	เมษายน	ชมรมไทยทรงดำดอนมะเกลือ(วัดดอนมะเกลือ)	จังหวัดสุพรรณบุรี
๑๖	เมษายน	ชมรมไทยทรงดำบ้านแม่ประจันต์	จังหวัดเพชรบุรี
๒๕	เมษายน	ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านดอนคลัง	จังหวัดราชบุรี
๒๖	เมษายน	ชมรมไทยทรงดำบ้านหนองวัวดำ	จังหวัดราชบุรี

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้สรุปถึงทรัพยากรในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมด้วยทุนทางสังคมที่เป็นวิถีชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาองค์ประกอบท่องเที่ยวของชุมชนลาวโซ่ง ใน ๒ พื้นที่ ได้พบว่า แหล่งทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนแต่ละแหล่งมี

^{๕๐} ปฏิทินไทยทรงดำ ๒๕๖๑, มูลนิธิไทยทรงดำประเทศไทย, (อัคราเสนา).

การจัดกิจกรรมหลากหลายรูปแบบซึ่งอยู่กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ มีทรัพยากรท่องเที่ยวหรือทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ชุมชนลาวโซ่งดอนมะเกลือและชุมชนลาวโซ่งดอนมะนาว เหมาะสมต่อรูปแบบการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมเชื่อมเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุ้มท้าว หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวทางศาสนวัฒนธรรม และเทศกาลประเพณี เช่น “ประเพณีสงกรานต์ อื่นกอน ฟ้อนแคน” หรือรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีชุมชน เช่น “ตามรอยผ้าฮี วิถีลาวโซ่งเมืองสุพรรณ”

กิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนจากลักษณะเด่นและการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของหน่วยงานภาครัฐ แหล่งท่องเที่ยวซึ่งเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตชุมชนและเครือข่าย เกิดเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน ในรูปแบบการท่องเที่ยวกิจกรรมงานประเพณีและรูปแบบการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ กิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนจากลักษณะเด่นและการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของจังหวัด แหล่งท่องเที่ยวซึ่งเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชนและเครือข่าย รวมเป็นรูปแบบการท่องเที่ยววิถีชุมชน ในมิติต่าง ๆ คือ มิติท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ มิติท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม และ มิติท่องเที่ยววิถีชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี สรุปได้ดังแผนภูมิที่ ๔.๒

โดยในมิติการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เนื่องจากชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ชัดเจน มีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ศีรษะวิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา วิถีการดำเนินชีวิตของตนอยู่ในหลายพื้นที่ เหมาะแก่การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว อีกทั้งได้รับความรู้และมีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่น โดยชุมชนเองก็ยินดีเข้ามามีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวและรับผิดชอบร่วมกัน อันจะ

เป็นการสร้างจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์และคุณค่าของสภาพแวดล้อมชุมชนท้องถิ่นตามวิถีชุมชน

ส่วนในมิติการท่องเที่ยวทางศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี เนื่องจากชุมชนลาวโซ่งมีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมแก่การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นจัดขึ้น อีกทั้งได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียะศิลป์ ได้ศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ พิธีกรรมต่าง ๆ และได้รับความรู้ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม ได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่น สร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

และในมิติท่องเที่ยววิถีชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากชุมชนลาวโซ่ง มีการดำเนินชีวิตที่ยังคงประกอบอาชีพวิถีเกษตรแบบพอเพียงอยู่เป็นส่วนมาก เช่น การทำนา ปลูกผัก จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ได้อพยพและมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบจังหวัดสุพรรณบุรีที่มีความอุดมสมบูรณ์ คือเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลำคลอง มีภูเขา ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และการท่องเที่ยวสัมผัสวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนท้องถิ่น

นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมด้วยทุนทางสังคมที่เป็นวิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า การสร้างเครือข่ายเกิดจากการกลไกเชิงวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตของลาวโซ่งเองที่ต้องการสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนไว้ และในขับเคลื่อนมีส่วนราชการของจังหวัดสุพรรณบุรีร่วมกับภาคเอกชน และชุมชน เพื่อเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนแหล่งต่าง ๆ รองรับการจัดการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์และสร้างการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนเศรษฐกิจภาพรวมของจังหวัดสุพรรณบุรี จัดทำนโยบายระดับจังหวัดแผนยุทธศาสตร์จังหวัดส่งเสริมการท่องเที่ยวระดับจังหวัด ระดับชุมชนเชื่อมโยงทั้งจังหวัดสุพรรณบุรี หน่วยงานที่เป็นกลไกสำคัญในระดับจังหวัดคือ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สำนักงานสถิติจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัด และองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี และองค์กรชุมชน ทั้งหมดเป็นหน่วยงานมีส่วนสำคัญในการสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อการขยายผลการท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดสุพรรณบุรีและแหล่งท่องเที่ยวชุมชนขยายผลไปยังส่วนย่อยที่สนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวตามคุณลักษณะแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ

อีกทั้ง การจัดการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนจะขยายผลการสร้างเครือข่ายไปยังส่วนย่อยๆ ที่สนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวตามคุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ เช่น แหล่งท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมจะเชื่อมโยงกับวัดซึ่งเป็นเครือข่ายหลัก สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบลและองค์การบริหารส่วนจังหวัดให้เกิดการจัดทำแผนจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนสนับสนุนและร่วมจัดกิจกรรมต่างๆ ที่แหล่งท่องเที่ยวจัดขึ้น ประชาชนและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องซึ่งได้รับผล กระทบเชิงลบและผลประโยชน์เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายอย่างเป็นระบบภายใต้ภาครัฐเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและสร้างเครือข่ายขยายการท่องเที่ยวจากกิจกรรมงานประเพณีต่าง ๆ เช่น

๑) ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ ณ วัดเขาทำเทียม เป็นประเพณีที่สำคัญของชุมชนเมืองโบราณอุทอง เนื่องจากเชื่อมโยงกับความสำคัญจากการพบศิลาจารึก “บุษยศิริ” ที่วัดแห่งนี้ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นจารึกที่มีอายุประมาณช่วง พ.ศ. ๑๓๐๐-๑๔๐๐ ประกอบกับชาวชุมชนเชื่อว่าเขาทำเทียมเป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ของเมืองโบราณอุทอง และยังพบโบราณสถานบริเวณเขาทำเทียมอีกด้วย

๒) ประเพณีลอยกระทงสวรรค์ ณ วัดเขาพระศรีสรรเพชญาราม เป็นประเพณีที่ชุมชนเมืองโบราณอุทองจะร่วมใจทำบุญปิดทองพระ และลอยกระทงสวรรค์ ๑๒ นักษัตร วัดเขาพระศรีสรรเพชญาราม ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่สมัยทราวดี และเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชนเมืองโบราณอุทอง

๓) เทศกาลกินเจ และงานงิ้ว ของชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเทศกาลการกินเจในแต่ละปีนั้น จะจัดงานในช่วงเทศกาลถือศีลกินเจของทุกปีส่วนงานงิ้วจะจัด ๒ ช่วง คือประมาณเดือนมกราคม และ พฤษภาคมจัดโดยคณะกรรมการศาลเจ้าพ่อพระยาจักร และด้วยที่คนในชุมชนพื้นที่เมืองโบราณอุทองซึ่งตั้งถิ่นฐานบริเวณตลาดนั้นส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน จึงทำให้เทศกาลกินเจและงานงิ้วนั้นมีความสำคัญและมีคุณค่าทางจิตใจเป็นอย่างยิ่ง

๔) พิธีกรรมเลี้ยงผีเจ้านาย ผีเทวดา ซึ่งชาวลาวครั้งมีความเชื่อที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ คือ ความเชื่อผีเจ้านายและความเชื่อผีเทวดา โดยห่างจากหมู่บ้านไปทางทิศเหนือประมาณ ๑ กิโลเมตร เป็นที่ตั้งศาลเจ้านายหรือเรียกว่า “หอเจ้านาย” เป็นศาลไม้จำนวน ๗ หลัง ศาลเหล่านี้เป็นที่สถิตของผีเจ้านาย ชาวบ้านเชื่อว่าผีเจ้านายคือผู้ปกครองอาณาจักรหลวงพระบางในอดีต ผีเจ้านายจะคอยคุ้มครองรักษาผู้คนในชุมชนให้ปลอดภัยจากอันตราย ในช่วงเดือนเมษายน - มิถุนายนของทุกปี โดยจะจัดให้มีงานเลี้ยงผีเจ้านายด้วยการเซ่นไหว้ด้วยอาหารสำหรับความเชื่อผีเทวดานั้น ในบ้านจะมีการตั้งศาลบูชาผีเทวดาอยู่ในห้อง เชื่อกันว่าผีเทวดา คือวิญญาณของเทวดาอารักษ์ ผู้เคยคุ้มครองบ้านเมืองในหลวงพระบางมาก่อน การเลี้ยงผีเทวดาจะกระทำภายหลังงานเลี้ยงผีเจ้านายผ่านไปแล้ว ส่วนพิธีแห่ธงสงกรานต์นั้นเป็นการนำไม้ไผ่ลายาวมาเป็นแกนสำหรับปักธงตลอดลำไม้ไผ่ รอบลำไม้ติดธงที่นำธนบัตรมาปักตามศรุธาของชาวบ้าน โดยแข่งขันกันว่าของหมู่บ้านไหนสวยกว่า มีเงินมากกว่า ซึ่งเป็นประเพณีร่วมกันของหลาย ๆ หมู่บ้าน

๕) ประเพณีวัฒนธรรมชาติพันธุ์ ๕ ชนเผ่าอุทอง ได้แก่ ไทยพื้นถิ่น ไทยจีน ไทยเวียงไทยทรงดำและลาวครั้ง แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชนเผ่าต่างๆ ที่ยังคงอาศัยอยู่ในเขตเมืองโบราณอุทอง และพื้นที่รอบนอกเมืองโบราณอุทองที่ยังคงความเป็นอัตลักษณ์ทางด้านความเชื่อ ภาษา และวัฒนธรรมของแต่ละชาติพันธุ์

ดังนั้น การจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความหลากหลายโดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน นอกจากนี้กระบวนการจัดสรรผลประโยชน์นั้นมักขึ้นอยู่กับความร่วมมือในการทำงานในแต่ละครั้ง เช่น ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการด้านสถานที่ มีการจัดแบ่งพื้นที่ดูแลนักท่องเที่ยวตามความถนัดของกลุ่มโฮมสเตย์ในแต่ละชุมชน ได้มีการวางแผนจัดทำแพคเกจท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยว มีการวางแผนจัดทำแพคเกจท่องเที่ยวขึ้นโดยกลุ่มโฮมสเตย์ชุมชนดอนมะนาว โดยเริ่มที่ให้นักท่องเที่ยวไปชมสวนเกษตรอินทรีย์ ต่อด้วยการชมบ้านเรือน พิพิธภัณฑสถาน วัด ศาลเจ้าแม่สการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ซึ่งโดยมากจะตั้งอยู่ที่วัด มีการจัดการร้านค้าสวัสดิการอาหาร ห้องน้ำห้องสุขา สำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีการสนับสนุนให้ทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และนักท่องเที่ยวให้มีการร่วมมือกันอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม

รวมถึงการพัฒนาบุคลากรในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มแกนนำ ประชาชนชาวบ้าน หรือเยาวชนให้เข้าใจให้ตระหนัก ผลผลิตอันที่ OTOP กลุ่มทอผ้าพื้นบ้านไทยทรงดำ การจัดการความรู้ชุมชนเช่นการทำผ้าฮี จากการทำที่ชุมชนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่และองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองที่มีคุณค่าหลายประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาศิลปหัตถกรรม การทอผ้าพื้นบ้านไทยทรงดำซึ่งมีเอกลักษณ์มีชื่อเสียงมานาน การทำเครื่องประดับแบบกลุ่มชาติพันธุ์ กระบวนการจัดการชุมชนโดยชุมชนร่วมกับจังหวัด สุพรรณบุรีกำหนดแนวทางการดำเนินการแก้ไขปัญหาร่วมกันกำหนดแผนงาน/โครงการเพิ่มสมรรถนะด้านการบริหารจัดการและการตลาดให้แก่ผู้ประกอบการ เช่น ตลาดวินยานุโยค หรือตลาดเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตในพื้นที่

๔.๓ แนวทางการเชื่อมโยงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชุมชนชุมชนของชุมชนลาวโซ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี

ตามที่ได้วิจัยได้ทำการศึกษาลักษณะทุนทางสังคม ทรัพยากรท่องเที่ยววิถีชุมชน และศักยภาพชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี ในชุมชนลาวโซ่ง ตำบลตอนมะเกลือ อำเภออุทอง และในชุมชนลาวโซ่ง ตำบลตอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จึงได้ทำการศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายและเชื่อมโยงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี โดยใช้กระบวนการสนทนากลุ่มเฉพาะ(Focus Group Discussion) ในเรื่อง “การสร้างเครือข่ายและการเชื่อมโยงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชุมชนชุมชนของชุมชนลาวโซ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี” เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๖๑ ณ วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน ๑๗ รูป/คน แบ่งเป็น ๓ กลุ่มคือ

๑. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ พระสงฆ์ ประชาชนชาวบ้าน
๒. กลุ่มผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน พระสงฆ์ ประชาชนชาวบ้าน
๓. กลุ่มผู้ประกอบการ เช่น โฮมสเตย์ กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ เพื่อร่วมกันวิเคราะห์เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวและเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี จากประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและนำข้อมูลในพื้นที่ที่กำหนดประเด็นสำคัญทำให้ทราบถึงการสร้างเครือข่ายและการเชื่อมโยงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชุมชนชุมชนของชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี ดังนี้

๔.๓.๑ ปัจจัยและกระบวนการสร้างเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาปัจจัยและกระบวนการสร้างเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมวิถีชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ดังนี้

๔.๓.๑.๑ ปัจจัยสำคัญเพื่อการสร้างเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน

สำหรับปัจจัยทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมในพื้นที่วิจัยพบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมวิถีชุมชนอยู่บนหลักของความยั่งยืนจะนำไปสู่ผลในเชิงบวกหลายประการ เช่น ทำให้ชุมชนเกิดศักดิ์ศรีคงความเป็นเอกลักษณ์อัตลักษณ์ เกิดความหวงแหนในทรัพยากรชุมชน เกิดความภาคภูมิใจในวิถีรากเหง้าของตน และสามารถขยายไปถึงการพิทักษ์ปกป้องสิทธิของคนและชุมชนมากขึ้นนับเป็นแนวทางสำคัญ การจัดการเพื่อให้เครือข่ายและเกิดองค์ความรู้ทางด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จำแนกออกเป็น ๓ ปัจจัยหลัก คือ

๑) ปัจจัยด้านทรัพยากรบุคคล

โดยชุมชนลาวโซ่งนั้นต้องมีความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว มีคนที่มีความรู้ด้านการท่องเที่ยวและสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ ซึ่งความรู้ด้านการท่องเที่ยวจะช่วยให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นสร้างความสามัคคีและมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันในชุมชน และสามารถแข่งขันกับกลุ่มการท่องเที่ยวอื่นๆ ได้ ทั้งนี้คนในชุมชนต้องมีศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวที่สามารถแข่งขันกับกลุ่มท่องเที่ยวอื่นๆ ได้ มีการจัดหมวดหมู่การจัดการท่องเที่ยวใจชุมชน เช่น กลุ่มที่ดูแลเรื่องการต้อนรับ กลุ่มที่ดูแลในการนำเที่ยว กลุ่มที่ดูแลด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน และกลุ่มที่ดูแลด้านที่พัก เป็นต้น^{๘๑} โดยต้องมีการจัดแบ่งให้เป็นสัดส่วน มีหน้าที่ชัดเจนในการต้อนรับนักท่องเที่ยว มีการแบ่งผลประโยชน์กันอย่างชัดเจน และมีการประชุมเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัจจัยด้านทรัพยากรบุคคลเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนศักยภาพด้านการแข่งขันของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากการจะกระทำใดๆ ให้สำเร็จลุล่วงได้นั้น บุคคลเป็นกำลังหลักในการกระทำทั้งสิ้น^{๘๒} โดยคนในชุมชนต้องมีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น มีการแลกเปลี่ยน ให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน และเป็นผู้ที่กำหนดกิจกรรม ภาวะเปรียบเทียบต่างๆ ที่จะนำมาซึ่งการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

๒) ปัจจัยด้านพื้นที่และทรัพยากรการท่องเที่ยว

จังหวัดสุพรรณบุรีมีทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลาย มีเอกลักษณ์โดดเด่น มีการจัดการที่เป็นเอกลักษณ์ มีวัฒนธรรมประเพณีที่ยาวนาน น่าสนใจ และมีภูมิปัญญาที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ แต่ในส่วนการให้บริการเช่น ห้องพักรักยังต้องมีการปรับให้เข้ากับวิถีชุมชน และเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมถึงในด้านสื่อการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับความรู้ด้านการท่องเที่ยวหรือจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว^{๘๓}

๓) ปัจจัยหนุนเสริมจากภายนอก

แหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมวิถีชุมชนในจังหวัดสุพรรณบุรี มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ให้การสนับสนุนในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว มีทั้งการจัดกิจกรรม งานเทศกาล การดูแลนักท่องเที่ยว การให้ข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยวที่แวะเวียนมาเยือน^{๘๔} ยกตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอู่ทอง จะเข้ามาเป็นแกนในการให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน ความสำเร็จเชิงประวัติศาสตร์ โดยมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาและเผยแพร่ต่อ องค์การบริหารส่วนจังหวัด ส่วนตำบลจะเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุน

^{๘๑} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๗.

^{๘๒} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๑๔.

^{๘๓} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๑๔.

^{๘๔} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๑๑.

๔.๓.๑.๒ กระบวนการการสร้างเครือข่ายโดยการรวมกลุ่ม

กระบวนการสร้างเครือข่ายโดยการรวมกลุ่มในพื้นที่วิจัยจากการศึกษาพบว่า เป็นเครือข่ายแบบผสมผสานระหว่างสมาชิกที่แตกต่างกันในสถานภาพ เช่น เป็นผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน พระสงฆ์ ข้าราชการ นักธุรกิจ นักวิชาการ เกษตรกร นักวิจัย องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันวิจัย เป็นต้น เมื่อทุกคนมีเป้าหมายร่วมกันสามารถเป็นเครือข่ายได้ มีการติดต่อสัมพันธ์สื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างสมาชิก อาจมีในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน หรือเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบกิจกรรมโครงการที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเป็นผู้ประสานเชื่อมโยงเครือข่ายและกิจกรรมต่างๆ ภายในแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการจัดทำแผนงานสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นบุคคลหรือกลุ่มประสาน ดำเนินกิจกรรมการประสาน แต่ไม่ใช่เป็นผู้ดำเนินการแทนสมาชิกเครือข่ายในทุกเรื่องแต่เป็นผู้เชื่อมประสานให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนา (facilitator) เป็นผู้เชื่อมประสานให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (catalyst) และเป็นผู้เชื่อมประสานให้เกิดเครือข่าย (network) โดยมีขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ ๑ การกำหนดแผนงานและเป้าหมายร่วมกัน ทำให้เกิดการเชื่อมโยงและพัฒนาภายใต้ความร่วมมือและประสานแผนงานและกิจกรรมต่าง ๆ ของแต่ละองค์กรในลักษณะของเครือข่าย การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงเครือข่าย การประชุมระดมสมองเครือข่ายระหว่างนักวิจัย และได้รับความร่วมมือจากนักวิชาการ และผู้ประกอบการต่าง ๆ เช่น ร้านอาหาร สิ้นค้าพื้นบ้าน มีการจัดวางแผนการยกระดับการท่องเที่ยวจังหวัด ตามแผนพัฒนาจังหวัด สุพรรณบุรี ๒๕๖๑-๒๕๖๔ ด้วยวิสัยทัศน์ว่า “สุพรรณบุรีเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตร และอาหารปลอดภัยชั้นนำ ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ บ้านเมืองสะอาด ธรรมชาติสมบูรณ์ ศูนย์การศึกษา และการกีฬา ประชาชนคุณภาพชีวิตดี” โดยขับเคลื่อนกลยุทธ์ คือ ๑) การพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมกิจกรรมประเพณี วัฒนธรรม และผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ๒) การพัฒนาศักยภาพสถานประกอบการ ผู้ประกอบการ และบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ๓) การพัฒนาด้านการสื่อสารการตลาด และการประชาสัมพันธ์ และ ๔) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งแต่เดิมนั้นมีมานานแล้ว แต่ยังไม่เด่นชัดเกิดความร่วมมือระหว่างนักวิจัยและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการสร้าง Road Map การยกระดับการท่องเที่ยวของจังหวัดให้ไปในทิศทางเดียวกัน^{๕๕}

ขั้นตอนที่ ๒ เป็นการรวมกลุ่มขององค์กรซึ่งเชื่อมโยงในภาพรวมภายใต้แผนงานและยุทธศาสตร์ที่กำหนดร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย เพื่อที่จะได้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมหน่วยงานของรัฐ แม้มีอำนาจในทางกฎหมายกำกับดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ทางธุรกิจ แต่ไม่สามารถบังคับให้ภาคเอกชน ชุมชนได้เข้ามาร่วมมือกิจกรรมที่หน่วยงานภาครัฐจัดขึ้น การสร้างเครือข่ายสนับสนุนกิจกรรมแผนงานของหน่วยงานภาครัฐ จำเป็นจะต้องค้นหาเอกลักษณ์และความต้องการของชุมชน ผู้ประกอบการ และการยอมรับเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานยุทธศาสตร์ที่จัดทำขึ้น จากการสร้างเครือข่ายร่วมมือกับเอกชนและชุมชนเกิดเป็นเครือข่ายภายใต้การสนับสนุนของภาครัฐ^{๕๖}

ขั้นตอนที่ ๓ การพัฒนาเครือข่าย เป็นการเชื่อมโยงและสนับสนุนกิจกรรมซึ่งกันและกัน เกิดเป็นเครือข่ายท่องเที่ยวหรือเครือข่ายทางธุรกิจในจังหวัด และเครือข่ายองค์กรชุมชนต่าง ๆ เกิดเป็น

^{๕๕} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๙.

^{๕๖} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๑๑.

การร่วมมือจัดกิจกรรมนำไปสู่ภาพลักษณ์ร่วมกันและเครือข่ายที่สำคัญของจังหวัดในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวจังหวัดและการท่องเที่ยวชุมชน เชื่อมโยงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวตามบริบทและเอกลักษณ์ของจังหวัด เช่น ๑) การสร้างเครือข่ายเชิงวิสัยนโยบาย ๒) การสร้างเครือข่ายสนับสนุนเทคโนโลยีการผลิต ครอบคลุมกระบวนการตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ วัตถุประสงค์การออกแบบผลิตภัณฑ์ การผลิตให้ได้มาตรฐาน ๓) การสนับสนุนพัฒนาบุคลากรของเครือข่าย การวิจัยเชิงพัฒนาบุคลากร สร้างและพัฒนาหลักสูตรการอบรมที่เหมาะสมกับชุมชนอุตสาหกรรมท้องถิ่น^{๘๗}

๔.๓.๑.๓ กระบวนการสร้างเครือข่ายโดยการสื่อสารชุมชน

จากการศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายโดยกระบวนการสื่อสารชุมชนในแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในพื้นที่ในพื้นที่ใกล้เคียง พบว่า เป็นรูปแบบที่เกิดจากประเด็นปัญหาาร่วมกันของสมาชิกในชุมชนที่ต้องการแก้ไขปัญหาให้กับเพื่อนสมาชิก การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนการร่วมมือในการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีขั้นตอนการสร้างเครือข่าย ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ ๑ สะท้อนปัญหา สมาชิกในชุมชนและเครือข่ายจะมีการสะท้อนปัญหาและทบทวนคุณภาพชีวิตปัญหาที่เกิดขึ้นจากอดีตสู่ปัจจุบัน การได้รับผลกระทบในรูปแบบเดียวกันนำไปสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เช่น ปัญหาทางการผลิตและผลกระทบที่เกิดจากรายได้ไม่เพียงพอ ทำให้กิจกรรมผลิตสินค้าของชุมชนบางชนิดต้องหยุดชะงักลงไป คือเมื่อตลาดปลู๊กผักของจังหวัดมีราคาดีว่า ชาวบ้านต่างพากันละทิ้งอาชีพทอผ้า หันไปปลู๊กผักซึ่งทำรายได้ดีกว่าไม่ใช้เวลานานเท่ากับการทอเสื้อผ้าเป็นสาเหตุให้กิจการทอเสื้อของชาวฉนวนลดน้อยลง^{๘๘}

ขั้นที่ ๒ การสร้างเครือข่ายในชุมชน เป็นการแสวงหาสมาชิกในชุมชนที่มีความต้องการร่วมกัน มีอุดมการณ์เดียวกัน จัดตั้งเป็นกลุ่มองค์กรเพื่อดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งในชุมชน ซึ่งคิดว่าสามารถแก้ไขปัญหาได้ การรวมกลุ่มของสมาชิกชุมชนภายใต้องค์กรภาครัฐที่ให้การสนับสนุนการขับเคลื่อนเครือข่ายองค์การบริหารส่วนตำบล ได้สนับสนุนงบประมาณในการขยายพื้นที่และฟื้นฟูการผลิตแบบดั้งเดิม เช่น การรวมกลุ่มผลิตผ้าทอไทยทรงดำ ซึ่งเป็นอาชีพที่ทำกันมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย ไม่ต้องไปซื้อจากภายนอกชุมชน และสามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ แก่ท้องถิ่น และองค์การบริหารส่วนตำบลได้ขยายไปสู่การแผนต่าง ๆ เช่น มีศูนย์ส่งเสริมอาชีพทอผ้าพื้นเมือง

ขั้นที่ ๓ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างพลังชุมชน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารประสบการณ์ แล้วพัฒนาไปสู่การวางแผนร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน ทำให้ด้านหนึ่งหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน อีกด้านหนึ่งทำให้กิจกรรมนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะเป็นการประสานพลัง เป็นการใช้ทรัพยากรใช้พลังงานอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการณรงค์เรื่องต่างๆ ถ้าทำเป็นเครือข่ายในชุมชนได้ผลมาก เครือข่ายพลังชุมชน^{๘๙} วัด โรงเรียน ชุมชน วิถีชุมชน ศูนย์อนุรักษ์ภูมิปัญญา ศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยให้ความสำคัญกับปราชญ์ชาวบ้านเป็นแกนนำกระบวนการเหล่านี้ ได้สร้างความรักใคร่ในชุมชน

^{๘๗} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๑๐.

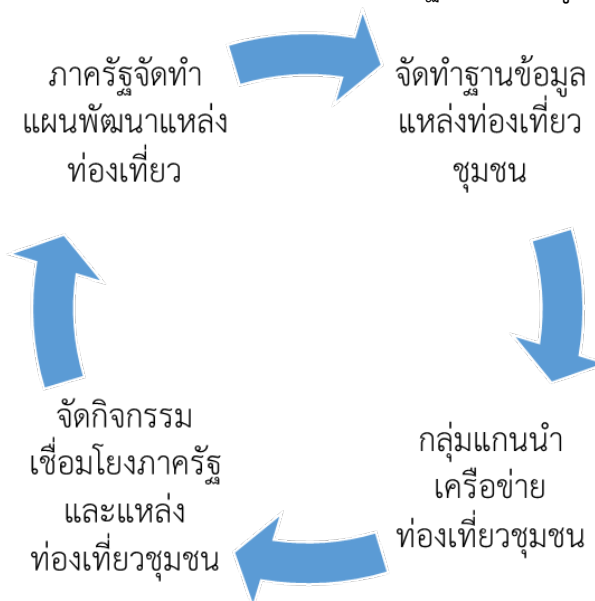
^{๘๘} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๑๓.

^{๘๙} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๕.

ขั้นที่ ๔ การทบทวนองค์ความรู้ เป็นการจัดการความรู้จากการที่ชุมชนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่และองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองที่มีคุณค่าหลายประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาศิลปหัตถกรรม การทอผ้า การผลิตเครื่องจักรสานไม้ไผ่ ซึ่งมีเอกลักษณ์มีชื่อเสียงมานาน^{๙๐} ความรู้เหล่านี้ได้สั่งสมมานานหากไม่มีการจัดการที่ดีพอชุมชนรุ่นหลังอาจไม่เห็นความสำคัญและอาจสูญหายไป แต่ถ้าชุมชนสามารถนำความรู้อันเป็นภูมิปัญญาของชุมชนมาจัดดำเนินการอย่างถูกหลักการก็สามารถนำองค์ความรู้เหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงกระบวนการพัฒนายกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน และยังสามารถรักษาภูมิปัญญาอันมีค่าไว้ได้^{๙๑}

ขั้นที่ ๕ ขยายเครือข่าย เป็นการประสานกับเครือข่ายภายนอกชุมชนให้เกิดการสนับสนุนและพัฒนาท้องถิ่นไปในลักษณะมิติต่างๆ เช่น การขยายฐานการผลิตและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนให้เป็นสินค้า OTOP การจัดการกับหน่วยงานภาครัฐร่วมมือสนับสนุนให้เกิดการจัดการเชิงท่องเที่ยว ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยวชุมชนเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ในชุมชน^{๙๒}

สรุปกระบวนการสร้างเครือข่ายภายใต้การริเริ่มจากภาครัฐ ได้ตั้งแผนภูมิที่ ๔.๓

แผนภูมิที่ ๔.๓ กระบวนการการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน

ดังนั้น เครือข่ายหน่วยงานภาครัฐและเป็นกลุ่มเครือข่ายสาธารณะจะได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐต้นสังกัด กลุ่มอาสาสมัครเอกชนจะได้รับการสนับสนุนจากผลงานบริการประชาชน ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการสร้างเครือข่ายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการของหน่วยงานรัฐส่งผลต่อความสัมพันธ์อันดี มีการเอื้อเพื่อช่วยเหลือกันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน องค์กร

^{๙๐} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๘.

^{๙๑} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๑๔.

^{๙๒} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๙.

เครือข่ายจัดการท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดสุพรรณบุรีมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใต้โครงการและประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวผ่านกลุ่มเครือข่ายและโลกออนไลน์ในรูปแบบการให้ข้อมูลจัดการท่องเที่ยวชุมชนรวมถึงการสร้างมัลติมีเดียที่ท้องถิ่นที่เป็นแบบอย่างที่ดีที่กล้าแสดงออกและการให้ข้อมูลที่เพียงพอต่อนักท่องเที่ยว สำหรับปัญหาการสร้างเครือข่ายนักท่องเที่ยวชุมชนจากบุคลากรของชุมชนขาดความต่อเนื่องในการทำกิจกรรม เช่น มัลติมีเดียน้อย เมื่อเดินทางไปศึกษาต่ออย่างขาดกระบวนการสร้างคนรุ่นหลังสืบต่อ ทรัพยากรบุคคลในชุมชนยังขาดการมีส่วนร่วมที่จริงจังเรียนรู้และนำเสนอข้อมูลชุมชน โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

การให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวชุมชนจะเป็นผู้ที่ทำกิจกรรมและเป็นแกนหลักเท่านั้น เมื่อขาดแกนหลักไม่สามารถที่จะให้ข้อมูลหรือจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน แนวทางที่ควรเป็นไปได้ควรส่งเสริมและจัดทำหลักสูตรของท้องถิ่นไว้ในสถานศึกษา แหล่งท่องเที่ยวชุมชนจัดกิจกรรมส่งเสริมการให้ข้อมูลและสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนอย่างเป็นระบบไว้ในชุมชน รวมถึงการจัดทำแผนการท่องเที่ยวชุมชนร่วมกันของเครือข่ายให้เกิดการขับเคลื่อนแผนชุมชน ส่งเสริมและวางรากฐานการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐเข้ามาสนับสนุนส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน และสมาชิกเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวชุมชนควรมีนักวิจัยชุมชนไม่น้อยกว่า ๒ หรือ ๓ คนเข้ามาเป็นแกนสำคัญในการวิจัยและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวชุมชนให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างเป็นระบบเพื่อความยั่งยืนของชุมชน

๔.๓.๒ ขั้นตอนการเชื่อมโยงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี

จากการศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายโดยกระบวนการจัดการทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยว พบว่า กระบวนการสร้างเครือข่ายโดยกระบวนการจัดการทรัพยากรมีการสร้างเครือข่ายตั้งแต่แรกและไม่ได้เกิดจากการจัดตั้งโดยตรงของหน่วยงานภาครัฐแต่มีกระบวนการพัฒนาผสมผสาน โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล/องค์กรมารวมกันด้วยวัตถุประสงค์จัดการท่องเที่ยวชุมชนและอนุรักษ์สืบสานประเพณีท้องถิ่น โดยมีกระบวนการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวชุมชน คือ

ขั้นที่ ๑ แกนนำแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เป็นกระบวนการสร้างเครือข่ายจากความสนใจร่วมกันของแกนนำแหล่งท่องเที่ยวชุมชน บางครั้งเกิดจากการสนับสนุนและให้ข้อมูลของภาครัฐหรือเกิดจากการได้รับผลกระทบความเดือดร้อนและเห็นประโยชน์ร่วมกันของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายในลักษณะของร่วมคิดร่วมทำร่วมดำเนินการสร้างเครือข่ายจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนด้วยตัวของชุมชนเป็นกลไกหลักในการสร้างเครือข่ายลักษณะแลกเปลี่ยนข้อมูลผลกระทบที่เกิดจากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชน การวางแผนร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย การจัดกิจกรรมร่วมกัน การแบ่งปันผลประโยชน์ รวมถึงการนำเสนอแนวทางการพัฒนาต่อยอดการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อเสนอแผนปฏิบัติการต่อหน่วยงานภาครัฐ ลักษณะดังกล่าว กระบวนการสร้างเครือข่ายมีความล้ำช้า บางแห่งมีการประสานและขับเคลื่อนในระยะสั้นๆ กิจกรรมเครือข่ายเชื่อมโยงจำกัดอยู่บางกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน หากแต่ความสัมพันธ์ของกลุ่มแกนนำ นำไปสู่การวางรากฐานการจัดการท่องเที่ยวชุมชนระยะยาว เช่น การสร้างเครือข่ายของผู้ประกอบการทอผ้าพื้นเมือง เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐสร้างความเข้มแข็งแก่เครือข่าย

ขั้นที่ ๒ การหาแนวร่วม เป็นกระบวนการสร้างเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนภายใต้การรวมตัวและการเชื่อมโยงมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานราชการของจังหวัด จุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนจากการวิเคราะห์เครือข่ายผู้วิจัยพบว่า กลุ่มแกนนำหรือบุคคลที่เป็นแกนนำสามารถ จูงใจให้เกิดการสร้างเครือข่ายทั้งรูปแบบการสร้างเครือข่ายอย่างเป็นทางการและการสร้างเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ การแต่งตั้งหรือการได้รับมอบหมายอย่างเป็นทางการประสานงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและสมาชิกเครือข่ายสามารถดำเนินการได้^{๙๓} เช่น ประธานเครือข่ายผู้ประกอบการท่องเที่ยวชุมชนจะมีสิทธิ์ในการเข้าร่วมประชุมและทำกิจกรรมกับหน่วยงานภาครัฐ เจ้าอาวาสที่รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการจะเป็นกลไกสำคัญในการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นต้น สำหรับการสร้างเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความสนใจร่วมกันทำให้เกิดการร่วมมือและสร้างกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน เช่น ครูได้จัดทำเอกสารประกอบการสอน และร่วมมือกับแหล่งท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๓ การปลูกฝังจิตสำนึกร่วมแก่เยาวชนในท้องถิ่น เป็นความร่วมมือของสมาชิกเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการเข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและการตัดสินใจสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน โดยเฉพาะสถาบันทางการศึกษา พบว่า มีได้เป็นสมาชิกเครือข่ายที่ชัดเจน หากมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่น และร่วมให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงการสร้างกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดทิศทางและตัดสินใจในกิจกรรมของท่องเที่ยวชุมชน ช่วยสร้างเสริมความภาคภูมิใจของสมาชิกเครือข่าย^{๙๔} จากข้อมูลเชิงประจักษ์พบว่า มีการรวบรวมเอกสารเชิงวิชาการเชื่อมโยงกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ การจัดกิจกรรมละครเพื่อนำส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองเพนียด สร้างความภูมิใจให้แก่ครูและนักเรียนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน อีกทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวชมวัด การเป็นผู้บรรยายข้อมูลช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจต่อตนเองของสมาชิกชุมชน

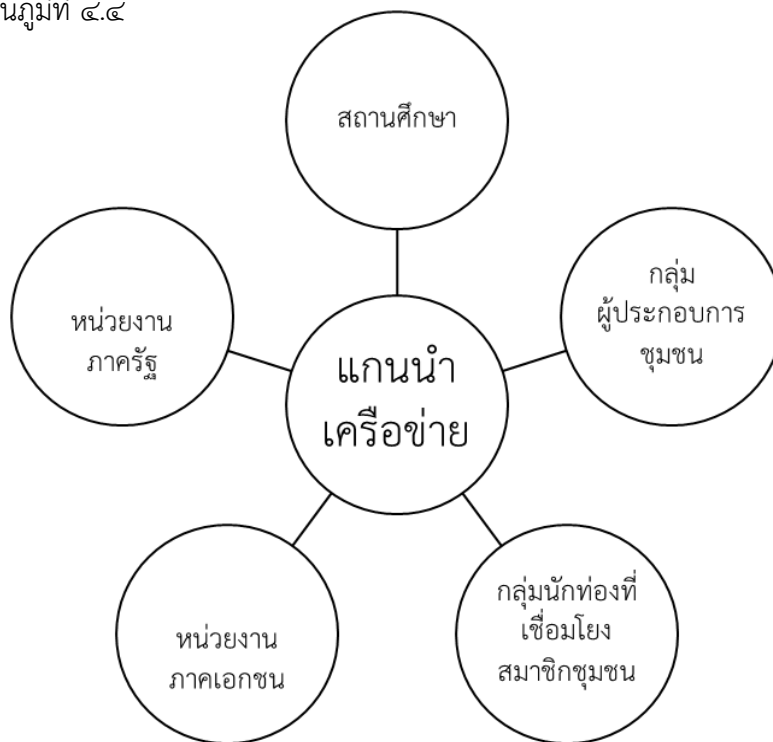
ขั้นตอนที่ ๔ การสร้างมูลค่าจากความรู้หรือภูมิปัญญา การสร้างรายได้ที่มั่นคง รายได้ที่เกิดจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของสมาชิกเครือข่าย เช่น ลักษณะของการเป็นมัคคุเทศก์น้อย การเป็นผู้ให้ข้อมูลและร่วมกิจกรรมยังไม่พบการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเชิงรายได้ที่ชัดเจน หากเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเชิงการสืบต่อได้แก่ มัคคุเทศก์น้อยจะมีประสบการณ์ในการเป็นมัคคุเทศก์ นำไปสู่การวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียนหลังเรียนต่อในระดับสูงขึ้น เน้นศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วนการคุณภาพชีวิตครูที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน พบว่า การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำฐานข้อมูล และการจัดกิจกรรมต่างๆ ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตครูด้วยวิธีการสร้างผลงานทางวิชาการเชื่อมโยงกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชนที่มีผลต่อความมั่นคงในอาชีพของตนเองได้

^{๙๓} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๑๑.

^{๙๔} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๗.

ขั้นตอนที่ ๕ การรับประโยชน์ที่ทั่วถึง โดยสมาชิกเครือข่ายที่ได้รับผลโดยตรงและได้มีการยกระดับคุณภาพชีวิตที่เกิดจากการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนพบว่า สมาชิกเครือข่ายที่เป็นผู้ประกอบการหรือเป็นเจ้าของทรัพยากรซึ่งเป็นสมาชิกหลักและกลุ่มแกนนำเครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนจะได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการทำกิจกรรมของเครือข่าย รวมถึงผลประโยชน์จากการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ สนับสนุนงบประมาณและการยกระดับคุณภาพชีวิตที่เกิดจากผลงานในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน มีบางหน่วยงานสามารถต่อยอดจากการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อมคงเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น^{๙๕} การกระจายรายได้สู่สาธารณชนซึ่งเป็นสมาชิกชุมชน แต่ไม่ได้แสดงบทบาทในฐานะเป็นเครือข่าย หากได้รับผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่ทั่วถึง และเป็นธรรมชาติเหมาะสม

โดยการเชื่อมโยงกลุ่มแกนนำเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนลาวโซ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี สรุปได้ดังแผนภูมิที่ ๔.๔

แผนภูมิที่ ๔.๔ การเชื่อมโยงกลุ่มแกนนำเครือข่ายจัดการท่องเที่ยวชุมชนลาวโซ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี

ทั้งนี้ ในการเชื่อมโยงเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของสมาชิกที่เป็นกลุ่มแกนมีลักษณะการเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐเป็นหลักการเชื่อมโยงกับสมาชิกในชุมชนจะมีลักษณะการนำเสนอข้อมูลและแนวทางผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงการจัดตั้งเป็นองค์กรของชุมชนเพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมวิถีชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืนแก่ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของผู้มี

^{๙๕} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๑๔.

ส่วนเกี่ยวข้องที่เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายแกนนำในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

๑. สถานศึกษา คือ แหล่งข้อมูลสำคัญ แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ในพื้นที่จัดการท่องเที่ยว
 ๒. ภาคประชาชน ได้แก่ ชุมชนที่เกิดการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์จะเสนอแหล่งท่องเที่ยวและบริการแก่นักท่องเที่ยวตลอดจนแลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรม เพื่อก่อให้เกิดการกระจายรายได้และพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น

๓. นักท่องเที่ยว คือ ผู้ที่ลงทุนเงินและเวลาเพื่อแสวงหาสินค้าและบริการตลอดจนประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ

๔. ภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น ที่พักแรม แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมและบริการต่าง ๆ ผู้ประกอบการลงทุนทำธุรกิจดังกล่าวโดยมีเป้าประสงค์ที่จะเสนอสินค้าและบริการที่มีคุณภาพให้นักท่องเที่ยวโดยมุ่งสร้างกำไรจากธุรกิจ

และ ๕. ภาครัฐ คือ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ที่ทำหน้าที่กำหนดแนวทางรองรับซึ่งต้องการดึงดูดนักท่องเที่ยวมาสู่จุดหมายปลายทาง หรือกำกับดูแลกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อที่จะใช้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสร้างรายได้และสร้างงานในชุมชน รวมถึงควบคุมดูแลการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและกลุ่มเป้าหมายอย่างเป็นธรรมทั้งแก่ผู้บริโภคและทรัพยากร

และส่วนแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรม ๑) กลยุทธ์การพัฒนาพื้นที่ชุมชนเมืองโบราณอุทอง ด้วยการอนุรักษ์ฟื้นฟูตัวโบราณสถาน และสภาพแวดล้อมรอบๆ พื้นที่ การจัดการภูมิทัศน์ในพื้นที่โบราณสถานและชุมชนโบราณ พัฒนาลำน้ำ เพื่อรองรับการล่องเรือชมเมือง เป็นต้น ๒) กลยุทธ์การส่งเสริมและพัฒนาเรื่องราวที่บ่งบอกอัตลักษณ์เมืองโบราณอุทอง ด้วยการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์ต่างๆ จัดตั้งหมู่บ้านวัฒนธรรม และแหล่งเรียนรู้/พิพิธภัณฑ์ลูกปัด เป็นต้น และ ๓) กลยุทธ์สื่อสารเพื่อการตลาด ด้วยการสร้างตราสินค้าการท่องเที่ยวชุมชนเมืองโบราณอุทองให้เป็นที่รู้จัก และใช้การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการที่ผสมผสานสื่อต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมโดยอัตลักษณ์ชุมชนเมืองโบราณ อุทองนั้นเป็นการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่น สอดคล้องกับการสานิกร่วม ในความเป็นตัวเราพวกเขาคือการเป็นชุมชนเมืองโบราณอุทองอารยธรรมทวารวดี ที่มีความโดดเด่นแตกต่างจากชุมชนอื่น ไม่ว่าจะเป็นด้านสถาปัตยกรรม/บ้านเรือน ด้านโบราณสถาน และด้านโบราณวัตถุ การนำอัตลักษณ์ชุมชนมาเป็นแนวทางของการพัฒนาย่อมก่อให้เกิดผลกระทบทางบวกมากกว่าทางลบ เพราะแสดงให้เห็นถึงคุณค่า ทั้งที่เป็นคุณค่าเชิงนัยของอดีตจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นเจดีย์โบราณโบราณวัตถุ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งชี้ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ กับทั้งมีคุณค่าทางวิชาการ ด้วยเมืองโบราณอุทองเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการเรียนรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ด้วยวิธีการหาคาตอบจากการศึกษาวิจัยในด้านต่างๆ นอกจากนั้นยังมีคุณค่าด้านความงามหรือสุนทรีย์ หลักฐานทางโบราณคดีทั้งที่เป็นโบราณสถาน และโบราณวัตถุของเมืองโบราณอุทองเป็นความงามที่ปรากฏจากร่องรอยของความเก่า ของแท้ดั้งเดิมที่ทรงคุณค่า ตลอดจนคุณค่าทางด้านเศรษฐศาสตร์ อัตลักษณ์ชุมชนเมืองโบราณอุทองทั้งด้านสถาปัตยกรรม ด้านโบราณสถาน และด้านโบราณวัตถุเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาเป็นจุดขายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนต่อไป

๔.๓.๓ ประโยชน์ที่จะเกิดจากการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมต่อชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

๑) **ประโยชน์ต่อการจัดการตนเองของชุมชน** จากการร่วมกันวิเคราะห์ถึงประโยชน์ต่อที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมต่อการจัดการตนเองของชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี สรุปได้ว่า ผลต่อการจัดการตนเองของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดสุพรรณบุรี โดยการสงวนรักษาฟื้นฟู ควบคุมดูแลทรัพยากรในระบบนิเวศให้คงสภาพไว้ เพื่อสามารถนำมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้นานที่สุด โดยทรัพยากรการท่องเที่ยว มีความจำเป็นต้องได้รับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย โดยป้องกัน และลดสาเหตุ ที่อาจทำให้เกิดปัญหามลพิษ ซึ่งเจ้าของพื้นที่ และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ได้แก่ ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว สถาบันต่างๆ ในสังคม องค์กร ประชาชน และประชาชนในท้องถิ่น ต้องร่วมมือกันในการอนุรักษ์ รักษาสภาพไม่ทำลาย หรือสร้างความเสียหายแก่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยต้องเข้มงวดในการรักษาสิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติ และทางสังคม โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการบริการการท่องเที่ยว นั้น จะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม โดยการให้ข้อมูลก่อนการท่องเที่ยว การศึกษาระหว่างการท่องเที่ยว รวมทั้งการให้การศึกษเพิ่มเติมในภายหลังก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก แนวทางสำหรับหน่วยงานต่างๆ ทั้งราชการและเอกชนในชุมชนที่เกิดจากการร่วมกันระดมความคิดได้แก่ให้ความสำคัญแก่ประชาชนในท้องถิ่น ในด้านที่จะมีบทบาทในการกำกับดูแล และควบคุมการท่องเที่ยวได้มากขึ้น และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ตลอดจนส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาตนเองเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชน และระหว่างชุมชนกับเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชน นอกจากนี้ยังมี แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของศักยภาพของชุมชนที่มีความเหมาะสม หรือตอบโจทย์ความต้องการของนักท่องเที่ยวได้แก่ การจัดให้เกิดความสมดุลระหว่างความสามารถในการรองรับของพื้นที่กับปริมาณนักท่องเที่ยว มุ่งส่งเสริมให้พัฒนาเป็นตลาดที่มีคุณภาพ ไม่ใช่พยายามเพิ่มปริมาณของนักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียวให้มีการจัดบริการนำเที่ยว และมีคฤหาสน์ โดยให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ดูแล และควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้อยู่ในกรอบของการท่องเที่ยวชุมชน

๒) **ประโยชน์ต่อปัจเจกบุคคล** จากการร่วมกันวิเคราะห์ถึงประโยชน์ต่อปัจเจกบุคคลในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ผลต่อปัจเจกบุคคลในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดสุพรรณบุรี เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว เพราะเป็นเจ้าของท้องถิ่น มีส่วนได้ส่วนเสีย และได้รับผลกระทบโดยตรง โดยชุมชนจะต้องพัฒนาตัวเองให้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสมบูรณ์ควบคู่กันไปกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อคงสภาพความสมบูรณ์ต่อไป^{๑๖}

^{๑๖} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๗.

อีกทั้งการท่องเที่ยวชุมชนมีบทบาทในการสร้างงาน สร้างอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นแก่คนในชุมชน เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่จะต้องใช้คนเป็นผู้ให้บริการ โดยเฉพาะธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง เช่น โรงแรม ภัตตาคาร บริษัทนำเที่ยว ส่วนธุรกิจทางอ้อมนั้นอาจจะเป็นการประกอบอาชีพเสริม เช่น งานหัตถกรรม สินค้า OTOP ร้านจำหน่ายอาหาร เป็นต้น ซึ่งการท่องเที่ยวชุมชนในจังหวัดสุพรรณบุรีมีบทบาทในการกระตุ้นการผลิต เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค อีกทั้งยังเป็นการนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการที่จะท่องเที่ยวจึงทำให้เกิดการใช้จ่ายเงิน เพื่อตอบสนองความต้องการของตัวเองทั้งการจ่ายค่าที่พักค่าเดินทาง หรือแม้แต่ค่าบริการอื่นๆ ซึ่งเงินที่นักท่องเที่ยวได้จ่ายไปนั้นไม่ได้ตกอยู่เฉพาะกับค่าที่พัก แต่จะมีการกระจายรายได้ไปสู่เกษตรกรรายย่อยต่าง ๆ เมื่อสินค้าพื้นเมืองที่ผลิตออกมาขายเป็นของที่ระลึก และมีราคาแม้จะเป็นรายได้เล็กๆ น้อยๆ แต่เมื่อรวมกันเป็นปริมาณมากๆ ก็จะเป็นรายได้ที่มีมูลค่ามากซึ่งส่งผลต่อการกระตุ้นการผลิต ทางการท่องเที่ยวซึ่งมีค่าสูงมากเมื่อเทียบกับการผลิตในอุตสาหกรรมอื่นๆ นอกจากนี้การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัดในการจำหน่าย

๓) ประโยชน์ต่อส่วนรวมของชุมชน จากการร่วมกันวิเคราะห์ถึงประโยชน์ต่อชุมชนในแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรม พบว่า ผลสัมฤทธิ์ต่อชุมชนที่เกิดจากการเชื่อมโยงของหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลต่อการฝึกกำลังของผู้มีส่วนได้รับประโยชน์จากกิจกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพระดับหนึ่ง ซึ่งผลที่ออกมาในลักษณะของผลสัมฤทธิ์หรือความสามารถของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน สมาชิกเครือข่ายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ นำศักยภาพของแต่ละกลุ่มมาเชื่อมโยงให้เกิดการจัดการท่องเที่ยว โดยขับเคลื่อนภายใต้แผนงานจังหวัดสุพรรณบุรี^{๑๗} หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำแผนงานบรรจุไว้ในแผนยุทธศาสตร์จังหวัด เริ่มจากความต้องการพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนส่งข้อมูลผ่านเครือข่ายภาครัฐอย่างเป็นระบบ จากนั้นเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่ไม่เป็นทางการ มีการเตรียมความพร้อมรองรับการจัดการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงการได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน รายได้ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับสมาชิกเครือข่ายจะให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบใด รายได้ของสมาชิกจะแตกต่างกัน รวมถึงความสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่าย เช่น ผู้ประกอบการที่พักจะมีรายได้จากที่พัก ความสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่ายจะอยู่ในกลุ่มผู้ได้รับประโยชน์จากการให้บริการนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับที่พักและผู้ได้รับผลกระทบจากการให้บริการที่พัก เกิดเป็นกลุ่มเครือข่ายสร้างความยุติธรรมทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชนทั้งนี้เพราะกลุ่มผู้ให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยวซึ่งมีทุนขนาดใหญ่สามารถให้ที่พักและให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้มากกว่ากลุ่มผู้ให้บริการที่พักที่เป็นรายย่อย ความไม่ยุติธรรมด้านการให้บริการและการครอบงำของกลุ่มทุนใหญ่ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายต่อรอง และสร้างโอกาสแก่ผู้ให้บริการที่เป็นรายย่อยได้มากขึ้นกลุ่มเครือข่ายเหล่านี้ยังมีการขยายผลที่ส่งผลต่อกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชน โดยเริ่มจากความต้องการร่วมกัน บรรจุความต้องการไว้ในแผนกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงการสร้างเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวประชาสัมพันธ์เส้นทางท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรี วิถีชีวิตชุมชนริมน้ำท่าจีน สามารถ

^{๑๗} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๙.

กำหนดให้ผู้บริหารระดับสูงของการท่องเที่ยวสร้างเส้นทางประชาสัมพันธ์เชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ^{๙๘} รวมถึงส่งเสริมอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสร้างเส้นทางเชื่อมโยงช่วยให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ช่วยอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น

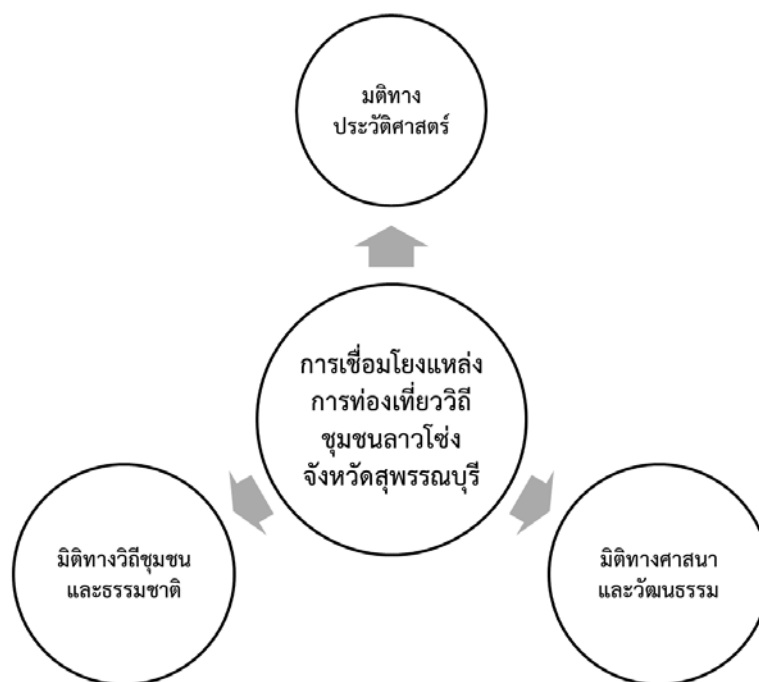
๔) ประโยชน์ต่อการจัดการตลาดท่องเที่ยว จากการร่วมกันวิเคราะห์ถึงประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรม พบว่า ผลสัมฤทธิ์ต่อการท่องเที่ยวจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ด้วยดิน ฟ้า อากาศ เอื้ออำนวยต่อการเดินทางพักผ่อน มีสถานที่ท่องเที่ยวมากมายที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นวัด พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก ชายทะเล และโบราณสถานต่างๆ และกลุ่มชาติพันธุ์ จึงเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเริ่มจากในตัวเมือง ถ้าได้มาเที่ยวที่สุพรรณบุรีแล้วก็พลาดไม่ได้ที่จะแวะไปสักการะอุโบสถและชมเจดีย์อายุนับร้อยปีที่วัดป่าเลไลยก์ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จากนั้นแล้วแนะนำให้แวะไปที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น ถนนสายวัฒนธรรม “ตลาดพระราชาวินยานุโยค” นักท่องเที่ยวจะได้ชมวิถีเกษตรแบบอินทรีย์ไปแล้ว ต่อด้วยที่เที่ยวไฮไลท์ใหม่อย่างถนนคนเดิน ตลาดพระราชาวินยานุโยค ซึ่งเป็นถนนคนเดินที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านสองฝั่งถนนวินยานุโยค และคนพื้นที่อำเภออู่ทอง เพื่อต้องการชักชวนนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมงาน รวมไปถึงการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ยกกระตือรือร้นและผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นนำมาขาย ส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ให้คนภายนอกได้รู้จักกันมากขึ้น

ดังนั้น ในการจัดการจัดการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมที่มีทรัพยากรสูงใจให้นักท่องเที่ยวในท้องถิ่นและต่างถิ่นเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน แหล่งท่องเที่ยวชุมชนมีจัดกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนรวมถึงกิจกรรมอื่นๆ ในเชิงบูรณาการส่งเสริมและรองรับการท่องเที่ยว เครือข่ายของแหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพความสามารถในการประสานสมาชิกในเครือข่ายให้เกิดการจัดกิจกรรมรองรับการท่องเที่ยวชุมชน ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายระหว่างการค้าและการดำเนินงานของกลุ่มแกนเครือข่ายภาครัฐ จัดทำแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและประสานกับเครือข่ายที่เป็นกลุ่มแกนที่สามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน กลุ่มแกนที่เป็นเครือข่ายภาครัฐมีการประสานและการจัดทำฐานข้อมูลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง สำหรับเครือข่ายที่เป็นกลุ่มแกนในระดับชุมชนจะมีการประสานเครือข่ายย่อยอย่างเป็นค่อยไปทีละน้อยตามความต้องการกันและกัน การเชื่อมโยงแบ่งปันความรู้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายก่อให้เกิดการสร้างอำนาจใหม่ ส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวชุมชน โดยเฉพาะการจัดตั้งชมรมส่งเสริมแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารการจัดการท่องเที่ยวชุมชนตลอดทั้งปี การสร้างอำนาจต่อรองกับกลุ่มทุนขนาดใหญ่เพื่อให้เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวลงสู่ชุมชน การใช้เทคโนโลยีในการส่งเสริมและแก้ไขปัญหาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน กระบวนการสร้างเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันระหว่างเครือข่ายภาครัฐกับเครือข่ายชุมชนที่เป็นกลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวชุมชน คือเครือข่ายที่เกิดจากการรวมตัวกันอย่างเป็นธรรมชาติกลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวชุมชนเกิดขึ้นได้

^{๙๘} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๑๑.

๔.๓.๔ การเชื่อมโยงแหล่งการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี

จากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาลักษณะทุนทางสังคมและการจัดการตนเองของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้พบความเข้มแข็งของทุนทางสังคมด้านต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และ ทุนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยเฉพาะความเข้มแข็งด้านวัฒนธรรมชุมชนและวิถีการดำเนินชีวิตที่ยังคงมีการรักษาจารีตดั้งเดิมของตนไว้ อีกทั้งมีการบูรณาการในการอยู่ร่วมกันได้อย่างเหมาะสมตามยุคสมัย ถือเป็นจุดเด่นของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ถึงศักยภาพชุมชนเหมาะสมในการจะส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนจากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวชุมชนตามแนวคิดของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน^{๙๙} ใน ๒ พื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะเกลือ อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ทำให้เห็นศักยภาพชุมชนที่เหมาะสมแก่การส่งเสริมการท่องเที่ยวจะสามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ใน ๓ มิติ คือ ๑) มิติท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ๒) มิติท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม และ ๓) มิติท่องเที่ยววิถีชุมชนและธรรมชาติ ดังแผนภูมิที่ ๔.๕

แผนภูมิที่ ๔.๕ แสดงการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี

จากแผนภูมิจึงสามารถอธิบายได้ดังนี้

^{๙๙} สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism), (กรุงเทพมหานคร : สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒.

๔.๓.๔.๑ การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนลาวโซ่งดอนมะนาว อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี

ชุมชนลาวโซ่งดอนมะนาวตั้งอยู่ในเขตอำเภออุทุมพร อำเภออุทุมพรนี้เดิมคือ เมืองอุทุมพร ที่มีชื่อปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาว่า พระเจ้าอุทุมพรทรงอพยพผู้คนหนีโรคห่าจากเมืองอุทุมพรเมื่อปี พ.ศ. ๑๘๙๐ ไปสร้างเมืองหลวงใหม่คือ กรุงศรีอยุธยา ต่อมาได้มีการขุดค้นหาหลักฐานที่เมืองอุทุมพรแล้วลงความเห็นว่า เมืองนี้เป็นเมืองเก่าก่อนกรุงศรีอยุธยาและร้างไปนานนับร้อยปีก่อนที่พระเจ้าอุทุมพรจะสร้างกรุงศรีอยุธยาจึงเชื่อกันว่าพระเจ้าอุทุมพรน่าจะไม่ได้หนีโรคห่าดังที่กล่าวไว้ ปริศนาของเมืองโบราณอุทุมพร ที่ยังต้องค้นหาคำตอบ อันเป็นที่มาของ โครงการ "อุทุมพร อุทยานธรรมโบราณ" ด้วยเหตุที่เป็นเมืองเก่าจึงมีแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การเรียนรู้หลายแห่งด้วยกัน^{๑๑๑} ซึ่งเมื่อเดินทางมาท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมชุมชนลาวโซ่งแล้วก็ยังเดินทางไปท่องเที่ยวได้อีกหลายๆ แห่งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตอำเภออุทุมพร ใน ๓ มิติ คือ ๑) มิติการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ๒) มิติการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม และ ๓) มิติการท่องเที่ยววิถีชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ

เมื่อนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยี่ยมชมวัฒนธรรมลาวโซ่งดอนมะนาวแล้วยังสามารถเดินทางท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมจากแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ในเขตอำเภออุทุมพร ดังนี้

๑) มิติการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่น

“พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุทุมพร” เป็นที่เก็บรักษาโบราณวัตถุที่ได้จากการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีที่เมืองโบราณอุทุมพร โดยในปี ๒๕๐๒ กรมศิลปากรได้ทำการสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขึ้นเป็นการชั่วคราว และได้ทำการสำรวจขุดแต่งโบราณสถานที่มีกระจายอยู่ทั่วไปในเมืองโบราณอุทุมพรเพิ่มเติมพบโบราณวัตถุสมัยทวารวดีจำนวนมาก ในปี ๒๕๐๘-๒๕๐๙ จึงได้จัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุทุมพรขึ้นเป็นการถาวร เพื่อเก็บรักษาและจัดแสดงโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดี เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุทุมพร เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุทุมพรนี้ ตั้งอยู่ถนนมาลัยแมน ตำบลอุทุมพร อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี ๗๒๑๖๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐๓๕-๕๕๑๐๒๑ มีเวลาเปิด-ปิด คือ วันเวลาทำการ : วันพุธ-วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ เวลา ๙.๐๐ น.-๑๖.๐๐ น. และ ปิด : วันจันทร์-วันอังคาร

๒) มิติการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น

“รอยพระพุทธบาท วัดเขาศิลา” วัดเขาศิลา ตั้งอยู่บนเทือกเขาในเขตอำเภออุทุมพร มีวัดหนึ่งเป็นวัดที่สวยงามสงบเงียบ และรายล้อมด้วยธรรมชาติ เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่น่าเยี่ยมชม ในความเป็นธรรมชาติ มีสิ่งก่อสร้างในทางศาสนา ที่มีอายุนับพันปี ทั้งงดงามทั้งรูปแบบ มากด้วยคุณค่ามีเรื่องราวที่น่าสนใจค้นคว้าความเป็นมา ของประวัติศาสตร์ที่ยังคงปริศนา โดยรอยพระพุทธบาทเขาศิลา เป็นรอยพระพุทธบาทจำลองสร้างด้วยหินทรายแดง มีลักษณะแตกต่างจากรอยพระพุทธบาทที่พบตามอื่น ๆ คือ เป็นรอยพระพุทธบาทนูนต่ำ ขนาดกว้างประมาณ ๖๕.๕ ซม. ยาว ๑๔๑.๕ ซม. นักโบราณคดีให้ความเห็นแตกต่างกันไป บางท่านว่าเป็น ศิลปะสมัยทวารวดี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่

^{๑๑๑} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๑๑.

๑๔-๑๖ บางท่านว่า แม้รูปแบบลวดลายจะคล้ายกับศิลปะสมัยทวารวดี แต่ก็มีรูปแบบอื่นเข้ามาปะปน ซึ่งอาจเป็นผลงานที่สร้างในสมัยอยุธยา ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๓ ก็เป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม นั้นเป็นการสันนิษฐานจากข้อมูลเบื้องต้น ที่ต้องหาหลักฐานอื่นๆเพิ่มเติมถึงกำเนิดที่แท้จริงของงานพุทธศิลปะชิ้นนี้ และนอกจากนี้ที่วัดเขาดีสลักแห่งนี้ ยังขุดค้นพบโพรงหินภายในมีพระพุทธรูปและโบราณวัตถุต่าง ๆ อีกหลายชนิด และทางกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุ และสร้างมณฑปทรงไทยสวยงามครอบไว้ มีการดูแลโดยรอบบริเวณอย่างดี มีถนนลาดยางขึ้นสู่มณฑปบนยอดเขา มองเห็นทุ่งโล่งกว้าง และทิวเขา สลับซับซ้อนของอำเภออุ้มถ้อง และสร้างระฆัง ๗๒ ใบ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ครบรอบ ๗๒ พรรษา นอกจากนี้วัดเขาดีสลักยังมีประเพณีตักบาตรเทโวที่มีชื่อเสียงของจังหวัด โดยมีพิธี ถวายภัตตาหารเช้าแด่พระภิกษุสงฆ์ พิธีตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งแด่พระภิกษุสงฆ์ จำนวน ๒๐๐ รูป ซึ่งพระภิกษุสงฆ์จะเดินลงมาจาก มณฑปรอยพระพุทธรูปตามบันไดนาค โดยมีประธานสงฆ์พรมน้ำพระ พุทธรักษา มีขบวนเสลี่ยงพระพุทธรูป ขบวนเทวดา ขบวนนางฟ้า ขบวนกลองยาว ขบวนเปรี๊ต การแสดง พิธีบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ชมนิทรรศการของดี การจัดทำหน่วยสินค้า OTOP ของอำเภออุ้มถ้อง ฯลฯ

“วัดเขาพระศรีสรรเพชญาราม” วัดเขาพระศรีสรรเพชญารามเป็นวัดเก่า(เดิมชื่อวัดเขาพระ) แก่สันนิษฐานว่าตั้งแต่สมัยทวารวดี มีโบราณวัตถุหลายชิ้น เช่น พระพุทธรูปปางต่างๆ มีพระเครื่อง พระพิรอด พระถ้ำเสือ รูปฤๅษีเป็นแบบพิมพ์สมัยทวารวดี เทวรูปจักรนารายณ์เนื้อหิน สลักจากเนื้อหิน ขนาดกว้าง ๙๗ เซนติเมตร สูง ๑๓๕ เซนติเมตร แผ่นหินสลักนูนสูง เป็นรูปทิวบุคคลมี ๔ กรพระหัตถ์ขวาบนถือจักร พระหัตถ์ขวาล่างถือตรีศูลพระหัตถ์ซ้ายบนไม่ทราบแน่ชัดว่าถือสิ่งใด ส่วนพระหัตถ์ซ้ายล่างถือคทา อายุสมัยประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔ นอกจากนี้บนยอดเขาพบซากเจดีย์ อยุธยา ๑ องค์ เป็นเจดีย์ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส ยาวกว้างด้านละ ๘ เมตร ส่วนบนเป็นองค์ระฆังสมัยทวารวดี เป็นการก่อสร้างเจดีย์สมัยอยุธยา ซ้อนทับบนโบราณสถานสมัยทวารวดี พบพระพิมพ์ดินเผาปางแสดงธรรมด้วยพระหัตถ์ทั้งสองข้างประทับยืนภายในซุ้มจำนวน ๒ องค์ และยังมีรอยพระพุทธรูปจำลอง แกะสลักด้วยหินทรายสีเขียว สลักลวดลายมงคล ๑๐๘ ประการ ในกรอบวงกลม นักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า เป็นรอยพระพุทธรูป ศิลปะสมัยทวารวดีตอนปลายที่ ได้รับอิทธิพลศิลปะขอม อยุธยาพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ ประดิษฐานไว้ในมณฑปบนยอดเขา (การสร้างรอยพระบาท เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า) ทุกปีมีงานนมัสการพระพุทธรูปไสยาสน์ ๒ ครั้ง คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ และแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ (วันลอยกระทง) ก็วันขึ้น ๑๔ - ๑๕ ค่ำ และแรม ๑ ค่ำ เดือน ๕

“วัดเขาทำเทียม” วัดเขาทำเทียม ตั้งอยู่ที่ ตำบลอุ้มถ้อง อำเภออุ้มถ้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นวัดเก่าแก่มาแต่โบราณ สันนิษฐานว่าจะเป็นวัดแห่งแรกในประเทศไทย หลักฐานที่สนับสนุนว่าวัดแห่งนี้ เป็นวัดแห่งแรกในประเทศไทยก็คือ บันทึกของนักโบราณคดีอินเดียระบุว่า การเดินทางไปอินเดียเพื่อศึกษาแก่นแท้พระพุทธศาสนาของหลวงจีนเหียนจั้ง หรือสำเนียงกลางว่า เสวียนจั้ง (พระถังซำจั๋ง) ในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ท่านได้บันทึกสิ่งที่พบเห็นตลอดการเดินทางในช่วงเวลานั้นไว้อย่างละเอียด เมื่อพระถังซำจั๋งได้เดินทางมาถึงแคว้นอุทรา ก็ได้บันทึกไว้ว่ามีสถูปกว่า ๑๐ องค์ เป็นสถานที่ที่พระตถาคตเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนา “พระเจ้าอโศกมหาราช” ทรงสร้างไว้ในหุบเขาอันเป็นพรมแดนด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศ (แคว้นอุทรา) มีอารามชื่อ “บุษปศิริมาราม” สถูปหินในอารามศักดิ์สิทธิ์มาก จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๓๙-๒๕๔๔ นักโบราณคดีได้สำรวจพบพุทธสถานโบราณที่เนินเขาลังกุฎี ในรัฐโอริสสา อินเดีย พวกเขาขุดพบหลักฐาน และจารึกมากมายที่ยืนยันได้ว่า บริเวณนี้คือ “บุษปศิริมหาวิหาร” หรือ “ภูเขาศิริมาราม”

สังฆารามที่พระถังซำจั๋งได้กล่าวไว้ในบันทึกหลักฐานสำคัญที่พบที่เนินเขาลังกุฎี ซึ่งชี้ว่าสร้างในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช คือ ซากปรักหักพังของพระสถูปหินทรงโอคว่ำ สิ่งที่น่าสนใจเป็นพิเศษที่พบในบริเวณพระสถูปเป็นจารึกหินชิ้นหนึ่งที่สลักพระนามพระเจ้าอโศกมหาราชไว้ถอดความได้ว่า “chhi karena ranja asokhena” หรือ “ราชาอโศก” และพระรูปพระเจ้าอโศกมหาราชแกะด้วยหินคอนดัลไลต์พระรูปแกะสลักพระเจ้าอโศกที่ขุดพบครั้งนี้ สร้างความตื่นตะลึงให้กับนักโบราณคดีอินเดียเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการพบพระรูปเดี่ยวของพระเจ้าอโศกมหาราชในอินเดียเป็นครั้งแรก พร้อมกับจารึกหินระบุพระนามในบริเวณเดียวกัน โดยเมื่อพิจารณาถึงชื่อเสียงของพระสถูปที่ปุชยคีรีสังฆารามในสมัยที่พระถังซำจั๋ง (พุทธศตวรรษที่ ๑๒) ก็อาจให้คิดต่อไปได้ว่าพระสถูปและวิหารที่แคว้นกลิงคะ ตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชนั้น (ราวพุทธศตวรรษที่ ๓) คงจะมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในหมู่พุทธศาสนิกชนมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งพ่อค้านักบวชที่เดินทางจากเมืองท่าทางทะเลที่แคว้นกลิงคะไปค้าขาย และเผยแพร่ศาสนายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือสุวรรณภูมิ เนื่องจากเมืองท่ากลิงคะเป็นหนึ่งในเมืองท่าโบราณสำคัญที่ชาวอินเดียใช้เดินเรือไปมาหาสู่กับเมืองท่าสำคัญในสุวรรณภูมิสมัยพุทธศตวรรษที่ ๓-๔ ซึ่งได้แก่เมืองท่าตักโกลา (คลองท่อม) ที่จังหวัดกระบี่ เมืองสะเทิม เมืองออกแวนในเวียดนาม และเมืองอุทองในจังหวัดสุพรรณบุรี จึงเป็นไปได้ว่า ชื่อปุชยคีรีสังฆาราม แห่งแคว้นกลิงคะ จะมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับชื่อเขาปุชยคีรี หรือเขาทำเทียมในเมืองเก่าอุทอง ซึ่งเป็นสถานที่เล่ากันว่า “พระโสณะ” และ “พระอุตตระ” สมณทูตสมัยพระเจ้าอโศก ได้เดินทางมาพำนักอยู่เมื่อครั้งที่เข้ามาเผยแพร่พุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ และที่เมืองเก่าอุทองเช่นกัน ที่นักโบราณคดีได้พบจารึกสันสกฤตบนแผ่นศิลา ปรากฏคำว่า “ปุชยคีรี” เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงการเผยแพร่พุทธศาสนาสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช แผ่ขยายมาถึงบริเวณเมืองเก่าอุทองนั่นเอง และจารึกหินก่อนนี้ ปัจจุบันกรมศิลปากรเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุทอง และ “สมเด็จพระพุทธปุชยคีรีศรีสุวรรณภูมิ พุทธมณฑลประจำจังหวัดสุพรรณบุรี” พุทธมณฑลประจำจังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งอยู่ ณ ภูผามังกรบิน เขตโบราณสถานเมืองอุทอง อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นเขตพื้นที่ที่กรมศิลปากรยืนยันว่า เป็นจุดเริ่มต้นของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ และหลักฐานทางโบราณคดีที่มีข้อพิสูจน์ว่า พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดียทรงพระโสณะและพระอุตตระเถระ เข้ามาในต้นพุทธศตวรรษที่ ๓ ตั้งหลักฐานจารึกศิลา ปุชยคีรีและธรรมจักรบนยอดเสาอโศก อยู่บริเวณภูเขาใกล้กับวัดเขาทำเทียม อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นสถานที่แกะสลักเขาเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสมัยอุทอง เรียกว่า “สมเด็จพระพุทธปุชยคีรีศรีสุวรรณภูมิ” ลักษณะโดยทั่ว ๆ ไป ของพระพุทธรูปแบบอุทอง มีไรพระศก ชายจีวรหรือสังฆาฏิตัดเป็นเส้นตรง ประทับขัดสมาธิราบ ปางมารวิชัย และมีฐานเป็นหน้ากระดานแฉกเป็นร่องเข้าข้างใน สำหรับอิทธิพลทวารวดีและขอมผสมกัน พระพุทธรูป มักมีรัศมี เป็นรูปบัวตูม ส่วนอิทธิพลขอมหรือลพบุรี พระพุทธรูปจะมีรัศมี เป็นเปลว ส่วนอิทธิพลสุโขทัยนั้น ถึงแม้จะมีอิทธิพลของ ศิลปะสุโขทัยเข้ามาปนอยู่มาก แต่พระพุทธรูปก็ยังคงมีไรพระศก และฐานเป็นหน้ากระดานแฉกเป็นร่องเข้าข้างใน พระพุทธรูปในสมัยอุทองเป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะเฉพาะตัว โดยประมวลเอาอิทธิพลจากสมัยต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างแยบยล จนได้พระพุทธรูปที่มีลักษณะเฉพาะตัว^{๑๐๑}

^{๑๐๑} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๕.

และ ๓) มิตราท่องเที่ยววิถีชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ เช่น

“ศาลเจ้าพ่อพระยาจักร” ศาลเจ้าพ่อพระยาจักร เป็นที่ประดิษฐานของ “เจ้าพ่อพระยาจักร” เทวรูปสมัยทวารวดี ที่มีลักษณะคล้ายรูปพระวิษณุแบบเก่าสวมหมวก เจ้าพ่อพระยาจักรเป็นเทวรูปศักดิ์สิทธิ์โบราณ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวอุทอง มีเรื่องเล่าขานกันต่อ ๆ มาว่าท่านลอยน้ำได้ ชาวอุทองได้ค้นพบองค์เทวรูปเจ้าพ่อพระยาจักร ณ บริเวณริมแม่น้ำจรเข้สามพัน และได้อัญเชิญขึ้นประดิษฐานบนแท่นบูชา พร้อมทั้งก่อสร้างอาคารเจ้าพ่อเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๐๐ เพื่อให้ประชาชนกราบไหว้

“พุหางนาค” พุหางนาคเป็นชื่อยอดเขาลูกหนึ่งบนทิวเขาศักดิ์สิทธิ์ที่มีหลายยอดในชื่อต่าง ๆ กัน (เช่น เขารางกะปิต, เขาพระ, เขาท่าเทียม, เขาล้ำเสื่อ) ของทิวเขาด้านหลัง (หรือด้านตะวันตก) เมืองอุทอง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสุพรรณบุรี ชื่อเขาพุหางนาค หมายถึง ยอดเขาที่มีน้ำผุดขึ้นจากใต้ดินแล้วไหลคดเคี้ยวเป็นแนวยาวคล้ายหางพญานาคลงดินเขา “พุ” แปลว่า ผุดขึ้น, แดกขึ้น แล้วเรียกน้ำที่ผุดขึ้นมาจากใต้ดินด้วยแรงดันธรรมชาติภายในว่าน้ำพุ น้ำพุ น้ำผุดที่ไหลคดเคี้ยวจากบนเขาลงดินเขา แล้วไหลผ่านช่องเขาลงสู่ที่ราบระหว่างเขาพระทางเหนือ กับเขาท่าเทียมทางใต้ กลายเป็นทางน้ำใหญ่เรียก ห้วยหางนาค(ห้วย หมายถึงทางน้ำไหล เป็นแนวยาวจากภูเขา) ห้วยหางนาค ไหลจากช่องเขาศักดิ์สิทธิ์ด้านตะวันตก ลงที่ราบเชิงเขาลาดเอียงสู่ด้านตะวันออก แล้วเข้าสู่เมืองอุทอง หล่อเลี้ยงผู้คนในเมือง ก่อนไหลลงแม่น้ำจรเข้สามพันไปออกแม่น้ำท่าจีน

และจากการที่เมืองโบราณอุทอง จ.สุพรรณบุรี ถือว่าเป็นเมืองโบราณเก่าแก่ที่มีร่องรอยประวัติศาสตร์อย่างยาวนาน มีการได้สันนิษฐานไว้ว่า เมืองแห่งนี้เคยเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรทวารวดี และเป็นศูนย์กลางของดินแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ไทยต่างๆ มากมาย รวมทั้งเป็นจุดเริ่มต้นศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชนชาติพันธุ์ต่างๆ จนกลายเป็นความผูกพันในวิถีชีวิตกับชุมชนที่นี่ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) เห็นดังนั้น จึงได้ลงมาส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งประวัติศาสตร์แห่งนี้ให้เป็นที่รู้จัก นอกจากนั้นยังช่วยสนับสนุนก่อตั้งถนนคนเดิน “ตลาดพระราชวินยานุโยค” เป็นที่เที่ยวแห่งใหม่ในอุทองอีกด้วย^{๑๐๒}

โดยภายในถนนคนเดินตลาดพระราชวินยานุโยค จะเต็มไปด้วยบ้านเรือนไม้ตลอดทั้งสองฝั่ง ถือเป็นสถาปัตยกรรมท้องถิ่นที่มีมาช้านาน ทำให้ได้บรรยากาศแบบย้อนยุค ชาวบ้านที่อยู่ในละแวกนั้นก็ก็นำผลิตภัณฑ์ อาหาร เครื่องใช้ และของที่ระลึกต่างๆ นำมาวางขายกันมากมาย นอกจากนั้นยังอนุรักษ์ให้ชาวบ้าน พ่อค้าแม่ค้า ร่วมกันรณรงค์แต่งกายด้วยเสื้อผ้าไทยเดิม ยังได้บรรยากาศแบบไทยๆ มากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นอาหารของกินยังมีมากมายหลายอย่าง แต่ถ้ามาอุทองก็ต้องลองกินอาหารที่ขึ้นชื่ออย่างขนมจีนหน้าตั้ง ซึ่งดัดแปลงมาจาก ข้าวตังหน้าตั้ง โดยนำสมุนไพรที่ขึ้นเองตามธรรมชาติในละแวกบ้าน อาทิ ใบเตย ผ่าง อัญชัน มาผสมกับเส้นขนมจีน ก่อนจะนำไปตากแห้งและนำไปทอดให้กรอบ กินกับน้ำยาและเครื่องเคียงผักต่างๆ นอกจากนั้นใครที่ชื่นชอบกินอาหาร ที่ถนนคนเดิน “ตลาดพระราชวินยานุโยค” ยังมีของกินขึ้นชื่ออีกหลายอย่างให้เลือกกินอย่างจุใจ ทั้งบ๊ะจ่าง กุยช่าย หมี่ซั่ว กระจ่างปลา บัวลอย และอื่นๆ ถือว่าเป็นตลาดแห่งใหม่ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งเกิดจากการร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน รวมทั้งสืบสานเรื่องราวประวัติศาสตร์ให้ตระหนักถึงคุณค่าแผ่นดินที่อยู่เกิด รวมทั้งเป็นการสร้างการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อความยั่งยืน หากใครผ่านมาแถวอุทองเมืองโบราณแห่งนี้ ลองมาท่องเที่ยว แวะชิม

^{๑๐๒} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๑๐.

อาหารท้องถิ่น เดินเล่นที่ถนนคนเดิน “ตลาดพระราชวิญยานุโยค” บางที่เมืองโบราณแห่งนี้อาจจะกลายเป็นที่ท่องเที่ยวที่ประทับใจไม่รู้ลืม ถนนคนเดินพระราชวิญยานุโยคจะจัดถนนคนเดินเป็นประจำทุกศุกร์และเสาร์ เฉพาะสัปดาห์แรกของทุกเดือน (เท่ากับเดือนหนึ่งมี ๒ วัน) วันศุกร์เปิด-ปิดตลาดเวลา ๑๕.๐๐-๒๒.๐๐ น. และวันเสาร์เปิด-ปิดตลาดเวลา ๑๐.๐๐-๒๒.๐๐ น. ผู้ที่สนใจสามารถติดต่อและขอข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) สำนักงานพื้นที่พิเศษเมืองโบราณอุทอง^{๑๐๓} นอกจากตลาดพระราชวิญยานุโยคแล้ว ในอำเภออุทองยังมีแหล่งจำหน่ายสินค้าที่มาจากท้องถิ่นอีกหลายที่ด้วยกัน เช่น ตลาดน้ำเมืองโบราณทราวดีอุทองที่เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าแห่งใหม่ของนักท่องเที่ยวอีกด้วย

๔.๓.๔.๒ การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนลาวโซ่งดอนมะเกลือ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

เมื่อเดินทางมาท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมชุมชนลาวโซ่งแล้วก็ยังเดินทางไปท่องเที่ยวได้อีกหลายๆ แห่งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตอำเภอสองพี่น้อง ใน ๓ มิติ คือ ๑) มิติท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ๒) มิติท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม และ ๓) มิติท่องเที่ยววิถีชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ ดังนี้

๑) มิติการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่น

“ตลาดบางลี่” ตลาดบางลี่ตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นพื้นที่ราบลุ่มแอ่งกระทะของอำเภอสองพี่น้อง ตั้งอยู่ริมคลองสองพี่น้อง ฝั่งทิศใต้ คลองสองพี่น้อง เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติแหล่งสำคัญที่ใช้อุปโภคบริโภค กันมาแต่โบราณ และยังเป็นเส้นทางคมนาคมหลักของชาวตลาดบางลี่และชาวสองพี่น้องในครั้งอดีต ตลาดบางลี่ในอดีตแห่งความเจริญรุ่งเรืองย่านการค้าขายโบราณริมแม่น้ำในเขตอำเภอสองพี่น้อง “ตลาดบางลี่” วิถีชีวิตการค้าขายโบราณยังคงให้เห็นเหมือนเดิม โดยเฉพาะอาหารการกิน ปลาแม่น้ำ เป็ดพะโล้อร่อย ร้านยาสมุนไพรไทยจีนโบราณ ร้านกวาดยาเด็ก การค้าเครื่องมือประมงคุณภาพดีที่ใหญ่ที่สุดของภาคกลาง และเป็นที่สถานที่จอดรถเพื่อลงเรือท่องเที่ยวทางน้ำแม่น้ำท่าจีนที่งดงาม และในทุกๆ ปี ตลาดบางลี่ได้กำหนดจัดงานเทศกาลอาหารบางลี่ ขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยมีทางเทศบาลเมืองสองพี่น้องเป็นหลักในการจัดงาน และได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

๒) มิติการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น

“วัดไผ่โรงวัว” วัดไผ่โรงวัว ตั้งอยู่ที่ ตำบลบางตาเถร ห่างจากตัวจังหวัดสุพรรณบุรี ประมาณ ๔๓ กิโลเมตร หรือจากกรุงเทพฯ ประมาณ ๗๐ กิโลเมตร ตามเส้นทางสายตลิ่งชัน-สุพรรณบุรี มีทางแยกซ้ายก่อนถึงสามแยกลาดบัวหลวงเข้าสู่วัดไผ่โรงวัว สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ เดิมเป็นสำนักสงฆ์บนพื้นที่ ๒๐ ไร่ ปัจจุบันพัฒนามีพื้นที่ทั้งหมด ๒๔๘ ไร่ (วัดมีชื่ออย่างเป็นทางการว่าวัดโพธาราม) เป็นวัดที่มีพุทธ-ศาสนิกชน และบุคคลทั่วไปนิยมไปเที่ยวชมกันมาก หลวงพ่อขอม เจ้าอาวาสรูปแรกได้ดำเนินการก่อสร้าง “พระพุทธรูปโคดม” เป็นพระพุทธรูปโลหะสำริดองค์ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เริ่มก่อสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ใช้เวลาก่อสร้างนานถึง ๑๗ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงยกพระเกตุมาลา เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๑๒

^{๑๐๓} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๑๑.

และ ภายในวัดมีสิ่งก่อสร้างเกี่ยวกับพุทธศาสนา ได้แก่ “สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล” คือสถานที่ที่ พระพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน กับังงานประติมากรรมหรือภาพปั้นเรื่องราว เกี่ยวกับพุทธประวัติในรกรกภูมิ รวมทั้งวรรณคดีและประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังมี “พระธรรมจักร” หล่อด้วยทองสำริดใหญ่ที่สุดในโลก “พระกะกุสันโธ” พระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ที่สุดในโลก “ซ็อง และบาตร” ใหญ่ที่สุดในโลก “พระวิหารร้อยยอด” รวมทั้งสิ่งก่อสร้างอื่นๆ อีกมากมาย

“วัดทับกระดาน” อำเภอสองพี่น้องเป็นอำเภอบ้านเกิดของศิลปินตำนานนักร้องเพลง ลูกทุ่ง “พุ่มพวง ดวงจันทร์” นักร้องเพลงลูกทุ่งชื่อดังซึ่งมีคอนิยามฟังเพลงของเธอมากมายและ ได้ เสียชีวิตไป ทำให้แฟนเพลงเสียใจกันมาก จึงมีการเก็บรวบรวมเสื้อผ้าข้าวของเครื่องใช้ ที่ใช้ในการร้อง เพลง รวมทั้งรูปถ่ายจากข่าวหนังสือพิมพ์ไว้ในโบสถ์ของวัดนี้ เนื่องจาก พุ่มพวงคุ้นเคยกับวัดนี้ตั้งแต่ เด็ก นอกจากนั้นบริเวณศาลาทำน้ำจะมีรูปวาดของ พุ่มพวง ดวงจันทร์ ที่มีคนนำมาให้เพื่อแก้บน ด้านหน้าวัดมีร้านขายของสด แห่งต่างๆ เช่น น้ำพริก หน่อไม้ ผลไม้ต่างๆ ทุกปีจะมีการจัดงาน ครบรอบวันเสียชีวิตของนักร้องผู้นี้ มีผู้คนมาร่วมงานจำนวนมาก หลายท่านคงรู้จัก “ราชินีเพลง ลูกทุ่ง พุ่มพวง ดวงจันทร์” ที่ฝากผลงานเพลงที่ไพเราะ และอยู่ในหัวใจของใครต่อใครมากมาย มา วันนีถึงแม้ พุ่มพวง จะจากแฟนเพลงไปแล้วหลายปี แต่เรื่องราวและความทรงจำก็ได้จากไปตาม ร่างกายของพุ่มพวง สิ่งของต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องยังถูกเก็บรักษาไว้ ณ วัดทับกระดาน แห่งนี้ เพื่อให้ผู้ที่ยัง รักและคิดถึงราชินีเพลงลูกทุ่งคนนี้ได้แวะเวียนมาระลึกถึง

“วัดอัมพวัน” ไหว้หลวงพ่โหนอง วัดนี้มีชื่อเรียกอีกหลายชื่อ ได้แก่ วัดคลองมะดัน วัด ดอนมะดัน และวัดหลวงพ่โหนอง เป็นวัดโบราณไม่ปรากฏหลักฐานผู้สร้าง อยู่กลางทุ่งนา ในสมัยก่อน มีลำคลองผ่าน หน้าวัดและมีต้นมะดันขึ้นอยู่ชุกชุมมาก ชาวบ้านจึงตั้งชื่อว่า วัดคลองมะดัน แม้ว่า ภายหลังได้มีการ เปลี่ยนชื่อเป็น วัดอัมพวัน แต่ชาวบ้านและคนใน จ.สุพรรณบุรี ทั่วๆ ไปยังนิยม เรียกชื่อเก่าว่า วัดคลองมะดัน เหมือนเดิม

“วัดบางซอ” ไหว้ขอพรหลวงพ่โหนอง อดีตเจ้าอาวาสองค์ที่ ๖ หลวงพ่โหนองเป็นพระเถระ ที่เรื่องวิหยาคม ท่านเป็นผู้มักน้อยถือสันโดษไม่จำพรรษา วัดใดวัดหนึ่ง ไม่ว่าแต่ตร้อนจัดหรือฝนจะตก ท่านก็พายเรือของท่านตามสบาย ครั้งหนึ่งเป็นเรื่องเล่าลือกันมากคือ ท่านจอดเรือพักที่ริมไม้ปาก คลองบางยาง จังหวัดสมุทรสาคร สมัยนั้นมีเรือโยงของบริษัทสุพรรณบุรีขนส่ง จอดคอยเรือสินค้าที่ ออกจากคลองภาษีเจริญ และคลองบางยาง ชาวเรือต่างก็เห็นหลวงพ่โหนองจอดนอนพัก ที่ริมไม้ปาก คลองบางยาง เรือยนต์ก็โยงเรือสินค้าแล่นมาตลอดคืน รุ่งเช้าเรือยนต์ถึงปากคลองสองพี่น้อง สุพรรณบุรี ต่างก็เห็นหลวงพ่โหนองพายเรือ อยู่ปากคลองสองพี่น้องต่างก็เห็นเป็นอัศจรรย์ เล่าลือกันว่า ท่านพายเรือมาได้อย่างไร ท่านต้องเป็นพระที่มีอิทธิปาฏิหาริย์ อย่างแน่นอน นี่เป็นเรื่องบางส่วนของ เรื่องเล่าเกี่ยวกับหลวงพ่โหนอง

๓) มิติท่องเที่ยววิถีชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ เช่น

“สะพานไม้เก่า วัดทองประดิษฐ์” ตั้งอยู่ริมคลองสองพี่น้อง ซึ่งชาวบ้านยังใช้สัญจรกันจริง ๆ อยู่บริเวณท้ายวัดทองประดิษฐ์ งามชาวบ้านแถวนี้เขาว่าอายุการใช้งานน่าจะเกิน ๖๐ ปีแล้ว รอบ ๆ เขาก็เปลี่ยนไปใช้สะพานปูนกันหมดเรียบบร้อย โครงสร้างสะพานไม้นี้สวยงามแปลกตา

“ตลาดน้ำสะพานโค้ง สุ่มปลายักษ์ หัตถสถานบ้านต้นตาล”^{๑๐๔} ตลาดน้ำของที่นี่พิเศษกว่าของที่อื่นก็ตรงที่ นักท่องเที่ยวทุกคนจะต้องเดินไปบนสะพานไม้ไผ่ ที่ทอดยาวเป็นทางโค้งสมกับชื่อตลาด พ่อค้าแม่ค้าก็จะนำเรือมาเทียบจอดอยู่ข้างสะพาน ส่วนใหญ่จะเป็นของกิน ที่พ่อค้าแม่ค้าซึ่งเป็นชาวบ้าน แถวๆบ้านต้นตาลนี้แหละ นำมาขายให้ วิวดตลาดน้ำสะพานโค้ง ชมวิวบ้านต้นตาลจากมุมสูง แนะนำให้ไปปีนสุ่มปลายักษ์เลยจ้า เขามีบันไดให้ปีนขึ้นไปได้ สุ่มนี้ ถือเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของบ้านต้นตาล ที่มีฝีมือทางด้านงานจักสาน และ “หอชมทุ่งบ้านต้นตาล” เป็นจุดชมวิวน้องใหม่ล่าสุด ที่เราสามารถมองเห็นทุ่งนาโดยรอบแบบ ๓๖๐ องศา เป็นผืนนากว้างกว่า ๑๐๐ ไร่ และจากจุดชมวิวนั้นบนสุดยังสามารถมองออกไปเห็นองค์พระพุทธรูปโคตม วัดไร่โรงวัว และถือเป็นมุมดีสำหรับสัมผัสบรรยากาศ ชมวิวพระอาทิตย์ตกดินที่สวยงามอีกด้วย

๔.๓.๕ แนวทางการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

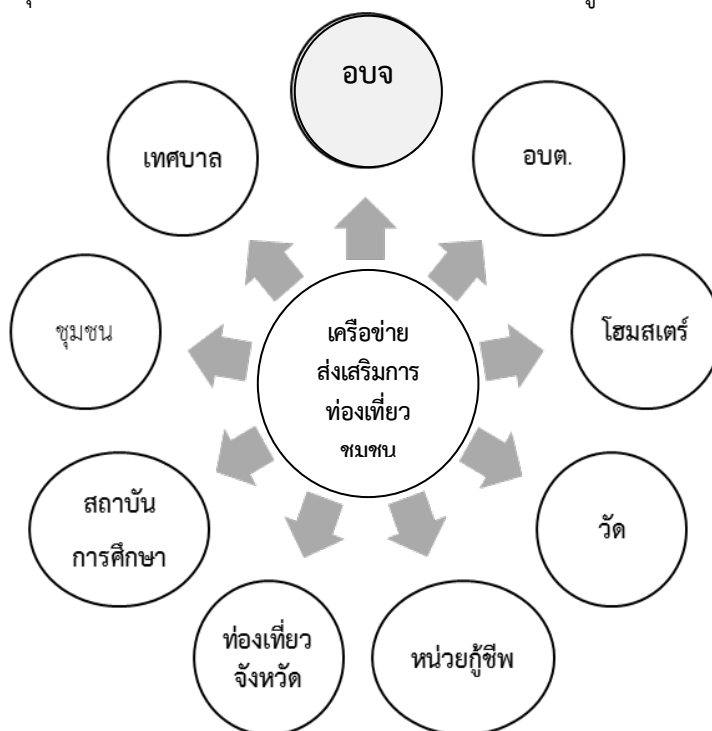
การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชุมชนนั้น ต้องอาศัยความสามัคคีของกลุ่มชุมชน เช่น การรวมกลุ่มของชุมชนท้องถิ่นลาวโซ่ง ที่มีจุดประสงค์เพื่อร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนไว้ และสามารถต่อยอดสร้างมูลค่า เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนโดยมีรายได้เป็นสิ่งจูงใจด้วย การสร้างความร่วมมือเกิดเป็นเครือข่ายกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชน เที่ยวชมวิถีชีวิตประชาชนในหมู่บ้านลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ในแต่ละปีประเพณีสงกรานต์สืบสานวัฒนธรรมลาวโซ่ง ชาวลาวโซ่งจะร่วมกันร่วมด้วยช่วยกันในการเตรียมงาน ดูแลความสะอาดของชุมชน สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมถึงการสอดส่องดูแลเรื่องความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว ผู้แสวงบุญ ชาวบ้านที่มีผลผลิตจากเข้าไปมีส่วนร่วมในการนำผลผลิตในชุมชนที่ประดิษฐ์ขึ้นทั้งอาหารสด เสื้อผ้าท้องถิ่น อาหารแปรรูปไปบริการจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว สำหรับผู้ที่มีบ้านพักจะจัดบ้านในรูปแบบของโฮมสเตย์ไว้รองรับนักท่องเที่ยวขึ้น การกระทำในลักษณะการร่วมไม้ร่วมมือกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายให้เกิดการจัดกิจกรรมรองรับนักท่องเที่ยวของท้องถิ่น ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว อีกทั้งชาวบ้านส่วนหนึ่งยังเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงกับกิจกรรมที่มีส่วนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน การให้บริการ การช่วยเหลือดูแลนักท่องเที่ยวที่เปรียบเสมือนญาติที่มาเยือน ควบคู่กับการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะองค์ความรู้ที่อยู่ในวัฒนธรรมต่างๆ ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจเรียนรู้มากยิ่งขึ้น อีกทั้ง จัดการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนที่สร้างเข้มแข็งภายใต้ชุมชน เกิดจากการมีส่วนร่วมในการรองรับและให้บริการ นักท่องเที่ยวตั้งแต่เยาวชน ไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ โดยเริ่มตั้งแต่การรวมกลุ่มทำธุรกิจเล็กๆ ขายอาหาร หรือของที่ระลึกในช่วงเทศกาลงานประเพณี หรือตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ การรวมกลุ่มเพื่อให้บริการ การรวมกลุ่มของแม่บ้านเพื่อดูแลบริหารจัดการด้านการบริโภคและอุปโภคแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวชมงานประเพณีวัฒนธรรมของตน

การสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวหรือสถานที่แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ นอกจากการมาเที่ยวชมวิถีประเพณีวัฒนธรรม เช่น จัดทางเดินศึกษาธรรมชาติที่พุเตย พุหางนาศ เปิดบริการในช่วงงานนมัสการรอยพระพุทธบาท เขาคีสลัก และมีการจัดทางเดินศึกษาธรรมชาติ ชมสวนป่า และการท่องเที่ยวสมัยใหม่ที่ได้รับการนิยมนำ

^{๑๐๔} การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group), ท่านที่ ๓.

มาก คือ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือชมวิถีชุมชนเชิงเกษตร ในแหล่งเรียนรู้วิถีเกษตรชุมชน ศูนย์กลางเรียนรู้วิถีเกษตรชุมชน หรือ การท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตรกร สัมผัสวิถีชุมชน เช่น “Be Indy Country Farm” ฟาร์มไข่ไก่อินทรีย์ ปลอดภัย ฟาร์มนี้เกิดมาจากคุณป้ากับภรรยาผันตัวเองมาเป็นเกษตรกร แล้วนำฟาร์มเก่าที่คุณพ่อทำไว้มาปรับทำใหม่ ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ตามรอยศาสตร์พระราชานำความรู้ด้านอินทรีย์มาปรับใช้จนกลายเป็นสถานที่ผลิตไข่ไก่ปลอดภัย “บ้านริมนาคาเฟ่” คาเฟ่สไตล์ไทยในบรรยากาศสบายริมทุ่งนาเขียวขจี ตั้งอยู่ไม่ไกลกับวัดไผ่โรงวัว วัดชื่อดังของอำเภอสองพี่น้องสุพรรณบุรี

อีกทั้ง การเชื่อมโยงเครือข่าย เพื่อดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ที่ชุมชนเชื่อมโยงกับเครือข่ายภาครัฐ ร่วมมือดูแลและจัดการการท่องเที่ยวชุมชน เช่น องค์กรชุมชน กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน สถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาสุพรรณบุรี คณะสงฆ์จังหวัดสุพรรณบุรี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานสุพรรณบุรี และหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยวิธีการประสานงานกับทางจังหวัดได้บูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการรักษาความปลอดภัยร่วมกัน ทหาร ตำรวจ ฝ่ายปกครองและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน นักท่องเที่ยว การให้ข้อมูลป้องกันปัญหา รองรับการจัดการตลอด ๒๔ ชั่วโมง ผ่านเครือข่าย facebook โดยมีการประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลเกี่ยวกับเทศกาลงานประเพณีต่าง ๆ ผ่านเว็บไซต์การท่องเที่ยวของจังหวัด <http://www.suphan.biz> หรือสื่อต่าง ๆ การสนับสนุนข้อมูลในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนจากกลุ่มโฮมสเตย์ โดยได้รับนโยบายจัดการการท่องเที่ยวสนับสนุนชุมชนจากภาครัฐตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติโดยเน้นให้มีการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวชุมชนให้มีศักยภาพพร้อมรองรับนักท่องเที่ยว ดังแผนภูมิที่ ๔.๖

แผนภูมิที่ ๔.๖ แสดงเครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของชุมชนลาวโชนจังหวัดสุพรรณบุรี

ดังนั้น เครือข่ายส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรี จะมีทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนโดยองค์กรต่างๆ จะประสานงานสมาชิกในเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์กรบริหารส่วนจังหวัดให้การสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น องค์กรบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล ร่วมกับชาวบ้านและองค์กรชุมชน เช่น กลุ่มจิตอาสา กลุ่มผู้นำ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ร่วมกันทำหน้าที่ในการรับผิดชอบบริหารจัดการและวางแผนพัฒนาต่อยอด รวมถึงการสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน ประชาชนให้เกิดการช่วยเหลือดูแล หรือบางหน่วยงานมีการส่งเสริมจัดอบรมให้ความรู้ ฝึกปฏิบัติการต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมทั้งในเรื่อง อาหารความปลอดภัย การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อให้การท่องเที่ยวควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นอย่างยั่งยืน การเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว สถาบันต่างๆ ในสังคม องค์กรประชาชนในท้องถิ่น เชื่อมโยงความร่วมมือในการอนุรักษ์รักษาสภาพ ไม่ทำลายหรือสร้างความเสียหาย แก่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เอาใจใส่ดูแลทรัพยากรที่เป็นทรัพยากรท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนโดยต้องเข้มงวดในการรักษาสิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติ และทางสังคม โดยการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และการบริการการท่องเที่ยวในรูปแบบของแผนพับให้บริการข้อมูลความรู้การท่องเที่ยว ควบคู่การอนุรักษ์ทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวที่เป็นหน่วยงานภาครัฐจะมีศักยภาพสูงในการส่งเสริมและให้ข้อมูลบริการแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยวบริการแก่นักท่องเที่ยว การให้ข้อมูลก่อนการท่องเที่ยว การศึกษาระหว่างการท่องเที่ยว รวมทั้งการให้การศึกษาเพิ่มเติมในภายหลังเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับการดำเนินงานของสมาชิกเครือข่าย โดยเฉพาะหน่วยงานที่เป็นเครือข่ายภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการรวบรวมข้อมูลภายหลังการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ช่วยให้เครือข่ายเกิดการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป เหล่านี้เป็นลักษณะของการเชื่อมโยงเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมในจังหวัดสุพรรณบุรีในปัจจุบัน

และ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชุมชนสามารถสนับสนุนส่งเสริมเป็นเส้นทางท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน และมีเครือข่ายร่วมส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมที่ชุมชนลาวโซ่งเชื่อมโยงหน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชน กลุ่มองค์กรต่างๆ ที่อยู่โดยรอบ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวจึงเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชน กิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวที่จัดขึ้น แผนการจัดการท่องเที่ยวมีความเชื่อมโยงกับการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมในชุมชน สมาชิกในชุมชนบางกลุ่มเป็นเครือข่ายนำผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรมาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว และเชื่อเชิญให้นักท่องเที่ยวได้เข้าเที่ยวชมสวน ซื้อผลผลิตทางการเกษตรไปบริโภค นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตของชาวเกษตร วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ที่มีความผูกพันกับการเกษตร การเป็นอยู่ที่ยั่งยืน การท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมชุมชน มีกิจกรรมงานประเพณี ที่มีลักษณะเชื่อมโยงเป็นไปอย่างธรรมชาติ ทั้งนี้ เพราะรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว และรายได้ที่เกิดจากการเข้าซื้อผลิตภัณฑ์ ผลผลิตชุมชน เที่ยวชมวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชนคือรายได้ของชุมชนท้องถิ่น เพราะส่วนมากก็ประกอบอาชีพเกษตรเป็นหลัก และมีการขายผลผลิตทางการเกษตรหรือผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นจะมีผลต่อการเชื่อมโยงการจัดการท่องเที่ยวชุมชนด้วย การมีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคองค์กรชุมชน และภาคเอกชน ให้การสนับสนุนการให้บริการที่ดี ประกอบกับสิ่ง

อำนวยความสะดวก มีจุดบริการและให้คำแนะนำนักท่องเที่ยว มีการจัดการด้านสุขอนามัยที่ดี มีการดูแลรักษาความปลอดภัยในระดับที่เชื่อ่านักท่องเที่ยวได้ ก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งที่สร้างความประทับใจและพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวให้สนใจเดินทางมาท่องเที่ยวอีก

ทั้งนี้ เพราะจังหวัดสุพรรณบุรี มีสถานที่ท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ ให้นักเดินทางได้สัมผัสและค้นหา ภาพประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ ถิ่นอารยธรรม เรื่องราวของอดีตที่น่าสนใจ สถาปัตยกรรมเป็นเส้นทางพุทธศาสนาทั้งดงามและทรงคุณค่าต่อการกราบไหว้บูชา หรือแม้แต่สถานที่ท่องเที่ยวใหม่ๆ ที่สร้างขึ้นมานักท่องเที่ยวได้ชม ได้เพลิดเพลินกับความอลังการ ตื่นตา ตื่นใจ และเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ของเยาวชนคนรุ่นใหม่นอกจากที่กล่าวมาแล้ว สุพรรณบุรี ยังเป็นดินแดนที่มีธรรมชาติ ทะเลสาบ น้ำตก ป่าเขา ทะเลหมอกทั้งดงาม และวิถีชีวิตกว่า ๑๐ ชนเผ่า ที่ดำเนินอยู่ ณ ดินแดนแห่งนี้ สำหรับรูปแบบการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมวิถีชุมชนลาวโซ่ง ด้วยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และรูปแบบการท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรมและประเพณี ก็เป็นประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ รวมเป็นรูปแบบการท่องเที่ยววิถีชุมชน ในมิติต่าง ๆ คือ มิติท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ มิติท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม และ มิติท่องเที่ยววิถีชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี ประกอบด้วย

ผังแผนภาพที่ ๔.๘

แผนภาพที่ ๔.๘ แสดงเส้นทางการท่องเที่ยวเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรี
ที่มา WWW.SUPHAN.BIZ

๔.๔ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สำหรับองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง ทูทางสังคม : แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี นั้น จากการศึกษาชุมชนลาวโซ่งใน ๒ พื้นที่ คือ ชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะเกลือ อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และชุมชนลาวโซ่งตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การร่วมสังเกตในกิจกรรมงานประเพณี และการสนทนากลุ่มเฉพาะ ได้พบว่าชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรีนั้น มีการอาศัยกันอยู่เป็นกลุ่ม เป็นชุมชน มีการปฏิสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่นในกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่งในพื้นที่และนอกพื้นที่ มีการปฏิบัติตามจารีตวัฒนธรรมแบบเดิมอยู่ และมีการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของตนไว้ โดยจัดทำเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน มีการใช้ภาษาไทยตรงดำตั้งแต่ครั้งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่สิบสองปันมาแล้ว และเมื่อไทยตรงดำได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้ว คนเหล่านี้ก็ได้นำเอาอักษรและภาษาของตนเข้ามาใช้ด้วย เวลาผ่านไปหลายร้อยปีที่อยู่ในจังหวัดสุพรรณบุรี เขาก็ยังคงใช้กัน ส่วนภาษาพูดของชาวไทยตรงดำในจังหวัดสุพรรณบุรีนั้น ก็ยังคงใช้กันในหมู่ผู้เฒ่าผู้แก่จนถึงปัจจุบัน ส่วนลูกหลานนั้นจะพูดภาษากลางมากกว่า นอกจากจะพูดกับพ่อแม่หรือพูดกันในเครือญาติจึงจะพูดภาษาไทยตรงดำเท่านั้น เพราะลูกหลานไทยตรงดำในจังหวัดสุพรรณบุรีนั้น ได้เข้าโรงเรียนเพื่อเรียนหนังสือจึงทำให้ไม่ค่อยได้ใช้ภาษาไทยตรงดำมากนัก ส่วนภาษาเขียนนั้นจะมีการจดบันทึกไว้ในสมุดไทยต่อๆ กันมา โดยเฉพาะเรื่องความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ โดยส่วนมากจะบันทึกไว้ตามผู้ประกอบพิธีกรรมหรือผู้นำหมู่บ้าน แต่ชาวไทยตรงดำในจังหวัดสุพรรณบุรีส่วนใหญ่ หรืออาจกล่าวได้ว่าเกือบจะทั้งหมด ไม่สามารถเขียนภาษาไทยตรงดำได้ จึงน่าเป็นห่วงว่าในอนาคตภาษาเขียนของชาวไทยตรงดำ จะสูญหายไป ชาวไทยตรงดำในจังหวัดสุพรรณบุรี ยังมีการรักษาเอกลักษณ์เพลงพื้นบ้านของไทยตรงดำเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น เช่น ที่หมู่บ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง โดยจะเห็นได้จากการที่เวลาแขกบ้านแขกเมืองมาเยือนถิ่นดอนมะนาว ชาวดอนมะนาวจะมีการต้อนรับ ด้วยกลวีสาวและบทเพลงต่าง ๆ เช่น บทขับลำนำของไทยตรงดำ หรือแอ่วลาว ในการเล่นคอนฟ้อนแคน ด้านวิถีชีวิต ความเชื่อ ชาวไทยตรงดำโดยทั่วไปมีความผูกพันกับเครือญาติและชาวไทยตรงดำด้วยกันเองค่อนข้างสูง การช่วยเหลือ "การเอาแรง" ยังคงอยู่ในวิถีชีวิตไทยตรงดำ และวิถีชีวิตไทยตรงดำจะมีระบบแบบแผนที่แน่นอนในปีหนึ่ง ๆ หลังจากว่างทำไร่ทำนาแล้ว หญิงก็จะทอผ้า ชายก็จะจักสานทำเครื่องใช้ไม้สอยเอง ชาวไทยตรงดำบ้านดอนมะนาวยังคงรักษาสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม เช่น พิธีป่าตอง พิธีเสนเฮือน ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ความเชื่อในเรื่องการให้พรในพิธีกรรมต่างๆ ตลอดจนมีการอนุรักษ์วิถีชีวิตและการละเล่นพื้นบ้านของตนไว้อย่างเหนียวแน่น กฎ ข้อห้าม ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวไทยตรงดำ เปรียบเสมือนกับธรรมะในพุทธศาสนา เป็นการค้นพบด้วยตนเอง เพราะชาวไทยตรงดำในอดีตไม่ได้นับถือศาสนาพุทธเช่นในปัจจุบัน แต่มีความเชื่อนับถือวิญญาณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว มีแกนเป็นเทวดา มีอำนาจอิทธิพลบารมี กำหนดให้มนุษย์เกิดและตายมีการดำเนินชีวิตที่เป็นไปตามระเบียบกฎเกณฑ์ของธรรมชาติและแฝงอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนลาวโซ่งจากอดีตจนถึงปัจจุบัน สังคมเป็นทูทางสังคมที่สำคัญและสืบทอดมาด้วยวิถีชุมชน วิถีการดำเนินชีวิต วิถีวัฒนธรรมของชุมชน โดยทูทางสังคมและศักยภาพชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีชุมชนลาวโซ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี

และจากการศึกษาทำให้ได้พบลักษณะทูทางสังคมที่เป็นวิถีชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนลาวโซ่ง ได้แก่ การแต่งกาย ลักษณะการสร้างบ้านเรือน ภาษา ประเพณี วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ

การละเล่นพื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์และสินค้าในชุมชน ความเชื่อ ศิลปหัตถกรรม และอาหาร ทำให้ชุมชนลาวโซ่งนั้นกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เนื่องจากมีความพร้อมในองค์ประกอบทั้ง ๓ ด้าน คือ มีสิ่งดึงดูดใจ มีความสะดวกในการเข้าถึง และมีสิ่งอำนวยความสะดวก แต่มีข้อจำกัด ในสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นสูง เช่น ตู้ฝากถอนเงินอัตโนมัติ การบริการข้อมูลทางการท่องเที่ยว เป็นต้น และวัฒนธรรมชุมชนที่ควรจัดทำแนวทางในการพัฒนามากที่สุด คือ การแต่งกาย ลักษณะการสร้างบ้านเรือน ประเพณี และการละเล่น เนื่องจากสิ่งเหล่านี้มีจุดเด่นที่เป็นรูปธรรม และเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ควรส่งเสริมและอนุรักษ์ไม่ให้สูญหายไปตามยุคสมัย

ในส่วนศักยภาพชุมชนในการส่งเสริมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เห็นได้ว่า ชุมชนลาวโซ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือมีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมาน้อยเพียงใด สามารถเป็นตัวชี้วัดได้มายน้อยเพียงใด โดยผู้ศึกษาได้แบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ คือ การแต่งกาย ภาษา ลักษณะการสร้างบ้านเรือน วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ อาหาร ความเชื่อ ประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน ศิลปหัตถกรรม และผลิตภัณฑ์และสินค้าในชุมชน จากความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในจังหวัดใกล้เคียงกัน เห็นว่าสิ่งที่ควรพัฒนามากที่สุดคือ การละเล่นพื้นบ้าน ศิลปหัตถกรรม และผลิตภัณฑ์และสินค้าในชุมชน เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นจุดเด่นทางด้านรูปธรรมสามารถมองเห็นและสัมผัสได้ ควรหาการอนุรักษ์ไม่ให้สูญหายไปตามยุคสมัย นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มมากขึ้น หากมีแนวทางในการพัฒนาที่ดีและแนวทางในการพัฒนาต้องไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน สำหรับในด้านวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ อาหาร ความเชื่อ นั้น ก็ควรมีแนวทางในการพัฒนาต่อไป เพื่อให้ชุมชนแห่งนี้มีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ทำให้เห็นถึงองค์ประกอบที่เป็นศักยภาพชุมชนที่เหมาะสมในการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนของชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี คือ

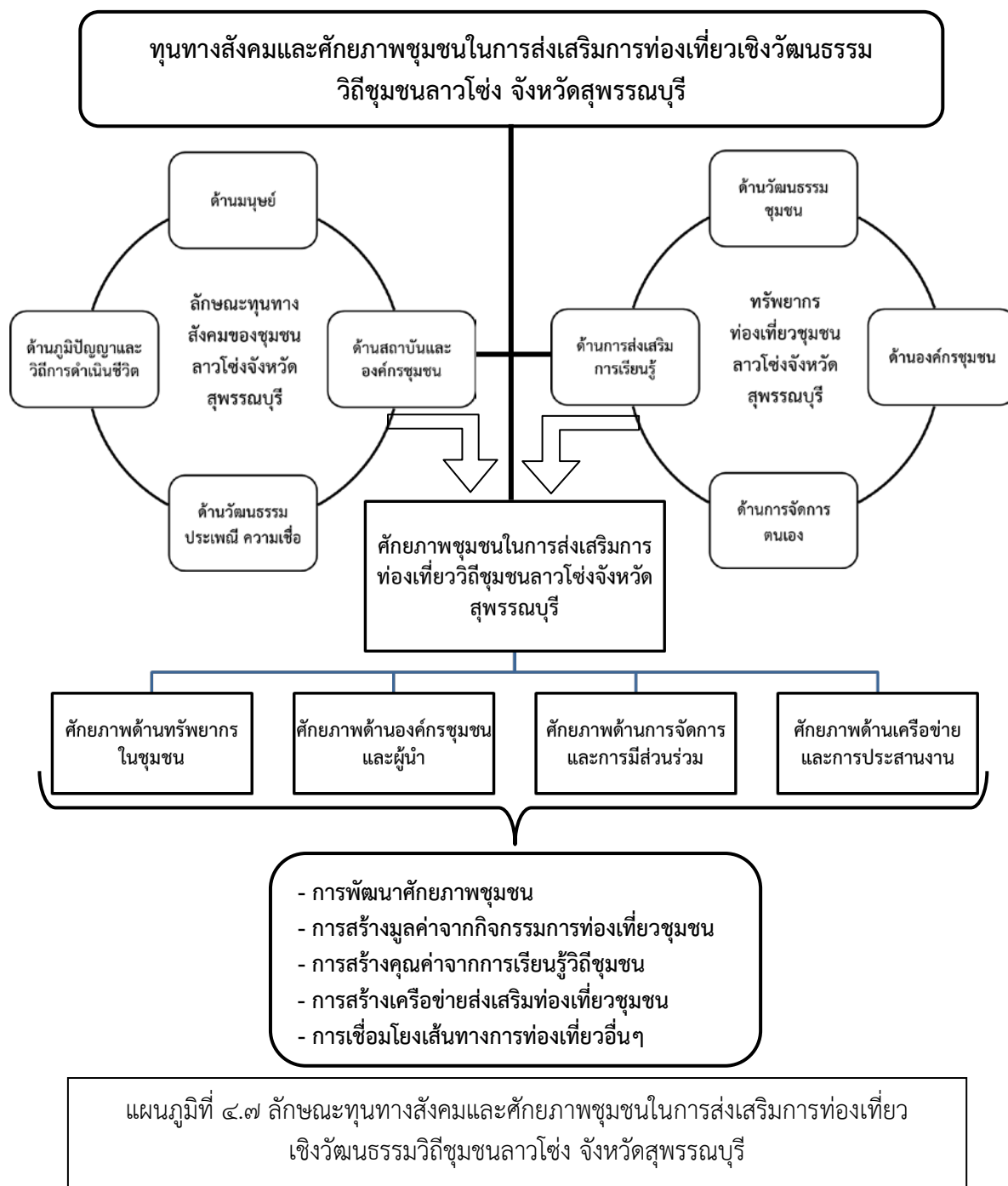
๑) ศักยภาพด้านทรัพยากร ชุมชนมีการบริหารจัดการการตนเองเหมาะสมแก่การส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ มีทรัพยากรเชิงวัฒนธรรมและวิถีชุมชน ที่ชุมชนมีความต้องการสร้างคุณค่า มูลค่าจากวัฒนธรรมของตน ต้องการส่งเสริมการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการพิจารณาถึงสภาพของปัญหา ผลกระทบทางการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น แล้วชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

๒) ศักยภาพด้านผู้นำและองค์กรชุมชน ชุมชนมีผู้นำองค์กรชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ มีความเข้มแข็งเป็นพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้และประสานความร่วมมือในการจัดการในแง่ความพร้อมของชุมชนและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว ยังได้มีการร่วมกันประสานแหล่งท่องเที่ยวจากนอกชุมชน หรือหาแนวทางส่งเสริมจากภายนอกชุมชน เช่น การตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ

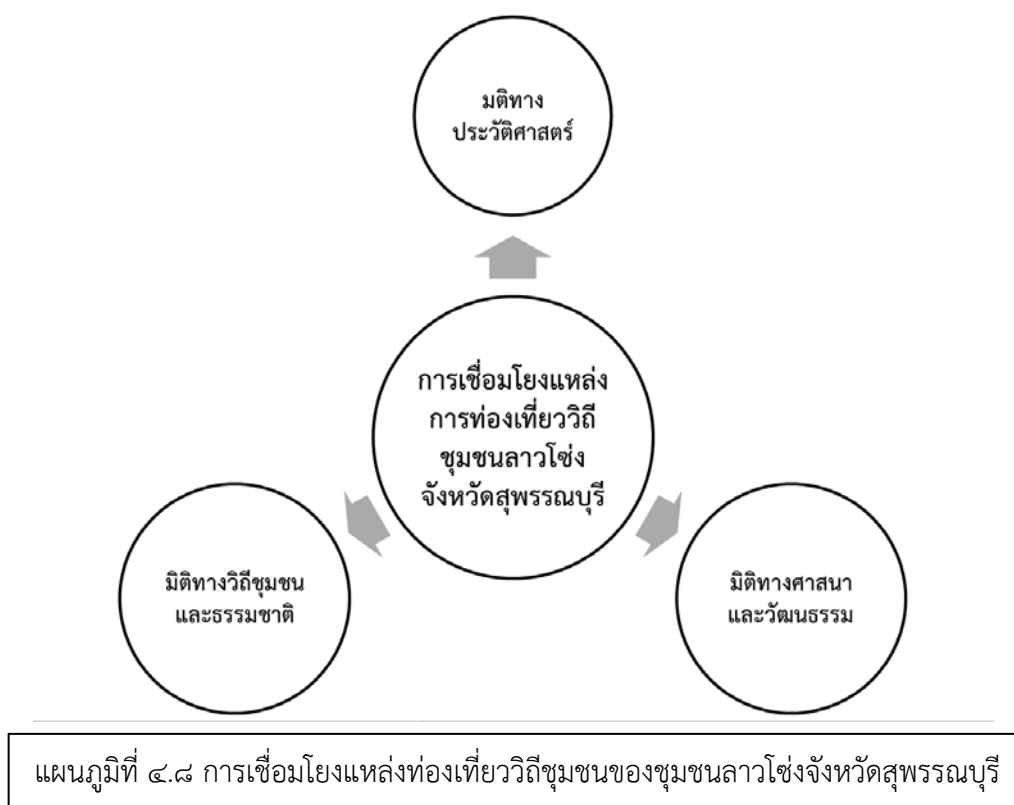
๓) ศักยภาพด้านการจัดการตนเอง สมาชิกในชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การทำกิจกรรม ติดตามประเมินผลเรียนรู้และรับประโยชน์ร่วมกันในการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ รวมถึงมีการกำหนดมีกฎ กติกาที่เห็นร่วมกันจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับการดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้ คือ มีข้อตกลงร่วมกันภายในชุมชน เช่น ความ

สะอาดความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

๔) ศักยภาพด้านการประสานงานและเครือข่าย ชุมชนมีการรวมกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรมหรือองค์กร องค์กรการบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อเป็นตัวแทนในการทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมด และดำเนินการทางด้านการกำหนดทิศทางและนโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชน
สรุปได้ ดังแผนภูมิที่ ๔.๗

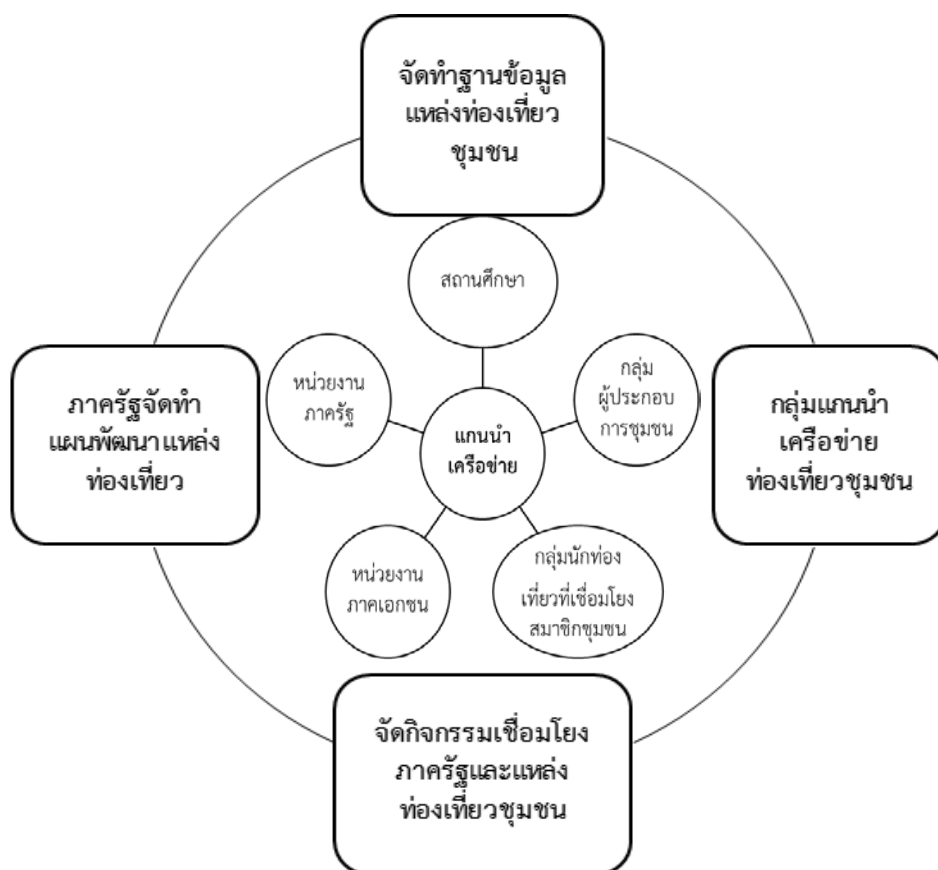

อีกทั้งในการจัดการตนเองเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเกิดจากแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชน และวัฒนธรรมที่มีทรัพยากรจูงใจให้นักท่องเที่ยวในท้องถิ่นและต่างถิ่นเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน แหล่งท่องเที่ยวชุมชนมีจัดกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนรวมถึงกิจกรรมอื่นๆ ในเชิงบูรณาการส่งเสริมและรองรับการท่องเที่ยว เครือข่ายของแหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพความสามารถในการประสานสมาชิกในเครือข่ายให้เกิดการจัดกิจกรรมรองรับการท่องเที่ยวชุมชน ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายระหว่าง การดำเนินการของกลุ่มแกนเครือข่ายภาครัฐ จัดทำแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและประสานกับเครือข่ายที่เป็นกลุ่มแกนที่สามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน กลุ่มแกนที่เป็นเครือข่ายภาครัฐมีการประสานและการทำงานฐานข้อมูลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง สำหรับเครือข่ายที่เป็นกลุ่มแกนในระดับชุมชนจะมีการประสานเครือข่ายย่อยอย่างเป็นค่อยไปที่สนองตอบความต้องการกันและกัน โดยแนวทางการจัดการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี สามารถสรุปได้ใน ๓ มิติ ดังแผนภูมิที่ ๔.๘

และในการการเชื่อมโยงแบ่งปันความรู้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายก่อให้เกิดการสร้างอำนาจใหม่ส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวชุมชน โดยเฉพาะการจัดตั้งชมรมส่งเสริมแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารการจัดการท่องเที่ยวชุมชนตลอดทั้งปี การสร้างอำนาจต่อรองกับกลุ่มทุนขนาดใหญ่เพื่อให้เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวลงสู่ชุมชน การใช้เทคโนโลยีในการส่งเสริมและแก้ไขปัญหา

การจัดการท่องเที่ยวชุมชน กระบวนการสร้างเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันระหว่างเครือข่ายภาครัฐกับเครือข่ายชุมชนที่เป็นกลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวชุมชน คือ เครือข่ายที่เกิดจากการรวมตัวกันอย่างเป็นธรรมชาติกลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวชุมชนเกิดขึ้นได้ช้าและส่งผลต่อการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้อย่างทันท่วงที การสร้างเครือข่ายโดยหน่วยงานภาครัฐสามารถขับเคลื่อนและประสานเชื่อมโยงเครือข่ายอย่างรวดเร็ว รวมถึงการได้รับงบประมาณสนับสนุน การจัดทำฐานข้อมูลส่งเสริมการท่องเที่ยวสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นระบบ ในการสร้างเครือข่ายโดยให้ความสำคัญไปด้านใดด้านหนึ่ง ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางด้านการท่องเที่ยวชุมชน การวางระบบสร้างเครือข่ายจัดการท่องเที่ยวชุมชนจำเป็นจะต้องอาศัยการริเริ่มและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายภาครัฐและกลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่ได้รับการพัฒนา ผ่านระบบการสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และเป็นแนวทางการจัดการและเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี สรุปได้ดังแผนภูมิที่ ๔.๙

แผนภูมิที่ ๔.๙ แนวทางการจัดการและเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี

ดังนั้น กระบวนการจัดการและการเชื่อมโยงเครือข่ายท่องเที่ยวชุมชน ที่เริ่มจากเครือข่ายภาครัฐมีการจัดทำฐานข้อมูลสนับสนุนงบประมาณ และจัดกิจกรรมให้เกิดการเชื่อมโยงสมาชิกเครือข่าย

ที่เป็นกลุ่มแกนนำจัดการท่องเที่ยวชุมชน ผ่านกระบวนการสร้างเครือข่ายเริ่มต้นด้วยการจัดประชุมและจัดทำแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน สนับสนุนให้สมาชิกเครือข่ายมีการพัฒนาความรู้ความสามารถขยายผลไปยังสมาชิกเครือข่ายอื่นๆ เชื่อมโยงการสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชน ผลของการดำเนินกิจกรรมมีผลต่อความรู้ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของเครือข่ายทั้งเครือข่ายภาครัฐและเครือข่ายสมาชิกในชุมชน รายได้ที่เกิดจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนในปัจจุบันยังขาดการรวบรวมข้อมูลโดยเฉพาะข้อมูลที่เกิดจากหน่วยงานภาครัฐที่ชัดเจน การรวบรวมข้อมูลทางเศรษฐกิจจากชุมชน การพัฒนาองค์ความรู้และถ่ายทอดเป็นหลักสูตรชุมชนโดยสถาบันทางการศึกษา และผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนส่งผลให้เกิดรายได้สู่ชุมชนจังหวัดสุพรรณบุรีอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวระดับจังหวัดและระดับภาพของประเทศ การจัดทำองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวชุมชนได้รับการพัฒนาทรัพยากรบุคคลทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับเครือข่ายรองรับการพัฒนาท่องเที่ยววิถีชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชนโดยมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายท่องเที่ยวอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการสร้างสรรพัฒนาชุมชนบนฐานทรัพยากรทุนทางสังคมของชุมชนที่มีให้เกิดประโยชน์แก่การพัฒนาท้องถิ่นจะได้รับจากการท่องเที่ยว ในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย ๑) การสร้างงานสร้างอาชีพ โดยมีลักษณะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง ได้แก่ ธุรกิจร้านอาหาร สถานที่พัก ร้านขายของที่ระลึก หรือผลิตภัณฑ์ชุมชน มัคคุเทศก์ สถานเริงรมย์ การประกอบการขนส่งผู้โดยสาร นอกจากนี้ยังมีงานที่เห็นได้ชัดมากคือการผลิตสินค้าของที่ระลึกหรือสินค้าพื้นเมือง เช่น การทอผ้า เครื่องจักสาน และงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางอ้อม ได้แก่ งานด้านการก่อสร้าง เช่น อาคาร ที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้า งานด้านกิจกรรม เช่น ปลูกผัก เลี้ยงไก่ขายให้โรงแรม เป็นต้น ๒) การกระจายรายได้ คือ เมื่อนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ก็ต้องใช้จ่ายเงิน ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ ค่าที่พัก ค่าอาหารและเครื่องดื่ม ค่าพาหนะ ค่าใช้จ่ายบันเทิง ชื้อของ และอื่นๆ ซึ่งทำให้เกิดการหมุนเวียนให้ท้องถิ่น ซึ่งเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นอันจะเป็นผลต่อเนื่องไปถึงความอยู่ดีกินดีและยกมาตรฐานการครองชีพให้สูงขึ้นได้ ๓) การพัฒนาสาธารณูปโภค อุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังมีบทบาทต่อการลงทุนพัฒนาด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการซึ่งจะสร้างความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น ดังจะเห็นได้ว่า ตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ นอกจากจะต้องมีความสวยงามตามธรรมชาติมีศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์แล้ว ยังจะต้องมีความสะดวกสบายในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีน้ำสะอาดใช้ สามารถใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าได้บ้างพอสมควร มีบริการติดต่อสื่อสารที่สะดวก รวดเร็ว เหล่านี้เป็นองค์ประกอบหรือปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวควบคู่ไปกับความงามล้ำค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวแม้ว่าการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานต่างๆ ส่วนใหญ่แล้วจะจัดให้มีขึ้นโดยมีสาเหตุเนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจในสาขาสำคัญอื่น ๆ ก็ตามแต่ก็ยังมีอีกหลายกรณีที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการสร้างถนน สนามบินขนาดใหญ่ การสื่อสารโทรคมนาคม การไฟฟ้า การประปา ในพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญเติบโตอย่างเข้มแข็ง และประชาชนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง